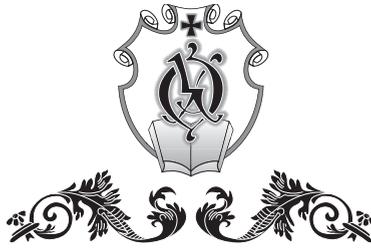

ISSN 2519-2558

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
«ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»**

Серія «Філологія»

Науковий журнал
(щоквартальник)

Випуск 27(95)

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2025

УДК: 81. 161. 2+
81. 111
ББК: 81. 2 Укр. +
81. 2 Англ.
Н 34

*Науковий журнал затверджено наказом Міністерством освіти і науки України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 23153-12993Р від 23.02.2018 р.*

*Журнал належить до списку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.06.2021 р. № 735*

Проіндексовано наукометричною базою Index Copernicus ICV 2019: 68.68. та Google Scholar

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 6 від 27 листопада 2025 року)*

Редакційна колегія / Editorial Board:

Архангельська Алла Мстиславівна, доктор філологічних наук, професор; факультет романо-германських мов, Національний університет «Острозька академія» – голова редколегії;

Бетко Ірина Павлівна (Irena Betko), кандидат філологічних наук, професор Вармінсько-Мазурського університету в місті Ольштин (Польща);

Деменчук Олег Володимирович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології факультету іноземної філології Рівненського державного гуманітарного університету;

Красовська Гелена Михайлівна, доктор габілітований, професор, Інститут славістики Польської академії наук, Польща;

Левчук Павло, (Pavlo Levchuk), доктор гуманітарних наук у дисципліні мовознавство, ад'юнкт, Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences. Інститут славістики Польської академії наук, Польща;

Максимчук Віталій Васильович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія»;

Підкуймуха Людмила Миколаївна, кандидат філологічних наук, Національний університет «Києво-Могилянська академія»;

Поліщук Ярослав Олексійович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри україністики, Університет ім. Адама Міцкевича в Познані, Польща;

Худолій Анатолій Олексійович, кандидат філологічних наук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології факультету романо-германських мов Національного університету «Острозька академія»;

Шарова Тетяна Михайлівна, доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу роботи з обдарованою молоддю Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

Янковська Жанна Олександрівна, доктор філологічних наук, проф. кафедри культурології та філософії, Національний університет «Острозька академія».

Н 34 Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія»: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). 126 с.

ISSN 2519-2558

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95))

У збірнику містяться статті, присвячені проблемам сучасного мовознавства та порівняльного літературознавства, а також методиці навчання іноземних мов. Збірник рекомендовано науковцям, викладачам, студентам-філологам і всім, хто цікавиться філологічною наукою.

УДК: 81. 161. 2+

81. 111

ББК: 81. 2 Укр. +

81. 2 Англ.

Адреса редколегії:

*35800, Україна, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2,
Національний університет «Острозька академія», факультет романо-германських мов*

ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКА

Отримано: 3 жовтня 2025 р.

Прорецензовано: 25 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 2 листопада 2025 р.

email: tmberest@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8432-8270>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-3-6](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-3-6)

Берест Т. М. Мовна інтерференція як виклик у підготовці перекладачів: лексичні помилки та методи їх корекції. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 3–6.

УДК: 811.161.2'276.6:81'25:378.147

Берест Тетяна Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»

МОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ЯК ВИКЛИК У ПІДГОТОВЦІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ: ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ ТА МЕТОДИ ЇХ КОРЕКЦІЇ

У статті розглянуто проблему мовної інтерференції як виклик у підготовці студентів-перекладачів в Україні. Наголошено, що білінгвізм здобувачів освіти формується переважно під впливом російськомовного середовища, що призводить до системних лексичних і фразеологічних помилок у мовленні та перекладі. Особливу увагу приділено типовим проявам інтерференції: калькуванню, модифікаційній та субституційній взаємодії з мовою-джерелом, а також появі стійких порушень, що виходять за межі двомовності. Стаття акцентує на необхідності спеціально спрямованої методики навчання, яка не лише формує перекладацькі навички, а й системно долає наслідки інтерференції. Описано авторський досвід корекції мовних відхилень у навчальному процесі за допомогою вправ на зіставлення лексики, розпізнавання інтерференційних слів і сполук, редагування текстів із навислими помилками та використання електронних словників. Висвітлено потенціал сучасних цифрових інструментів – мовних корпусів, електронних словників, систем автоматизованого перекладу та засобів штучного інтелекту – для підвищення ефективності навчання та формування мовної компетентності майбутніх перекладачів. Особливо зазначено про можливість обмеженого використання штучного інтелекту в редагуванні та перекладі через недостатню якість матеріалів українською мовою та потребу експертної оцінки результатів. Підкреслено значення розвитку мовної уважності, свідомого вибору нормативних засобів і формування чуття до стилістичних та семантичних відтінків слів як запоруки професіоналізму перекладачів. Перспективи подальших досліджень пов'язані з інтеграцією інструментів штучного інтелекту в навчальний процес, створенням дистанційних курсів та комплексних навчально-методичних посібників для подолання різних типів мовної інтерференції.

Ключові слова: інтерференція, лексика, фразеологія, калька, інтерферема, модифікаційна інтерференція, субституційна інтерференція, семантика.

Tetiana Berest,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies, Ph.D. in Philology, Docent,
Kharkiv University of Humanities «People's Ukrainian Academy»

LINGUISTIC INTERFERENCE AS A CHALLENGE IN TRANSLATOR TRAINING: LEXICAL ERRORS AND METHODS OF THEIR CORRECTION

The article addresses the problem of linguistic interference as a challenge in the training of translation students in Ukraine. The authors emphasize that students' bilingualism is primarily shaped under the influence of a Russian-speaking environment, leading to systematic lexical and phraseological errors in speech and translation. Particular attention is paid to typical manifestations of interference: calques, modification and substitution influenced by the source language, as well as the emergence of persistent deviations that go beyond bilingualism. The study highlights the need for a targeted teaching methodology that not only develops translation skills but also systematically overcomes the consequences of interference. The authors describe their experience in correcting linguistic deviations in the educational process through exercises comparing vocabulary, identifying interference words and expressions, editing texts with deliberate errors, and using electronic dictionaries. The potential of modern digital tools – language corpora, electronic dictionaries, machine translation systems, and artificial intelligence – for enhancing learning efficiency and forming students' linguistic competence is discussed. The limitations of using AI in editing and translation are also addressed due to the insufficient quality of Ukrainian-language materials and the need for expert evaluation of results. The study emphasizes the importance of developing linguistic awareness, conscious selection of normative language resources, and sensitivity to stylistic and semantic nuances as key to professional translator competence. Prospects for further research include integrating AI tools into the learning process, creating distance courses, and developing comprehensive teaching materials for overcoming different types of linguistic interference.

Keywords: linguistic interference, lexicon, phraseology, calque, interfereme, modificational interference, substitutional interference, semantics.

УЧИВ ЦІЛУ НЕДІЛЮ; ІЗ-ЗА ХВОРОБИ; ВДА́ЧА (НЕ ‘удача, спіх’); АДРЕС (НЕ: ‘позначення місця проживання чи перебування кого-небудь або місцезнаходження чого-небудь’); РИБАЛКА, ПРОФЕСІОНАЛЬНИЙ тощо.

Досить поширеним явищем є невдале калькування слів, а частіше – сталих сполук. Попри те, що калькування є одним із різновидів запозичень (нові слова, значення, вислови виникають унаслідок буквального перекладу іншомовного елемента), маємо пам’ятати, що за наявності власних мовних засобів не потребуємо штучних утворень-перекручень із російської мови. Саме тому розглядаємо використання недоречних кальок разом із проблемними наслідками мовної інтерференції, убачаємо спільні причини згаданих мовних явищ та вважаємо неможливим використання слів та сполук на кшталт БАГАТОЧИСЛЕННИЙ, МАЛОЧИСЛЕННИЙ, ОТРИМУВАТИ ОСВІТУ, ПРИЙМАТИ УЧАСТЬ, ЗАДАВАТИ ЗАПИТАННЯ, МИЮЧИЙ ЗАСІБ, РОБИТИ ВИГЛЯД, ПРИСМНОГО АПЕТИТУ, ВЕСТИ СЕБЕ, НАТЯНУТИЙ СМІХ, ЩОСЬ НОСИТЬ НАЗВУ, КОРИСТУВАТИСЯ ПОВАГОЮ тощо. Заміна українських ідіом перекладеними російськими шкодить як правильності й точності, так і виразності мовлення перекладача. Часто натрапляємо в роботі на сполуки ВІД НИЧОГО РОБИТИ, БРАТИ В ТОЛК, БЕЗ МАЛОГО... (про якусь кількість), КИДАТИСЯ В ОЧІ, НЕ ЛИКОМ ШИТИЙ, БИТКОМ НАБИТИЙ, НЕ ГУБИТИ ЧАСУ ДАРЕМНО, НІ ПІД ЯКИМ ВИДОМ, ПРИ ВСІЙ ЧЕСНІЙ КОМПАНІЇ, РУКОЮ ПОДАТИ, ЩОСЬ ЗАВЖДИ ПІД РУКОЮ.

Уміння подолати перекладацьку інтерференцію як на рівні уникнення диктату оригіналу, так і на рівні уникнення впливу російської лексики та фразеології на українську мову перекладу розглядаємо як одну з найважливіших складових мовної компетентності перекладача.

З огляду на означені вище найбільш поширені помилки та низку індивідуальних вад перекладу для розвитку навичок долаання мовної інтерференції застосовуємо на заняттях комплекс заходів, що поєднують лінгвістичний аналіз із виконанням практичних вправ та роботою із сучасними цифровими інструментами.

Зіставлення української та російської лексики у вправах, що передбачають з’ясування різниці в значеннях російських та українських слів, витлумачення українських лексем, складання міні-таблиць із парами співвідносних за значенням чи звучанням слів, створення міні-текстів чи добір із корпусів української мови прикладів використання проблемних щодо наслідків інтерференції слів дають можливість систематичного порівняння українських слів із російськими відповідниками, і вироблення навичок розпізнавання та долаання типових інтерференційних форм.

Вправи на розпізнавання інтерференційних слів (сполук) використовуємо на кожному занятті з лексики як своєрідну розминку перед розглядом нової теми. Пропонуємо здобувачам освіти чи виписати номери сполук, у яких порушено літературну норму, чи попрацювати з текстом із навмисне «зашумленою» лексикою (суржик, кальки) і знайти в ньому інтерфемери, наступний етап – заміна виявлених одиниць їхніми нормативними відповідниками та пояснення причин помилок і потреби заміни. Завдання на розпізнавання інтерференційних слів розвивають мовну уважність та вміння автоматично відсікати чужомовні елементи. Близьким до цього виду роботи є аналіз типових помилок, що трапляються в роботах здобувачів освіти: пропонуємо групі добірку фрагментів із перекладів чи творчих робіт із інтерфемерами, кальками, після чого визначаємо джерело інтерференції та пропонуємо групі надати правильний варіант.

Ще одним прийомом роботи є як самостійна робота, так і робота на заняттях з електронними словниками паронімів, омонімів, словником труднощів української мови, словниками міжмовних паронімів та омонімів. Така робота включає завдання на опрацювання словникових статей, з’ясування відмінностей у використанні лексем, установлення лексеми, яку рекомендовано до використання як нейтральну, активну, ознайомлення із семантичними та стилістичними відтінками зіставлених слів. У такий спосіб виробляємо чуття до смислових та стилістичних відтінків і запобігаємо змішуванню значень, характерному для білінгвів. Продовженням такої роботи є виконання вправ на складання речень, у контексті яких будуть чітко розрізнятися значення опрацьованих лексем.

Наступним цікавим для здобувачів освіти прийомом роботи є пошук у засобах масової інформації, у науково-навчальній та науково-популярній літературі уривків (речень) із інтерфемерами, редагування й презентація на занятті результатів власної редакторської роботи із поясненням як потреби зміни тексту, так і правок. Матеріал, зібраний здобувачами освіти під час виконання таких завдань, використовуємо для складання контрольних завдань для курсу, що забезпечує увагу групи до кожної презентації результатів роботи. Редагування оприлюднених уже текстів не лише сприяє виробленню навичок добору правильних, більш точних, стилістично доречних варіантів, а надає здобувачам освіти впевненості у належному рівні власної мовної компетентності й стимулює далі працювати над вдосконаленням свого мовлення.

Для роботи з міжмовними омонімами та паронімами використовуємо редагування перекладів із «пастками»: навмисне змінені тексти, які містять помилки різного роду, зокрема й зумовлені сплутуванням однакових за звучанням чи близькозвучних, але різних за значенням у різних мовах слів. Здобувачі освіти редагують переклад, знаходять і замінюють інтерференційні одиниці, пояснюють свої правки, здобуваючи навички помічати й усувати «хибних друзів»

При виконанні усіх видів завдань у курсі лексикології заохочуємо здобувачів освіти до використання електронних ресурсів (корпуси української мови (ГПРК, Grammarly UA-GEC та ін.), словники (Slovopectia, sum20ua та ін.), які дозволяють самостійно перевіряти нормативність та частоту вживання слів у різних контекстах: типові завдання для роботи з електронними ресурсами полягають у тому, щоб опрацювати словникові статті, виявити розбіжності в значеннях і способах (стилях) уживання слів або знайти приклади правильного вживання проблемних лексем і порівняти з неправильним (семантична калька), а також спонукаємо до роботи в дистанційних курсах (Moodle (Берест, Помазан, 2013; Берест, Шумейко, 2025), зокрема до виконання тестових завдань різного типу для тренування та самоперевірки.

Для формування стійкої пам’яті на правильні мовні зразки використовуємо вправи з wordwall.net, diskurs.net, learningapps.org: тести й завдання на сортування мовних засобів на нормативні й ненормативні, на встановлення значень проблемних слів та сполук. Метод «лексичних карток» (Quizlet) також допомагає запам’ятовувати нормативні мовні засоби.

Щодо використання українського модуля Grammarly чи систем ШІ (ChatGPT, claude.ai), то ці інструменти ми радимо застосовувати на етапі генерування ідей для творчих робіт, для пошуку інформації при підготовці виступів, для допомоги при пошуку заміни для невідповідних лексем чи сполук, проте заперечуємо проти використання для редагування та перекладу текстів, оскільки вважаємо, що, по-перше, поки що якість створених ШІ українською мовою текстів і коментарів до

особливостей використання сам е української лексики та фразеології не є задовільною, а по-друге, для такого виду робіт здобувач освіти повинен мати експертний рівень, який дозволить оцінити якість роботи ШІ, відкоригувати створений ним текст. Проте разом зі здобувачами освіти ми шукаємо можливості, складаємо дорожню карту застосування ШІ як під час занять, так і для виконання самостійних завдань. Аналіз згенерованих, відредагованих чи перекладених за допомогою інструментів ШІ текстів – ще одна можливість розвитку навичок коригування та критичного ставлення до мовлення.

Сукупність і регулярне використання усіх зазначених методів, прийомів та інструментів роботи з лексикою та фразеологією сприяють формуванню мовної компетентності та підвищують професіоналізм майбутніх перекладачів.

Висновки. Проблема подолання мовної інтерференції в мовленні майбутніх перекладачів залишається актуальною для української лінгводидактики. Найбільш поширеним проявами інтерференції є використання суржикових висловів, модифікаційна та субституційна інтерференція й калькування лексичних та фразеологічних одиниць. Такі відхилення від норми не є суто технічними помилками навчання, а становлять соціолінгвістичне явище. Запропонований для подолання мовної інтерференції комплекс методів поєднує як традиційні лінгводидактичні підходи, так і використання сучасних цифрових інструментів. Ефективність роботи забезпечується регулярним застосуванням вправ на зіставлення лексики російської та української мов, на розпізнавання інтерференційних слів і сполук, редагування текстів із навмисно внесеними помилками, роботою з електронними словниками паронімів, омонімів і словниками труднощів української мови. Цікавим уважаємо досвід використання корпусів української мови, інтерактивних платформ, які дозволяють здобувачам освіти самостійно перевіряти нормативність і частоту вживання слів у різних контекстах.

Щодо інструментів ШІ, то на сучасному етапі рекомендуємо обмежене їх застосування: застерігаємо від використання для редагування та перекладу текстів, оскільки якість створених українською мовою матеріалів поки що не є задовільною, а критична оцінка результатів роботи ШІ потребує від здобувача освіти експертного рівня мовної компетентності.

Розвиток умінь розпізнавати й долати інтерференцію, свідомий вибір нормативних мовних засобів, виховання мовної уважності та чуття до семантичних і стилістичних відтінків слів є запорукою підвищення професіоналізму перекладачів.

Перспективи подальших досліджень убагаємо в детальному вивченні інтеграції інструментів ШІ в процес підготовки перекладачів, у розробці на спеціалізованих цифрових платформах дистанційних курсів для діагностики й корекції інтерференційних помилок, а також у створенні комплексних навчально-методичних посібників із систематизованими вправами для подолання різних типів мовної інтерференції.

Література:

1. Берест Т. М., Помазан І. О. Використання дистанційних форм навчання: досвід кафедри українознавства ХГУ «НУА». *Проблеми освіти : наук. зб.* 2013. Вип. 77. Ч. 1. С. 23–30.
2. Берест Т. М., Шумейко О. А. Дистанційне навчання мови: еволюція взаємозалежності між навчальним закладом і викладачем у нових умовах. *Зміни векторів взаємозалежності: матеріали конф.* 2025. 7 лют. Харків: ХГУ «НУА», 2025. С. 112–116.
3. Гамерська І. І. Явище інтерференції у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Львівський філологічний часопис.* 2023. № 14. С. 21–28.
4. Демська-Кульчицька О. Реєстр репресованих слів. *Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду: документи і матеріали.* К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005
5. Матвєєва Н. Р. Мовна поведінка столичних держслужбовців. *Мова: класичне – модерне – постмодерне.* 2020. Вип. 5. С. 39–51.
6. Матушкова О.П. *Основи професіоналізму перекладача: метод. посіб.* Одеса: видавець Букаєв Вадим Васильович, 2024. 62 с.
7. Ostrovsky O., Stahura K. Basics of English-Ukrainian translation in an intercultural educational environment. *Acta Academiae Beregsiensis, Philologica* 2024. 1. P. 89–100.
8. Snizhko N. The theory of bilingual education: a retrospective of the conceptual apparatus : *Modern educational strategies under the influence of the development of the information society and European integration : Scientific monograph.* Riga, Latvia, 2024. P. 417–439.
9. Шелудько В. Інтерференція в мовленні держслужбовців на тлі їхньої мовної свідомості. *Мова: класичне – модерне – постмодерне : зб. наук. праць.* Київ: Дух і Літера, 2017. Вип. 3. С. 249–258.

References:

1. Berest T. M., Pomazan I. O. Vykorystannya dystantsiynykh form navchannya: dosvid kafedry ukrayinoznavstva KhHU «NUA». [Using Distance Learning Forms: Experience of the Department of Ukrainian Studies of KhHU «NUA»]. In: *Problemy osvity [Problems of Education]* 2013. V. 77. P. 1. P. 23–30.
2. Berest T. M., Shumeyko O. A. Dystantsiynе navchannya movy: evolyutsiya vzayemozalezhnosti mizh navchal'nym zakladom i vykladachem u novykh umovakh. [Distance language learning: the evolution of interdependence between the educational institution and the teacher in new conditions]. In: *Zminy vektoriv vzayemozalezhnosti: materialy konf. [Changes in the vectors of interdependence: conference proceedings]* 2025. 7 lyut. Kharkiv: KhHU «NUA», 2025. P. 112–116.
3. Hamers'ka I. I. Yavyshe interferentsiyi u suchasnykh lnhvistychnykh doslidzhennyakh [The phenomenon of interference in modern linguistic studies]. In: *L'viv's'kyi filolohichnyi chasopys [Lviv Philological Journal]* 2023. № 14. P. 21–28.
4. Dems'ka-Kul'chyts'ka O. Revestr represovanykh sliv [Register of repressed words]. In: *Ukrayins'ka mova u XX storichchi: istoriya lnhvoitsydu: dokumenty i materialy [Ukrainian language in the 20th century: history of linguocide: documents and materials]*. K.: Vyd. dim «Kyuyevo-Mohylyans'ka akademiya», 2005.
5. Matvyeyeva N. R. Movna povedinka stolychnykh derzhsluzhbovtstv [Language behavior of capital civil servants]. In: *Mova: klasychne – moderne – postmoderne. [Language: Classical – Modern – Postmodern]*. 2020. V. 5. P. 39–51.
6. Matushkova O.P. *Osnovy profesionalizmu perekladacha: metod. posib [Fundamentals of translator's professionalism: methodological manual]*. Odesa: vydavets' Bukayev Vadym Vasylovych, 2024. 62 p.
7. Ostrovsky O., Stahura K. Basics of English-Ukrainian translation in an intercultural educational environment. *Acta Academiae Beregsiensis, Philologica* 2024. 1. P. 89–100.
8. Snizhko N. The theory of bilingual education: a retrospective of the conceptual apparatus. Modern educational strategies under the influence of the development of the information society and European integration: Scientific monograph. Riga, Latvia, 2024. P. 417–439.
9. Shelud'ko V. Interferentsiya v movlenni derzhsluzhbovtstv na tli yikh'n'oyi movnoyi svidomosti [Interference in the speech of civil servants against the background of their linguistic consciousness]. In: *Mova: klasychne – moderne – postmoderne : zb. nauk. Prats [Language: Classical – Modern – Postmodern: collection of scientific works]*. Kyuyiv: Dukh i Litera, 2017. V. 3. P. 249–258.

Отримано: 19 жовтня 2025р.

Прорецензовано: 1 листопада 2025 р.

Прийнято до друку: 6 листопада 2025 р.

email: lesya.kotsyuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4843-8872>

email: liliia.kapitaniuk@oa.edu.ua

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-7-11](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-7-11)

Коцюк Л. М., Капітанюк Л. М. Літературознавчі та мовознавчі аспекти міжмовного посередництва серії романів Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 7–11.

УДК: 801.7

Коцюк Леся Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет «Острозька академія»
Капітанюк Лілія Миколаївна,
магістрантка,
Національний університет «Острозька академія»

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ТА МОВОЗНАВЧІ АСПЕКТИ МІЖМОВНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА СЕРІЇ РОМАНІВ ДЖ. К. РОУЛІНГ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА

Статтю присвячено комплексному аналізу літературознавчих і мовознавчих аспектів міжмовного посередництва серії романів Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера. У роботі висвітлено художню й лінгвістичну своєрідність циклу, який поєднує риси класичного британського роману, фентезі та пригодницької літератури. На основі концепції «подорожі героя» Джозефа Кемпбелла простежено архетипну структуру становлення головного персонажа. Розкрито морально-етичні та соціальні проблеми твору – боротьбу добра і зла, дискримінацію, моральний вибір, – що формують його гуманістичну основу.

Мовознавчий аспект зосереджено на аналізі неологізмів, власних назв і термінології, які становлять основу австрозького ідіолекту та створюють особливий перекладацький виклик. Проаналізовано стратегії перекладу українських, німецьких і французьких версій, спрямовані на збереження гри слів, культурних алюзій і мовного колориту персонажів. Розглянуто проблему передачі соціолінгвістичних особливостей мовлення героїв і специфіку адаптації культурно маркованих елементів.

Дослідження показує, що переклад і кінематографічна адаптація серії романів про Гаррі Поттера становлять складний процес міжмовного та міжкультурного посередництва, у якому відбиваються глобалізаційні тенденції сучасного світу. Отримані результати мають значення для розвитку перекладознавства, лінгвостилістики та теорії літературної комунікації.

Ключові слова: міжмовне посередництво, переклад, адаптація, ідіолект, неологізми, культурна алюзія, мовна гра.

Lesia Kotsiuk,
Cand. Sc. (Philology), Associate Professor,
Ostroh Academy National University
Liliia Kapitaniuk,
Master's Degree Student,
Ostroh Academy National University

INTERLINGUAL MEDIATION IN J. K. ROWLING'S HARRY POTTER SERIES: LITERARY AND LINGUISTIC PERSPECTIVES

The article offers a comprehensive analysis of the literary and linguistic aspects of interlingual mediation in J.K. Rowling's Harry Potter series. It explores the artistic and linguistic uniqueness of the novels, which combine elements of the classical British novel, fantasy, and adventure genres. Drawing on Joseph Campbell's "hero's journey" framework, the study traces the archetypal structure of the protagonist's development. It highlights key moral and social issues – the struggle between good and evil, discrimination, and ethical choice – that form the humanistic core of the work.

The linguistic dimension focuses on Rowling's neologisms, proper names, and terminological innovations that constitute her idiolect and pose significant challenges for translators. The analysis compares translation strategies in Ukrainian, German, and French versions, emphasising the preservation of wordplay, cultural allusions, and character-specific language. It also addresses the transfer of sociolinguistic features and adaptation of culturally marked References.

The study demonstrates that translation and cinematic adaptation of the Harry Potter series represent a complex process of interlingual and intercultural mediation, reflecting global cultural exchange and the dynamics of literary communication. The findings contribute to translation studies, stylistics, and the theory of intercultural literary discourse.

Keywords: interlingual mediation, translation, adaptation, idiolect, neologisms, cultural allusion, wordplay.

Серія романів про «Гаррі Поттера» Дж. К. Роулінг справила значний вплив на розвиток дитячої та підліткової літератури, адже поєднує у собі морально-етичні дилеми, класичні архетипи та численні культурні алюзії. Цей літературний феномен став не лише глобальним культурним явищем, але й об'єктом інтенсивних мовознавчих і літературознавчих досліджень, з огляду на широку рецепцію, численні переклади, екранізації, і навіть адаптації до іншого формату – комп'ютерної гри. Цикл романів про «Гаррі Поттера» вирізняється не лише ідеями, але й мовленнєвим рішеннями Дж. К. Роулінг, які є новаторськими та унікальними і слугують важливим елементом авторського ідіолекту.

Сучасні наукові студії аналізованої серії романів (Whited, L. A. (2002, 2024)) здебільшого зосереджуються на тому, яким чином текст впливає на читацьку аудиторію, формуючи її світогляд і ціннісні орієнтири. Зокрема, дослідження Келсі Трайб, Фіони Пепс та Фіони Келверт (Tribe, Papps & Calvert, 2021) звертається до теми того, як серія романів Дж. К. Роулінг слугує ресурсом емоційної та психічної підтримки для читачів. Інше релевантне дослідження – Воутера Гавералса та Ліндсі Гейбелс (Haverals & Geysels, 2021) фокусується не на етичному або психологічному впливі, а на формуванні очікувань

через "імплікацію читача": як розвиток віку персонажів і змін у тематиці та стилі романів впливає на те, як читацька аудиторія сприймає себе як частину тексту.

Адаптація «Гаррі Поттера» вийшла далеко за межі суто мовного аспекту, охоплюючи культурні трансформації, які відбуваються у процесі міжмовного й міжкультурного посередництва. Особливої складності перекладацькій інтерпретації додають численні власні назви, архаїзми, алюзії та символічні елементи, що вимагають не лише лінгвістичної, а й культурологічної компетентності перекладача. Зокрема дослідниці Світлана Волкова та Аліна Лучинська (Волкова, Лучинська, 2019) аналізують лінгвосоціотичні елементи – тобто ті, що поєднують значення і символіку (імідж персонажів, специфіку діалогів, описи магічного світу) – і як вони трансформуються у перекладі: які образи змінюються, які лишаються, і як це впливає на сприйняття читачем. Водночас дослідження А.С. Кузнецової та А.С. Коваленко (Кузнецова, Коваленко, 2020) розглядає широкий спектр лексико-стилістичних засобів виразності (епітети, порівняння, фразеологізми, засоби емоційної експресії) і аналізує перекладацькі трансформації – що було збережено, де відбулись адаптації, спрощення, перестановки, інші стилістичні зміни. Це дозволяє зрозуміти, як переклад формує стиль тексту для українського читача і як ці лексичні засоби впливають на відчуття образності, атмосферності твору. За твердженням О.В. Винарчик, цикл романів про «Гаррі Поттера» привертає увагу багатьох дослідників своєю неординарністю, оскільки мовлення Дж. Роулінг новаторське та унікальне – авторка збагачує англійську мову новими лексичними одиницями та демонструє високу креативність у сфері термінотворення (Винарчик 2009: 157). Окремі групи лексики Дж. К. Роулінг стали об'єктом дослідження для багатьох вітчизняних науковців, як то евфемізмів (Сорочан, 2024), кольоронімів (Асланова, 2022), ономастики (Белей, 2008; Бока, 2008; Бережна, 2008), авторських словотворів (Винарчик, 2009; Сеньків, 2015; Шемуда, 2024).

Дослідження перекладів та екранізацій «Гаррі Поттера» дає можливість простежити механізми трансформації літературного тексту в різних мовних і культурних контекстах. Особливої уваги набуває проблема збереження авторського стилю, що проявляється у відтворенні гри слів, специфіки мовлення персонажів та численних власних назв. Саме ці елементи становлять ключовий виклик для перекладача.

Варто зазначити, що у цьому контексті переклад і адаптація серії Дж. К. Роулінг постають цінним матеріалом для вивчення процесів міжмовного та міжкультурного посередництва. Вони демонструють, як художній текст водночас зберігає власну ідентичність і піддається культурній модифікації відповідно до очікувань та норм цільової аудиторії.

У серії романів про «Гаррі Поттера» Дж. К. Роулінг поєднала елементи класичного британського роману, фентезі та пригодницької літератури, створивши твір, що виходить далеко за межі «дитячого читання». Письменниця звертається до архетипних структур, зокрема до моделі «подорожі героя», яку описав Джозеф Кемпбелл у своїй теорії мономіфу (The Hero with a Thousand Faces, 1949). Згідно з цією концепцією, становлення головного героя відбувається через три ключові етапи: «поклик до пригод», «ініціація» та «повернення з даром» (Винарчик, 2009).

На першому етапі герой змушений залишити звичне життя й вирушити у світ невідомого. Так, у романі «Гаррі Поттер і філософський камінь» головний герой дізнається про своє магічне походження й отримує запрошення до Гогвортсу. Другий етап – ініціація – передбачає зустріч із випробуваннями, боротьбу з ворогами та поступове набуття внутрішньої сили. У випадку Гаррі це навчання у школі магії та протистояння Волдеморту. Завершальний етап – «повернення з даром», коли герой повертається до звичного світу, але вже трансформований, з новим досвідом і знаннями, здобутими у процесі випробувань. Сюжетна структура серії романів Роулінг репрезентує класичну міфологічну парадигму, водночас адаптовану до потреб сучасної масової культури та підліткової аудиторії.

Окрім міфологічних мотивів, у циклі романів про «Гаррі Поттера» порушено низку глибоких моральних і соціальних проблем. Однією з наскрізних тем є класичний конфлікт «боротьби добра і зла», що має універсальний характер та знаходить відображення у багатьох літературних традиціях. Також важливим елементом у цьому контексті є проблема дискримінації, яка у світі Дж. Роулінг набуває художньо-символічного вираження. Так, у романі «Гаррі Поттер і Келих вогню» персонаж Драко Малфой неодноразово вживає щодо Герміони образливий термін *Mudblood* («брудна кров»). У магічному світі цей неологізм функціонує як соціально маркований ярлик, що втілює ідею «чистоти походження» та виступає метафорою расових чи етнічних упереджень у реальному суспільстві. Перекладачі різних мов намагалися відтворити не лише буквальний зміст, але й експресивну силу цього слова. В українському перекладі (Ролінг, 2002) закріпилася форма «бруднокровка», у французькому (Rowling, 1999) – *Sang-de-Bourbe* («болотна кров»), у німецькому (Rowling, 1999) – *Schlammblut* («багніста кров»). Такі перекладацькі стратегії демонструють прагнення зберегти семантичний потенціал образи, водночас забезпечуючи її культурну зрозумілість для цільової аудиторії.

Доцільно вважати приклад із поняттям *Mudblood* таким, який підтверджує, що художній дискурс Дж. Роулінг не лише формує вигадану систему цінностей, але й рефлексує над актуальними суспільними проблемами, що робить тексти серії релевантними для аналізу у площині соціолінгвістики та культурології.

Особливу увагу в аналізі циклу романів про «Гаррі Поттера» заслуговують персонажі, які балансують між добром і злом. Хрестоматійним прикладом є образ Северуса Снейпа, чия постать протягом усієї історії зберігає багатозначність та моральну амбівалентність. Його ставлення до Гаррі Поттера позначене суворістю та відвертою ворожістю, що створює враження негативного персонажа. Однак у романі «Гаррі Поттер і Смертельні реліквії» авторка розкриває справжні мотиви Снейпа, зумовлені його глибоким почуттям до Лілі Поттер. Така сюжетна лінія актуалізує етичне питання: чи можна вважати людину героєм, якщо її шлях до добра пролягає через жорстокі або суперечливі вчинки? Подібна амбівалентність наближає образ Снейпа до традиції трагічного героя, описаної ще у класичній поезії Арістотеля, та перегукується з концепціями «антигероя» у сучасній літературі.

Окрім літературознавчого виміру, значний інтерес становить мовознавчий аспект серії, який відіграє ключову роль у формуванні атмосфери магічного світу та характерологічних особливостей персонажів. Авторська гра з мовними засобами – від створення неологізмів до використання діалектних елементів і стилістичних алюзій – робить тексти Дж. Роулінг особливо складними для перекладу. Перекладачі постають перед необхідністю зберегти баланс між семантичною точністю та художнім ефектом, аби не втратити унікальність стилю й водночас забезпечити доступність для іншомовного читача.

Одним із ключових викликів для перекладачів серії романів про «Гаррі Поттера» стала передача власних назв. Це стувалося не лише імен персонажів, а й назв магичних предметів, істот, заклять, навчальних закладів, ігор та топонімів, які створюють унікальний художній простір твору. Такі номени, як *Hogwarts*, *Diagon Alley*, *Quidditch*, *Marauder's Map* та інші, виконують багатофункціональну роль: вони містять культурні та асоціативні підтексти, відображають елементи гри слів, архаїчні нашарування чи алюзії на реальні явища. Перекладацька стратегія у цьому випадку вимагала вибору між кількома підходами – дослівним відтворенням, калькуванням або творчою адаптацією. Кожен із них має свої переваги та обмеження: буквальный переклад може зберегти формальну структуру, але втратити стилістичну експресивність; калькування дозволяє відтворити смисловий компонент, проте інколи звучить штучно; натомість творча адаптація надає назвам нове культурне забарвлення, зберігаючи їхню функціональну еквівалентність для читача.

Успішний переклад власних назв у творах Дж. Роулінг передбачає не лише лінгвістичну, але й культурологічну компетентність перекладача. Адже вдала інтерпретація дозволяє зберегти гру слів і символічне навантаження оригіналу, забезпечуючи водночас органічність і прийнятність магичного світу для іншої культури. Натомість невдала інтерпретація здатна позбавити текст його ідіостильових особливостей, що знижує рівень читацької рецепції.

Прикладом збереження авторської гри слів у перекладі є назва школи магії *Hogwarts*. В оригіналі вона функціонує як англійське власне ім'я без прямого семантичного значення, проте містить алюзії на англійські слова та фольклорні образи. Українські перекладачі обрали стратегію фонетичного відтворення, передавши назву як Гогвортс. Такий підхід дозволяє передати українському читачеві відчуття магичності та специфіку школи, не втрачаючи стилістичної гри та художнього колориту, закладеного авторкою.

Іншим прикладом є назва магичної вулиці *Diagon Alley*, яка в оригіналі являє собою гру слів: *diagonally* («по діагоналі») + *alley* («провулок»). «Алея Діагон» або «Алея Діагональ», – таку назву вулиці давали ранні неофіційні українські переклади текстів або субтитрів, поширених у 2000-х роках на форумах і торрент-трекерах. Вони не прижилися й зараз практично не вживаються. Натомість професійні переклади як у книзі (у перекладі В. Морозова), так і дубляжі фільмів (від студії "Le Douen") – *Косий провулок* – успішно передають як буквальный зміст, так і стилістичну гру оригіналу. Слово «косий» відтворює значення «по діагоналі», а провулок – значення *alley*, що забезпечує адекватне сприйняття назви та зберігає гумор і асоціативність тексту. Подібна адаптація демонструє, як професійні перекладацькі рішення можуть водночас зберігати авторський задум і вписувати вигаданий світ у національний культурний та мовний контекст.

Особливу складність для перекладачів становила гра слів у власних іменах персонажів. Яскравим прикладом є ім'я журналістки *Rita Skeeter*. У неофіційних перекладах українською мовою – «Рита Сквітер» або «Ріта Сквітер» походження цього прізвища виводили від слова *skeeter* \approx *mosquito* («комар»), що підкреслює її настирливий, нав'язливий характер, нагадуючи «комара, який дзижчить і не дає спокою». У професійному перекладі Віктора Морозова обрано транслітерацію «Рита Скітер», а не семантичний переклад типу «Рита Комашка» чи «Рита Дзижчалка», щоб зберегти автентичність імен британського світу Роулінг. Такий вибір відповідає перекладацькій стратегії мінімальної адаптації власних назв, яку В. Морозов застосовував системно (так само – *Harry Potter*, *Hermione Granger*, *Severus Snape* тощо). У німецькому ж перекладі персонажка отримала ім'я *Rita Kimmkorn*, де використано слово *Kimmkorn*, що буквально означає «зернячко», але в фразеологічному вживанні набуває значення «надокучливий елемент». Таким чином, Клаус Фрітц, перекладач на німецьку мову (Роулінг, 1999), зумів зберегти асоціативний ефект оригіналу та характеристику персонажа, хоча й через інший культурний образ.

Подібні випадки демонструють, що переклад власних імен у художньому тексті вимагає не лише лінгвістичної компетентності, але й уміння передати культурні та стилістичні нюанси, що закладені автором у назві. У цьому сенсі гра слів стає індикатором творчої адаптації та міжкультурного посередництва в процесі перекладу.

Неологізми є невід'ємною складовою художнього світу, створеного Дж. К. Роулінг, та формують унікальний лексичний пласт, що часто називають «мовою магів» (Безвенюк, 2022). Одним із найвідоміших термінів є *tuggle* (магл), яким у світі Гаррі Поттера позначають людину без магичних здібностей. Цікаво, що прямого аналога цього слова в природній мові не існує, що ускладнює його переклад. У перекладі українською (Роулінг, 2002) термін *tuggle* залишено без змін, що створює відчуття «іншого» та підкреслює авторську винахідливість. У французькому перекладі (Rowling, 1999) він трансформувався у *Moldu*, що забезпечує інтеграцію терміна в систему цільової мови, але частково втрачає його унікальний характер. Зазначимо, що вибір перекладацької стратегії щодо неологізмів безпосередньо впливає на сприйняття магичного світу: збережений оригінал підкреслює авторську інвентивність, тоді як адаптований варіант сприяє кращій когнітивній адаптації тексту для іншомовного читача.

Мовлення персонажів у серії романів Роулінг відіграє значну роль у створенні індивідуалізації героїв і стало суттєвим викликом для перекладачів. Так, у оригіналі Гегрід розмовляє з виразним акцентом та допускає граматичні помилки, що підкреслює його соціальний статус і характер. В українському перекладі це було відтворено через фонетичні спрощення та синтаксичні зсуви, наприклад: «я тобі казав» \rightarrow «я ж казав-то», «треба було йти» \rightarrow «треба ж було піти». Варто відмітити також часте використання просторіч, діалектизмів у репліках Гегріда: «всьо файно», «си», «йой», «тежко» (Pottermore Publishing). Такий підхід дозволив зберегти індивідуальність мовлення персонажа та передати його характерні мовні особливості.

Важливою складовою перекладу є адаптація культурних алюзій. Наприклад, традиційне британське свято *Halloween* залишено без змін, що зберігає автентичність культурного контексту. Водночас деякі елементи шкільних звичаїв, такі як система гуртожитків, у перекладах на слов'янські мови часто супроводжувалися поясненнями для полегшення сприйняття читачем. Такі рішення демонструють, що перекладачі одночасно прагнули зберегти культурну специфіку оригіналу й забезпечити адекватне розуміння тексту цільовою аудиторією.

Переклад серії романів про «Гаррі Поттера» демонструє застосування різних перекладацьких стратегій. Одні перекладачі прагнули максимально зберегти колорит оригіналу, що включає мовні особливості та індивідуальні характеристики персонажів. Український переклад Віктора Морозова та німецький переклад Клауса Фрітца (Klaus Fritz) успішно відтворюють мовлення Гегріда з характерним акцентом та просторічними конструкціями:

Оригінал: «I told ueh». Український переклад (В. Морозов): «я ж казав-то». Німецький переклад (К. Fritz): «Ich hab's dir doch gesagt, hä?». Інший підхід демонструє французький переклад Жан-Франсуа Менара (Jean-François Ménard), де акцент Геріда пом'якшено, а деякі конструкції адаптовано до мовної та культурної специфіки французького читача: «Je te l'avais bien dit».

Таке порівняння ілюструє два основні перекладацькі підходи: перший спрямований на збереження мовного колориту персонажа та авторського стилю, другий – на адаптацію тексту під культурні та лінгвістичні особливості цільової аудиторії. Вибір стратегії безпосередньо впливає на сприйняття персонажа та його характеру читачем.

Кінематографічна адаптація «Гаррі Поттера» набула не меншої популярності, ніж оригінальний літературний текст, проте відзначається суттєвими скороченнями та змінами у сюжетних лініях, що вплинуло на інтерпретацію окремих персонажів та тематичних акцентів. Зокрема, роль ельфа Доббі у книгах є значно вагомішою, ніж у фільмовій версії, де його присутність істотно зменшено. У романах цей персонаж символізує ідею визволення, боротьби за свободу та гідність, тоді як у кіно його функція зведена переважно до допоміжної, що позбавляє сюжет важливого ідейного виміру.

Іншим показовим прикладом є вилучення з кіноадаптації сюжетної лінії «Товариства захисту прав ельфів» (S.P.E.W.), організованого Герміоною. У романах цей епізод виконує значну соціальну функцію, привертаючи увагу до проблеми дискримінації та нерівності. Його відсутність у фільмах зробила сюжет більш динамічним і видовищним, однак призвела до втрати важливого соціально-критичного підтексту.

Візуальна стилістика також стала невід'ємною частиною адаптації. Наприклад, у стрічці «Гаррі Поттер і В'язень Азкабану» режисер Альфонсо Куарон свідомо застосував темнішу кольорову гаму, готичні мотиви костюмів та архітектури, що відрізняє її від попередніх екранізацій. Така стилістика відображає дорослішання головних персонажів і поступове загострення проблематики боротьби зі злом, акцентуючи перехід від дитячої казковості до психологічно складнішого нарративу.

Отже, адаптація серії романів про «Гаррі Поттера» є складним і багатоплановим процесом, що включає стилістичні, мовні та культурні трансформації. Навіть незначні деталі перекладу чи екранізації можуть суттєво впливати на сприйняття твору читачем чи глядачем. Аналіз перекладів серії різними мовами демонструє різноманітність перекладацьких стратегій – від збереження авторських неологізмів та мовної гри до їхньої адаптації під національні мовні та культурні норми. Саме через такі стратегії формується уявлення іноземного читача про символіку та атмосферу магічного світу Роулінг.

Цей дослідницький аналіз має цінність не лише для перекладознавства чи літературознавства, а й для розуміння впливу глобалізаційних процесів на літературні тексти. Він демонструє, які перекладацькі та адаптаційні рішення сприяють збереженню художньої цілісності твору та глибшому його сприйняттю, а які можуть потенційно спотворити авторський задум, впливаючи на рецепцію тексту в іншому культурному середовищі.

Література:

1. Асланова Н. Семантико-стилістичні особливості використання кольоративів у романі Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь». *Актуальні проблеми іноземної філології і лінгводидактики*. 2022. Вип. 4. С. 19-24. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/046140c0-68d9-456a-a387-0e5e729f16c6/content>
2. Безвенюк А. А. Лексико-стилістичні засоби виразності та особливості їх перекладу українською мовою в екранізації роману Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер і таємна кімната»: магістерська робота: 035.041. ДНУ імені Василя Стуса, Вінниця, 2022. 161 с.
3. Белей Л. Л. Ономастикон «Гаррі Поттера» Джоан Роулінг – шляхи передачі. *Ономастичні науки*. 2008. Вип. № 2. С. 81-84.
4. Бережна М. В. Ономастикон романів Дж. К. Роулінг циклу «Гаррі Поттер» в українському та російському перекладах : дис ... канд. філол. наук : 10.02.16 – перекладознавство. Запорізький національний ун-т. Запоріжжя, 2008. 200 с.
5. Бока О. В. Власні імена як компресовані тексти-носії когнітивної інформації (на матеріалі казки Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і орден Фенікса»). *Вісник Сумського державного університету*. 2008. № 1. С. 15-19.
6. Винарчик О. В. «Магічна» термінологія «Гаррі Поттера» у творчості Джоан Кетлін Роулінг. *Актуальні проблеми сучасної термінології*: зб. наук. пр. Дрогобич, 2009. С. 156-159.
7. Волкова С.В., Лучинська, А.В. Типи трансформацій в українському перекладі тексту Дж. К. Роулінг "Harry Potter and the Philosopher's Stone": лінгвосоціотичний аспект. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія Філологія, Том 22, № 2, стор. – (сторінки згідно журналу). DOI: 10.32589/2311-0821.2.2019.192007
8. Кузнецова А.С., Коваленко А.С. Стилістичні особливості перекладу англійської художньої літератури (на матеріалі роману Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер»). *«Нова філологія»*, № 80. Том 1, 2020. С. 312-318. DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-46>
9. Москвіна О. Концепція мономіфу Джозефа Кемпбелла. *XV Харківські студентські філософські читання*: Матеріали міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів, 26–27 квітня 2019 р. Харків: Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. С. 83–84.
10. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і Таємна кімната / пер. Віктор Морозов. – Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 352 с.
11. Сеньків О. М. Індивідуально-авторське словотворення у творах жанру фентезі. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство)*. 2015. № 3. С. 238-244. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2015_3_40
12. Сорочан А. Реалізація ефемістичного потенціалу на прикладі мовних тактик персонажів роману Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь». *Молодий вчений*, 1.1 (125.1), С. 78-82. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1.1-125.1-19>
13. Шемуда М. Тематика авторських неологізмів у романах Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Германська філологія*. №831-832. 2024. С. 308-317. DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2021.831-832.308-317>
14. Філоненко О. Модуси магічного в британській літературі. *Релігієзнавчі нариси*. 2021. № 11. С. 8-25.
15. Naverals, Wouter & Geybels, Lindsey. Putting the Sorting Hat on J.K. Rowling's Reader: A digital inquiry into the age of the implied readership of the Harry Potter series. *Journal of Cultural Analytics*, Vol. 5, 2021, pp. 1-30. DOI: 10.22148/001c.24077.
16. Pottermore Publishing. «Ukrainian eBooks | Pottermore Publishing». Доступно: <https://www.pottermorepublishing.com/ukrainian-ebooks/>
17. Rowling, J. K. Harry Potter et la Chambre des secrets / trad. Jean-François Ménard. – Paris : Gallimard Jeunesse, 1999. 275 p.
18. Rowling, J. K. Harry Potter und die Kammer des Schreckens / Übers. Klaus Fritz. – Hamburg : Carlsen Verlag, 1999.
19. Tribe, K. V., Papps, Fiona A., & Calvert, Fiona. "It just gives people hope": A qualitative inquiry into the lived experience of the Harry Potter world in mental health recovery. *The Arts in Psychotherapy*, Vol. 74, 2021. Article 101802. DOI: 10.1016/j.aip.2021.101802.
20. Whited, L. A. (ed.). *The Ivory Tower and Harry Potter: Perspectives on a Literary Phenomenon*. University of Missouri Press, 2002.
21. Whited, L. A. (ed.). *The Ivory Tower, Harry Potter, and Beyond: More Essays*. University of Missouri Press, 2024.

References:

1. Aslanova, N. (2022). Semantiko-stylistychni osoblyvosti vykorystannia koloratyviv u romani Dzh. K. Rowling "Harri Potter i filosofskiy kamin" [Semantic and Stylistic Features of the Use of Colour Terms in J. K. Rowling's Novel Harry Potter and the Philosopher's Stone]. *Aktualni problemy inozemnoi filolohii i linhvodydaktyky*, (4), 19-24. <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/046140c0-68d9-456a-a387-0e5e729f16c6/content>
2. Bezveniuk, A. A. (2022). *Leksyko-stylistychni zasoby vyraznosti ta osoblyvosti yikh perekladu ukrainskoiu movoiu v ekranizatsii romanu Dzh. K. Rowling "Harri Potter i taiemna kimnata"* [Lexical and Stylistic Means of Expressiveness and Peculiarities of Their Translation into Ukrainian in the Film Adaptation of J. K. Rowling's Novel Harry Potter and the Chamber of Secrets] (Mahisterska robota, Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylya Stusa).
3. Belei, L. L. (2008). Onomastykon "Harri Pottera" Joan Rowling – shliakhy peredachi [The Onomasticon of J. K. Rowling's Harry Potter: Ways of Rendering.]. *Onomastychni nauky*, (2), 81–84.
4. Berezna, M. V. (2008). *Onomastykon romaniv Dzh. K. Rolinh tsykladu "Harri Potter" v ukrainskomu ta rosiiskomu perekladakh* [The Onomasticon of J. K. Rowling's Harry Potter Novel Series in Ukrainian and Russian Translations] (Dys. kand. filol. nauk, Zaporizkyi natsionalnyi universytet).
5. Boka, O. V. (2008). Vlasni imena yak kompresovani teksty-nosii kohnityvnoi informatsii (na materiali kazky Dzh. Roulinh "Harri Potter i Orden Feniksa") [Proper Names as Compressed Texts Carrying Cognitive Information (Based on J. Rowling's Fairy Tale Harry Potter and the Order of the Phoenix).]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu*. (1), 15–19.
6. Vynarchyk, O. V. (2009). "Mahichna" terminolohiia "Harri Pottera" u tvorchosti Joan Ketlin Roulinh ["Magical" Terminology of Harry Potter in the Works of Joanne Kathleen Rowling.]. *Aktualni problemy suchasnoi terminolohii*. 156–159.
7. Volkova, S. V., & Luchynska, A. V. (2019). Typy transformatsii v ukrainskomu perekladu tekstu Dzh. K. Roulinh "Harry Potter and the Philosopher's Stone": linhvosemiotychnyi aspekt [Types of Transformations in the Ukrainian Translation of J. K. Rowling's Harry Potter and the Philosopher's Stone: A Linguosemiotic Aspect.]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnogo universytetu. Seriya Filolohiya*. 22(2). <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2019.192007>
8. Kusnietsova, A. S., & Kovalenko, A. Ye. (2020). Stylistychni osoblyvosti perekladu anhlo-movnoi khudozhnoi literatury (na materiali romanu Dzh. K. Roulinh "Harri Potter") [Stylistic Features of Translating English-Language Fiction (Based on J. K. Rowling's Harry Potter)]. *Nova filolohiya*. 80(1), 312–318. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-46>
9. Moskvina, O. (2019). Kontseptsiiia monomifu Dzhosefa Kempbella [The Concept of Joseph Campbell's Monomyth.]. *U XV Kharkivskii studentski filosofski chytannia: Materialy mizhnarodnoi naukovoii konferentsii studentiv ta aspirantiv*. Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V. N. Karazina. 83–84.
10. Rowling, J. K. (2002). Гаррі Поттер і Таємна кімната (В. Морозов, Пер.) [Harry Potter and the Chamber of Secrets (V. Morozov, trans.)]. A-Ba-Ba-Ha-La-Ma-Ha.
11. Senkiv, O. M. (2015). Indyvidualno-avtorske slovotvorennia u tvorakh zhanru fentezi [Individual Authorial Word Formation in Works of the Fantasy Genre]. *Naukovyi visnyk Drohobys'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya: Filolohichni nauky*. (3), 238–244. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2015_3_40
12. Sorochan, A. (2024). Realizatsiia evfemistychnoho potentsialu na prykladi movnykh taktik personazhiv romanu Dzh. Rolinh "Harri Potter i filosofskiy kamin" [Realization of the Euphemistic Potential on the Example of the Linguistic Tactics of Characters in J. Rowling's Harry Potter and the Philosopher's Stone.]. *Molodyi vchenyi*. 1.1(125.1), 78–82. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1.1-125.1-19>
13. Shemuda, M. (2024). Tematyka avtorskykh neolohizmiv u romanakh Dzh. K. Roulinh pro Harri Pottera [Thematic Analysis of Authorial Neologisms in J. K. Rowling's Harry Potter Novels]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Seriya: Herman's'ka filolohiya*. 831–832, 308–317. <https://doi.org/10.31861/gph2021.831-832.308-317>
14. Filonenko, O. (2021). Modusy mahichnoho v brytanskii literaturi [Modes of the Magical in British Literature]. *Relihieznavchi narysy*. (11), 8–25.
15. Haverals, W., & Geybels, L. (2021). Putting the Sorting Hat on J.K. Rowling's reader: A digital inquiry into the age of the implied readership of the Harry Potter series. *Journal of Cultural Analytics*, 5, 1–30. <https://doi.org/10.22148/001c.24077>
16. Pottermore Publishing. (n.d.). *Ukrainian eBooks | Pottermore Publishing*. <https://www.pottermorepublishing.com/ukrainian-ebooks/>
17. Rowling, J. K. (1999). *Harry Potter et la Chambre des secrets* (J.-F. Ménard, Trans.). Gallimard Jeunesse.
18. Rowling, J. K. (1999). *Harry Potter und die Kammer des Schreckens* (K. Fritz, Trans.). Carlsen Verlag.
19. Tribe, K. V., Papps, F. A., & Calvert, F. (2021). "It just gives people hope": A qualitative inquiry into the lived experience of the Harry Potter world in mental health recovery. *The Arts in Psychotherapy*, 74, Article 101802. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2021.101802>
20. Whited, L. A. (Ed.). (2002). *The Ivory Tower and Harry Potter: Perspectives on a literary phenomenon*. University of Missouri Press.
21. Whited, L. A. (Ed.). (2024). *The Ivory Tower, Harry Potter, and Beyond: More Essays*. University of Missouri Press.

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА ПРАГМАТИКА

Отримано: 15 липня 2025 р.

Прорецензовано: 1 вересня 2025 р.

Прийнято до друку: 18 вересня 2025 р.

email: za_viktorija@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-8393-6393>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-12-17](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-12-17)

Грень В. С. Образ Саломеї в українській літературі: демонічний танець юнки і мотив декапітації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 12–17.

УДК: 821.161.2.09:793.3.046:398.41

Грень Вікторія Сергіївна,

кандидатка філологічних наук,

Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка

ОБРАЗ САЛОМЕЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ДЕМОНІЧНИЙ ТАНЕЦЬ ЮНКИ І МОТИВ ДЕКАПІТАЦІЇ

У статті проаналізовано архетипний образ Саломеї та мотив декапітації, репрезентований у текстах художньої літератури та в образотворчому мистецтві. Візуальна та вербальна інтерпретація цього сюжету досить чисельна, вона трансформувалася від безіменної танцівниці, доньки Іродіади, до образу фатальної звабниці, а відтак сюжет замкнувся лише на постаті Саломеї. Мімітичне насильство (за Р. Жираром) на ранніх етапах конструювання архетипного образу Саломеї витіснилося образом холоднокрової красуні доби *fin de siècle*, з елементами демонізації та еротизації образу. Найбільш яскраво ця теза відображена у візуальному відтворенні постаті Саломеї, яке рухалося від символічного зображення дівчини, яка танцює, до екстатичного образу жінки із девіантними маркерами. Українська література та мистецтво відгукнулися не чисельними інтерпретаціями образу Саломеї, проте досить цікавими реакціями на тексти інших культур. Найбільш знаковим авторським відтворенням архетипного образу Саломеї стала п'еса Оскара Вайльда, яка набула резонансу в українському культурному просторі. Театральна постановка «Саломеї» О. Вайльда у 1919 році у Києві спричинила низку поетичних реакцій, зокрема П. Филиповича, М. Зерова, а згодом на ці тексти своєю інтерпретацією Саломеї відгукнувся С. Маланюк. Загалом в українській художній літературі архетипний образ Саломеї постає у негативній інтерпретації, де її трансцендентна й демонізована постать – уособлення концепту зла. Тож Саломея – це «солодке й неборне зло», як писав Є. Маланюк.

Ключові слова: Саломея, Іродіада, Іван Предтеча, декапітація, усікновення, пафосформель, «мімітичне насильство», інтермедіальність.

Viktoriia Hren,

Candidate of Philological Sciences,

Scientific Library of Ivan Franko National University in Lviv

THE IMAGE OF SALOME IN UKRAINIAN LITERATURE: THE DEMON GIRL'S DANCE AND THE MOTIVE OF DECAPITATION

The article analyzes the archetypal image of Salome and the motif of decapitation what was represented in literary texts and in art. The visual and verbal interpretation of this plot is quite numerous, it transformed from a nameless dancer, who was a Herodias's daughter, to the image of a fatal seductress, and then the plot was limited to the figure of Salome. Mimetic violence (according to R. Girard) in the early stages of constructing of the archetypal image of Salome was replaced by the image of a cold-blooded beauty of the *fin de siècle* era, with elements of demonization and eroticization of the image. This thesis is most vividly reflected in the visual representation of the figure of Salome, that changes from a symbolic image of a dancing girl to an ecstatic image of a woman with deviant signs. In Ukrainian literature and art the image of Salome does't represented numerically, but rather in interesting reactions to other cultures texts. The most significant authorial interpretation of the archetypal image of Salome was Oscar Wilde's play, which gained resonance in the Ukrainian cultural space. The theatrical production of «Salome» by A. Wilde in 1919 in Kyiv caused a number of poetic reactions, in particular from P. Filipovych, M. Zerov, and later E. Malanyuk responded to these texts with his interpretation of Salome. In general, in Ukrainian fiction, the archetypal image of Salome appears in a negative interpretation, where her transcendent and demonized figure is the personification of the concept of evil. Therefore, Salome is «sweet and irresistible evil», according to J. Malanyuk.

Keywords: Salome, Herodias, John the Baptist, decapitation, mutilation, pathosformel, "mimetic violence", intermediality.

Актуальність теми. Неодноразово письменники у своїх літературних пошуках зверталися до сталих сюжетів і образів, що акумулювали в собі віковий досвід світовідчуття людства й резонанси культурно-історичних процесів. Одним із таких універсальних конструктів постав архетипний образ Саломеї, загадкової юнки, яка одним жестом вирішила долю Івана Предтечі. До сюжету про доленосний танець Саломеї у своїх дослідженнях звертались: Б. Берт, В. Джордан, С. Ліпперт, В. Рід та інші. Проте в українському літературознавчому дискурсі сюжетові про фатальну танцівницю було відведено надто мало уваги. Тож **мета** цієї статті – проаналізувати інтерпретацію та побутування архетипного образу Саломеї, а також

мотиву про усікнення голови Івана Предтечі в українській літературі. **Предмет** дослідження – особливості функціонування і творчої ретрансляції архетипного образу Саломеї та мотиву декапітації в українській літературі. Для кращого розуміння контексту й особливостей репрезентації сюжету про фатальну танцівницю **об'єкт** дослідження охоплює не тільки тексти художньої літератури, але й образотворчі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ім'я дівчини, яка нібито танцювала на Іродовому бенкеті, знаємо завдяки юдейському історичу Йосипу Флавію. У «Юдейських старожитностях» він згадує про Іродіаду, яка всупереч законам вийшла заміж за зведеного брата свого чоловіка, маючи від першого свого шлюбу доньку Саломею. Однак у євангельських текстах імені танцівниці не зазначено. «Танцювала посеред гостей дочка Іродіядина», – йдеться у Євангелії від Матвія (Мт. 14:6). Євангельські тексти оминають ім'я молодої дівчини, яка зажадала отримати на тарелі голову Івана Предтечі, так, ніби воно не важливе. В «Апокаліпсисі Богородиці», одному з найдавніших грецьких списків, що датується XI ст., сказано: «І побачила Всесвята жінку, підвішену за язик, і на шиї у неї був змії, що подирав рота їй. І спитала Всесвята архангела: «Хто це така, і в чому гріх її?» І сказав архистратиг: «Це Іродіада, через яку було стято голову Іоанові Предтечі» (Сирцова 2000: 249). Цікаво, що це єдиний випадок історично персоналізованої грішниці в «Апокаліпсисі», зауважує О. Сирцова. В оригінальному грецькому тексті Святого Письма чітко вказано на статус фатальної танцівниці, адже вжито слово, яке позначає дівчину, але не жінку – «korasion», латинський текст теж означає її як «puella» (Baert 2019: 170). Отже Саломея – юна дівчина, і це нібито знімає з неї відповідальність за фатальне бажання. Таку її інфантильну дію можна окреслити тим, що французький критик Р. Жирар назвав «міметичним бажанням» та «міметичним насильством», адже дівчина (дитина!) чинить зло за намовою матері, оскільки Саломея спочатку «чистий аркуш бажання, але за мить вона стає на вершину міметичного насильства» (Baert 2019: 171). «Вона ж вийшла, і спиталася матері своєї: Чого маю просити? А та відказала: Голови Івана Хрестителя...» (Мк. 6: 24–25). У тексті Євангелія Саломеї не залишено часу на роздуми чи сумніви: між запитанням до Іродіади та вимогою страти Івана Предтечі – імпульс, мить, інтенція. Дівчина не знає, чого вимагати за свій танок в Ірода, тому бажання висловлює її матір, а відтак Саломея «квапливо» повертається у бенкетний зал і просить «негайно» подати їй на таці голову Предтечі. Це пришвидшення руху/дії – ніби продовження дійства танцю, крещендо, яке завершилось апогеєм мовчання і застиглого жаху від усвідомлення трагізму загибелі Івана Хрестителя. Ремінісценція Агнця Божого на дискосі, принесеного в жертву жіночим примхам, – кульмінація демонічного танцю.

Сюжет усікнення голови Івана Предтечі становить певну передумову офіри, яку Бог покладе на вівтар світу за відкуплення гріхів людства – Свого Сина. Це топос невинної жертви, який повторюється упродовж біблійної історії: жертвоне вбивство Авеля, Авраамова жертва, декапітація Івана Предтечі – жертва Христа як кульмінація. Перемогу ангелів над воїнством диявола в «Апокаліпсисі» віщує те, що повернення сил зла сталося завдяки крові агнця, якого покладено на офіру від заснування космосу – це як символічне попередження про майбутню жертву Сина Божого за спасіння світу (Сирцова 2000: 93). До Христової офіри такою префігурацією слугує саме жертва Івана Предтечі. Це досить чітко простежується в іконографічній традиції зображення стятої голови пророка: Саломея отримує голову на тарелі (дискосі) – алюзія Євхаристії. Візуальна культура відгукнулася на мотив декапітації низкою творів, що символізують жертву святого Агнця. Так, наприклад, дискос із зображенням стятої голови пророка, оздоблений агатом, що зберігається у соборі Генуї, символізує жертву Христа-Агнця Божого – дискос як символ звершення Євхаристії (пізніше, на початку 14 ст., до оздобу було додано орнамент виноградної лози) (Baert 2019: 173). Отже можна припустити, що на ньому тіло Агнця Божого (голова Івана Предтечі) та його кров (оздоба таці рубінами ніби вказує, що голова пророка досі кровоточить).

Візуальна інтерпретація сюжету усікнення досить чисельна. Так, наприклад, Мікеланджело да Караваджо на полотнах «Саломея з головою Іоанна Хрестителя» (відомо дві роботи художника за цим сюжетом) акцентує на контрасті постатей: вродлива жінка, Саломея, тримає у руках тацю з відсіченою головою пророка, а позаду неї – стара, вся у зморшках жінка. Митець підкреслює контраст чистоти, юности й ніжності із жахливим вчинком. Привертає увагу постать вартового, який подає дівчині голову Івана Предтечі. Караваджо зображує його у двох варіантах: перший – вартовий із докором протягає Саломеї відсічену голову, у погляді чоловіка зневажа, його корпус розвернений так, ніби він готовий одразу ж піти, і це мить, коли його рука застигає над тацею, – ось-ось голова Предтечі торкнеться дискоса, проте жертвона кров уже пролилася; у другому варіанті – вартовий відвертається від дівчини, яка вже тримає голову пророка на таці, і така позиція вартового ніби демонструє його прагнення відмежуватися від Саломеї, усім еством він демонструє бажання відкинути свою причетність до страти. Підсилює сюжетну лінію постать старої жінки на задньому плані, стара і потворна вона ніби уособлює смерть, яка огортає всю сцену – смерть, до якої щойно торкнулася зовсім юна Саломея. До сюжету усікнення голови Івана Хрестителя зверталися також Андреа Соларіо, Бернардо Луїні, Артемізія Джентілескі та інші. Цих художників об'єднує одна манера зображення – виразний докір у погляді вартового, який кладе щойно стяту голову на тарель перед Саломеєю. Андреа Соларіо на картині «Саломея з головою Івана Хрестителя» (перша половина 16 ст.) зображує вартового, який намагається зазирнути в очі дівчині, у його погляді – осуд, він з докором протягує голову пророка перед очі юнці, однак Саломея, опустивши голову, ховає свій погляд. Загострено саме цей момент докору й жаху на картині Джентілескі «Саломея з головою святого Івана Хрестителя» (1610–1615 рр.): Саломея не витримує натиску й докору вартового, він дивиться в очі дівчині, але вона ховає погляд, а її корпус відхилений від чоловіка. Ця унікаюча манера юнки підкреслює її провини в тому, що сталося, – ніби на якусь мить вона засоромлена за свій вчинок, її постать на картині пасивна супроти напруги й осуду з боку вартового, який ніби прагне, щоб Саломея подивилась у вічі своїй жертві.

У сюжеті про Саломею деякі дослідники вбачали і певну містифікацію цього образу. Поведінка юдейської жінки була чітко регламентована. Релігійна і соціальна незначущість жінок зумовлювала замовчування участі жінки та нівеляцію її суб'єктності, винятком могли бути тільки статусні особи. У часи Ісуса Христа жінка в юдейському суспільстві хоч і була насамперед матір'ю, сповненою милосердям та любов'ю в контексті служіння сім'ї, проте завжди підпорядкована владі чоловіка (Б'янкі 2020: 18). Тож малоімовірно, що Саломея із матір'ю брали участь у бенкеті, як виняток – тільки під час урочистої частини. «Вона ж вийшла, і спиталася матері своєї» (Мк. 6:24) – може свідчити, що Іродіада перебувала за межами зали, де відбувався бенкет. Отже обидві жінки за такою логікою не могли бути присутніми на бенкеті. Проте Ірод Антипа був тим, хто зневажив звичаєві приписи, наголошує В. Джордан (Jordan 2012: 7). Взавши собі за жінку дружину свого брата,

Ірод порушив закон: «Бо до нього Іван говорив: Не годиться тобі її мати!» (Мт. 14:4). Заохочений танцем Саломеї (натяк на інцест), тетрарх легковажно пообіцяв їй будь-яку винагороду, а відтак поплатився за свою хтивість.

Учинок тетрарха варто інтерпретувати у контексті екзистенційного вибору, який відчитуємо у тексті Г. Флобера «Іродіада». Апогеєм дилеми для Ірода стала страта пророка: «По тому Маннеї дав голову Антіпі. По щоках тетрарха покотилися слези. Світильники гасли. Гості розійшлися, і в залі лишився тільки Антіпа; стиснувши руками скроні, він усе ще дивився на стяту голову. А Фануїл стояв посеред великого нефа, простерши руки, і шепотів молитви» (Флобер 1987: 589). Смерть пророка виправдана її призначенням – сповістити про пришестя Христа. Мотив усікновення – передвісник спасіння, проте наказ тетрарха стратити Йоканаана детермінує його людський вибір, іспит совісти та особистісну відповідальність.

Іродіаду Г. Флобер зображує підступною і холоднокровою жінкою, яка сплітає тенета інтриг так майстерно, що не цурається використати власну доньку як знаряддя для досягнення своєї мети. Марнославна і владолюбна Іродіада заради влади нівелює традиції та залишає свого першого чоловіка, щоб поєднатися з Антипою, відтак тетрарх стає в її руках маріонеткою. Іродіада готувалася до свого підступу заздалегідь, сподіваючись, що молода й зваблива Саломея сподобається Антипі: «Зійшовши на поміст, вона відкинула серпанок. Це була колишня Іродіада, така, як замолоду. Потім вона пустилася в танок (...) Руки дівчини виражали ніби зітхання, а все її єство – таке томління, що не можна було сказати, чи вона оплакує бога, чи завмирає від його пестоців» (Флобер 1987: 586). Флобер описує танок царівни під час бенкету, що, звісно, порушувало традиційні устрої, підсилюючи нищість ситуації негідною поведінкою публіки: Ветілій порівнював молоду красуню з мімом, Авл блював, а тетрарх поринув у свої марення. Автор влучно конструює мить тиші, що передє міметичному насиллю й фатальному вирокові: «Я хочу, щоб ти дав мені на тарелі голову...» (Флобер 1987: 587). Шалений танок завмирає і серед бенкету настає така тиша, що чути клацання пальців на галереї, а далі прозвучить – «голову Йоканаана!» Її деструктивна сила скерована на жертву, навіть ім'я якої юна танцівниця забула. Адже Саломея – лише знаряддя помсти. Письменник майстерно використовує мотив тиші, щоб зацентувати напругу і трагізм сцени – клацанням пальців тишу перервала Іродіада, нагадуючи доньці про її справжнє призначення.

У тексті Флобер протиставляє дух тілесному, де плоть безсила й нетривка, позбавлена сенсів без духу як божественної присутності у творінні, плоть тлінна й незграбна, це тільки плоть: «Гостре лезо меча, ковзнувши зверху донизу, зачепило щелепу. Судома стягнула куточки рота. Вже скипіла кров заплямувала бороду. Стулені повіки були бліді, наче мушлі...» (Флобер 1987: 589). Привабливе й молоде чи мертво й спотворене – це лише тлінне тіло, що не має цінності без присутності в ньому божественного. Флобер протиставляє демонічне та божественне. Проте після перемоги смерті звершиться Воскресіння як найвищий прояв тріумфу агапе.

Потужний сплеск інтерпретацій образу Саломеї спричинила п'єса Оскара Вайлда. Ще у студентські роки він захопився сюжетом про доньку Іродіади із повісті Г. Флобера. Це був час, коли художня візуалізація Саломеї в інтерпретації Г. Моро викликала неабиякий резонанс під час експонування у 1876 році у межах Паризького весняного салону, який відвідав тоді і сам Г. Флобер. А згодом О. Вайлд мав нагоду відкрити для себе незавершену поему французького поета-символіста С. Малларме «Іродіада», що його остаточно полонила. Джерелом натхнення також послужив текст Г. Гайне «Атта Тріль» (1843 р.) (Fitzsimons 2017: 66–77). Оскар Вайлд прагнув зробити своєю Саломею найбільш промовистою, проте не тільки вербально. Він був прихильником «тотального театру», тож п'єса повинна б промовляти до глядача всіма можливими ефектами, автор навіть хотів створити атмосферу запахів, але художник Грем Робертсон все ж відмовив його від такого експерименту (Fitzsimons 2017: 71). На роль Саломеї Оскар Вайлд запросив Сару Бернар, постать якої та сценічні інтерпретації органічно відгукувались як на роботи Г. Моро, так і О. Вайлда, адже, на його думку, ця жінка мала вдачу «орієнтальну, котячу, ласкаву, нервову... витончено диявольську, яку б тільки можна було сподіватись побачити» (Fitzsimons 2017: 72). Одержимість танцівниці смертю та сексуальністю перегукувалась із образом Саломеї, її спокусою та осудом Йоканаана, мистецтво Бернар викликало у публіки захват і застереження водночас (Fitzsimons 2017: 76). Проте через цензуру та ув'язнення Вайлда танцівниця так і не втілила його мистецький задум.

В авторській інтерпретації Саломея постає підступною спокусницею, відкинута пристрасть якої спонукає її вимагати стяту голову пророка. До того ж вчинок царівни маркований інцестом, адже Ірод обіцяє дівчині місце її матері: «Саломеє, ходи сюди, сядь біля мене. Я дам тобі трон матері» (Вайлд 2018: 40). Винуватицею смерті пророка О. Вайлд зображує саме пасербицю Ірода, адже Іродіада забороняє донці танцювати і звинувачує тетрарха у хтивості: «Тобі не слід дивитися на неї! Вічно ти на неї витріщаєшся!» (Вайлд 2018: 36). Все ж Саломея погоджується станцювати для вітчимі в обмін на голову Йоканаана, але не за намовою матері: «Я їй не зважаю на неї. Я прошу голову Йоканаана на срібній тарелі задля власної втіхи» (Вайлд 2018: 66). О. Вайлд вводить еротичний мотив у прагненні Саломеї отримати голову Івана Предтечі, і вона вже не знаряддя у руках підступної матері, а сама, керуючись власною хтивістю, призводить до загибелі пророка. До слова, мотив еротизації Саломеї у літературі з'явився не одразу. У тексті О. Вайлда він звучить достатньо впевнено, хоча корені його криються значно раніше. Цікаво, що навіть на початку XIV ст. ні у малярстві, ні в літературі сюжет декапітації не передбачав стійких асоціацій із романтикою, тож біблійна історія ще не набула еротичного контексту, але пізньосередньовічна та ренесансна література були сповнені історіями про кохання й розсічення тіла, і до 1500 року в образотворчому мистецтві побутовувала велика кількість зображень, на яких жінки отримували у чаші рештки (переважно серце) своїх коханців, наприклад, новела з «Декамерона» Дж. Бокаччо, сюжет якої розгортається навколо двох закоханих – Гізмонді та Гвіскардо (Reed 2019: 102). У 1492 році ілюстрований «Декамерон» було видано у Венеції, оригінальні гравюри з якого було використано й у подальших виданнях (Reed 2019: 103). Дереворит складається з двох сцен: на першій постає Танкред зі слугою Гвіскардо, друга – відтворює момент, коли паж приніс у чаші Гізмонді серце її коханого (Reed 2019: 104). Історія набула неабиякої популярності, а її переклади та адаптації були проілюстровані численними зображеннями. Відтак сюжет про розсічення тіла почав асоціюватись із темою трагічного кохання як у літературі, так і малярстві (Reed 2019: 103). Будучи сучасником трансформації й поширення вищезгаданого сюжету, відгукнувся на цей сюжет Вечелліо Тіціан. Тож у цьому контексті варто загадати його полотно «Саломея» (1515–1516 pp.), яке привертає увагу своєю чуттєвістю і натяком на еротизм. На передньому плані картини зображено молоду дівчину, яка тримає відсічену голову Івана Предтечі. Її м'яка й ніжна постать ніби загорнута в одяг, що ось-ось спаде з її плечей і оголить дівочі перса. Позаду Саломеї зображено молоду служницю, яка

дивиться на свою пані ніби з очікуванням, її голова дещо нахилена, а уста привідкриті, теж вказуючи на певну чуттєвість образу, адже зазвичай служницю Саломеї художники зображали старою й потворною, обігруючи художній прийом пафос-формель. Проте Тіціан обрисом молодої служниці підкреслює загальний настрій картини – чуттєвість. Не менш важливим у сцені видається задній план картини, де над аркою вікна художник зобразив маленького путто, що теж цілком можна інтерпретувати як натяк на еротичний контекст (Reed 2019: 89–115). Відтак еротизація образу Саломеї у тексті О. Вайлда наслідуює традицію, що зародилася значно раніше.

Варто також зацентувати на особливому значенні символу місяця в тексті О. Вайлда. Незворушний і холодний місяць уповні стає передвісником драми, яку буде розіграно на бенкеті тетрарха: «Поглянь на повню! Яка вона нині дивна! Ніби жінка, що постає з могили. Ніби мертва жінка. Так і уявляю, як вона шукає мертвеччини» (Вайлд 2018: 7). Тож місяць перетворився на прогностичний символ – зміна на багрянний колір маркує майбутнє вбивство. Символ місяця використовували й до О. Вайлда, зокрема й С. Малларме у своїй незавершеній поемі «Іродіада»: «Молодик на циферблаті зблис, / Люцифер-ворог там, немов тягар, завис, / Що раниць без кінця...» (Малларме 2002: 57). Місяць в інтерпретації Малларме теж віщує лихо, маркуючи триумф інфернального зла. Цей символ означає перемогу Люцифера, який, мов тягар, створює загальне тло трагізму втрати невинної жертви.

У поемі Г. Гайне «Атта Троль» дивне видіння теж відбувається у час повні в ніч на Йвана. Сакральний час та місце (долина «дороги духів», житло відьми Ураки) відкриває завісу інfernи – і в темряві зринають три вершини-чортиці, серед яких згадано Іродіаду: «То ж вона за гріх кривавий / Проклята; нічним привидям / До страшного суду мусить / Їздити в охоті дикій. / На руках вона тримає / В місці голову Івана» (Гайне 2021: 242). За версією Г. Гайне саме Іродіада, а не Саломея, («Ірода прекрасна жінка, що Хрестителя згубила») скарала пророка, а відтак понесла покуту за його смерть. Голова її жертви завжди з нею як нагадування про її злочин – алюзія блукань Агасфера: «І тепер у зграї дикій, / Завжди возить за собою / Тую голову криваву» (Гайне 2021: 243).

У контексті прочитання образу Саломеї О. Вайлда не можна оминати ілюстрації Обрі Бердслі, які він створив до першого видання тексту англійською мовою. Це ще один рівень інтерпретації образу. Так, у малюнках до тексту бачимо численних монстрів, химер, демонізованих образи Саломеї та Іродіади, гермафродитів тощо. Бердслі як ілюстратор і письменник водночас досить несподівано стилістично переосмислив вайлдівську версію цієї біблійної історії, проте відкрив нові смисли й інтерпретаційні можливості для твору. Його символи корелюються з вербальною текстурою біблійної історії і ці, здавалася б, химерні дрібниці беруть на себе певне семантичне навантаження. Відверті й подекуди зухвалі, але досить промовисті, ілюстрації потребують детального огляду, приглядаючись до найменших дрібниць. Так, образ Іродіади атрибутований павичевим пір'ям у композиції «Павичева спідниця», тож автор відверто натякає на поєднання краси й гордині. Голову Іродіади увічнює прикраса з павичевого пір'я, а шлейф її сукні нагадує павичевий хвіст. Бердслі сміливо поєднує еротичне з потворним, демонічне з гармонійним, підсилюючи звучання кожного символу. Згаданий вище місяць бачимо у волоссі Саломеї, який ніби промовляє – ось вона, винуватиця загибелі пророка. Химерне сплетіння кіс дівчини схоже на кубло змій як алюзія смертоносного образу медузи Горгони (композиція «Іоанн і Саломея»). Ілюстрація «Туалет Саломеї» зображує пасербицю Ірода в оточенні музикантів, слуг та арлекіна, який допомагає їй причепуритися до танцю. Сутність на зображенні цього гріхотворника у масці вказує на певну фальшивість, гру. Фінальна ілюстрація також зображує арлекіна та сатира, які кладуть мертве тіло Саломеї у пудреницю («Cul de Lampe») – обидва персонажі демонічні і вказують на гротескність зображення Саломеїної смерті. Графічне втілення триумфу демонічної буфоніади марковане поєднанням потворного й еротичного. Бердслі натякає, що Саломея – маріонетка інтриг Іродіади, але це суперечить сюжетній версії О. Вайлда. Пудрениця як погребальна чаша нагадує музичну скриньку, у якій заховано крихітну балерину – інфантильну жертву тілесної пристрасти.

Сюжет про Саломею у світовому малярстві став символом превалювання візуального мистецтва над вербальним, що зробило її історію ідеальною для конкуренції інтерпретацій серед письменників та художників (Lippert 2014: 234). І тут далеко не остання роль належить Гюставу Моро. До мотиву декапітації Г. Моро звертався досить багато, а його інтерпретації образу Саломеї відкривають реципієнту численні художні пошуки митця. Цікаво, що переважна більшість його робіт зображує Саломею із напівзаплющеними повіками, натякаючи ніби на певну екстатичність його персонажа. І це не особливість мистецького пошуку, а радше данина моді. У добу fin de siècle в літературі та мистецтві образ жінки набуває певної демонізації. Цю тенденцію бачимо вже в роботі Г. Моро «Химера», де оголена рудоволоса жінка охоплює руками крилатого коня – ось-ось він злетить над прірвою – у неї заплющені очі, уся постать жінки ніби у солодкавому сні. Динамічність композиції натякає на порив, загрозу розбитися у прірві, але водночас художник акцентує на розніженій фігурі жінки, її манірності. Цей мотив побачимо також у пізнішій роботі В. Подковінського «Екстаз» («Шал піднесень») та Я. Мальчевського «Христос і самаритянка». Цей екстатичний мотив простежується і в погляді Саломеї Г. Моро. На очі Саломеї, та й загалом на значення погляду в роботах Моро, звернула увагу Сара Ліпперт – це деталь, якій дослідники не завжди надавали належної уваги, зазначила вона. Картина «Саломея, яка танцює перед Іродом» (Саломея у сукні зі зображенням лотоса й очей) демонструє складну іконографію погляду. Повіки у Саломеї, на думку С. Ліпперт, вказують на сомнамбулізм і зміну ієрархії поглядів, які розкриває ця сцена (Lippert 2014: 238). Дослідниця зауважує, що очі Саломеї заплющені, оскільки вона демонструє момент естетичної краси сцени, завмирання, – і тільки поява голови Івана Предтечі спонукає Саломею підняти повіки, щоб зустрітися поглядом із пророком (у всіх сценах, де немає Івана Предтечі, очі танцівниці закриті). Можливо, припускає С. Ліпперт, художник прагне продемонструвати водночас свою вербальну і малярську майстерності (Lippert 2014: 239).

Рецепції Вайлдівського тексту не минули й українського мистецького дискурсу. У Києві влітку 1919 року в театрі М. Соловцова була поставлена «Саломея» Оскара Вайлда, писав Юрій Клен: «Всі ми ходили на цю виставу, щоб упиватися чарівними вайлдівськими метафорами та подивитися на пристрасний танець Саломеї, що його артистка мистецьки виконувала. П. Филипович реагував на цю виставу сонетом: «Хай проклинав пророк Йоканаан...» (Клен 1947: 25). П. Филипович детально змальовує граційний танець звабниці, що, мов змія гнучка («змійвіс стан»), заворожувала й гіпнотизувала своїми рухами (алюзія біблійного мотиву про першоженку та змія-спокусника): «Сліпили плечі і зміївся стан. / І пристрасть, мов

незримий ураган, / Неслась в партер, до лож, до галереї, / І захисту вже не було від неї, / Коли танок схопив серця у бран» (Филипович 1957: 66). Проте танець Саломеї захвату не викликав у М. Зерова, який висловився критично: «Це тільки семітська розпушта» (Клен 1947: 25). А відтак з'явилася авторська інтерпретація цього образу – сонет «Саломея» у збірці «Камена», що був реакцією на однойменний текст П. Филиповича. У своєму ж сонеті М. Зеров протиставляє Саломею Навсікаї, і за допомогою контрасту увиразнює ще з більшою силою міметичне насилля, адже фатальна танцівниця постає у тексті зовсім юною – дитям, однак отруєним розпуштою і кров'ю: «І Саломея!.. Ще дитя (дитя!), / А п'є страшне, отруєне пиття / І тільки меч та помсту накликає» (Зеров 1943: 17).

Згодом цей мотив інфантильного вчинку відгукнеться у вірші Л. Костенко «Був Ірод, і була Іродіада», яка теж апелюватиме до контрастності образу Саломеї і міметичного насилля – дитина як символ чистоти і злочин розпусти й убивства. Міметичне насилля юнки зумовлене бездумною покорою бажанню матері й Ірода – «так цар звелів, і так сказала ненька» – волі дівчини у розгортанні сюжету ніби й немає, вона позбавлена усвідомлення й відповідальності за вчинок: «Вона й пішла, раденька, що дурненька, \ у той страшний розгнуданий танець» (Костенко 1989: 363). Авторка іронічно вживає пестливо-зменшувальні слова, щоб підкреслити інфантилізм, нищість і безликість дівчини: «дочечка», «царівночко», «створіннячко». Саломея постає як знаряддя убивства, як нікчемна істота без волі й моральності: «... І голову, в тих кучерях по плечі, \ їм подала, від крові аж хмільна. / А що була то голова Предтечі, – / то що у цьому тямилі вона?» (Костенко 1989: 363). У вірші Л. Костенко створює контраст прекрасної юної дівчини – «як ставиш ти грайливо й граціозно на білий мрамур ніжки золоті!» – та кровожерної звабниці, яка «від крові аж хмільна» подає голову Івана Предтечі на полумиску. Письмениця вдало застосовує пафосформель у конструюванні вербального образу Саломеї та увиразненні зла, що часто використовували художники у зображенні цієї фатальної танцівниці.

У контексті проявлення зла М. Зеров конструє особливу атмосферу, що передусе усікновенню голови Івана Предтечі і віщує кровопролиття. Сакральний час – «місяць діє чари» – пробуджує, збурує кров і спонукає до злочину під покровом ночі. Алюзія інцесту («диким цвітом процвіла любов») підсилюється акцентом на слові кров – «усе в крові»: «Там Левантійський місяць діє чари / І колихає в серці теплу кров, / Там диким цвітом процвіла любов, / І все в крові – шоломи і тіяри» (Зеров 1943: 17).

Тему фатальної танцівниці продовжив Євген Маланюк. У «Віснику» за 1935 рік побачили світ два вірші, які у мотто апелювали до тексту П. Филиповича. Перший, «Ноктюрн», торкається мотиву сакрального часу, який часто маркує сюжет про Саломею. Ніч дає прихисток інферні, де має розгорнутися драматична подія, автор готує реципієнта до фатального триумфу зла: «Де ніч запанувала. Це вона. / Ворожкою зачарувала суще, / Закляла день і міру, і число, \ І от кризь дійсність вдерлось невисипуще / Солодке й необорне зло» (Маланюк 1935: 778). Другий текст Є. Маланюка – «Сонет» – тематично продовжує тему зла, проте воно вже уособлене та локалізоване, адже поет переносить дію на рідні терени: «Не в жовтій Іудеї – в Україні / Лунав пророка грозивий проклін...» (Маланюк 1935: 778). Саломея постає в інтерпретації автора підступною та вправною у злі, «темною згубою», із якої «блудний син» не може відвести погляд – «невтомна і досвідчена у злі, / гадюка, у мереживі завоїв...» (Маланюк 1935: 778). Автор естетизує зло, його Саломея прекрасна аж до млости і підступна, як гадюка, водночас, навіть демонічна «темна згуба». Мотив танцю Саломеї перегукується з триптихом Є. Маланюка «Смертний танець». Танець як демонічний ритуал затягує у свій смертельний вир, де пантрує жінка-вампір: «І хоч знаєш – це смерть, це – вампір, – / Заворожено робиш кроки. / Всі гріхи, всі спокуси й пороки / Закрутились в смертельний вир» (Маланюк 1934: 324). Багаторівневість поетичних образів Є. Маланюка створює можливість для відкритих інтерпретацій образу Саломеї. Поет схильний пов'язувати жіночі постаті з демонізмом, імморалізмом, екстатичністю і водночас із патріотичним пафосом та національними ідеологемами (Омельчук 2005: 31). Образ жінки у нього часто корелюється з негативною материнською владою, ірраціональністю образу України, любові й ненависти, абстракції та реальності (Омельчук 2005: 35). Тож Є. Маланюк із докором кидає виклик, у якому і біль, і відчуження: «Не Суламита, що – як легіт піль, / Не Рут, що в колосках зібрала біль, / Лиш Сальомея – темна згуба гоїв!» (Маланюк 1935: 778).

Висновки. Тож підсумовуючи, можна зазначити, що візуальна та вербальна інтерпретація сюжету про Саломею трансформувалася від безіменної танцівниці, доньки Іродіади, до образу фатальної звабниці та вбивці. Міметичне насильство на ранніх етапах конструювання архетипного образу Саломеї витіснилося образом холоднокрової красуні доби fin de siècle, з елементами демонізації та еротизації образу. Найбільш знаковим авторським відтворенням архетипного образу Саломеї стала п'єса Оскара Вайлда, яка набула резонансу в українському культурному просторі і спричинила низку поетичних реакцій, зокрема П. Филиповича, М. Зерова, Є. Маланюка. Загалом в українській художній літературі архетипний образ Саломеї постає у негативній інтерпретації, де її трансцендентна й демонізована постать – уособлення концепту зла.

Література:

1. Б'янкі Е. Исус і жінки / Енцо Б'янкі. – К. : Дух і Літера, 2020. – 144 с.
2. Вайлд О. Саломея. П'єса / Оскар Вайлд. – Пер. з англ. К. Міхаліціної. – Львів : Вид-во Анетти Антоненко, 2018. – 80 с.
3. Гейне Г. Атта Трольль. Сон літньої ночі / Генріх Гейне // Леся Українка. Повне академічне зібрання творів: у 14 т. – Т. 8. : Переклади: поезія, проза, драма, публіцистика та інше. – Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2021. – С. 186–281.
4. Зеров М. Камена. Поезії / Микола Зеров. – Львів : Українське видавництво, 1943. – 120 с.
5. Клен Ю. Спогади про неоклясиків / Юрій Клен. – Мюнхен : Накладом Української видавничої спілки в Мюнхені, 1947. – 48 с.
6. Костенко Л. Вибране / Ліна Костенко. – К. : Вид-во художньої літ-ри «Дніпро», 1989. – 559 с.
7. Маланюк Є. Ноктюрн / Євген Маланюк // Вістник. – 1935. – Кн.11. – С. 778.
8. Маланюк Є. Смертний танець / Євген Маланюк // Вістник. – 1934. – Кн.5. – С.324–325.
9. Маланюк Є. Сонет / Євген Маланюк // Вістник. – 1935. – Кн.11. – С. 778.
10. Малларме С. Іродіада // Стефан Малларме. Вірші та проза / упоряд. та перекл. з фр. М. Москаленка. 2001. С.53–73.
11. Омельчук О. Поетичні діалоги з Євгеном Маланюком. Фантазії про Україну / Олеся Омельчук // Слово і час. – 2005. – № 1. – С. 29–35.
12. Сирцова О. Апокрифічна апокаліптика: Філософська екзегеза і текстологія з виданням грецького тексту Апокаліпсиса Богородиці за рукописом XI ст., *Ottobonianus*, gr. 1. – Київ : Вид-дім «КМ Academia», Унів.вид. «Пульсари». – 2000. – 326 с. : іл. – (Серія: Текстологія давніх і середніх віків).

13. Филипович П. Поезії / П.Филипович. – Мюнхен : Ін-т Літературознавства при УВУ, 1957. – 152 с.
14. Флобер Г. Іродіада / Гюстав Флобер // Флобер Г. Твори : в 2 т. Київ : Вид-во художньої літератури «Дніпро». – 1987. – Т. 2. – С. 561–589.
15. Baert B. «When the Daughter Came in and Danced» Revisiting Salome's Dance in Medieval and Early Modern Iconology / Baert, Barbara // *Interruptions and Transitions: Essays on the Senses in Medieval and Early Modern Visual Culture*. 2019., p. 169–220. – (Art and Material Culture in Medieval and Renaissance Europe. Vol. 14).
16. Fitzsimons E. Divine Salome // *History today*. – Jul., 2017. – Vol. 67, Issue 7. – P. 66–77.
17. Jordan W. Salome in the Middle Ages / Jordan, William Chester // *Jewish history*. – 2012. – Vol. 26. – № 1–2 (May). – P. 5–15.
18. Lippert Sarah. Salomé to Medusa by Way of Narcissus: Moreau and Typological Conflation // *Artibus et Historiae*. – 2014. – Vol. 35, No. 69 (2014), pp. 233–266
19. Price S. A short history of Salome / Price Steven // *Oscar Wilde in Context*, edited by Kerry Powell, and Peter Raby, Cambridge University Press, 2013. – P. 329.
20. Reed V. Decapitation, Devotion, and Desire in Titian's «Salome» / Victoria S. Reed // *Artibus et Historiae*, Vol. 40, No. 79 (2019), pp. 89–115. – Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/45200607> (Accessed: 27-09-2023 20:39).

References:

1. B'yanki E. Isus i zhinky / Entso B'yanki. – K. : Dukh i Litera, 2020. – 144 s.
2. Vayld O. Salomeya. P'yesa / Oskar Vayld. – Per. z anhl. K. Mikhalitsynoyi. – L'viv : Vyd-vo Anetty Antonenko, 2018. – 80 s.
3. Heyne H. Atta Troll'. Son litn'oyi nochi / Henrikh Heyne // *Lesya Ukrayinka. Povne akademichne zibrannya tvoriv: u 14 T. – T. 8. : Pereklady: poeziya, proza, drama, publitsystyka ta inshe. – Luts'k : Volyns'kyy natsional'nyy universytet im. Lesi Ukrayinky*, 2021. – S. 186–281.
4. Zerov M. Kamena. Poeziyi / Mykola Zerov. – L'viv : Ukrainys'ke vydavnytstvo, 1943. – 120 s.
5. Klen Yu. Spohady pro neoklyasykiv / Yuriy Klen. – Myunkhen : Nakladom Ukrainys'koyi vydavnychoyi spilky v Myunkheni, 1947. – 48 s.
6. Kostenko L. Vybrane / Lina Kostenko. – K. : Vyd-vo khudozhn'oyi lit-ry «Dnipro», 1989. – 559 s.
7. Malanyuk Ye. Noktyurn / Yevhen Malanyuk // *Vistnyk*. – 1935. – Kn.11. – S. 778.
8. Malanyuk Ye. Smertnyy tanets' / Yevhen Malanyuk // *Vistnyk*. – 1934. – Kn.5. – S. 324–325.
9. Malanyuk Ye. Sonet / Yevhen Malanyuk // *Vistnyk*. – 1935. – Kn.11. – S. 778.
10. Mallarme S. Irodiada // Stefan Mallarme. Virshi ta proza / uporyad. ta perekl. z.fr. M. Moskalenka. – 2001. – S.53–73.
11. Omel'chuk O. Poetychni dialohy z Yevhenom Malanyukom. Fantaziyi pro Ukrainu / Olesya Omel'chuk // *Slovo i chas*. – 2005. – № 1. – S. 29–35.
12. Syrtsova O. Apokryfichna apokaliptyka: Filosofov'ka ekzezeza i tekstolohiya z vydannyam hrets'koho tekstu Apokalipsysa Bohorodytsi za rukopysom KhI st., Ottobonianus, gr. 1. – Kyiv : Vyd.dim «KM Academia», Univ.vyd. «Pul'sary». – 2000. – 326 s. : il. – (Seriya: Tekstolohiya davnikh i serednikh vikiv).
13. Fylypovych P. Poeziyi / P.Fylypovych. – Myunkhen : In-t Literaturознавства pry UVU, 1957. – 152 s.
14. Flober H. Irodiada / Hyustav Flober // Flober H. Tvory : v 2 t. Kyiv : Vyd-vo khudozhn'oyi literatury «Dnipro». – 1987. – Т. 2. – С. 561–589.
15. Baert B. «When the Daughter Came in and Danced» Revisiting Salome's Dance in Medieval and Early Modern Iconology / Baert, Barbara // *Interruptions and Transitions: Essays on the Senses in Medieval and Early Modern Visual Culture*. 2019., p. 169–220. – (Art and Material Culture in Medieval and Renaissance Europe. Vol. 14).
16. Fitzsimons E. Divine Salome // *History today*. – Jul., 2017. – Vol. 67. – Issue 7. – P. 66–77.
17. Jordan W. Salome in the Middle Ages / Jordan, William Chester // *Jewish history*. – 2012. – Vol. 26. – № 1–2 (May). – P. 5–15.
18. Lippert Sarah. Salomé to Medusa by Way of Narcissus: Moreau and Typological Conflation // *Artibus et Historiae*. – 2014. – Vol. 35, No. 69 (2014). – P. 233–266.
19. Price S. A short history of Salome / Price Steven // *Oscar Wilde in Context*, edited by Kerry Powell, and Peter Raby, Cambridge University Press, 2013. – P. 329.
20. Reed V. Decapitation, Devotion, and Desire in Titian's «Salome» / Victoria S. Reed // *Artibus et Historiae*. – Vol. 40, No. 79 (2019). – P. 89–115. – Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/45200607> (Accessed: 27-09-2023 20:39).

Отримано: 23 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 10 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 20 жовтня 2025р.

email: olha.sadlovska@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6741-9648>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-18-22](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-18-22)

Клімук О. С. Лінгвістичний статус та особливості функціонування висловлень вдячності в англійському діалогічному мовленні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 18–22.

УДК: 811.111'27:177.77](045)

Клімук Ольга Сергіївна,
аспірантка 1-го року навчання факультету лінгвістики,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЛІНГВІСТИЧНИЙ СТАТУС ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ ВДЯЧНОСТІ В АНГЛІЙСЬКОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

Статтю присвячено аналізу ознак та особливостей функціонування висловлень вдячності в англійському діалогічному мовленні. Розглянуто наявні трактування явища вдячності у площині його міждисциплінарного вивчення, зокрема, проаналізовано дефініції вдячності як вияву позитивної емоції, чесноти, морального обов'язку та мовленнєвого акту з притаманним йому емоційно-прагматичним потенціалом. З'ясовано, що висловлення вдячності є найпростішим і загальноприйнятним способом вираження почуття вдячності, яке виникає у людини як емоційна реакція у відповідь на зовнішні стимули (вербальні або невербальні). За результатами аналізу особливостей актуалізації висловлень вдячності у процесі комунікації у статті узагальнено їхнє функційне призначення, здатне розкривати не лише ставлення мовця до співрозмовника, але й прагматичну мету комунікативного акту, а саме: фатична, або ритуальна функція, спрямована на регулювання й дотримання соціально прийнятних норм і ритуалів увічливості; емоційно-експресивна функція, що полягає у вираженні щирої позитивної оцінки дії чи слів співрозмовника у формі щирої вдячності, а також оцінно-критична функція, орієнтована на висловлення іронічно-саркастичної оцінки некорисної дії чи слів співрозмовника у формі нещирої подяки. Систематизовано мовні ознаки актуалізації висловлень вдячності, найчастотнішими серед яких зареєстровано вживання шаблонних етикетних фраз та емоційно-оцінних лексичних одиниць, звертання, каузаторів подяки, засоби номінування особи, якій адресовано висловлення тощо, супроводжувані варіативністю невербальних засобів комунікації (жестові, мімічні, проксемічні, тактильно-кінестезичні та ін.). Запропоновано систематизацію функційного призначення висловлень вдячності доцільно використовувати як методологічне підґрунтя під час планування й розробки методики проведення експериментально-фонетичного дослідження просодичного оформлення різних за емоційно-прагматичним потенціалом висловлень вдячності, актуалізованих в англійському діалогічному мовленні.

Ключові слова: вдячність, висловлення вдячності, визначення, ознаки, функційне призначення, англійське діалогічне мовлення.

Olha Klimuk,
1-st year PhD Student of the Faculty of Linguistics,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

LINGUISTIC STATUS AND FUNCTIONAL SPECIFICITY OF THE UTTERANCES OF GRATITUDE IN ENGLISH DIALOGICAL SPEECH

This article provides the analysis of characteristics and functional specificity of the utterances of gratitude in the English dialogical speech. It outlines interdisciplinary approaches to the interpretation of the phenomenon of gratitude, in particular, it analyses the definitions of gratitude as a positive emotion, virtue, moral duty, speech act with a definite emotional and pragmatic potential. It has been established that utterances of gratitude are widely recognized as the easiest and most common way of expressing gratitude, which emerges as an emotional response triggered by external stimuli, whether verbal or non-verbal. Based on the results of the specificity of utterances of gratitude actualisation in the process of communication, the article summarises their functional role, revealing not only the speaker's attitude to the interlocutor, but also the pragmatic aim of the communicative act, namely: the phatic or ceremonial function focused on regulating and adhering to the socially accepted norms, requirements, and customs of politeness; the emotional-and-expressive function, which presupposes a sincere positive assessment of the interlocutor's action or words in the form of sincere gratitude, as well as the evaluative-and-critical function aimed at expressing an ironic and sarcastic assessment of the interlocutor's unhelpful action or words in the form of insincere gratitude. This article also provides a systematisation of linguistic features of the utterances of gratitude actualisation, the most common among which are as follows: the extensive use of cliché phrases of politeness; emotionally coloured evaluative lexical units; appeals, causatives of gratitude, the means nominating the person to whom the utterance is addressed, etc., being accompanied by a wide variety of non-verbal means of communication (gestural, facial, proxemic, tactile-kinesthetic, etc.). The proposed systematisation of the functional role of utterances of gratitude can serve as a methodological tool during planning and developing methodology for conducting an experimental phonetic study of prosodic organisation of the utterances of gratitude actualised in English dialogic speech with various degrees of emotional and pragmatic potentials.

Keywords: gratitude, appreciation, utterances of gratitude, English dialogical speech.

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується домінуванням антропоцентричної парадигми, у центрі якої перебуває людина. Відтак, особлива увага дослідників приділяється вивченню мовленнєво-мисленнєвої діяльності індивіда, зокрема, процесам породження і сприйняття емоційно-забарвленого мовлення. У цьому контексті дослідження висловлень вдячності набуває особливої актуальності, оскільки вони як досить поширені етикетні висловлення з притаманним їм рівнем емоційно-прагматичного потенціалу слугують ефективним і доступним інструментом побудови міжособистісних зв'язків у мікро- та макросоціумах індивідів. Іншими словами, вдячність, будучи базовою складовою соціальної взаємодії, без якої неможливо уявити людську взаємодію, є універсальним соціокультурним феноменом, властивим усім без винятку соціумам, проте який вирізняється певними культурно зумовленими особливостями, що передаються від покоління до покоління. З огляду на це, необхідність набуває обґрунтування лінгвістичного статусу

висловлень вдячності та їх функційних ознак, здатних здійснювати вплив на особливості актуалізації таких висловлень в англійському діалогічному мовленні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен вдячності привертає увагу дослідників з різних галузей знання. Вдячність розглядається як позитивна емоція у межах досліджень з психології, зокрема, з метою встановлення причин породження вдячності, її ролі у житті людини та впливу на ментальне здоров'я (Emmons, 2004, Watkins, 2003, McCullough, 2002). У площині прагматики та теорії мовленнєвих актів вивчаються мовленнєві акти подяки. Так, здійснено спробу систематизації мовних засобів (лексичних, граматичних, стилістичних і просодичних) реалізації мовленнєвого акту подяки різного ступеня широти, диференційованого на щирі, нещирі, саркастичну та фатичну подяку (Ківенко, 2018); участі паравербальних (Чемеринська, 2012), вербальних (Халіман, 2022) і просодичних (Чарікова, 2007) засобів оформлення висловлень подяки. Водночас у наведених працях відсутнє узагальнення функційного призначення висловлень вдячності, здатного здійснювати суттєвий вплив на специфіку їхньої актуалізації в комунікації. З огляду на це, **метою** нашої праці є обґрунтування лінгвістичного статусу та функційного призначення висловлень вдячності в англійському діалогічному мовленні.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб якомога повно охопити сутність лінгвістичного статусу висловлень вдячності, вважаємо за доцільне розглянути наявні в гуманітарному знанні дефініції поняття вдячності. Цікаво, що і в українських, і в англійських тлумачних словниках поняття «вдячність» трактується практично однаково і визначається як почуття подяки, яке виникає внаслідок готовності або бажання віддячити за допомогу, послугу чи зроблене добро (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2005, Longman Dictionary, Oxford Dictionary), що свідчить про універсальність явища вдячності.

У словнику з етики наголошується на тому, що вдячність передбачає особливе ставлення людини до того, хто зробив їй добро, та бажання відплатити чимось добрим у майбутньому (Тофтуд, 2014: 71-72). Подібне трактування зустрічаємо в джерелі (Українська мала енциклопедія, 1967: 131), де зазначено, що вдячність виявляється у вмінні людини належно оцінити виявлену до неї увагу чи зроблене їй добре діло. Наголошується також, що вдячність має досить значне суспільне значення, оскільки саме вона підтримує у людях бажання творити добро і виявляти любов у вчинках. У площині культурних символів вдячність розглядається як символ любові і пошани до Творця чи людей, а також як символ справжньої духовності, вихованості й милосердя (Енциклопедичний словник символів культури України, 2015: 101). Подібним чином, у стенфордській енциклопедії з філософії вдячність визначається як належна або навіть затребувана реакція бенефіціара на блага чи добродійність від благодійника (Stanford Encyclopedia of Philosophy). Давньоримський філософ і оратор Цицерон уважав вдячність матір'ю усіх чеснот. А німецький філософ Іммануїл Кант визначав вдячність як священний обов'язок людини, який полягає в тому, що ми шануємо людину за ту користь, яку вона нам принесла, а також наголошував, що порушення обов'язку вдячності може зруйнувати моральний стимул до добродійності (Kant, 1991: 248-249).

У межах досліджень з психології вдячність визначається як позитивна емоція, що виникає внаслідок позитивної оцінки дій, вчинків чи слів іншої людини (Emmons, 2004). Ця емоція виникає, коли дії іншої людини сприяють добробуту реципієнта (McCullough & Tsang, 2004: 124), а також, коли реципієнт послуги усвідомлює, скільки зусиль чи коштів доклав благодійник аби зробити щось позитивне для реципієнта (Fehr, 2017). Виникнення емоції вдячності передбачає двофазний когнітивний процес: по-перше, людина визнає, що отримала щось позитивне чи корисне для себе, наприклад, певну послугу або вербальну похвалу, комплімент тощо; по-друге, відбувається усвідомлення, що причиною цього є зовнішнє джерело (наприклад, інша людина), по відношенню до якого можна проявити вдячність (Weiner, 1985). У психології емоцію вдячності розглядають на двох рівнях: стану та схильності характеру індивіда. На рівні стану вдячність передбачає швидкоплинну емоційну реакцію, що виникає у відповідь на позитивний, корисний вчинок чи слова іншої людини. Вдячність на рівні схильності характеру можна описати як загальну схильність людини до вияву емоції вдячності. Якщо людина вдячна, тобто має цю рису, це не означає, що вона буде відчувати вдячність постійно, однак така людина більш схильна до емоційної реакції вдячності у відповідних ситуаціях, тобто у неї наявний низький поріг вдячності (Watkins, et al, 2003).

Вдячність також розглядається як чеснота, тобто внутрішньо цінна риса характеру людини, яка виконує роль морального орієнтиру чи компасу (McCullough, et al, 2001). Дослідження показують, що люди, яким властива вдячність як риса характеру, мають відчуття задоволення і позитивної оцінки навіть найменших дрібниць у житті, а також позитивно оцінюють роль і внесок інших людей у своє життя (Watkins, et al, 2003). Іншими словами, вдячність напряму пов'язана з вищим рівнем відчуття задоволення від життя та почуттям щастя. Крім того, наголошується (Watkins, et al, 2003, McCullough, et al, 2002), що регулярні практики вдячності здатні покращити настрій людини, її ментальне здоров'я та загальне благополуччя.

З викладеного зрозуміло, що почуття вдячності з'являється як певна емоційна реакція у відповідь на зовнішні стимули: і вербальні (наприклад, комплімент або похвала), і невербальні (наприклад, корисні для реципієнта вчинки чи послуги). Найпростішим та загально прийнятним способом вираження вдячності є її вербальне вираження, тобто шляхом висловлень вдячності. У межах теорії мовленнєвих актів і прагматики висловлення вдячності трактується як іллокутивні мовленнєві акти, виконані мовцем, що ґрунтуються на попередній дії, виконаній іншим мовцем. Це дія є корисною для мовця, внаслідок чого він/вона відчуває вдячність чи позитивну оцінку, які знаходять вираження у вербалізованому висловленні вдячності (Eisenstein & Vodman, 1986: 167). Згідно з класичною теорією мовленнєвих актів, висловлення вдячності кваліфікуються як експресиви (Austin, 1962: 126), тобто акти, які передають певні психологічні стани. При цьому пропозиційним змістом висловлювання є умова щирості щодо комунікативної дійсності. Мовленнєві акти подяки сприяють підтриманню позитивного обличчя комунікантів, адже вони є ввічливими та мають позитивне спрямування, оскільки базуються на позитивній оцінці дій чи слів співрозмовника (Charikova, 2007: 155-156).

З іншого боку, існує думка про те, що висловлення вдячності не завжди реалізують лише позитивну стратегію ввічливості. Вони також можуть актуалізувати негативну стратегію ввічливості, якщо йдеться про нещирі подяки, або ж можуть вживатися виключно як соціально очікувані реакції, що виконують фатичну функцію і не мають емоційного навантаження. Крім того, вираження вдячності може бути пов'язане з бажанням підкреслити реакцію мовця на неприємні слова чи некорисні, шкідливі вчинки іншої людини. У такому випадку висловлення актуалізує іронічну подяку. Відтак, мовленнєві акти

подяки можна вважати синкретичними мовленнєвими актами, адже вони поєднують ознаки експресивів, бехабітивів і конвівіалів. Їхня іллокутивна спрямованість не є сталою, а змінюється залежно від інтенції мовця: чи це бажання дотриматися ввічливого ритуалу, чи вербалізувати свій психологічний стан щирої вдячності (Ківенко, 2018: 63-64).

Для узагальнення розглянутих трактувань поняття вдячності нами було сформовано матрицю ознак вдячності, подану нижче на Рис. 1.

Таблиця 1

Матриця ознак висловлення вдячності

№ за/п	Джерело	Ознаки висловлення вдячності								
		Вияв почуття подяки	Бажання від-платити добром у майбутньому	Вияв особливого ставлення до людини	Позитивна оцінка отриманого блага чи послуги	Затребувана етикетна реакція на отримане благо чи дію	Вияв пошани до Бога та людей, моральний обов'язок	Позитивна емоційна реакція	Чеснота, моральний орієнтир	Вербалізація психологічного стану мовця
1	Longman Dictionary									
2	Oxford Dictionary									
3	Великий тлумачний словник СУМ, 2005									
4	Сучасний словник з етики, 2014									
5	Українська мала енциклопедія, 1957									
6	Stanford Encyclopedia of Philosophy									
7	Енциклопедичний словник символів культури України, 2015									
8	I. Кант, 1991									
9	R.A. Emmons, 2004									
10	M.E. McCullough & J. Tsang, 2004									
11	M.E. McCullough et al, 2001									
12	King et al, 2022									
13	Eisenstein & Bodman, 1986									
14	I.B. Чарікова, 2007									
15	I.O. Ківенко, 2018									

Рис 1. Матриця ознак висловлення вдячності

Як видно з матриці, найчастотнішими ознаками вдячності, які виокремлюються більшістю дослідників, є вияв почуття подяки, бажання людини продемонструвати добро у відповідь на отримане добро, потреба вербалізувати вдячність, що зародилася в психічній сфері індивіда, а також необхідність у висловленні позитивної оцінки як реакції на отримане благо чи послугу. Узагальнюючи викладене вище, набуваємо підстав для визначення висловлення вдячності з погляду мети нашого дослідження як комунікативної одиниці, що актуалізується в діалогічному мовленні як емоційна реакція мовця на попередню дію чи репліку іншого учасника комунікації та яке, залежно від мовленнєвої ситуації, може виражати схвальну оцінку, бажання дотримуватися соціальної норми чи ритуалу, або іронію.

Ураховуючи той факт, що висловлення вдячності актуалізують ці функції практично у кожній мові, їх типовою характеристикою є те, що лексичне наповнення таких висловлень передбачає вживання клішованих етикетних фраз, притаманними певному соціокультурному середовищу. Так, наприклад, в українській мові це «Дякую!», *вдячний*, «*Спасибі!*» тощо. В англійській мові типовими лексичними одиницями, які вживаються у висловленнях вдячності, є *to thank, to express gratitude, appreciate, be obliged*. Ці слова реалізують найбільше емоційно-прагматичне навантаження (Charikova, 2007: 213). Крім того, лексичне наповнення висловлень вдячності може включати й інші лексичні одиниці, зокрема, звертання, каузатори подяки (тобто слова, які вказують на причину вдячності, як в українській мові «*за*», наприклад, «*Дякую тобі за допомогу!*», в англійській мові «*for*», наприклад, «*Thank you for your help!*»). Мовні одиниці, які інтимізують висловлення, також можуть

живитися у висловленнях вдячності з метою передати емоційний стан мовця. Зокрема, це можуть бути засоби номінування людини, якій адресовано висловлення, займенники, іменники, словосполучення (Халіман, 2022: 327-331). Іншою характерною ознакою функціонування висловлень вдячності в діалогічному мовленні є їх супровід широкою варіативністю невербальних засобів комунікації. У висловленнях вдячності зазвичай вживаються такі невербальні засоби: паравербальні, що передають інформацію без залучення вербальних засобів (наприклад, посмішка, зітхання), тактильно-кінестезичні, які несуть прагматичне значення вдячності і реалізують стратегію ввічливості (наприклад, обіймання, потискання рук, постукування по плечу), кінетичні, або мова тіла (наприклад, кивання головою, певна постава, рухи прийняття подарунків) (Чемеринська, 2012: 82-83). Слід при цьому зазначити, що вираження вдячності може актуалізуватися виключно за допомогою невербальніки, яка є зрозумілою мовцям у конкретній екстралінгвальній ситуації, наприклад, через обійми, сльози, посмішки тощо.

Залежно від комунікативної ситуації, висловлення вдячності можуть набувати різного функційного спрямування. З огляду на те, що у лексико-граматичній структурі таких висловлень часто наявні етикетні шаблонні фрази, досить поширеною є фатична, або ритуальна функція висловленої вдячності. Саме ця функція забезпечує дотримання соціально очікуваних норм під час спілкування та реалізацію стратегії позитивної ввічливості. У свою чергу, потреба передати позитивну оцінку слів чи дій співрозмовника реалізується за рахунок емоційно-експресивної функції висловлення вдячності, що дозволяє мовцю вербалізувати щире подяку. У випадку вираження нещирої подяки як іронічно-саркастичної оцінки слів чи дій співрозмовника, які не є корисними для мовця, актуалізується оцінно-критична функція висловлень вдячності.

Висновки. Вдячність відіграє суттєву роль у житті людини та є визначальним соціокультурним феноменом. Поняття вдячності трактуємо як вираження почуття подяки, що виникає внаслідок готовності або бажання віддячити за допомогу, послугу чи отримане добро. Вдячність має значне культурне значення, сприяє побудові стосунків та порозумінню між людьми, є очікуваною соціальною реакцією на позитивні дії іншої людини. У філософії та релігії вдячність вважається чесною і навіть моральним обов'язком. У площині психології вдячність визначається як позитивна емоція, яка виникає внаслідок позитивної оцінки дій, вчинків чи слів іншої людини. Виникненню емоції вдячності передують дворівневий когнітивний процес. По-перше, людина визнає, що отримала щось позитивне чи корисне для себе, наприклад, певну послугу чи вербальну похвалу, комплімент, по-друге, відбувається усвідомлення, що причиною цього є зовнішнє джерело по відношенню до якого і буде проявлятися вдячність. Вдячність напряму пов'язана з вищим рівнем задоволення від життя та почуття щастя. Регулярні практики вдячності здатні покращити настрій, ментальне здоров'я та благополуччя людини. Вдячність породжується як емоційна реакція у відповідь на вербальні чи невербальні зовнішні стимули. Найпростішим та загально прийнятним способом вираження емоції вдячності є її вербальне вираження шляхом актуалізації висловлень вдячності. У межах теорії мовленнєвих актів висловлення вдячності трактується як іллокутивні мовленнєві акти, виконані мовцем, що ґрунтуються на попередній дії іншого індивіда. У межах нашого дослідження визначасмо висловлення вдячності як комунікативну одиницю, що актуалізується в діалогічному мовленні як емоційна реакція мовця на попередню дію чи репліку іншого учасника комунікації та яке, залежно від мовленнєвої ситуації, може виражати схвальну оцінку, бажання дотримуватися соціальної норми чи ритуалу, або іронію.

Функції висловлень вдячності в діалогічному мовленні різняться залежно від емоційного стану й інтенції мовця та включають такі: фатична, або ритуальна функція (регулювання й дотримання соціально прийнятних вимог і ритуалів ввічливості); емоційно-експресивна (вираження позитивної оцінки вчинків чи слів співрозмовника у формі щирої подяки; оцінно-критична (актуалізація іронічної оцінки некорисної дії чи слів співрозмовника у формі нещирої подяки. Актуалізація цих функцій в англійському діалогічному мовленні забезпечується типовими вербальними засобами (клішовані етикетні фрази, емоційно-забарвлені лексичні одиниці, особові займенники, каузатори подяки, мовні одиниці, які інтимізують висловлення), супроводжуваними варіативністю невербальних засобів комунікації (паравербальних, тактильно-кінестезичних, кінетичних).

Результати цієї теоретичної розвідки щодо визначення поняття, ознак та особливостей функціонування висловлень вдячності будуть використані у подальших дослідженнях під час

Окреслена нами картина функційних особливостей актуалізації вдячності, побудована шляхом аналізу наявних у гуманітарних дисциплінах трактувань явища вдячності, здатна слугувати підґрунтям для формування програми й методики експериментально-фонетичного дослідження психоенергетичних ознак реалізації в англійському діалогічному мовленні різних за емоційно-прагматичним потенціалом висловлень вдячності.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с.
2. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В.М., 2015. 912 с.). URL: <https://archive.org/details/slovnysymboliv/page/n463/mode/2up?view=theater> (дата звернення: 02.05.2025)
3. Ківенко І. О. Мовленнєвий акт подяки: прагмалінгвістичний аналіз (на матеріалі англійської мови) : дис. ... к-та філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2018. 226 с.
4. Тофтун М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
5. Українська мала енциклопедія : [у 8 т., 16 кн.] / Є. Онацький. Буенос-Айрес : Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині, 1957. Кн. 2 : Літери В-Г . 1958. с. 121-300 с. URL: https://archive.org/details/UkrMalaEn/kn_02_%D0%92-%D0%93/page/n1/mode/2up (дата звернення: 02.05.2025)
6. Халіман О. В. Мовленнєвий акт подяки в аспекті лінгвоаксіології // Полігранна філологія без кордонів: колективна монографія. Харків, 2022. С. 324-332.
7. Чарікова І. В. Соціокультурна та лінгвістична варіативність висловлень подяки в англійському дискурсі // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ, 2007. Серія 9. Вип. 2. С. 154-158.
8. Чемеринська І. Я. Невербальні засоби вираження подяки в англійській комунікації // Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. 2012. Випуск 19. С. 79-85.
9. Austin J. L. How to do things with words. Oxford: Oxford University Press, 1962. 167 p.

10. Eisenstein M., Bodman J. W. 'I very appreciate': Expressions of gratitude by native and non-native speakers of American English // *Applied linguistics*. 1986. Vol. 7. No. 2. P. 167-185. URL: <https://doi.org/10.1093/applin/7.2.167>
11. Emmons R. A. *Psychology of Gratitude: An Introduction* // *The Psychology of Gratitude*. New York, 2004. P. 3-16.
12. Fehr R., Fulmer A., Awtrey E., Miller J.A. The Grateful Workplace: A Multilevel Model of Gratitude in Organizations // *Academy of Management Review*. 2017. Vol 42. No.2. URL: <https://doi.org/10.5465/amr.2014.0374>.
13. Kant I. *The Metaphysics of Morals* / introduction, translation, and notes by Mary Gregor. San Diego State University. Cambridge University Press, 1991. 307 p.
14. King, P.E., Baer, R.A., Noe, S.A., Trudeau, S., Mangan, S.A., Constable, Sh.R. Shades of Gratitude: Exploring Varieties of Transcendent Beliefs and Experience. *Religions* 13: 1091. 2022. <https://doi.org/10.3390/rel13111091>
15. Longman Dictionary. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/gratitude> (дата звернення: 02.05.2025)
16. McCullough M. E., Kilpatrick S. D., Emmons R. A., Larson D. B. Is gratitude a moral affect? // *Psychological Bulletin*. 2001. Vol. 127. P. 249–266.
17. McCullough M.E., Emmons R.A., Tsang J. The grateful disposition: A conceptual and empirical topography // *Journal of Personality and Social Psychology*. 2002. Vol. 82. P. 112-127.
18. McCullough M.E., Tsang J.-A. Parent of the Virtues? The Prosocial Contours of Gratitude. / In R.A. Emmons & M.E. McCullough (Eds.), *Psychology of Gratitude*. 2004. (pp. 123-144). New York: Oxford University Press.
19. Oxford Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/gratitude?q=gratitude+> (дата звернення: 02.05.2025)
20. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/gratitude/> (дата звернення: 02.05.2025)
21. Watkins P. C., Woodward K., Stone T., Kolts R. L. Gratitude and happiness: Development of a measure of gratitude, and relationships with subjective wellbeing // *Social Behavior and Personality: An International Journal*. 2003. Vol. 31. No. 5. P. 431–451.
22. Weiner B. An attributional theory of achievement motivation and emotion. // *Psychological Review*. 1985. Vol 92. No.4. URL: DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.92.4.548>.

References:

1. *Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy : 250000* (2005) [Big explanatory dictionary of contemporary Ukrainian] / Ed. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: Perun. VIII. 1728 p. [in Ukrainian]
2. *Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy* (2015) [*Encyclopedic dictionary of the symbols of Ukrainian culture*] / Ed. V. P. Kotsura, O.I. Potapenko, V.V. Kuibidy. 5-e vyd. [5th Edition] Korsun-Shevchenkivskiy: FOP Havryshenko V.M. 912 p. [in Ukrainian] <https://archive.org/details/slovnysymboliv/page/n463/mode/2up?view=theater> (date of entry: 02.05.2025)
3. Kivenko, I. (2018). *Movlenniievi akt podiaky: prahmalinhvistychni analiz (na materialih anhliskoi movy)* [*Gratitude Speech Act: Pragmalinguistic Analysis (based on the English language)*] [Dysertatsiia na здобuttia naukovooho stupenia kandydata filolohichnykh nauk (doktora filosofii) za spetsialnistiu 10.02.04. «Hermanski movy». Odesa. Odeskyi natsionalnyi universytet imeni I.I.Mechnykova] [Thesis for a Candidate Degree in Philology (PhD), speciality 10.02.04 Germanic languages. Odesa I. Mechnikov National University] [In Ukrainian]
4. Toftul, M.H. (2014). *Suchasnyi slovnyk z etyky* [*Contemporary Dictionary of Ethics*]. Zhytomyr. Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. [Zhytomyr. Ivan Franko State University Publishing] [In Ukrainian]
5. *Ukrainska mala entsyklopediia* (1958) [*Ukrainian Small Encyclopedia*] : [in 8 Vol., 16 Is.] / Ed. Ye. Onatskyi. Buenos-Aires : Nakladom Administratury UAPT's v Argentini, 1957. Kn. 2 : Litery V-G. https://archive.org/details/UkrMalaEn/kn_02_%D0%92-%D0%93/page/n1/mode/2up (date of entry: 02.05.2025)
6. Khaliman, O.V. (2022) *Movlenniievi akt podiaky v aspekti linhvoaksiolohii* [Gratitude Speech Act in the Context of Linguistic Axiology]. *Polihranna filolohiia bez kordoniv: kolektyvna monohrafiia*. [Philology without Boundaries: Collective Monograph]. pp. 324-332. Kharkiv.
7. Charikova, I. V. (2007). Sotsiokulturna ta linhvistychna variatyvnist vysloven podiaky v anhliskomu dyskursi [Sociocultural and Linguistic Variety of Gratitude Utterances in English Discourse]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova*. [Scientific Journal of the Dragomanov Ukrainian State University]. Kyiv. Series 9. No. 2.
8. Chemerynska, I. Ya. (2012). Neverbalni zasoby vyrazhennia podiaky v anhlovmovni komunikatsii [Non-verbal Means of Expressing Gratitude in English Communication]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii inozemni movy*. [Scientific Bulletin of the Lviv University. Foreign Languages Series] Vol. 19.
9. Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press. 1962. 167 p.
10. Eisenstein, M., & Bodman, J. W. (1986). 'I very appreciate': Expressions of gratitude by native and non-native speakers of American English. *Applied linguistics*, Vol 7, No. 2. <https://doi.org/10.1093/applin/7.2.167>
11. Emmons, R.A. (2004). Psychology of Gratitude: An Introduction. In *The Psychology of Gratitude*. In R.A. Emmons & M.E. McCullough (Eds.), *Psychology of Gratitude* (pp. 3-16). New York: Oxford University Press.
12. Fehr, R., Fulmer, A., Awtrey, E., & Miller, J.A. (2017). The Grateful Workplace: A Multilevel Model of Gratitude in Organizations. *Academy of Management Review*. Vol 42. No.2. <https://doi.org/10.5465/amr.2014.0374>.
13. Kant, I. (1991) *The Metaphysics of Morals* / introduction, translation, and notes by Mary Gregor. San Diego State University. Cambridge University Press.
14. King, P.E., Baer, R.A., Noe, S.A., Trudeau, S., Mangan, S.A., Constable, Sh.R. (2022) Shades of Gratitude: Exploring Varieties of Transcendent Beliefs and Experience. *Religions* 13: 1091. <https://doi.org/10.3390/rel13111091>
15. Longman Dictionary. <https://www.ldoceonline.com/dictionary/gratitude> (date of entry: 02.05.2025)
16. McCullough, M. E., Kilpatrick, S. D., Emmons, R. A., & Larson, D. B. (2001). Is gratitude a moral affect? *Psychological Bulletin*. Vol. 127.
17. McCullough, M.E., Emmons, R.A., & Tsang, J. The grateful disposition: A conceptual and empirical topography. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 82.
18. McCullough, M.E., & Tsang, J.-A. (2004). Parent of the Virtues? The Prosocial Contours of Gratitude. / In R.A. Emmons & M.E. McCullough (Eds.), *Psychology of Gratitude* (pp. 123-144). New York: Oxford University Press.
19. Oxford Learner's Dictionary. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/gratitude?q=gratitude+> (date of entry: 02.05.2025)
20. Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/gratitude/> (date of entry: 02.05.2025)
21. Watkins, P. C., Woodward, K., Stone, T., & Kolts, R. L. Gratitude and happiness: Development of a measure of gratitude, and relationships with subjective wellbeing. *Social Behavior and Personality: An International Journal*. 2003. Vol. 31. No. 5.
22. Weiner, B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review*. Vol 92. No.4. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.92.4.548>.

Отримано: 24 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 26 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 1 листопада 2025 р.

email: a.seliverstova@knu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8113-5523>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-23-26](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-23-26)

Seliverstova A. O. Language innovation in Italian mass media: thematic groups of neologisms and their functions. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 23–26.

УДК: 811.131.1'373.43/.46:[316.774:070:004]

Anastasiia Seliverstova,

Assistant,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

LANGUAGE INNOVATION IN ITALIAN MASS MEDIA: THEMATIC GROUPS OF NEOLOGISMS AND THEIR FUNCTIONS

This article is devoted to the study of linguistic innovation in the Italian mass media and the analysis of neologisms as an important indicator of the contemporary development of the Italian language. In recent decades, there has been an active upgrade of the lexical composition, which is due to both internal linguistic processes and external social, political, and technological factors. Particular attention is paid to the emergence of neologisms in media discourse, where new words become established in the mass consciousness and ensure the transmission of relevant concepts into the public sphere.

To systematize lexical innovations, a classification of neologisms into main thematic groups is proposed: these are political, economic, environmental, cultural-social, and technological ones. Each group reflects the specific communication needs arising in connection with contemporary social and cultural transformations. The reasons and mechanisms for the emergence of new words are considered, including borrowings from English, calques, semantic extensions, and internal word formation.

Particular attention is paid to trends in 2021–2025, when new terms reflecting the pandemic, digitalization, environmental challenges, and social and cultural changes are recorded in the media and dictionaries. The mechanisms for establishing neologisms in the media space and their role in shaping public consciousness are analyzed.

In conclusion, it is found that the Italian language demonstrates a high degree of adaptability to contemporary changes, actively integrating new concepts and maintaining a balance between borrowings and internal word formation mechanisms. The study provides a deeper understanding of the relationship between language and society, identifies trends in the development of media discourse, and outlines prospects for further linguistic innovations in Italian.

Keywords: neologism, classification of neologisms, mass media, political neologisms, economic neologisms, technology, environmental neologisms, socio-cultural aspect, globalization.

Селіверстова Анастасія Олегівна,

асистент,

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

МОВНА ІННОВАЦІЯ В ІТАЛІЙСЬКИХ МАС-МЕДІА: ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ НЕОЛОГІЗМІВ ТА ЇХНІ ФУНКЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню мовних інновацій в італійських засобах масової інформації та аналізу новотворів як важливого показника сучасного розвитку італійської мови. В останні десятиліття відбувається активне оновлення лексичного складу італійської мови, що зумовлено як внутрішніми мовними процесами, так і зовнішніми соціальними, політичними та технологічними чинниками. Особлива увага приділяється появі неологізмів у медійному дискурсі, де нові слова закріплюються в масовій свідомості та забезпечують передачу актуальних понять у публічну сферу.

Для систематизації лексичних інновацій пропонується класифікація неологізмів за основними тематичними групами: політичні, економічні, екологічні, культурно-соціальні та технологічні. Кожна група відображає специфічні комунікативні потреби, що виникають у зв'язку із сучасними соціальними та культурними трансформаціями.

Визначено причини та досліджено механізми появи нових слів, включаючи англомовні запозичення, кальки, семантичні розширення та внутрішні процеси словотворення. Особливу увагу приділено тенденціям 2021–2025 років, коли в ЗМІ та словниках фіксуються нові терміни, що окреслюють пандемію, цифровізацію, екологічні виклики та соціально-культурні зміни. Проаналізовано механізми закріплення неологізмів у медіапросторі та зазначена їхня роль у формуванні суспільної свідомості.

У дослідженні підкреслено, що італійська мова демонструє високий ступінь адаптивності до сучасних змін, активно інтегруючи нові поняття та підтримуючи баланс між запозиченнями та внутрішніми механізмами словотворення. Робота дає глибше розуміння взаємозв'язку мови та суспільства, визначає тенденції розвитку медійного дискурсу та окреслює перспективи подальших мовних інновацій в італійській мові.

Ключові слова: неологізм, класифікація неологізмів, засоби масової інформації, політичні неологізми, економічні неологізми, технологія, екологічні неологізми, соціокультурний аспект, глобалізація.

In recent decades, the Italian language has undergone active processes of lexical renewal, driven by both internal and external factors. Outdated vocabulary is gradually being replaced by new formations that reflect current social realities. A significant portion of the neologisms appearing in Italian media discourse are of exogenous origin – they arise under the influence of globalization processes, intercultural exchange, and current communicative needs (Nedelcheva, 2024).

The mass media play a key role in popularizing new vocabulary, acting as a transmitter of socially significant concepts in the public sphere. It is through media channels that new words become established in the mass consciousness, acquiring stable use in everyday communication, journalism, political and expert discourse. These processes testify to the close connection between linguistic evolution and social transformations.

The relevance of the study is due to rapid changes in society and mass communications, which directly affect language. Italian media discourse reflects new social, political, technological, and cultural realities, accompanied by the emergence of a large number

of neologisms. Studying these linguistic innovations makes it possible to understand how language adapts to modern communication needs and to identify trends in its development in the context of globalization, digitalization, and environmental challenges.

The aim of this work is to identify and systematize neologisms in Italian media discourse, determine their functional role, and analyze trends in language development in recent years. Particular attention is paid to the classification of neologisms into thematic groups and the study of the mechanisms of their consolidation in the media space.

The main tasks of the article in order to achieve the aim set are:

1. To provide an overview of existing research on neologisms in the Italian language and media discourse.
2. To identify key thematic groups of neologisms.
3. To analyze the mechanisms of new word formation, including borrowing, calques, and internal word formation.
4. To examine trends in the development of neologisms in the media for the period 2021–2025.
5. To draw conclusions about the prospects for the development of the Italian language in the context of media discourse and global changes in society.

Analysis of recent research and publications. In general, among foreign linguists who studied newly formed words there were: Maurizio Dardano e Pietro Trifone, Ornella Castellani Pollidori, Luca Serianni, Silvia Morgana, Paolo Zolli, Vittorio Coletti, Stefano Bartezzaghi and others (Adamo, 2010).

Presentation of the main material. Several main thematic groups of neologisms can be identified in the structure of Italian media discourse: **political**, **ecological (econeologisms)**, **economic**, **cultural-social**, and **technological (technoneologisms)**. Most of them are borrowings or calques from English, which is explained by the dominance of English-language content in the global information space. At the same time, a significant number of words are born within the Italian language to denote new concepts and ideas, which contributes to the expansion of vocabulary and the development of the language system.

Neologisms in media discourse perform not only a nominative function, but also a pragmatic one: they model a new linguistic picture of the world, form or transform public perceptions of certain phenomena, and often carry ideological or evaluative connotations. Thanks to the emergence of new lexemes, language actually “keeps up” with reality, adapting complex and new concepts to the needs of everyday communication. Analysis of neologisms in Italian media discourse enables a deeper understanding of the mechanisms of linguistic innovation and the interaction of language with social changes.

The reasons for distinguishing separate thematic categories of neologisms are diverse:

For example, **political neologisms** arise as a result of active political processes, international cooperation, reforms, elections, crises, and protest movements, which require the emergence of new terms to describe events, actions, and the roles of participants. The following examples can be attributed to this category: *sovranismo*, *post-verità*, *vaxxing*, *green pass*, *complotismo*, *no-vax*, *starmatismo*.

Ecological neologisms are formed under the influence of global climate initiatives, international agreements, the emergence of “green” technologies and startups, as well as media projects on eco-education, reflecting new approaches to environmental protection. Striking examples include such lexemes as: *eco-friendly*, *green economy*, *eco-tax*, *carbon neutral*, *ecicidio*, *eco-ansia*, *emissioni climalteranti*, *servizi ecosistemici*, *transizione verde*, *e-fuel*.

Economic neologisms are associated with the digitalization of society, the emergence of new methods of carrying out financial transactions, the growth of cryptocurrencies and online platforms, as well as the development of new professions and positions in the economy and business. In light of recent events, the following neologisms are actively appearing in the media: *fintech*, *blockchain*, *criptovaluta*, *smart contract*, *digitalizzazione*, *reshoring*, *smart working*, *gig economy*, *burnout*, *quiet quitting*, *work-life balance*.

Cultural-social neologisms appear as a result of the active influence of social networks, global trends, media and mass culture, fashion trends, memes, lifestyle, and gastronomic innovations, as well as language games in the media aimed at creativity and humor. Examples of such neologisms are given further: *boomer*, *cancel culture*, *ghostare*, *bodyshaming*, *infodemia*, *clickbait*, *binge-watching*, *spoilerare*, *virale*.

Technological neologisms reflect the rapid development of information technology, artificial intelligence, robotics, gadgets, online services, and digital platforms. They often overlap with the economic neology, but have a specific lexical focus, for example: *chatbot*, *smartworking*, *NFT*, *metaverso*, *AI-generato*, *smart device*, *teclash*.

i. Therefore, classifying neologisms into thematic groups not only makes it possible to systematize linguistic innovation, but also to trace the connection between linguistic processes and the dynamics of social, economic, environmental, and technological changes in contemporary Italian society.

ii. In addition, it is necessary to make a comparative analysis of thematic groups of neologisms in order to understand the trends in the development of newly formed vocabulary. An analysis of neologisms recorded in Italian media discourse in recent years shows that thematic groups are represented differently depending on the type of publication and target audience. Thus, political and economic neologisms are most actively used in news resources, analytical magazines, official statements, and reports. They serve to inform about events of national and international significance, as well as to introduce new concepts related to politics, finance, and management into the public consciousness.

iii. At the same time, cultural-social and technological neologisms are much more common in electronic media, blogs, social networks, and entertainment portals. Here, they play the role of markers of belonging to a particular community, serve as a means of self-expression, and create a special “language trend” that spreads quickly among young people.

iv. Econeologisms, in turn, occupy an intermediate position: they appear both in serious analytical publications on climate and energy and in the popular press, where their use is associated with coverage of everyday practices – from “green” technologies to eco-trends in lifestyle.

v. Based on the above, it can be argued that the thematic affiliation of neologisms largely determines the channels of their dissemination and the speed of their consolidation in the language: political and economic neologisms are most often established “top-down” through official sources, while cultural-social and technological neologisms spread “bottom-up” through mass culture and internet communication.

vi. It is also important to mention the active influence of external factors on thematic groups. The formation of thematic groups of neologisms is closely linked to current global and national events. Thus, political and economic neologisms appear as a result of crises, international agreements, elections, reforms, and integration processes, which requires the rapid linguistic formulation of new phenomena.

Environmental vocabulary has become more prevalent in media discourse thanks to climate summits, environmental disasters, and the intensification of international initiatives to protect the environment.

Technoneologisms, for example, as already stated, are largely driven by the dynamics of digitalization, the development of artificial intelligence, robotics, and the metaverse, which are forming new terms to describe previously non-existent realities. Many words from the “past” are disappearing from modern language or being “squeezed out” by newly formed terms.

Finally, cultural-social neologisms are most often associated with the transmission of global trends, memes, and phenomena of mass culture, where the Italian media act as intermediaries between the global information space and national culture. In this way, the emergence of names for new concepts and phenomena is characterized by the instantaneous appearance of a neologism to describe this concept.

In general, on the one hand, the emergence of neologisms in each group can be seen as a direct reflection of the processes that determine the vector of development of modern society. But on the other hand, it is also necessary to take into account intra-group differentiation. Each of the identified thematic groups has an internal structural division determined by the specifics of media discourse. Thus, political neologisms can be divided into terms related to domestic politics, international relations, protest movements, and new political roles.

Economic vocabulary is differentiated into financial, corporate, startup vocabulary, and the digital economy, where each subgroup has its own sources and channels of distribution. Economics itself is a rather “broad” science, in which it is possible and necessary to identify subgroups, or rather “sub-directions,” which subsequently become the reason for the emergence of such a large number of new terms.

Econologisms range from scientific and technical terms (“green” technologies, renewable energy) to social and everyday terms related to eco-friendly lifestyles and consumption. Today, environmental protection is on the agenda. This has led to the emergence of new words to describe trends and processes related to nature, as well as the active borrowing of lexemes from English.

The cultural and social group demonstrates the greatest flexibility and can include lexemes from fashion, gastronomy, music, cinema, internet memes, and subcultures, making it the most dynamic and subject to rapid change. Young people are rapidly switching to an online lifestyle and online communication, which is becoming the foundation for the formation of new vocabulary, which, in turn, is actively spreading across different spheres and semantic fields.

For their part, technological neologisms are divided into words related to artificial intelligence, digital platforms, virtual and augmented reality, gadgets, and online services. The digitalization of society is keeping pace with the times, and the lexical composition of the Italian language is not lagging behind, expanding and growing exponentially.

As for the internal structure of each group, it is worth noting that each one reflects not only the specifics of the thematic field, but also the diversity of social practices in which new lexemes function. However, it is also important to consider the trends and prospects for the development of neologisms in Italian media discourse.

For example, in 2021–2022, several key trends are clearly evident in Italian media discourse, reflecting both socio-cultural transformations and active processes of linguistic innovation. One of the most noticeable trends is the emergence of a significant number of neologisms related to the COVID pandemic, healthcare, and biotechnology. Newspapers such as *La Repubblica*, *Corriere della Sera*, *Il Sole 24 Ore*, and other widely read Italian dailies, as well as the new edition of the *Devoto-Oli 2022* dictionary, have recorded lexemes such as *covidico*, *long Covid*, *variante virale*, *proteina spike*, *postumano*, and *green pass*. These examples demonstrate that global medical events have a direct impact on language practice: new words serve as terminological designations, while also becoming established in both everyday speech and journalism (*La Repubblica*, 2021).

Another important direction is the active formation of new environmental and socio-political vocabulary. Terms such as *climaticida*, *emissioni zero*, *impatto zero*, *divario di genere*, and *democrazia elettronica* reflect growing public sensitivity to issues such as climate change, gender equality, and democratic practices. These lexemes not only name new phenomena, but also perform an ideological function, contributing to the formation of value orientations in public discourse (*La Repubblica*, 2021).

The integration of economic and technological terminology with environmental issues is also becoming a noticeable trend. In the publications of *Il Sole 24 Ore*, the key economic terms of recent years are *digitale* and *sostenibilità*, which are perceived as strategic development guidelines in the context of the implementation of the PNRR – Piano Nazionale di Ripresa e Resilienza (2021). New phrases and calques are appearing in media discourse, for instance, *DOP economy*, *ipercapitalismo*, *recovery plan*, which reflect not only economic processes but also their interaction with global environmental and social issues (*Il Sole 24 Ore*, 2021).

With the arrival of 2023–2025, new waves of linguistic innovation are emerging, reflecting even more diverse social, cultural, and technological changes. First and foremost, these changes are driven by events taking place on the world stage: topics related to war and international politics are actively developing. The 2024 Zingarelli dictionary features neologisms related to the Russian-Ukrainian war, such as *oblast*, *balaclava*, *Holodomor*, *putiniano*, *infowar*, *guerra ibrida* etc. These words capture global political events and their reflection in the mass consciousness and media (Zingarelli, 2023). In addition to military specifics, there is a noticeable increase in topics related to anxiety, exaltation of reality, and virtuality: for example, Zingarelli 2024 notes lexemes such as *eco-ansia*, *iperrealtà*, *bro*, and others.

In addition to words related to politics, ecology, and technology, terms from culture, fashion, and social media are also appearing: *permacrisi*, *price cap*, *hype*, *smishing*, *streammare*, *shippare*, *prompting*, *Large Language Models*. Recently, there has been a trend toward mixing cultures and cultural concepts, leading to the emergence of new lexemes in the Italian language (Mondadori 2023).

There has also been active growth in neologisms related to identity, humor, and generational differences: words such as *amichettismo*, *pezzotto*, *campo largo*, *fuffa guru*, *sdigiunino*, recorded by Treccani 2024, show a strengthening of cultural-social vocabulary, often with evaluative or humorous connotations. Most of the newly formed vocabulary appears thanks to the younger generations, which is why many linguists classify some lexical units as slang and internet speech (*La Repubblica*, 2025).

Technological, digital, and media innovations continue to play an important role: humanity today cannot exist without artificial intelligence, internet, and messengers. This has given rise to technological neologisms to define terms such as *ChatGPT*, *cyberstalking*, *Intelligenza Artificiale Generativa*, *overtourism* (*sovraffollamento turistico*), and *prompting*, which reflect the influence of AI, digital platforms, and new media practices.

The prospects for the development of neologisms in the Italian media space are primarily linked to a sharp increase in the number of interdisciplinary linguistic innovations. In recent years, there has been a growing trend towards “mixed” neologisms covering several thematic fields at once: politics and technology (*democrazia elettronica*), economics and ecology (*eco-attivismo*, *impatto zero*), culture and technology (*autonomia differenziata*, *overtourism*).

At the same time, it is the media that remains the leading platform for testing new words: through the print press, online publications, and social networks, new vocabulary is rapidly spreading and becoming established in the mass consciousness, becoming an integral part of the vocabulary of the average person.

On the basis of the above, the following predictions can be made based on data from the last five years:

- in the near future, there will be an increase in interdisciplinary vocabulary. This means that there will be an increase in the number of neologisms that simultaneously reflect ecological, technological, political, and socio-cultural aspects. New types of word-constructions combining several spheres and linking different semantic fields will also come into vogue;

- thanks to the media, particularly social networks and online publications, new terms will spread faster than before and be more widely accepted, including in less formal contexts;

- with the development of new technologies, there will be an increase in the number of neologisms reflecting contemporary processes and digital transformation. This is especially true for topics such as artificial intelligence, automation, algorithms, digital ethics (*algoristica*), models such as LLM, new platforms, and communication formats;

- increased cultural and social variability: there will be even more neologisms related to identity, generational differences, memetics, youth slang, and images of modern life;

- in the long term and in an ideal scenario, there may also be a strengthening of the trend towards the creation of Italian equivalents, calques, or adaptations, which will contribute to the preservation of linguistic identity and reduce the dominance of English-language vocabulary in media discourse. But there is another side to the medal: English is the language of globalization and intercultural exchange, so quite often the appearance of new lexemes in Italian is nothing more than the borrowing of Anglicisms into the Romance language.

Thus, contemporary trends testify not only to the quantitative growth of neologisms, but also to the qualitative transformation of the lexical fund: Italian media discourse is increasingly producing vocabulary that lies at the intersection of politics, economics, culture, and technology, reflecting the complexity of a globalized society and its value orientations.

Conclusions. Contemporary Italian media discourse is one of the most productive areas for the formation and consolidation of neologisms. New vocabulary reflects the dynamics of social processes, political events, technological and cultural transformations, confirming the close relationship between language and society. The emergence and spread of neologisms demonstrates the ability of the Italian language to respond quickly to changes in the outside world, offering new means for understanding and naming current phenomena.

Classifying new formations by thematic groups allows us to systematize the material and identify key areas of linguistic innovation. Political, economic, environmental, and cultural-social neologisms reflect priority areas of public interest, while technological and media lexemes indicate the growing role of the digital environment in modern society. This distribution confirms not only the multifaceted nature of linguistic innovations, but also their functional conditioning.

Neologisms in the mass media perform a dual function: on the one hand, they serve to name new realities, and on the other, they shape values, set the framework for interpreting events and phenomena, and influence public consciousness. Thus, linguistic innovation is not merely a reflection, but also an active tool for constructing a modern picture of the world.

References:

1. Giovanni Adamo (2010). Confessioni di un neologista: se metti in magazzino l'effimero, mostra le parole nuove. Istituto della Enciclopedia italiana fondata da Giovanni Treccani. <http://surl.li/gpnze>
2. Gruppo Mondadori (2023). URL: <https://www.gruppomondadori.it/media/news-comunicati-stampa-e-social/2023/nuovo-devoto-oli-2024-il-vocabolario-dellitaliano-contemporaneo>
3. La Repubblica (2021). URL: https://www.repubblica.it/cultura/2021/09/26/news/internet_e_covid_lanciano_cinquecento_nuove_parole_nel_dizionario_devoto_oli-319549721/?utm_source=chatgpt.com
4. La Repubblica (2025). URL: https://www.repubblica.it/cultura/2025/01/03/news/da_dissing_a_pezzotto_e_amichettismo_ecco_i_neologismi_del_2024_secondo_la_treccani-423918738
5. Nedelcheva Svetlana (2023). 21st-Century Neologisms – Word-formative Strategies and Adaptation (a Corpus Study of English and Bulgarian). URL: https://www.researchgate.net/publication/385910110_21st-Century_Neologisms_-_Word-formative_Strategies_and_Adaptation_a_Corpus_Study_of_English_and_Bulgarian
6. Zingarelli (2023). URL: https://www.ansa.it/sito/notizie/cultura/libri/2023/10/02/zingarelli-2024-eco-ansia-iperrealta-e-bro-nei-neologismi_65672d10-c238-4f04-b4f9-f28399d24f6f.html

Отримано: 14 жовтня 2025 р.

Прорецензовано: 1 листопада 2025 р.

Прийнято до друку: 5 листопада 2025 р.

email: antoninatymchenko@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2726-8181>

email: werner@amu.edu.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3004-6021>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-27-34](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-27-34)Tymchenko A. O., Werner W. Text and narrative: cossack rulers in Ukrainian and Polish Wikipedia. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 27–34.

УДК: 930.1(477+438):[929:94(477)"/16/17"]

Antonina Tymchenko,
PhD, Associated Professor,
Adam Mickiewicz University, Poznan (Poland)
Wiktor Werner,
Professor, Doctor habilitated in humanities,
Adam Mickiewicz University, Poznan (Poland)

TEXT AND NARRATIVE: COSSACK RULERS IN UKRAINIAN AND POLISH WIKIPEDIA

The study of articles on Wikipedia, and especially different language versions, is very relevant because firstly Wikipedia is now an important source of knowledge in the Slavic world, and secondly it can enable an arena for competing for readers' attention, manipulating opinions, and forming new myths. The article analyzes the figures of Ukrainian hetmans Bohdan Khmelnytsky, Ivan Mazepa, and Petro Konashevych-Sahaidachny as they are portrayed in Ukrainian and Polish versions of Wikipedia. We used methods of Narratology, Cognitive Linguistics, Functional Grammar, Communicative Syntax, and Quantitative Linguistics (computer statistics). It concludes that Ukrainian articles are more emotional, sometimes aimed at justifying heroes, but Polish versions present a more moderate view of historical figures. In lexical-syntactic terms, Polish articles are simpler for perception, although semantically the images of Ukrainian hetmans are incomplete. Clearly, such interlinguistic studies of materials in Web 2.0 are productive and capable of depicting a movement of knowledge about history in broad sections of society. The research was conducted as part of the OPUS project "Historical narratives in Web 2.0 as a functional element of national identities in Central and Eastern Europe".

Keywords: history, narrative, Ukrainian Wikipedia, Polish Wikipedia, Bohdan Khmelnytsky, Ivan Mazepa, Petro Konashevych-Sahaidachny.

Тимченко Антоніна Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Університет імені Адама Міцкевича (Познань, Польща)
Вернер Віктор,
професор, доктор габілітований,
Університет імені Адама Міцкевича (Познань, Польща)

ТЕКСТ І НАРАТИВ: КОЗАЦЬКІ ЛІДЕРИ В УКРАЇНСЬКІЙ І ПОЛЬСЬКІЙ ВІКІПЕДІЇ

Дослідження статей у Вікіпедії, а особливо різних мовних версій, є дуже актуальним, оскільки, по-перше, Вікіпедія на сьогодні є важливим джерелом знань для представників слов'янського світу, а по-друге, вона дозволяє краще зрозуміти історичні наративи, присутні в різних мовних полях. Вікіпедія також є ареною боротьби за увагу читачів, маніпулювання думками та формування нових міфів. У цій статті проаналізовано, як постаті українських гетьманів Богдана Хмельницького, Івана Мазепи та Петра Конашевича-Сагайдачного зображені в українській та польській версіях Вікіпедії. Ми використовували методи наратології, когнітивної лінгвістики, функціональної граматики, комунікативної синтаксису та квантитативної лінгвістики (комп'ютерна статистика). Зроблено висновок, що україномовні статті є більш емоційними, іноді присутнє виправдання героїв, тоді як польськомовні версії подають більш поміркований погляд на історичні постаті. З лексико-синтаксичної точки зору польські статті є простішими для сприйняття, хоча семантично образи українських гетьманів часто є неповними. Очевидно, що такі міжмовні дослідження матеріалів у Web 2.0 є продуктивними і відображають рух знань про історію в широких верствах суспільства. Студія здійснена в рамках проекту OPUS «Історичні наративи в Web 2.0 як функціональний елемент національних ідентичностей у Центральній та Східній Європі».

Ключові слова: історія, наратив, українська Вікіпедія, польська Вікіпедія, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Петро Конашевич-Сагайдачний.

According to researchers, linguistic analysis of historical texts is very productive and important: "The historical reason is that texts are sensitive barometers of social processes, movement and diversity, and textual analysis can provide particularly good indicators of social change" (Fairclough, 1955).

Today, Wikipedia is not only a source of knowledge about history, but also an arena for competing for readers' attention, manipulating opinions, and forming new myths and historical narratives. This is very evident when analyzing articles about the same person or phenomenon in different languages. Even if the information is presented objectively, it is possible to trace the extent to which a particular country (in whose language the article is written) has developed the ability to present information about its national heroes and the methods it uses to do so.

In this article, we analyze how the Ukrainian and Polish language versions of Wikipedia present information about three important figures in Ukrainian-Polish history: Petro Konashevych-Sahaidachny, Bohdan Khmelnytsky, and Ivan Mazepa.

When using the methods of cognitive linguistics, definition and study of cognitive metaphors seem very productive: "...metaphor is pervasive in everyday life, not just in language but in thought and action... Metaphor is principally a way of conceiving of one

thing in terms of another, and its primary function is understanding” (Lakoff & Johnson, 1980). Jonathan Charteris-Black writes: “Effective rhetoric involves us with the drama of the present by providing convincing explanations of what is right and wrong and convinces us that the speaker is both better and stronger than his or her opponents. Metaphor is a highly effective rhetorical strategy for combining our understanding of familiar experiences in everyday life with deep-rooted cultural values that evoke powerful emotional responses” (Charteris-Black, 2005).

While researching Wikipedia articles, we were struck by their unevenness in terms of readability. It is obvious that not only the content but also the form of the message significantly affects the reader's perception. The topic of readability was raised more than a hundred years ago by Lucius Adelno Sherman, who reflected on the factors of influence of literature on the recipient, trying, in particular, to calculate these factors in a mathematical way, within the method of literary criticism (Sherman, 1893).

Today, various formulas for measuring readability are popular (in particular, Flesch Reading Ease, Flesch Kincaid Grade Level, Fry readability formula, Gunning Fog Index, ARI, SMOG Index etc.); site voyant-tools.org uses **The Coleman–Liau index** (CLI). The CLI is one of the classic readability formulas, developed in the 1970s, designed to estimate the grade level of a text based on surface features of language. Unlike earlier formulas (such as Flesch–Kincaid, which rely on syllable counts), CLI uses characters per word and words per sentence, which makes it computationally efficient and especially suitable for processing with computers. Scientists note: “Existing computer programs that measure readability are based largely upon subroutines which estimate number of syllables, usually by counting vowels. The shortcoming in estimating syllables is that it necessitates keypunching the prose into the computer. There is no need to estimate syllables since word length in letters is a better predictor of readability than word length in syllables. Therefore, a new readability formula was computed that has for its predictors letters per 100 words and sentences per 100 words. Both predictors can be counted by an optical scanning device, and thus the formula makes it economically feasible for an organization such as the U.S. Office of Education to calibrate the readability of all textbooks for the public school system” (Coleman & Liau, 1975).

We examined the material from the perspective of **Narratology**; researchers define narrative as: “The representation (as product and process, object and act, structure and structuration) of one or more real or fictive *events* communicated by one, two or several (more or less overt) *narrators* to one, two or several (more or less overt) *narratees*” (Prince, 2003). We also used methods of **Cognitive Linguistics**, in particular, cognitive analysis of the text at the level of conceptual metaphors. Obviously, it is also advisable to use the methods of the **Functional Grammar** (to find out the role of certain morphological units in the text), and **Communicative Syntax** (the role of syntactic structures in shaping the meaning of statements). In analyzing the texts, we also made extensive use of **Quantitative Linguistics** (computer statistics).

Ivan Mazepa

Ivan Mazepa is one of the most famous Ukrainian hetmans. However, attitudes toward him in the Slavic world have always been ambiguous due to a striking episode: his change in policy toward cooperation with Russia and the conclusion of an alliance with Sweden. Of course, modern Ukraine perceives this fact very positively. Mazepa is glorified and heroized. However, his representation in other countries is still partly influenced by the Moscow narrative. Neither the massacre in Baturyn (the destruction of the hetman's capital by Russian troops), nor the hetman's quick death shortly after the battle, nor the subsequent centuries-long domination of the Russian Empire over Ukrainian lands calmed or diminished the outrage of the Empire, which called Mazepa a traitor and anathematized him for eternity. This discourse has long perpetuated Ivan Mazepa's questionable reputation in the East Slavic world, clearly downplaying his enormous role as a state-builder, outstanding military leader, diplomat and philanthropist.

In the discursive context, one can observe a certain desire on the part of the authors of the Ukrainian-language version of Wiki to justify and rehabilitate the hetman's personality. This is surprising on the 35th anniversary of Ukraine's independence. It would seem that, at a time of breaking away from Russian propaganda discourse, a more balanced approach to historical figures should have emerged. However, we still hear phrases such as:

Іванові Мазепі не можна дорікати за те, що цей документ значно послаблював позиції Гетьманщини.

У зовнішній політиці старався мати добросусідські відносини з Річчю Посполитою, Кримським ханством, Османською імперією.

І. Мазепа при цьому старався саботувати військові походи як на Крим, так і на Прибалтику.

There is only one similar sentence in the Polish version:

...swoje talenty dyplomatyczne starał się wykorzystać jak najlepiej w trudnej sytuacji Hetmanatu...

When analyzing **the cognitive metaphors** that characterize Ivan Mazepa, we find many metaphors of positive assessment of the hetman in the Ukrainian version.

We interpret the following key signals: **physically act, rule, share and take, manual control, have**. Even level of knowledge and talent is described using structures of power:

добре володів пером; опанував вісім іноземних мов; вільно володів латиною.

It is important that in the Ukrainian article about Mazepa, we highlight the group of metaphors about Tsarist Russia. The metaphors convey the tension, hostility, and unreliability of these relationships, as well as a military understanding. The metaphorical structure of physical manipulation is similar, but the rhetorical character is reversed: the context of negative vegetation is not life, but destruction and death.

It is symptomatic that there are almost no positive metaphors in the Polish-language article (apart from “a man of broad horizons,” and even that appears in the description of Ukrainian sources). It is more about unreliability, cowardice before Tsar Peter the Great, and only then about patronage.

In summary, the cognitive metaphors in the Ukrainian version emphasize the high role and outstanding qualities of Hetman Ivan Mazepa and negatively characterize relations with the Russian Empire, pointing to distrust of it. The Polish version, on the contrary, contains almost no metaphors for the positive characterization of Mazepa, but rather emphasizes trusting relations with the Muscovite Empire and cowardice towards it. Of course, this conclusion from the cognitive level brings us back to the discursive level, as it reflects the socio-historical perception of the hetman's character.

key fact for Russian-Ukrainian relations—the Pereyaslav Agreement of 1654, which cemented the Ukrainian-Russian alliance. This event was constantly emphasized over the centuries as an act of just “unification” of the nations. Although this agreement was only one of many others, it is this one that is very often used by the Russian narrative. The fact that Bohdan Khmelnytsky fought against the Polish-Lithuanian Commonwealth was also clearly important to Russian memory.

This entire discourse is clearly important for Ukrainians. However, it is interesting to note the opposite effect of reading the Ukrainian-language version of Wikipedia. Created during the era of an independent Ukraine, the article gives the impression of being at a crossroads—where the Soviet paradigm is no longer relevant, but a new concept of perception has not yet been developed. The agreement with Russia is now a negative success. And after reading the Ukrainian-language article on Wikipedia, one may feel more confused than certain.

Compared to the article about Ivan Mazepa, this one (Ukrainian version) makes a very “weak” impression—it does not create an image of a strong, powerful, important hetman. The impression of his important role for the Ukrainian state can only be gleaned from the “Assessments” section at the end of the article, and the average reader is unlikely to reach this section.

The context and events are described in considerable detail, but the description of his active work takes up little space, so the article feels rather static.

In the “Biography” section, in the paragraph about the 1630s, there is a sentence:

Всі пізніші оповіді про його великі подвиги у війнах з татарами, османами, Москвою (під час Смоленської війни 1632–1634 років) не мають документального підтвердження.

Of course, the author was referring to events from the 1630s, but the reader may get the impression that he is talking about Bohdan Khmelnytsky's entire life.

Here is, for example, the sentence about the conflict with Daniel Chaplinsky:

*Не змігши нічого довести (королі Сигізмунд III, Владислав IV на той час не жили), отримавши тільки 150 злотих відшкодування, Богдан Хмельницький **подався** до низового козацтва.*

It was an important moment and an important decision in the ruler's life, so it would have been more logical to use such formula as: *Богдан Хмельницький вирішив приєднатися до низового козацтва, оскільки не дістав компенсації...*

There are very few verbs referring to the hetman himself (only forms such as “гетьманство зумовило”, “з'явилась ... суверенна Україна” and others)! Therefore, despite the important nouns (victory, independence, sovereignty), the reader does not get the lasting impression that the hetman was active and effective. What is more, the first sentence of the last paragraph:

Враховуючи вразливість геополітичного становища Української держави, намагався зіграти на суперечностях між Річчю Посполитою, Московією та Османською імперією (обіцяючи прийняти протекцію відповідно царя і султана)[1].

It contains the word “вразливість”, which does not convey a sense of strength, and then we read the only (!) verb in the entire introduction that refers to the hetman – “намагався” – and this is a form of uncertainty. The adverbial participles, which seem to “surround” the main part of the sentence, also reduce the degree of tension in the perception of the action outlined in the main part. The last sentence of the introduction is also very revealing:

Вважається національним героєм України.

“Вважається” – as if that didn't mean he actually is a national hero.

In the first paragraph of the “Biography” section – “Походження і освіта” – the overall impression is ambiguous, as we read “маловідомий”, “невідомий”, and many “не” (“не користувався”, “не підтримують”, “не доведений”).

The fact of obtaining the hetmanate is also articulated in the passive voice:

Недовзі його було обрано за гетьмана. На думку польського історика Януша Качмарчика, Богдан Хмельницький – перший з козацьких ватажків, якому офіційно надали титул гетьмана.

Analyzing the **metaphors** contained in the Ukrainian section, we identify the main following groups:

1) Metaphors about Bohdan Khmelnytsky: meanings of physical actions, game motif, possession; 2) Indirect positive characterization of action: positive upward movement, vegetation, war is fire; 3) Negative metaphors (in relation to various events): physical, manual control, comparing a country to a person, relationships—counting.

Interestingly, praise is only used in quotations, Polish historian Ludwik Kubalia said:

“Була то людина з кожного погляду надзвичайних вимірів, він переростав талановитих людей настільки, що переступав межі збагненого).

Metaphors of the Polish article: 1) Metaphors about Bohdan Khmelnytsky: signals—being at the forefront (the community is a person), imposing connections, ideas, intentions; 2) war (war is an explosion, war is a game); 3) other (the community is a person).

The conclusion is that the vast majority of metaphors convey active action, which also makes the articles dynamic and generally characterizes the subject of the article in a positive light. But compared to, for example, the article about Ivan Mazepa, there are almost no metaphors of manual control or manipulation in it.

One very important fact is that during our research, the authors of the Ukrainian version of Wikipedia made changes to the article: some of these changes are insignificant for the reader's overall perception of the material, while others are so important that they even cause a change in rhetoric and narrative.

Thus, the updated version contains more information (expressed subjectively) about Khmelnytsky's important deeds, designates him as a hero, and clearly and immediately articulates the hetman's idea of Ukraine's independence. Important touches have been added to the motivation of his foreign policy decisions. Thus, the updated introduction successfully outlines the role and characteristics of the hetman.

Previous version	The updated version (verified changes September 15, 2025)
<p>Богдан (Зинівій-Богдан) Михайлович Хмельницький (27 грудня 1595 (6 січня 1596)^{[1][2]} – 27 липня (6 серпня) 1657) – політик, полководець і дипломат, провідник національно-визвольних змагань 1648–1657 років, творець Української козацької держави, гетьман Війська Запорозького^[1].</p> <p>Перемога у Батозькій битві 1–2 червня (22–23 травня) 1652 року дала можливість вибороти Українській державі фактичну незалежність^[1]. Гетьманство Богдана Хмельницького зумовило перелом у суспільно-політичному житті Європи, на терені якої з'явилась, хоч і ненадовго, суверенна Україна з усіма атрибутами політичної та економічної влади. Були визначені кордони Української держави у межах давніх українських земель^[3].</p> <p>Враховуючи вразливість геополітичного становища Української держави, намагався зіграти на суперечностях між Річчю Посполитою, Московією та Османською імперією (обіцяючи прийняти протекцію відповідно царя і султана)^[1]. Представник роду Хмельницьких. Вважається національним героєм України.</p>	<p>Богдан (Зинівій-Богдан) Михайлович Хмельницький (27 грудня 1595 (6 січня 1596)^{[1][2]}, Суботів, Річ Посполита – 27 липня (6 серпня) 1657, Чигирин, Гетьманичина) – український козацький політичний, державний та військовий діяч, полководець, гетьман Війська Запорозького та провідник національно-визвольної війни 1648–1657 років, у результаті якої була утворена незалежна козацька держава. Представник українського шляхетського роду Хмельницьких. Національний герой України.</p> <p>Хмельницький ще замолоду пристав до козацтва та разом із ним брав участь у великій кількості конфліктів, воюючи на стороні Речі Посполитої. Проте у 1648 року після того як польський шляхтич Данило Чаплинський за наказом Олександра Конєцпольського напав на Суботів, майбутній гетьман разом із синами подався на Січ. Тут він, знайшовши підтримку козацького війська, яке перебувало під ґнітом короля, зумів підготувати та організувати велике національне повстання, яке у народі дістало назву Хмельниччина та знаменувало собою створення незалежної держави.</p> <p>Перемога Укладений у 1649 році Зборівський мирний договір забезпечив автономію українських земель від Варшави, натомість перемога у Батозькій битві 1–2 червня (22–23 травня) 1652 року дала можливість вибороти Українській державі ознаменувала фактичну незалежність Гетьманичини^[1]. Гетьманство Таким чином, гетьманування Богдана Хмельницького зумовило перелом у суспільно-політичному житті Європи, на терені якої з'явилась, хоч і ненадовго, суверенна Україна з усіма атрибутами самостійної політичної та економічної військової влади. Були визначені кордони Української держави у межах давніх українських земель^[3].</p> <p>Враховуючи вразливість геополітичного становища новоутвореної держави, Хмельницький намагався зіграти на суперечностях між Річчю Посполитою, Московією та Османською імперією (обіцяючи прийняти протекцію царя і султана відповідно) і укласти вигідний військово-політичний союз^[1]. Задля цього він підписав Березневі статті, які однак, як виявилось пізніше, сприяли перетворенню України на арену боротьби між великими державами та стали першопрчиною Руїни.</p>

A **grammatical analysis** shows that if we analyze the verbs referring to Khmelnytsky on the first pages of the biography, the picture is sad. Sentences in which the fact of his activity in important contexts could be more clearly emphasized are often incomplete (without naming the verb):

Від 1637 року Хмельницький – серед вищої козацької старшини.

Before the reader reaches the section entitled “Хмельниччина” the way the text is structured grammatically and stylistically gives the impression that ruler is an average personality.

There are stylistic errors that lower the quality of the text and unconsciously “cast a shadow” on the subject of the article:

Були намагання ворогів знищити його фізично: зокрема, у 1647 році на Хмельницького під час татарського нападу на Чигирин один польський жовнір вдарив його шаблею по шиї...

Рішення Хмельницького воювати проти гнобителів освятив Патріарх Константинопольський (Йоанникій II або Парфеній II) у 1651 році, надіслав коринфського митрополита з мечем, освяченим на гробі Господнім, який підперезав ним гетьмана.

The analysis shows that through the verbs in the Ukrainian version, the image of Bohdan Khmelnytsky is more passive than in the Polish version.

Controversies surrounding Ukrainian-Polish relations

The Ukrainian version presents a consistent, gradual argument for Khmelnytsky's uprising. On the one hand, Khmelnytsky had long been subjected to financial and physical abuse and mistreatment by the Poles, and on the other hand, there was constant oppression of the Ukrainian population by the Polish nobility. The program of struggle and coalition is described as conscious and well-thought-out. The hetman's stated aspirations to liberate Ukrainian lands and unite them into an independent state are emphasized.

The Polish version describes the personal insults inflicted on Khmelnytsky, but does not consider them decisive for his decision to fight; the fact of Polish oppression of the Ukrainian population is presented through the phrase “they were considered exploiters”; it is said that the peasants could not be equal to the nobility, and they did not like this disparity. It is emphasized that the army formed from the Cossacks was a large but chaotic force, the importance of which Khmelnytsky himself probably did not understand. With a certain courtesy (“It must be admitted, however”), it is said that Khmelnytsky was the first to come up with the idea of independence. It is emphasized that the ruler didn’t have a clear program, sporadically forming coalitions. But it is pedaled several times that as a result of the Pereyaslav Agreement and the departure of the Cossacks, the Polish-Lithuanian Commonwealth was so weakened that it led to a long war with Moscow.

Ця угода не принесла Україні всіх тих воєнних і політичних успіхів, задля яких її було створено. Козацька старшина, духовництво та київський митрополит не підтримали угоди й відмовилися присягати цареві. 1656 року московський цар зрадив переяславські домовленості й без участі українських представників підписав у м. Вільно договір між Московією та Річчю Посполитою.

Uгода doprowadziła do konsekwencji do zajęcia znacznej części Naddnieprza (całe lewobrzeże z Kijowem) przez wojska rosyjskie i wieloletniej, wyniszczającej wojny z Rzeczpospolitą^[18].

Перші дві коаліції мали на меті завдати Речі Посполитій військово-політичної поразки й забезпечити та гарантувати цілісність і незалежність козацької держави, третя антипольська коаліція – ... – за планом Хмельницького, була направлена на цілковиту ліквідацію держави Речі Посполитої («снести б Коруну вся, будто Коруну Польская и не бывала»), та створити незалежну Руську державу (Велике князівство Руське) в межах цілої етнографічної території України та Білорусі під владою гетьмана й Війська Запорізького.

Chmielnicki prowadził chwiejną i nie rokującą nadziei na trwale efekty politykę, zarówno w stosunku do Rzeczypospolitej, jak i Rosji, Krymu czy Turcji, z którego to powodu jego dalekosiężne zamierzenia nigdy się nie ziściły, przyczyniły się do tego także późniejsze kroki podejmowane przez jego następców. Należy jednak przyznać, że był jednym z pierwszych kozackich wodzów, w których głowach rodziła się myśl o niepodległości.

The figure of Bohdan Khmelnytsky in Ukrainian Wikipedia, especially in its initial sections, was fairly fuzzy. The reader was impressed not by the heroization of the figure, but instead given a confusing picture. However, the editorial, made by Wikipedia during our study, showed a tendency to express and articulate the main points. This, it seems, has greatly exacerbated a positive narration.

The Polish version is more moderate, pedals more facts than evaluation; in the moment of doubt, there is a balance.

Petro Sahaidachny

Hetman Petro Sahaidachny’s name is known to Ukrainians, but not as well as those of Mazepa and Khmelnytsky. Experts say that the hetman was an outstanding military and political figure who essentially became a shield for Europe in the fight against the Turkish-Tatar threat.

The Ukrainian article is very long and detailed—36 pages, 25 of which are active biographies. It is too factual, which makes it difficult to read and blurs the image of the hetman. The text seems to lack generalizations about his personality: for example, the events reveal that Sahaidachny was a great military strategist (upon careful reading, although not every Wikipedia reader will read such a lengthy text carefully), but this is not stated explicitly.

It’s surprising that there is one such sentence about the Khotyn Battle in 1621 (but only on p. 18 of 36!), although the hetman’s great talent had already been clearly demonstrated in the battles described:

Під час Хотинської війни виразно проявився військовий хист гетьмана Сагайдачного.

A lot of space is taken up by overly detailed descriptions of the historical context, especially military campaigns, which would probably be better presented as separate articles.

Sahaidachny’s military achievements are often referred to indirectly (for example, the Cossacks captured the city, not Sahaidachny captured the city, or the command decided, not Sahaidachny decided):

Після переговорів українське командування під керівництвом гетьмана Сагайдачного розробило план майбутнього походу. ...

У другій половині червня 1618 року 6 полків 20-тисячного козацького війська під проводом Конашевича вирушили до Москви. ...

6 жовтня військо на чолі з П. Сагайдачним вирушило Каширським шляхом у бік Москви...

Наміри Сагайдачного щодо Москви були дуже рішучими...

On the one hand, democracy is emphasized, as the hetman consulted with the Cossack elite and, of course, won victories thanks to the entire army. However, after analyzing Wikipedia articles on other Ukrainian leaders, we know that the most vivid and historically expressive are those personalities who are described directly in the form of subject + predicate. This is the only way for the reader to get a stable idea of a historical figure, to understand and remember its significance.

It is only on page 22, in the chapter “Sahaidachny’s political views”, that the essence of all the positive changes and important signs and decisions is presented. It would be important to place this part as an introduction to the article.

this worsens the perception of the reader, causing an inability to immediately distinguish the main point. Many abstractions and indirect expressions on the subject of action somewhat burden the reading. Excessive emotion, such as in the article about Mazepa (the authors' desire to justify Mazepa in a narrative way), or doubt, as in the article about Khmelnytsky, prevents the reader from developing an objective careful assessment.

Polish-language articles are more moderate, using simpler structures (although sentences can be complex, fewer abstractions are used). There is a desire on the part of the authors to intelligently entertain the controlling points, but for example, in the case of Sahaidachny, we find an unjustifiably short and schematic article. The Polish version most often contains an explanation of cause and effect relationships or submits introductory (at the beginning of paragraphs) or intermediate conclusions. Polish articles are more narratively neutral. They use the popular science style (it is moderately balanced, it is not characterized by excessively emotional assessments by the authors).

It is very important to continue the study of historical narrations on Wikipedia.

References:

1. Charteris-Black, J. (2005) *Politicians and Rhetoric The Persuasive Power of Metaphor*.
2. Coleman, M. & Liao, T. L. (1975). A Computer Readability Formula Designed for Machine Scoring. *Journal of Applied Psychology*. Vol. 60, No. 2, 283-284.
- 3 Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: the critical study of language*.
4. Lakoff, G. & Johnson M. (1980). *Metaphors we live by*.
5. Prince, A. (2003). *Dictionary of Narratology* (2nd ed.), Lincoln: University of Nebraska Press, p. 58.
6. Sherman, L. (1893) *Analytics of Literature: A Manual for the Objective. Study of English Prose and Poetry*. Retrieved from <https://archive.org/details/analyticsofliter00sherooft/page/n3/mode/2up>
7. Tovar Viera, R., Castro Bungacho, S., & Chiluisa Chiluisa, M. (2019). Rhetorical structures in abstracts of scientific papers published in Ecuadorian and American-medium contexts. *Universidad y Sociedad*, 11(5), 316-326. Retrieved from <http://rus.ucf.edu/cu/index.php/rus>
8. **Богдан Хмельницький**. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD_%D0%A5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9 (accessed 08 August 2025).
9. **Bohdan Chmielnicki**. Retrieved from: https://pl.wikipedia.org/wiki/Bohdan_Chmielnicki (accessed 08 August 2025).
10. **Іван Мазепа**. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%9C%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BF%D0%B0 (accessed 09 August 2025).
11. **Iwan Mazepa**. Retrieved from: https://pl.wikipedia.org/wiki/Iwan_Mazepa (accessed 09 August 2025).
12. **Piotr Konaszewicz-Sahajdaczny**. Retrieved from: https://pl.wikipedia.org/wiki/Piotr_Konaszewicz-Sahajdaczny (accessed 09 August 2025).
13. **Петро Конашевич-Сагайдачний**. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87-%D0%A1%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B0%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9 (accessed 09 August 2025).

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

Отримано: 1 жовтня 2025р.

Прорецензовано: 27 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 1 листопада 2025 р.

email: vyshnevskagalina@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1266-4114>

email: zif30zif@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1343-3505>

email: kharyshyniryna@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-5311-4250>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-35-38](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-35-38)

Вишнеvsька Г. Б., Заваринська І. Ф., Харишин І. І. Методика вивчення іменника на основі сучасного художнього тексту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 35–38.

УДК: 811.161.2:82-1

Вишнеvsька Галина Богданівна,
кандидат філологічних наук,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Заваринська Ірина Федорівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Харишин Ірина Іванівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ІМЕННИКА НА ОСНОВІ СУЧАСНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

У статті розглянуто особливості методики вивчення іменника як частини мови шляхом інтеграції сучасного художнього тексту в освітній процес. Акцентовано увагу на значенні художнього слова у формуванні мовної компетентності учнів, підкреслюючи важливість живого лінгвістичного матеріалу для кращого засвоєння граматичних норм. Проаналізовано основні підходи до організації уроків української мови з використанням уривків із сучасної літератури, що стимулюють мовленнєву активність, критичне мислення і творчість школярів. Описано методичні прийоми, які сприяють формуванню навичок розпізнавання та правильного вживання. Особлива увага приділяється принципам добору текстів, зважаючи на вікові особливості учнів і мовленнєві завдання уроку. Продемонстровано приклади практичного застосування творів В. Лиса у навчальному процесі та доведено їхню ефективність у розвитку граматичної грамотності й емоційно-естетичного сприйняття мови. Запропоновані рекомендації можуть бути використані вчителями української мови у закладах загальної середньої освіти для оптимізації навчального процесу та підвищення мотивації учнів до вивчення граматики.

Ключові слова: іменник, методика навчання, українська мова, мовна компетентність, граматики, сучасний художній текст, В. Лис.

Galyna Vyshnevska,
Ph.D in Philological sciences, Lecturer of the Department of General Linguistics and Slavic Languages
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Iryna Zavarynska,
Ph.D in Philological sciences, Associate Professor of the Department of General Linguistics and Slavic Languages
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Iryna Kharyshyn,
Student at the Faculty of Philology and Journalism Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

METHODOLOGY FOR STUDYING NOUNS USING MODERN LITERARY TEXTS

This article explores the methodological specificities of teaching the noun as a part of speech through the integration of contemporary literary texts into the educational process. Emphasis is placed on the significance of literary language in fostering students' linguistic competence, highlighting the crucial role of authentic language material for enhanced acquisition of grammatical norms. The study analyzes key approaches to structuring Ukrainian language lessons using excerpts from modern literature, which stimulate students' speaking activities, critical thinking, and creativity. Methodological techniques that facilitate the development of skills in recognizing and correctly using nouns in various syntactic functions are described. Particular attention is paid to the principles of text selection, considering students' age characteristics and the linguistic objectives of the lesson. Examples of the practical application of Vasyl Lys's works in the learning process are demonstrated, substantiating their effectiveness in developing grammatical literacy and the emotional-aesthetic perception of

language. The proposed recommendations can be utilized by Ukrainian language teachers in secondary schools to optimize the learning process and enhance students' motivation in grammar studies.

Keywords: Noun, Teaching Methodology, Ukrainian Language, Linguistic Competence, Grammar, Contemporary Literary Text, V. Lys.

Серед актуальних тенденцій сучасної української лінгвістики спостерігається значна увага до функціонального аналізу частин мови у художньому тексті, що відкриває перспективу простеження специфіки авторської мовної картини світу й виявлення механізмів використання лінгвістичних засобів у художньому дискурсі. Особливу цінність у цьому контексті становить іменник – одна з базових самостійних частин мови, адже він позначає предмети дійсності, упорядковує уявлення про світ, виконує різноманітні синтаксичні функції та забезпечує смислову організацію тексту.

Творчий доробок Володимира Лиса характеризується високим рівнем мовної культури, майстерним володінням стилістичними засобами та насиченістю національно-культурними смислами. Його прозові твори, які були написані на стику особистісного й історичного досвіду, становлять цінний матеріал для лінгвістичних студій, зокрема щодо аналізу функціонування іменників у художньому дискурсі.

Беручи до уваги вагому роль іменника як мовної одиниці та дидактичні можливості художнього тексту, доцільним видається дослідження особливостей функціонування іменникової лексики у творах В. Лиса з подальшим використанням результатів у методиці навчання української мови. Залучення сучасної української прози до освітнього процесу сприяє формуванню комунікативної компетентності школярів, розвитку їхнього лінгвістичного мислення та естетичного ставлення до слова.

Наукова новизна й **актуальність** теми зумовлені потребою поєднання лінгвістичного аналізу художнього тексту із методичними підходами до викладання української мови, зокрема у процесі вивчення іменника як ключової граматичної категорії шкільного курсу. Такий інтегрований підхід дозволяє органічно поєднувати теоретичні знання з практичними навичками та підвищувати якість мовної освіти.

У сучасних умовах особливого значення набуває використання художнього тексту як засобу засвоєння граматичних категорій. Тексти сучасних українських авторів, зокрема Володимира Лиса, містять глибоку іменникову лексику, яка органічно поєднує граматичне значення, культурну символіку та емоційне забарвлення. Таким чином, вивчення іменника засобами художнього тексту не лише забезпечує глибше розуміння морфологічних категорій, а й розвиває мовленнєву, читачську та культурну компетентність учнів.

Метою статті є обґрунтування методичних засад вивчення іменника в курсі української мови основної школи із залученням художнього тексту, а також розроблення прикладів ефективних вправ і навчальних прийомів на матеріалі творів Володимира Лиса.

Іменник виконує важливу роль у мовленні: він розширює й уточнює висловлювання, надає їм змістовності й точності, сприяє формуванню логічного мислення, допомагає усвідомити функції цієї частини мови й опанувати низку граматичних категорій. Аналізові іменника як об'єкта мовознавчих студій присвятили свої наукові праці дослідники: Н. Бурдаківська, І. Вихованець, М. Галицька, Л. Голубенко, Л. Дерешівська, І. Нілабович, Л. Обухівська, Г. Шиманович. Мові творів письменника присвячували роботи лінгвісти: П. Батура (Батура, 2020: 190), І. Дружук, Т. Сисак, А. Яворський.

«Для формування поняття про ту чи іншу частину мови необхідне чітке, виразне визначення, яке охопило б найбільш характерні її ознаки. Над визначенням будь-якої частини мови треба працювати так, щоб учні усвідомили його логічну структуру» (Методика, 2005: 209). Так, іменником називають «самостійну частину мови, що має категоріальне значення предметності, виражене класифікаційними категоріями роду й істоти/неістоти, словозмінними категоріями числа і відмінка та власними словотвірними суфіксами, і виконує своєрідні синтаксичні функції» (Горпинич, 2004: 34).

У рамках когнітивно-дискурсивного підходу іменник постає як засіб репрезентації концептів, що відображають ментальні моделі мовця. Так, концепти *дім, мати, доля, пам'ять* актуалізуються саме через іменники, які формують національно зумовлену мовну картину світу. Особливої ваги цей підхід набуває під час аналізу художніх текстів, адже в них лексика виходить за межі суто граматичної функції й стає носієм глибинного смислу.

Відзначимо, що у творах Володимира Лиса іменник виступає інструментом побудови яскравої художньої реальності. Переваги художнього тексту, щоб удосконалити вивчення теми, пропонуємо у інфографіці (Рис.1).

У творах Володимира Лиса спостерігається активне використання іменників різних тематичних груп: родинних (*мати, син, дід*), абстрактних (*доля, пам'ять, любов*), топографічних (*хата, село, земля*), релігійних (*Бог, сповідь*). Це надає змогу будувати на їх основі вправи не лише граматичного, а й семантичного та стилістичного рівня.

Використовуючи текст В. Лиса, ми підготували завдання (Рис. 2.), придатне для роботи на уроці в 6-му класі. Вправа: «Тут до моєї голови почала заповзати дивна тривога, яка мучила ось кілька тижнів. Це було відчуття того, наче б за моїми плечима стоїть хтось мені незнаний, ніби той хтось стежить весь час за мною. Цей невидимець приходив під вікно моєї оселі ввечері і вночі, коли я несподівано прокидався; відчуття

Рис. 1. Художній текст як засіб навчання іменника

його присутності з'являлося часом, коли я йшов за місто на етюди» (Лис, 2010).

Нижче подаємо приклад вправи (укладено на матеріалі тексту В. Лиса), яку доцільно використати на уроці української мови у 7-му класі (Рис. 3). Текст: «Літо пливло над нашим Густим Лугом повільно, неспішно, ніби знехотя. Кожен день у містечку був схожий на попередній. А звідки, зреїтою, взялася різноманітності в цьому тихому і затхлому куточку? Сон містечка перетікає у порослу жабурином воду маленької міської річечки. Зі сну висуває свою булькату подобу жаба, яку годилося б зобразити на гербі нашого славного міста» (Лис, 2010).

Завдання для учнів (8-й клас).

Мета: закріплення знань про граматичні категорії іменника.

Рисунок 3. Вивчення іменника (7 клас)

1. Контекстуальний морфологічний аналіз. Визначення граматичних категорій іменника без вивчення правила – на основі інтуїтивного сприйняття тексту.
2. Семантичне групування. Класифікація іменників за значенням у межах одного уривка.
3. Стилістичний аналіз. З'ясування, як іменники впливають на тон, атмосферу й настрої тексту.
4. Мовно-творчі завдання. Дописання мікротексту з використанням ключових іменників.
5. Інтерпретаційні запитання. Як іменник допомагає розкрити характер героя, передати його стан, описати подію?

Прийом	Мета	Приклади із творів Володимира Лиса
Виписання іменників	Закріплення граматичних ознак	хата, час, люди, спогад, тривога.
Семантичне групування	Розвиток лексичного чуття	земля – природа; сповідь – релігія; блискавка – гроза.
Символічний аналіз	Поглиблення смислового розуміння тексту	мати – символ любові й жертвності; крик – символ недобрих подій.
Творча робота з іменником	Формування мовленнєвої компетентності	Створення опису або роздуму

Рисунок 4. Узагальнююча таблиця

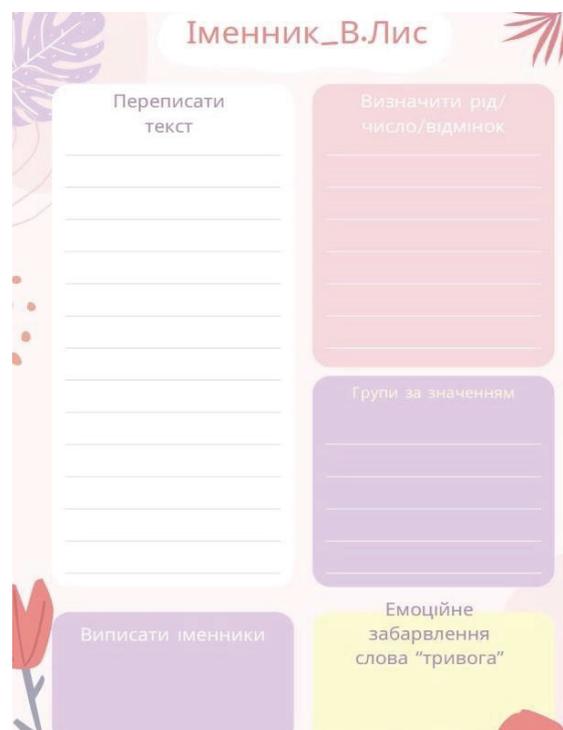

Рис. 2. Вивчаємо іменник у 6-му класі

План:

1. Випишіть іменники з уривку.
2. Визначте їхні граматичні ознаки.
3. Зробіть повний морфологічний розбір одного з іменників (кімната).
4. Складіть опис кімнати (5 речень), використавши щонайменше 3 іменники з уривку.

Текст: «Виходячи з кімнати, я бурмочу слова з пісні: «Це вже минуло». Справді, минуло. Бідна Марія. Ще років п'ять тому я називав її ніжно – Марічкою. На подвір'ї я згадую, що лишив етюдика. Путівка путівкою, але... І раптом я відчуваю величезну радість від щойно ухваленого рішення – їхати до моря, якщо поїду, без фарб і пензля. Без фарб і пензля на цілий місяць» (Лис, 2010).

Слід відзначити і методичні прийоми (Рис. 4) роботи з іменником на матеріалі художнього твору:

Висновки та перспективи. Використання художнього тексту при вивченні іменника в основній школі сприяє поглибленому розумінню граматичних категорій іменника; розвитку мовної, читацької та культурної компетентності учнів; формуванню естетичного сприйняття мови; переходу від формального засвоєння матеріалу до його осмислення; реалізації компетентнісного підходу в навчанні. Проза Володимира Лиса – надзвичайно цінне джерело для такої роботи, оскільки поєднує глибоку художню мову з актуальними для школярів темами: родина, пам'ять, історія, внутрішній світ людини. Через іменник його тексти відкривають учням світ мови – емоційної, чуттєвої, культурно насиченої.

Таким чином, методика, що базується на аналізі іменників у художньому тексті, – це не лише спосіб навчити граматики, а й інструмент формування свідомого мовця, читача й громадянина. Отже, результати цієї роботи можуть бути використані як вчителями-словесниками, так і методистами у розробці інтегрованих уроків української мови та літератури, а також як основа для подальших науково-методичних пошуків.

Література:

1. Батура П. Абстрактна лексика в мові творів Володимира Лиса. *Українські студії в європейському контексті*: збірник наукових праць. 2020 (1). С. 190–193.
2. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Академія, 2004. 336 с.
3. Лис В. Графіня : роман. Луцьк : Твердиня, 2010. 188 с. URL: <https://e-bookua.org.ua/proza/1279-lis-volodimir-savovich-grafinya.html> (дата звернення: 28.04.2025).
4. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / М. Пентиліук та ін. К. : Ленвіт, 2005. 400 с.

References:

1. Batura, P. (2020). Abstraktna leksyka v movi tvoriv Volodymyra Lysa. *Ukrayins'ki studiyi v yevropeys'komu konteksti: zbirnyk naukovykh prats*, 190–193.
2. Horpynych, V. O. (2004). *Morfologhiya ukrayins'koyi movy: Pidruchnyk dlya studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv*. Akademiya.
3. Lys, V. (2010). *Hrafynya*. Tverdunya. Retrieved April 28, 2025, from <https://e-bookua.org.ua/proza/1279-lis-volodimir-savovich-grafinya.html>
4. Pentylyuk, M. (Ed.). (2005). *Metodyka navchannya ukrayins'koyi movy v serednikh navchal'nykh zakladakh*. Lenvit.

Отримано: 27 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 20 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 28 жовтня 2025 р.

email: a.krychun@chnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1564-5963>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-39-43](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-39-43)Кричун А. М. Невербальні засоби репрезентації концепту COSY. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 39–43.

УДК: 811.111'37'42

Кричун Анна Миколаївна,
магістр філології,асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ COSY

Статтю присвячено дослідженню невербальних засобів репрезентації концепту COSY в сучасному англійськомовному дискурсі. Визначено поняття мультимодальності тексту, рівні та складники феномену мультимодальності, досліджено невербальний інвентар мультимодальних засобів сучасного англійськомовного дискурсу затишку. За допомогою емпіричних методів (спостереження та опису) окреслено мультимодальну актуалізацію концепту COSY як мета-тону дискурсу затишку. Зауважено, що сучасна семіотично ускладнена мультимодальна форма (текст), як комплексне поєднання вербальних, візуальних та інших елементів, забезпечує цілісне уявлення про затишок, інтегруючи різноманітні сенсорні модуси. Візуальний компонент присутній завжди та повністю або частково стосується вербальної частини. Механізм перемикання адресата між роллю читача та спостерігача, притаманний комунікативній моделі полікодового тексту і є характерним для інтернет-медіа. Візуальний модус охоплює використання зображень з метою підсилення вербалізованого змісту сучасного англійськомовного дискурсу затишку. Зроблено висновок про те, що до інвентаря невербальних засобів актуалізації концепту COSY належать *оптичні*: (EARTH TONE, BURGUNDY, CHESTNUT, GREEN, PASTEL, BLUSH PINK), що підсилюють вербальне висловлення, уточнюють чи дублюють його і є надзвичайно важливими для розуміння дискурсу затишку; *тактильно-кінестетичні*: (SOFA, ARMCHAIR, COMFORT, IMMERSION, SOFTNESS, APPEAL, CURVE, TEDDY FABRIC, RUG, TEXTURE, ECO-LIGHTING, ARTWORK, WOOD, VELVET). Відчуття тепла та спокою, отримані через нюхові рецептори, транслюють *ольфакторні* невербальні засоби: (CINNAMON, NUTMEG, FRANKINCENSE, SANDALWOOD, OAKY SCENT, WAXY SCENT). Встановлені концепти дискурсу затишку, є актуальними для сучасної англійськомовної лінгвокультури.

Ключові слова: концепт COSY, модус, модальність, мультимодальність, невербальні засоби спілкування, сучасний англійськомовний дискурс.

Anna Krychun,
Master of Philology,

Assistant Professor of the Department of Foreign Languages Yuriy Fedkovych National University

NONVERBAL REPRESENTATION OF THE CONCEPT COSY

The article focuses on examining nonverbal means of representing the concept COSY in modern English-language discourse. It introduces the notion of multimodality in texts, outlining its levels and components. The study investigates the nonverbal inventory of multimodal means within the contemporary English-language discourse of comfort. Through empirical methods, such as observation and description, the research delineates the multimodal actualization of the concept COSY as a meta-tone within comfort discourse. It is highlighted that the modern semiotically complex multimodal form (text), as a synergistic blend of verbal, visual, and other elements, provides a holistic understanding of comfort by integrating various sensory modalities. The visual component is always present and relates entirely or partially to the verbal section. The mechanism of shifting the addressee's role between reader and observer is inherent in the communicative model of polycoded texts and is characteristic of internet media. The visual modality encompasses the use of images to enhance the verbalized content of modern English-language comfort discourse. The research concludes that the inventory of nonverbal means actualizing the concept COSY includes optical features (e.g., EARTH TONE, BURGUNDY, CHESTNUT, GREEN, PASTEL, BLUSH PINK), which intensify, specify, or replicate verbal expressions and are crucial to understanding comfort discourse. Tactile-kinesthetic attributes such as (SOFA, ARMCHAIR, COMFORT, IMMERSION, SOFTNESS, APPEAL, CURVE, TEDDY FABRIC, RUG, TEXTURE, ECO-LIGHTING, ARTWORK, WOOD, VELVET) further contribute to the sensory experience. The sense of warmth and tranquility achieved through olfactory receptors is conveyed by olfactory nonverbal means (e.g., CINNAMON, NUTMEG, FRANKINCENSE, SANDALWOOD, OAKY SCENT, WAXY SCENT). The established concepts of comfort discourse are deemed significant within the contemporary English-language linguistic culture.

Keywords: COSY concept, modality, multimodality, nonverbal communication means, modern English-language discourse.

Постановка проблеми. Словесний модус – це інтегральна частина дискурсу. Окрім вербальних засобів комунікації використовують чимало інших ресурсів немовної природи [9, 304]. А тому однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики є дослідження мультимодальності як використання декількох семіотичних ресурсів у моделюванні семіотичного продукту, або діяльності. Ця розвідка спрямована на дослідження невербальних засобів репрезентації концепту COSY в сучасному англійськомовному дискурсі затишку, які доповняють усвідомлення його як феномену англійськомовної лінгвокультури.

Аналіз досліджень. Розвиток і становлення мультимодальності було детально досліджено в працях Т. ван Люена, який зазначав, що витoki останньої можна простежити до 1920-х рр., коли у психології активізувались дослідження сенсорної системи в цілому та органів чуття зокрема [24]. Ще у 1930–1940 рр. представники Празького лінгвістичного осередку звернули увагу на “невербальні складники образотворчого та театрального мистецтва” [9, 305]. “Комунікація є семіотично негомogenous процесом передачі інформації, який крім мовних засобів містить також невербальні включення” [15, 133]. У розвідці У. Еко йдеться про візуальні образи [20]. Візуальні образи, як і будь-яка інша форма репрезентації, не є прямим відображенням реальності, а завжди містять її інтерпретацію. Вони формують семіотичну конструкцію, що пропонує

специфічне бачення світу, зумовлене контекстом і змістовим наповненням. У цьому контексті варто погодитися з лінгвістами, які наголошують на актуальності аналізу медійного дискурсу, зокрема його надмірно розгалуженої мультимодальності. Мультимодальний аналіз тексту / дискурсу здійснюють: О. Ващило, В. Єфименко, М.Карп, Л. Макарук, Т. Семенюк, Ю. Шамаєва та ін.

Актуальність розвідки. Дослідження є наступним етапом у встановленні концептосфери дискурсу затишку [12] та має за мету доповнення за допомогою емпіричних методів (спостереження та опису) мультимодальної актуалізації концепту COSY як ключового для дискурсу затишку шляхом визначення невербальної проєкції. Здійснюватимемо це через розв'язання таких завдань: 1) встановлення теоретико-методологічного підґрунтя та термінологічного апарату, який охоплює поняття: “модальності”, “мультимодальності”, “невербальних засобів спілкування”; 2) виявлення та категоризування невербальних одиниць (субконцептів), що репрезентують концепт COSY; 3) опис отриманих результатів.

Об'єктом даної розвідки є семіотично ускладнені мультимодальні форми (тексти), а матеріалом – веб-сторінка сучасного британського журналу з оформлення інтер'єру *Ideal Home* [22].

Викладення основного матеріалу. Змістом мовленнєвої діяльності є не обмін готовою інформацією, а «колективне смислотворення» – конструювання мовних знаків. Знаковість не є невід'ємною властивістю одиниці мови, мовна форма набуває семіотичної значущості лише у процесі міжсуб'єктної інтерактивної взаємодії [11, 131]. Окрім мовлення, як способу спілкування “люди обмінюються інформацією за допомогою багатьох інших засобів – жестів, міміки, постав тіла, одягу, зачісок, запахів, навіть предметів, які їх оточують (наприклад меблів)” [1, 58]. Бацевич Ф.С. зазначає, що невербальні засоби комунікації є складовими комунікативного коду, що мають позамовну, проте знакову природу. У поєднанні з мовними компонентами вони забезпечують формування, передачу та сприйняття повідомлення.

У своїй розвідці будемо опиратись на визначення, за яким мультимодальність – “використання декілька семіотичних модусів в проектуванні семіотичного продукту чи події” [21, 20]. Модуси – “семіотичні ресурси, що дозволяють одночасну реалізацію дискурсів та типів (інтер)акцій” [там само, 21].

Повна мультимодальність визначається інтегрованим взаємозв'язком між вербальними компонентами (мовним модусом) та графічними елементами, що належать до немовної знакової системи. У свою чергу, часткова мультимодальність характеризується незалежністю та автономністю компонентів, що призводить до різного ступеня складності в процесі декодування інформації [21, 25].

До категорії мультимодальних текстів належать комунікативні артефакти, що поєднують вербальні та візуальні компоненти, зокрема картографічні зображення, таблиці, рекламні афіші, газетні шпальти, журнальні макети, твори образотворчого мистецтва та інші вербально-візуальні репрезентації, орієнтовані на інтегроване сприйняття. “Найяскравішим прикладом реалізації мультимодальності тексту є веб-сайт, в межах якого можлива інтеграція кількох абсолютно різних семіотичних систем, оскільки він органічно поєднує в собі слова і тексти, пікторальні образи, засоби графічно-абстрактного характеру, звук та анімацію” [18, 317].

Поняття модусу часто багатозначне. Дослідники схиляються до думки, що модус (візуальний або семіотичний ресурс) (від латин. *modus* – міра, спосіб, образ, вид) – це засіб передачі інформації, система опцій, що використовується для передачі значення. Те, що може вважатися модусом, є безкінечним набором, що охоплює низку систем, включаючи, але не обмежуючись, мовою, зображенням, кольором, типографікою, музикою, якістю голосу, одягом, жестами, просторовими ресурсами, парфумами та кулінарією [22, 6]. Очевидним є той факт, що до одного комунікативного акту залучено декілька модусів одночасно, завдяки яким і формується мультимодальність. Розрізняють кілька видів модальності, або каналів сприйняття: візуальний, слуховий (аудіальний) та моторний (кінестетичний, тактильний) [10, 17].

Невербальні засоби спілкування згідно класифікації Ф. Бацевича поділяються на акустичні, оптичні, тактильно-кінестетичні, ольфакторні, темпоральні. Концентруємо нашу увагу на *оптичних (зорова модальність) тактильно-кінестетичних (модальність доторків) та ольфакторних (осмічна модальність) невербальних засобах.*

Окреслимо понятійний апарат, де “зорова модальність – сприйняття інформації в полікодовому повідомленні охоплює: а) сприйняття друкованого тексту (працює ліва півкуля мозку, використовуються аналітичні процедури обробки інформації, задіяна друга сигнальна система); б) сприйняття піктографічної складової повідомлення (працює права півкуля, холістично обробляючи інформацію, спираючись переважно на першу сигнальну систему)” [8, 111]. “Кінесика (грец. *kinesis* – рух). Це один із найважливіших засобів невербального спілкування, який найбільшою мірою впливає на його перебіг” [1, 61]. Її роль полягає не лише в передачі емоційних станів чи регуляції міжособистісної взаємодії, але й у формуванні соціального контексту комунікації. “Ольфакція – наука про мову запахів; сенсів, переданих за допомогою запахів і роль запахів у комунікації” [7, 227]. У семіотиці та когнітивній лінгвістиці запах розглядається як сенсорний знак, що формує асоціативні й культурно зумовлені смисли. Ольфакторні маркери доповнюють вербальні та візуальні засоби у передачі атмосфери, стилістики й ідентичності в мультимодальному дискурсі.

Результати та обговорення. Погоджуємось з І. Колегаєвою, що полікодовий текст відкриває можливість одночасного представлення інформації у вербальній та візуальній формах. Його сприйняття передбачає постійне перемикавання адресата між ролями читача і глядача. Така динамічна взаємодія є невід'ємною складовою комунікативної моделі полікодового повідомлення, реалізація якої істотно підвищує ефективність передачі змісту.

Услід за автором зазначаємо, що структуру концепту становить певна кількість інших повноцінних концептів, для позначення яких використовуємо термін субконцепт [16, 126].

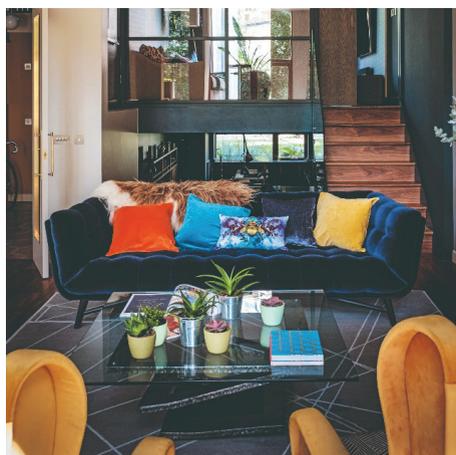
Вербальне повідомлення – ‘Cosy’ is taking on a new look in 2025 – this is how your cosy living room is going to change in the new year. («Затишок» набуває нового вигляду у 2025 році – ось як ваша затишна вітальня зміниться в новому році.) (переклад тут і надалі наш – А.К.)

(Image credit: Future PLC/Natalie Millar-Partridge) Рис. 1.

Заголовок підсилює невербальне повідомлення – фото (Рис. 1.).

Одразу після фото (Рис.2.) зазначене вербальне повідомлення – *Sofas and statement armchairs are key to this look* (дивани та акцентні крісла є ключовими для цього образу). Вербальні повідомлення в наведеному тексті замикають невербальне “в рамку”, виділяючи і деталізуючи його: *the most comfortable, “sink-in” comfort, a deep-seated design to increase the comfort levels, a level of softness, to have support, deeper sofas where you can lay cushions on and really find your most comfortable position, to be inviting to look at, curved shapes, a curvy appeal which will result in a cosy, cocooning feel, soft curves and fluid contours, pared-back silhouettes, often combining them with graphic lines for contrast* (найзручніший, «комфорт, у якому можна потонути», глибокий дизайн для підвищення рівня комфорту, рівень м'якості, мати опору, глибші дивани, на яких можна розкласти подушки та знаходити свою найбільш зручну позицію, привабливі на вигляд, округлі форми, привабливий вигин, який створює затишне, обволікаюче відчуття, м'які вигини та плавні контури, стримані силуети, які часто поєднуються з графічними лініями для контрасту). Субконцепти дискурсу затишку: SOFA, ARMCHAIR, COMFORT, IMMERSION, SOFTNESS, APPEAL, CURVE (ДИВАН, КРИСЛО, КОМФОРТ, ЗАНУРЕННЯ, М'ЯКІСТЬ, ПРИНАДНІСТЬ, ВИГИН).

(Image credit: Future PLC/James Merrell) Рис. 2.

Вербальне повідомлення – *It all starts with the sofa* (все розпочинається з дивану) доповнює невербальне повідомлення – фото (Рис.2.).

Хроматичні елементи функціонують як складові комунікативного коду, що мають позамовну знакову природу, і відіграють важливу роль у передачі смислових акцентів у мультимодальному дискурсі. “Кожний колір має певний вплив та асоціації, відчуття, які викликає у підсвідомості людини, а особливо людини певного національної приналежності, у зв'язку з цим і надається перевага тому чи іншому кольору” [3, 268].

(Image credit: Sofology) Рис. 3.

Вербальне повідомлення – *The cosy living room shades* (Відтінки нової затишної вітальні) дублює невербальне повідомлення – фото (Рис. 3).

Вербальне повідомлення – earthy shades, warm, earthy colours, burgundy, chestnut brown and green, “new neutrals”, from soft pinks to ocean blues, blush pink (землісті відтінки, теплі натуральні кольори, бордовий, каштаново-коричневий та зелений, «нові нейтральні кольори» – від ніжно-рожевого до океанічно-синього, рум'яно-рожевий).

Субконцепти дискурсу затишку: EARTH TONE, BURGUNDY, CHESTNUT, GREENNESS, PASTEL, BLUSH PINK (ЗЕМЛИСТИЙ ТОН, БОРДО, КАШТАНОВИЙ КОЛІР, ЗЕЛЕНИЙ КОЛІР, ПАСТЕЛЬ, РУМ'ЯНО-РОЖЕВИЙ).

Кольорами невербально передані відчуття затишку, звертаючись до емоційної та сенсорної реакції, які природно видаються спокійними та привітними.

(Image credit: Future PLC/Katie Lee) Рис. 4

Вербальне повідомлення – Embrace texture (опануйте текстуру), невербальне повідомлення – фото (Рис. 4)

Вербальне повідомлення – channelled teddy fabric, textured rugs, a deeply tactile experience, organic lighting, artistic wall hangings, dark wood, velvet (текстурна тканина типу «тедді», текстурні килими, глибокий тактильний досвід, органічне освітлення, художні настінні прикраси, темне дерево, оксамит).

Субконцепти дискурсу затишку: TEDDY FABRIC, RUG, TEXTURE, ECO-LIGHTING, ARTWORK, WOOD, VELVET (ТКАНИНА ТЕДДІ, КИЛИМ, ТЕКСТУРА, ЕКО-ОСВІТЛЕННЯ, ТВІР МИСТЕЦТВА, ДЕРЕВО, ОКСАМИТ)

Try your hand at scentscaping

(Image credit: Future PLC / Simon Whitmore) Рис. 5

Вербальне повідомлення – Try your hand at scentscaping (спробуй себе у аромадизайні), невербальне повідомлення – фото (Рис. 5)

Ольфакторна семіотика застосовує синестетичний підхід, за допомогою якого аромат представлено через вербальні описи та візуальні образи. “Синестезія – це особливе світосприйняття, що поєднує дві чи більше розділені сфери сприйняття, усвідомлене та неусвідомлене, репрезентується через мову” [13, 85]. Метафоричне вираження (*deliciously spice scents that are inspired with warmth and cosiness/ смачні АРОМАТИ прянощів, натхненні теплом і затишком*) є формою такого сприйняття, досліджене нами раніше [12, 300].

Вербальне повідомлення – cinnamon, nutmeg, frankincense, sandalwood; the bold oaky or waxy scents (кориця, мускатний горіх, ладан і сандал; насичені дубові або воскові аромати).

Субконцепти дискурсу затишку: CINNAMON, NUTMEG, FRANKINCENSE, SANDALWOOD, OAKY SCENT, WAXY SCENT (КОРИЦЯ, МУСКАТНИЙ ГОРІХ, ЛАДАН, САНДАЛ, ЗАПАХ ДУБА, ЗАПАХ ВОСКУ).

“На невербальні засоби накладає сильний відбиток кожна конкретна культура, ось чому не існує загальних норм для всього людства” [Ковалинська, 2014: 14]. Погоджуючись із думкою Ковалинської І.В., що всі сенсорні фактори діють спільно і в результаті створюють сенсорну картину тієї чи іншої культури, проаналізовані вище субконцепти дискурсу затишку вважаємо актуальними саме для сучасної англійськомовної лінгвокультури.

Висновки. Затишок передається через *оптичні* невербальні засоби актуалізації концепту COSY в його *субконцептах*: EARTH TONE, BURGUNDY, CHESTNUT, GREEN, PASTEL, BLUSH PINK. Поєднання відчуття добробуту та гармонії в житловому просторі описують *тактильно-кінестетичні* засоби через *субконцепти*: SOFA, ARMCHAIR, COMFORT,

IMMERSION, SOFTNESS, APPEAL, CURVE, TEDDY FABRIC, RUG, TEXTURE, ECO-LIGHTING, ARTWORK, WOOD, VELVET. *Ольфакторні* невербальні засоби часто поєднуються з *тактильно-кінестетичними* та апелюють до багатосенсорного досвіду, емоцій та спогадів, пов'язаних із теплом, спокоєм та інтимним простором через *субконцепти*: CINNAMON, NUTMEG, FRANKINCENSE, SANDALWOOD, OAKY SCENT, WAXY SCENT.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні концептуальної мапи дискурсу затишку в сучасній англійськомовній лінгвокультурі.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Бацевич Флорій Сергійович. – Київ: Академія, 2004. – 342 с.
2. Белова А. Д. Вербальне відображення концептосфери етносу: сучасний стан вивчення проблеми / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – 2001. – № 5. – С. 15–21.
3. Вишницька Я. С. Колір та кольороніми як об'єкт лінгвістичних досліджень / Я. С. Вишницька, [наук. кер.: С. Іваненко] // Сучасний стан та перспективи розвитку освітнього простору: глобальний вимір : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., Україна, м. Запоріжжя, 25 листоп. 2016 р. – Запоріжжя : ЗДА, 2016. – С. 267-270.
4. Гливінська, Л. К. (2018) Об'єкт неолінгвістики – мультимодальність: завдання і рішення. *Science and Education a New Dimension. Philology*, Будапешт, 2018. Т. 6 (52), Вип. 177, 23–26.
5. Гудзь Н. Мультимодальність як визначальна риса веб-сайтів екологічної тематики. Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблем перекладу: тези доповідей Всеукр. наук. конф. пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича. Житомир, 2014. С. 24–27.
6. Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – 402 с.
7. Ковалінська І. В. Невербальна комунікація. – К. : Вид-во «Освіта України», 2014. – 289 с.
8. Колегаєва І. Поліmodalність відчуттів у дзеркалі полікодності тексту, або ще раз про антропоцентризм у лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології. Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*. 2015. Вип. 2(35). С.105–112. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2015.2\(35\).73115](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2015.2(35).73115)
9. Макарук Л.Л. Мультимодальність сучасної англомовної масмедійної писемної комунікації : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 424 с.
10. Макарук, Л. Л. Універсальність мультимодальної лінгвістики / Макарук Л. Л. // Сучасні тенденції фонетичних досліджень : збірник матеріалів IV Круглого столу з міжнародною участю (23 квітня 2020 р.). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. – С. 16–19. – Бібліогр.: 4 назв.
11. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
12. Осовська І., Кричун А. Образний сегмент концепту COSY: метафоричний та ідіоматичний образ. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка». Дрогобич: 2024. Випуск № 82 том 2, 2024 р. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-2-41>
13. Пелікан, М. Р. (2023). ПОНЯТТЯ СИНЕСТЕЗІЇ В ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ. *Нова філологія*, (88), 85-91. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-88-13>
14. Погребняк І. В. Семіотична традиція: генеза і тенденції розвитку / І. В. Погребняк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. – 2017. – Вип. 26(1). – С. 56-58. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_26\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_26(1)_19).
15. Семенюк, Т. П. Інтерсеміотичні особливості письмової комунікації / Т. П. Семенюк // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: Н. О. Данилюк та ін.]. – Луцьк, 2012. – № 24(249) : Філологічні науки. Мовознавство. – С. 129-134.
16. Строченко Л. В. Субконцепт PRODIGY як структурна частина концепту GENIUS (на матеріалі англомовних біографій) / Л. В. Строченко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія. – 2017. – Т. 20, № 2. – С. 77-84. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_fil_2017_20_2_11.
17. Шамаєва Ю. Ю. Мультимодальність концептів базових емоцій в англомовному фентезійному дискурсі А. Салковського "Відьмак" / Ю. Ю. Шамаєва // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2020. – Вип. 92. – С. 59-65. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhpMB_2020_92_10.
18. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генетика наукової комунікації: [монографія] / Т. В. Яхонтова. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 420 с.
19. Baldry A., P. Thibault. *Multimodal Transcription and Text Analysis: A Multimedia Toolkit and Coursebook*. London : Equinox, 2006. 270 p.
20. Eco U. *Semiotics and the Philosophy of Language*. Bloomington: Indiana University Press, 1984. 242 p.
21. Kress G., van Leeuwen T. *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. Vol. 312. London: Arnold, 2001. 152p.
22. Ruth Page. *New perspectives on narrative and multimodality* / edited by Ruth Page. I. Page, Ruth E., P99. N48, 2009.
23. Stöckl, H. (2004). In between modes: Language and image in printed media. In *Perspectives on multi-modality* (pp. 9-30). (Document Design Companion Series; Vol. (Eds.) Eija Ventola & Cassily Charles & Martin Kaltenbacher). Benjamins.
24. Van Leeuwen T. *Multimodality*. The Routledge Handbook of Applied Linguistics / ed. J. Simpson. New York : Routledge, 2011. P. 668–682.
25. Vashchylo, Olha & Andrusiv, Yurii. (2024). MULTIMODALITY OF MODERN ENGLISH-LANGUAGE ADVERTISING TEXT. *Advanced Linguistics*. 48-55. 10.20535/2024.14.315521. DOI: <https://doi.org/10.20535/2024.14.315521>
26. <https://www.idealhome.co.uk/living-room/living-room-decor/new-cosy-living-room-trend-2025>;
27. <https://www.idealhome.co.uk/living-room/living-room-ideas/cosy-living-room-design-ideas-89579> (дата звернення: 8.03.2022)

Отримано: 1 жовтня 2025 р.

Прорецензовано: 24 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 1 листопада 2025 р.

email: o.kuznietsova@karazin.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0098-1067>

email: marina.konieva@karazin.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1395-9838>

email: anastasiavakulenko@karazin.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7829-7236>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-44-47](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-44-47)Кузнєцова О. В., Конєва М. З., Вакулєнко А. І. Гумор і креативність як чинники формування дискурсивної особистості в медіадискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 44–47.

УДК: 81`42:07:7.097.049.2

Кузнєцова Ольга Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Конєва Марина Захарівна,
старший викладач,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Вакулєнко Анастасія Ігорівна,
викладач,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ГУМОР І КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ДИСКУРСИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В МЕДІАДИСКУРСІ

У статті досліджується роль гумору та креативності у формуванні дискурсивної особистості телеведучого в сучасному медіадискурсі на прикладі шоу "Jimmy Kimmel Live!". Проаналізовано, як вербальні та екстралінгвістичні засоби комунікації сприяють створенню публічного образу ведучого, його впізнаваності та ефективній взаємодії з аудиторією. На лінгвістичному рівні увага приділяється використанню гумору, каламбурів, іронії, риторичних питань, гіперболи та метафор, які формують дотепний, динамічний та впізнаваний стиль ведучого, здатний залучати увагу різних груп аудиторії та підкреслювати його індивідуальність і професіоналізм. На екстралінгвістичному рівні розглянуто роль міміки, жести, інтонаційних акцентів, пауз та темпу мовлення у посиленні комічного ефекту, створенні багатопланової комунікаційної ситуації, підтриманні емоційного контакту з глядачами та формуванні атмосфери невимушеності. Аналіз конкретних прикладів показав, що інтеграція вербальних і невербальних стратегій дозволяє телеведучому формувати унікальний дискурсивний образ, адаптуватися до різних соціальних очікувань аудиторії, підтримувати динамічну й взаємодійну комунікацію, а також підкреслювати власну креативність та оригінальний стиль. Результати дослідження підкреслюють значення комплексного підходу до вивчення медіадискурсу та демонструють, що гумор і креативність є ключовими чинниками ефективної публічної комунікації. Подальші дослідження можуть зосереджуватися на впливі вербальних і невербальних засобів на сприйняття аудиторією, її емоційний відгук, формування стійкого публічного іміджу телеведучого та вивченні механізмів взаємодії між різними комунікативними кодами в медіапросторі.

Ключові слова: вербальні та невербальні засоби, гумор, дискурсивна особистість, креативність, медіадискурс.

Olha Kuznietsova,
Ph.D in Philology, associate professor,
V.N. Karazin Kharkiv National University
Maryna Konieva,
Senior Lecturer,
V.N. Karazin Kharkiv National University
Anastasiia Vakulenko,
Lecturer,
V.N. Karazin Kharkiv National University

HUMOUR AND CREATIVITY AS FACTORS IN THE FORMATION OF A DISCURSIVE PERSONALITY IN MEDIA DISCOURSE

The article investigates the role of humour and creativity in the formation of a discursive personality of a television host in contemporary media discourse, using the show "Jimmy Kimmel Live!" as a case study. It analyses how verbal and extralinguistic communication strategies contribute to creating the host's public image, enhancing recognizability, and ensuring effective interaction with the audience. At the linguistic level, attention is given to the use of humour, puns, irony, rhetorical questions, hyperbole, and metaphors, which form a witty, dynamic, and distinctive style capable of attracting the attention of diverse audience groups and highlighting the host's individuality and professionalism. At the extralinguistic level, the study examines the role of facial expressions, gestures, intonational emphasis, pauses, and speech rate in enhancing comic effect, creating a multilayered communicative situation, maintaining emotional contact with viewers, and establishing an atmosphere of informality. The analysis of specific examples demonstrates that integrating verbal and non-verbal strategies allows the host to create a unique discursive persona, adapt to different social expectations of the audience, maintain dynamic and interactive communication, and emphasise personal creativity and originality of style. The results of the study underline the importance of a comprehensive approach to media discourse research and show that humour and creativity are key factors for effective public communication. Further research can focus on the influence of verbal and non-verbal strategies on audience perception, emotional response, the formation of a stable public image, and the mechanisms of interaction between different communicative codes in the media space.

Keywords: creativity, discursive personality, humour, media discourse, verbal and non-verbal means.

Постановка проблеми. У сучасному медіадискурсі гумор і креативність виступають ключовими комунікативними стратегіями, що формують сприйняття телеведучого аудиторією та визначають ефективність міжособистісної і публічної взаємодії в рамках ток-шоу. Враховуючи дослідження вербальних і невербальних стратегій комунікації телеведучих, інтеграція гумору та креативності у конструювання дискурсивної особистості лишається недостатньо системно опрацьованою. Це зумовлено динамічним розвитком медіадискурсу та постійною еволюцією комунікативних практик, що потребує подальших глибинних наукових розвідок. **Актуальність** дослідження зумовлена тим, що гумор і креативність є універсальними механізмами медійної комунікації, які визначають характер дискурсивної особистості телеведучого та впливають на сприйняття медійного контенту аудиторією, а також тим, що дискурсивна особистість Джиммі Кіммела до цього часу не отримала достатнього наукового аналізу, що обґрунтовує необхідність проведення системного дослідження його вербальних і невербальних стратегій у межах ток-шоу “Jimmy Kimmel Live!”

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гумор і креативність у медіадискурсі стають об’єктом уваги численних дослідників у сфері комунікацій, лінгвістики та медіа-студій. Вчені підкреслюють, що ці явища впливають на формування публічного іміджу телеведучого, на його здатність до ефективного взаємодії з аудиторією та на сприйняття інформації глядачами. Так, О. Бойко (Бойко, 2024) досліджує використання цифрових платформ у навчанні медіакомунікації та зазначає значення гумору і творчих стратегій у підготовці матеріалу. А. Савченко (Савченко, 2022) і Л. Мельник (Мельник, 2021) аналізують невербальні засоби комунікації телеведучих, вказуючи на роль міміки, інтонації та динаміки мовлення у створенні привабливого дискурсивного образу. І. Ковальчук (Ковальчук, 2020) досліджує стилістичні засоби гумору в телевізійних шоу, акцентуючи на специфічних мовних конструкціях та креативних прийомах ведучих, які сприяють залученню аудиторії.

Разом із тим, попередні дослідження не охоплюють комплексного аналізу взаємодії гумору та креативності у формуванні дискурсивної особистості телеведучого. Більшість наукових робіт фокусуються лише на окремих компонентах – мовних або невербальних, а систематизація підходів до поєднання гумору і творчих стратегій у різних жанрах телепрограм залишається невирішеною.

Отже, **мета** статті полягає в тому, щоб на матеріалі шоу Джиммі Кіммела “Jimmy Kimmel Live!” дослідити роль гумору та креативності у формуванні дискурсивної особистості телеведучого та визначити їхній вплив на ефективність комунікації з аудиторією.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначаючи дискурс «як інтегральний феномен, як мисленнєво-комунікативну діяльність, що являє собою сукупність процесу і результату і включає як екстралінгвістичний, так і власне лінгвістичний аспект; в останньому крім тексту виділяються пресупозиція і контекст (прагматичний, соціальний, когнітивний), що зумовлюють вибір мовних засобів» (Шевченко & Морозова, 2003: 38), зосереджуємо увагу саме на поєднанні лінгвістичної та екстралінгвістичної його складових, які є проявом діяльності особистості. Як зазначає В.Б. Бурбело, «мовна особистість в інтеракціональному контексті – це і є дискурсивна особистість, що формується на перетині комунікативних і когнітивних факторів. Дискурсивна особистість – це учасник комунікативної події, у якому відповідні засоби – лексика, граматики, стиль – відбираються як тактичні дії, що відповідають мовленнєвим стратегіям» (Бурбело, 2002: 43). Важливо, що дискурсивна особистість функціонує в полікодовому комунікативному просторі, використовуючи як вербальні, так і невербальні засоби, що мають рівноцінний комунікативний потенціал. Така здатність до адаптації забезпечує можливість переходу між різними типами дискурсивних стосунків і дозволяє враховувати мовні та немовні компоненти комунікативної ситуації (Солощук, 2015: 169).

Інтенсивний розвиток інформаційних технологій та зростання кількості комунікаційних каналів сформували нове поле для лінгвістичних досліджень – медіадискурс, у межах якого дискурсивна особистість виступає активним учасником комунікації. Д.Ю. Сизонов визначає медіадискурс як глобальну універсальну категорію сучасного комунікативно-інформаційного простору, що відбиває суспільні настрої та динамічні процеси, зокрема появу лексичних новотворів, семантичних неологізмів, архаїзмів, перифразів, крилатих висловів та запозичень (Сизонов, 2013).

Серед ключових характеристик медіадискурсу варто виокремити його орієнтованість на реципієнта, що вимагає врахування соціальних і особистісних параметрів аудиторії (вік, стать, професія тощо). У зв’язку з цим мова медіаконтенту відзначається простотою і доступністю, а сам дискурс спрямований на маніпуляцію суспільною думкою та формування колективної свідомості. Цей вплив реалізується через когнітивні фрейми, концепти, кліше, стереотипні мовні структури та мовні інновації, що робить концепт однією з основних одиниць медіадискурсу (Рябокін & Капіталова, 2022).

Зазначимо, що комунікація загалом виходить за межі обміну інформацією – вона є зустріччю з унікальною особистістю, яка володіє власним внутрішнім світом і специфічним дискурсивним потенціалом (Бацевич, 2004: 103). Це особливо помітно в межах жанру ток-шоу, який сьогодні поєднує інформативну та розважальну функції. Поступове розширення функціональних меж цього формату зумовлене його комерційним успіхом: будь-яку розмовну програму з участю відомого ведучого почали сприймати як ток-шоу. Успіх передач визначається комунікативними здібностями ведучого, побудовою сюжету за принципом діалогу, орієнтацією на емоції аудиторії та відповідністю соціальним очікуванням (Бабенко, 2011).

Головна мета ток-шоу – розважальна, хоча цей жанр інтегрує і суспільно важливі теми. Формат передбачає участь кількох гостей, які дискутують між собою, а ведучий керує процесом, створюючи два сценарії – дискусійний і розважальний. Водночас комунікативна динаміка є непередбачуваною, адже залежить від особливостей самопрезентації учасників і реакцій аудиторії (Calsamiglia et al., 1995). На відміну від інтерв’ю новинного типу, ток-шоу містить елементи невимуженого спілкування, зміну ролей та інтерактивність. Важливою складовою комунікативної структури є питання: саме вони формують перебіг бесіди, розкривають особистість гостя та демонструють стиль ведучого. Нестандартні запитання виконують аргументативну функцію й підкреслюють змішаний характер жанру, що поєднує інституційні та розважальні ознаки (Піє, 1999).

Особливу роль у побудові комунікативного простору ток-шоу відіграє гумор. Він реалізується через мовну гру, що являє собою діяльність із чіткими правилами та спрямована на створення емоційного ефекту. Об’єктом мовної гри стають мовні одиниці, які переосмислюються, трансформуються чи поєднуються несподіваним чином. У мовній свідомості

така гра асоціюється з жартами, каламбурами, метафорами, експериментами зі значеннями багатозначних слів та омонімів (Габідулліна & Жарикова, 2021: 8). Використання гумору дозволяє ведучому ток-шоу підкреслити власний стиль, налагодити емоційний контакт із глядачами й сформуванню образ дискурсивної особистості, здатної інтегрувати вербальні й невербальні коди, а також адаптуватися до соціальних очікувань аудиторії.

Таким чином, дискурсивна особистість у медійному просторі розкривається через взаємодію з аудиторією, оперування різними кодами, стратегічне використання гумору та мовної гри. Ток-шоу як жанр надає сприятливі умови для формування й прояву цього феномену, поєднуючи елементи розважального й дискусійного дискурсу.

Яскравим прикладом дискурсивної особистості в медіадискурсі є Джиммі Кімел. У шоу *“Jimmy Kimmel Live!”* прояви його дискурсивної особистості виявляються як на лінгвістичному, так і на екстралінгвістичному рівні: через словесні конструкції, інтонаційні особливості, міміку та жести, а також через креативні прийоми та гумор, які дозволяють ефективно взаємодіяти з аудиторією та формувати власний публічний образ.

На лінгвістичному рівні прояви дискурсивної особистості Джиммі Кімела у шоу *“Jimmy Kimmel Live!”* характеризуються використанням різноманітних мовних і риторичних засобів, спрямованих на створення гумору та залучення аудиторії. Гумор формується через короткі, дотепні фрази з несподіваним завершенням, іронію та сарказм, каламбури і гру слів. Часто Кімел застосовує риторичні питання, гіперболу для комічного ефекту та повторення ключових слів для підсилення смішного враження. Крім того, ведучий активно створює метафоричні або креативні образи, оригінальні порівняння та метафори для опису ситуацій, підкреслюючи абсурдність подій і демонструючи власний стиль, який сприяє формуванню його дискурсивної особистості.

Під час церемонії вручення премії «Оскар» Джиммі Кімел, щойно вийшовши на сцену, використав сарказм і гіперболу, комічно підкресливши надмірну тривалість фільму «Убивці квіткової повні». Він зауважив, що за час перегляду цього фільму можна доїхати до Оклахоми та самостійно розкрити вбивства, тим самим створюючи образ дотепного й спостережливого ведучого, який вміє поєднувати інформацію з несподіваним перебільшенням для комічного ефекту:

(1) *Killers of the Flower Moon is so long, in the time it takes you to watch it, you could drive to Oklahoma and solve the murders yourself* (Jimmy Kimmel, 2024).

У наступному прикладі Джиммі Кімел ефективно використовує метафору, порівнюючи свого гостя Роберта Паттінсона з «вампіром, що перетворився на кажана», натякаючи на його акторську еволюцію від ролі вампіра у «Сутінках» до Бетмена у однойменному фільмі. Такий прийом підкреслює креативність ведучого та його здатність грайливо поєднувати культурні відсилки для створення гумористичного ефекту:

(2) *Our first guest tonight is a very talented actor who like a lot of vampires turned into a bat. He plays the world's greatest detective in the highly anticipated new movie The Batman. Please say hello to Robert Pattinson!* (Robert Pattinson, 2022).

На екстралінгвістичному рівні прояви дискурсивної особистості Кімела в шоу *“Jimmy Kimmel Live!”* включають невербальні та паралінгвістичні засоби, які підсилюють гумор і креативність ведучого. До таких елементів належать міміка, жести, інтонаційні зміни, паузи та темп мовлення, які разом створюють багатопланову комунікаційну ситуацію.

Джиммі Кімел відомий своєю доброзичливою та невимушеною манерою спілкування, завдяки якій йому вдається легко взаємодіяти з аудиторією. Для комічного ефекту він робить наголос на окремих словах або фразах та вдало використовує паузи, щоб підсилити жарт або дати можливість гостям завершити свою думку. Наприклад, у монолозі під час 95-ї церемонії вручення премії «Оскар» Кімел підвищив інтонацію, щоб підкреслити, що Голівуд, нібито, вже вичерпав ідеї для фільмів, і навіть Стівен Спілберг змушений знімати кіно про самого себе. В кінці цієї фрази ведучий зробив паузу, що додало жартові ще більшої дотепності:

(3) *They say Hollywood is running out of new ideas. I mean poor Steven Spielberg had to make a movie about Steven Spielberg* ↑ {pause} (Jimmy Kimmel, 2024).

Під час своїх монологів Кімел часто тримає одну руку в кишені, а іншою жестикулює, створюючи відчуття невимушеності та природності (рис. 1). Таке положення рук підкреслює впевненість ведучого і робить його мовлення більш переконливим. Крім того, періодичне складання рук, зігнутих у ліктях перед собою, та активні рухи долонями додають його промові динамічності та експресивності (рис. 2). Ці жести не лише підкреслюють смислове навантаження слів, а й сприяють залученню аудиторії, підсилюючи комічний ефект.

(рис. 1)

(рис. 2)

Отже, дискурсивна особистість Джиммі Кімела формується через тісну взаємодію лінгвістичних і екстралінгвістичних засобів. Вербальні прийоми, такі як гумор, іронія, каламбури та метафори, поєднуються з інтонаційними акцентами, паузами, мімікою та жестами, що підсилює комічний ефект і створює унікальний публічний образ ведучого. Ця взаємодія елементів дозволяє Кімелу ефективно залучати аудиторію, підтримувати її увагу та формувати впізнану стилістику шоу, що підтверджує значення комплексного підходу до аналізу дискурсивних особистостей у медіадискурсі.

Висновки. Вивчення дискурсивної особистості Джиммі Кіммела свідчить про те, що успішна комунікація у медіадискурсі базується на комплексній взаємодії вербальних та невербальних елементів, а гумор і креативність виступають ключовими чинниками формування публічного образу ведучого та залучення аудиторії. У зв'язку з цим подальші перспективи дослідження можуть включати аналіз впливу вербальних і невербальних засобів на сприйняття аудиторією та її емоційний відгук, що дозволить глибше зрозуміти механізми ефективної медіакомунікації та створення дискурсивної особистості.

Література:

1. Бабєнко В. Видовищні комунікації: методи та форми взаємодії, естетична норма видовищності. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*. 2011. № 34. С. 4–13.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
3. Бойко О.І. Цифрові платформи у навчанні медіакомунікації: значення гумору та творчих стратегій у підготовці матеріалу. *Журнал медіаосвіти*. 2024. Вип. 12, № 1. С. 45–58.
4. Бурбєло В. Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Іноземна філологія*. 2002. Вип. 32–28. 84 с.
5. Габідулліна А. Р., Жарикова М. В. Лінгвістична природа гумору : навч. посіб. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 140 с.
6. Ковальчук І. Стилістичні засоби гумору в телевізійних шоу: мовні конструкції та креативні прийоми ведучих. *Філологічні студії*. 2020. Вип. 22, № 4. С. 134–148.
7. Мельник Л. Роль невербальних засобів у формуванні іміджу телеведучого: аналіз міміки та інтонації. *Науковий вісник журналістики*. 2021. Вип. 15, № 3. С. 89–101.
8. Рябокін Н. О., Капіталова Т. І. Медійний дискурс як сфера суспільної комунікації. *Нова філологія*. 2022. № 87. С. 62–66.
9. Савченко А. Невербальні засоби комунікації телеведучих: міміка, інтонація та динаміка мовлення у створенні привабливого дискурсивного образу. *Медіааналіз*. 2022. Вип. 8, № 2. С. 102–115.
10. Сизонов Д. Ю. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia linguistica*. 2013. Вип. 7. С. 389–392.
11. Солошук Л. В. Дискурсивна особистість у світлі теорії полікодовості комунікативного процесу. *Записки з романо-германської філології*. 2015. Вип. 1. С. 167–174.
12. Шевченко І. С., Морозова О. І. Дискурс как мыслекоммуникативное образование. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2003. № 586. С. 33–38.
13. Calsamiglia H., Cots J.-M., Lorda C., Nussbaum L., Payrató L., Tusón A. Communicative strategies and socio-cultural identities in talk shows. *Pragmatics*. 1995. Vol. 5, № 3. P. 325–339.
14. Ilie C. Question-response argumentation in talk shows. *Journal of Pragmatics*. 1999. Vol. 31, № 8. P. 975–999.
15. Jimmy Kimmel's Oscars Monologue 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=IYuS3XEJsbY>
16. Robert Pattinson on Playing Batman, Tom Holland Manifesting Spider-Man & Advice From Christian Bale. https://www.youtube.com/watch?v=TO6a_5e5M3U&t=16

References:

1. Babenko, V. (2011). *Vydovyshchni komunikatsii: metody ta formy vzaemodii, estetychna norma vydovyshchnosti* [Spectacular communications: Methods and forms of interaction, aesthetic norm of spectacularity]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia "Zhurnalistyka"*, (34), 4–13.
2. Batevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv: Akademiia.
3. Boiko, O. I. (2024). *Tsyfrovii platfomy u navchanni mediakomunikatsii: znachennia humoru ta tvorchykh stratehii u pidhotovtsi materialu* [Digital platforms in media communication education: The role of humor and creative strategies in material preparation]. *Zhurnal mediaosvity*, 12(1), 45–58.
4. Burbelo, V. B. (2002). *Suchasni kontseptsii dyskursu ta linhvoprahmatychni zasady dyskursolohii* [Contemporary concepts of discourse and linguo-pragmatic foundations of discourse studies]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni T. Shevchenka. Inozemna filolohiia*, 32–28, 84 s.
5. Habidullina, A. R., & Zharykova, M. V. (2021). *Linhvistychna pryroda humoru* [Linguistic nature of humor]. Sloviansk: Vyd-vo B. I. Matorina.
6. Jimmy Kimmel's Oscars Monologue 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=IYuS3XEJsbY>
7. Kovalchuk, I. (2020). *Stylistychni zasoby humoru v televizyinykh shou: movni konstruktii ta kreatyvi pryomy veduchykh* [Stylistic devices of humor in TV shows: Linguistic constructions and creative techniques of presenters]. *Filolohichni studii*, 22(4), 134–148.
8. Melnyk, L. (2021). *Rol' neverbalnykh zasobiv u formuvanni imidzhu televieduchoho: analiz mimiky ta intonatsii* [The role of nonverbal means in the formation of TV presenter's image: Analysis of facial expression and intonation]. *Naukovyi visnyk zhurnalistyky*, 15(3), 89–101.
9. Robert Pattinson on Playing Batman, Tom Holland Manifesting Spider-Man & Advice From Christian Bale. https://www.youtube.com/watch?v=TO6a_5e5M3U&t=16
10. Ryabokin, N. O., & Kapitalova, T. I. (2022). *Mediynni dyskurs yak sfera suspilnoi komunikatsii* [Media discourse as a sphere of social communication]. *Nova filolohiia*, 87, 62–66.
11. Savchenko, A. (2022). *Neverbalni zasoby komunikatsii televieduchykh: mimika, intonatsiia ta dynamika movlennia u stvorenni pryvablyvoho dyskursyvnogo obrazu* [Nonverbal means of TV presenter communication: Facial expression, intonation, and speech dynamics in forming attractive discursive image]. *Mediaanaliz*, 8(2), 102–115.
12. Sizonov, D. Yu. (2013). *Mediatekst ta mediadyskurs u suchasnomu mediynomu prostori* [Media text and media discourse in contemporary media space]. *Studia linguistica*, 7, 389–392.
13. Soloschuk, L. V. (2015). *Dyskursyvna osobystist u svitle teorii polikodovosti komunikatyvnoho protsesu* [Discursive personality in the light of the theory of communicative process polycoding]. *Zapysky z romano-hermanskoj filolohii*, 1, 167–174.
14. Shevchenko, I. S., & Morozova, O. I. (2003). *Dyskurs kak mysl'ekomunikativnoe obrazovanie* [Discourse as a cognitive-communicative formation]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina*, 586, 33–38.
15. Calsamiglia, H., Cots, J.-M., Lorda, C., Nussbaum, L., Payrató, L., & Tusón, A. (1995). Communicative strategies and socio-cultural identities in talk shows. *Pragmatics*, 5(3), 325–339.
16. Ilie, C. (1999). Question-response argumentation in talk shows. *Journal of Pragmatics*, 31(8), 975–999.

Отримано: 23 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 20 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 27 жовтня 2025 р.

email: v.kulich@gf.sumdu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8283-7431>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-48-51](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-48-51)Куліш В. С. Семіотична репрезентація образу матері (mother) в англійськомовному візуальному просторі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острого : Вид-во НАУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 48–51.

УДК: 81'42:37.011.3:004.738.5

Куліш Владислава Сергіївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
старший викладач, кафедри германської філології,
Сумський державний університет

СЕМІОТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ МАТЕРІ (MOTHER) В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ВІЗУАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

У статті аналізується семіотична репрезентація образу матері (Mother) в англійськомовному візуальному просторі з позицій когнітивно-комунікативного та культурно-семіотичного підходу. Семіотика, як міждисциплінарна парадигма, дозволяє комплексно досліджувати взаємодію вербальних, візуальних та мультимодальних знакових систем у цифровому та медійному середовищі. Взаємодія цих систем формує цілісне смислове поле, де мовний знак виконує інтегративну функцію, координуючи різні напіотичні елементи та забезпечуючи когнітивну і рецептивну активність адресата.

Образ матері в англійськомовному медіапросторі постає багатозначним архетипом, що поєднує позитивні та негативні характеристики, символічні та психоаналітичні конструкції. Центральним вербалізатором виступають слова mother і mom та їхні деривати, що забезпечують передачу соціальних, психологічних і культурних смислів. У медіанаративах материнська фігура репрезентується як носій фундаментальних цінностей, рольова модель, інструмент формування індивідуальної ідентичності та соціальної ієрархії.

У текстах англійськомовного візуального простору простежується архетипізація матері через різні форми: Доброзичлива Мати, Страшна Мати, амбівалентні та трансгенераційні модифікації. Взаємодія матері та дитини репрезентується через медіа, відображаючи ранні психолого-емоційні переживання, культурні архетипи та трансмісію ціннісних установок. Семіотичний аналіз виявляє базаторівневу структуру повідомлень, що поєднує символічні, культурні та психологічні аспекти материнства, а також механізми їх репрезентації у сучасних англійськомовних медіа.

Ключові слова: семіотична репрезентація, візуальний медіапростір, вербалізатор.

Vladyslava Kulish,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer, Department of German Philology,
Sumy State University

SEMIOTIC REPRESENTATION OF THE IMAGE OF MOTHER IN THE ENGLISH-LANGUAGE VISUAL SPACE

The article analyses the semiotic representation of the image of the mother in the English-language visual space from the perspective of a cognitive-communicative and cultural-semiotic approach. Semiotics, as an interdisciplinary paradigm, allows for a comprehensive study of the interaction of verbal, visual, and multimodal sign systems in the digital and media environment. The interaction of these systems forms a holistic semantic field, where the linguistic sign performs an integrative function, coordinating various semiotic elements and ensuring the cognitive and receptive activity of the addressee.

The mother's image in the English-language media space appears as a multi-layered archetype that combines positive and negative characteristics and symbolic and psychoanalytic constructions. The central verbalisers are the words mother and mom and their derivatives, which ensure the transmission of social, psychological, and cultural meanings. In media narratives, the maternal figure is represented as a bearer of fundamental values, a role model, and an instrument for forming individual identity and social hierarchy.

In the texts of the English-language visual space, the archetypalisation of the mother can be traced through various forms: the Kind Mother, the Terrible Mother, ambivalent and transgenerational modifications. The interaction between mother and child is represented through the media, reflecting early psychological and emotional experiences, cultural archetypes, and the transmission of values. Semiotic analysis reveals a multi-level structure of messages that combines symbolic, cultural, and psychological aspects of motherhood and the mechanisms of their representation in contemporary English-language media.

Keywords: semiotic representation, visual media space, verbaliser.

Постановка проблеми. Семіотика – наука про знак, текст і механізми генерування значень, тривалий час розвивалася в універсалістському культурному ключі – у ролі основоположної філософії інтерпретативної діяльності, яка парадигмально перепрограмувала низку дисциплін вужчої, а то й прикладної спрямованості – літературознавство, театрознавство, кінокритику, аналіз комунікативного дискурсу. Своєрідним поп-культурним відлунням семіологічної моди став перехід окремих понять семіотичного аналізу у поверхнево активний прошарок публіцистичних клішованих формул: зокрема, українські журналісти з готовністю підхопили ідеї «символічної мови» і «знаковості» («знакова подія», «знакові опозиціонери» тощо) [Почепцов, 2002]. Сучасна семіотика дедалі активніше функціонує як інтегративна дослідницька парадигма, що об'єднує знання з різних галузей гуманітарного, соціального й природничого знання – лінгвістики, культурології, філософії, педагогіки, права, мистецтвознавства, нейронаук тощо. Така інтеграція сприяє як розширенню аналітичного потенціалу семіотичних методів, так і формуванню нових підходів до інтерпретації знаків як інструментів когнітивної, соціальної та ідентифікаційної взаємодії. Відповідно, семіотика трансформується з окремої теоретичної дисципліни на міждисциплінарну метамову опису реальності в її когнітивно-комунікативному та культурно-семіотичному вимірах [Deely, 2021; Deely, 2017; Kryvonis, 2025].

Актуальність статті зумовлена необхідністю виокремлення та комплексного аналізу основних семіотичних компонентів англійськомовного візуального простору з точки зору саме когнітивно-комунікативного та культурно-семіотичного виміру. **Метою статті** є виокремлення та аналіз компонентів, що пов'язані з семіотичною репрезентацією образу матері в англійськомовному візуальному просторі. Для досягнення мети нами були поставлені такі **завдання**: 1. Проаналізувати основні тематичні блоки сучасного англійськомовного візуального простору;

2. Виокремити основні семіотичні компоненти, що належать до виокремленого тематичного блоку;

3. Проаналізувати структуру та прагматику семіотичних компонентів в сучасному англійськомовному візуальному просторі.

Виклад основного матеріалу. Семіотика в сучасному філологічному знанні постає як міждисциплінарна теоретико-методологічна платформа, що дозволяє здійснювати комплексний аналіз знакових процесів у мовному, літературному та культурному дискурсах. У центрі уваги сучасної семіотики перебувають мультимодальні комунікативні практики, зокрема у цифровому та медійному середовищі, де взаємодіють вербальні, візуальні, аудіальні та інші напівотичні системи. Медіа-семіотика як окрема галузь забезпечує інструментарій для аналізу дискурсивних стратегій, інтенцій медіанараторів, процесів формування смислів і соціальної ідентичності. Семіотичний підхід до медіадискурсу дозволяє осмислити глибинні механізми маніпуляції, переконання та репрезентації у публічному просторі. У контексті полікодової організації тексту – зокрема, у взаємодії вербальних і невербальних елементів (візуальних, графічних, інтонаційних, паралінгвальних тощо) – мовний знак виконує інтегративну функцію, сприяючи координації всіх напівотичних складників у межах єдиного смислового простору. Взаємодія цих знакових систем забезпечує тексту семіотичну цілісність і спрямованість на прагматичний вплив, де кожен окремий мовний елемент функціонує як мікроелемент глобальної семіотичної структури, орієнтованої на рецептивну, когнітивну та інтерпретаційну активність адресата.

Медіадискурс сьогодні має надзвичайно велике семантичне навантаження, оскільки набуває таких ознак, як мультимедійність, гіпертекстуальність, інтерактивність, трансмедійність. Аналіз семіотичних особливостей в галузі медіакультури відкриває широкі можливості, оскільки аналіз внутрішньої структури тексту дає змогу виявити латентні, амбівалентні, різноманітні змісти, які притаманні саме медіадискурсу. Таких підхід дає можливість зрозуміти позиції тих, хто створює, і тих, хто сприймає матеріали медіа; зазирнути у внутрішню структуру, логіку, ідею послання.

У сучасному англійськомовному медіа просторі процес екстеріоризації семіотичних компонентів реалізується за допомогою широкого спектра вербальних, візуальних та мультимодальних засобів, які функціонують у взаємодії та взаємодоповненні. Такі засоби виконують ключову роль у формуванні й трансляції смислів, репрезентації ідеологічних установок та актуалізації культурних кодів, що відображають специфіку соціально-комунікативного середовища. Використання комплексних семіотичних ресурсів у межах медіанаративів не лише підвищує інформативну насиченість і виразність повідомлень, але й забезпечує багаторівневу інтерпретацію контенту, сприяючи глибшому залученню реципієнта та закріпленню певних ціннісних орієнтирів у масовій свідомості.

Образ матері в сучасних медіанаративах постає як багатоплановий архетип, що справляє визначальний вплив на процеси формування індивідуальної ідентичності, структурування культурних нарративів і конструювання суспільної свідомості. Материнський образ функціонує не лише як конкретизована особистісна постать, а й як символічний, міфопоетичний та психоаналітичний конструкт, здатний відображати універсальні моделі взаємодії між індивідом і соціумом. Поняття Великої Матері формується на відносно пізньому етапі історії людства, однак його витoki простежуються в низці культурних образів, що функціонують як сукупність символів, насичених емоційним змістом. Образ Великої Матері асоціюється зі спонтанним виникненням широкого спектра символів, що репрезентують її невизначений та аморфний характер. Ці символи позначені архетипним образом Великої Матері, яка водночас постає як їхня сутність і знаходить у них свою репрезентацію. У межах символічної системи Велика Мати може постати у формі каменя, дерева, плоду чи тварини, що відображає універсальність і багатозначність її проявів. [Newmann, 2006]. У первинному архетипі Великої Матері поєднуються як позитивні, так і негативні характеристики. Згідно цієї концепції, архетип набуває різних модифікацій, зокрема постає у формах Доброзичливої Матері, Страшної Матері та амбівалентної Доброзичливо-Злої Матері. Кожна з цих форм становить окрему проєкцію базового архетипу та дозволяє систематизувати його структурні елементи. Образ Доброзичливої Матері репрезентує позитивні чоловічі й жіночі риси, тоді як у фігурі Страшної Матері акцентовано негативні аспекти, зокрема ті, що реалізуються через мотив пожирання.

Беручи до уваги комплексний аналіз лексиграфічних джерел, стає зрозумілим, що центральним вербалізатором, що екстеріоризує образ матері, виступають слова з ключовою семою -mother:

Mother – 1.a. The female parent of a human being; a woman or girl in relation to a child or children to whom she has given birth; (also, in extended use) a woman who undertakes the responsibilities of a parent towards a child, esp. a stepmother; 1.b. The female parent of an animal. Frequently applied to domesticated or farm animals; 1.c. A female ancestor, esp. with reference to Eve, frequently as our first mother; 1.d. Used as a respectful (or mock-respectful) form of address to an elderly woman, esp. to one of little means or education. Also used (instead of Mrs) before the surname (or occasionally the forename) of such a person. Now chiefly archaic and regional; 1.e. A mother-in-law. Now usually (chiefly U.S.) used as a title; 1.f. Frequently with the. Womanly qualities (as taken to be inherited from the mother); maternal qualities or instincts, esp. maternal affection; 1.g. colloquial and regional. Used by a father to address or refer to the mother of his children [Oxford University Press, n.d.]. Також прозорим є репрезентація образу через лексему -mom: : 1. a person's mother [Britannica, n.d.].

Частининомвне представлення реалізується через використання дериватів: motherhood, напр.: *Thank you for allowing me to be a part of your motherhood and self-growth journeys and for the ways you've cheered me on in mine* [Kennedy, 2022: 316]; *She based her perspective about motherhood on the fact that the other mothers around her seemed to be doing it all without any help* [Tawwab, 2021; 35].

В англійськомовному медіадискурсі образ матері позначається первиною семою mother / mom, що виражена іменником та реалізується в значенні 1a / 1. Кількісний аналіз вказав на достатньо великий відсоток посилань на вербалізатори з зазначеною семою в візуальному просторі, напр.: Good Inside by Becky Kennedy (mother 0.0135%, mom 0.03%) US by

Terry Real (0.0877%), Set boundaries, find peace: a guide to reclaiming yourself by Nedra Glover Tawwab (mother 0.151%, mom 0.068%).

У межах англomовного медіадискурсу образ матері репрезентується крізь призму різних психолого-ціннісних вимірів. Передусім він постає як рольова модель та носій фундаментальних цінностей. Соціальна реалізація жінки пов'язана з становленням її як ідеальної дружини та матері, напр.: *Now she wanted to be the best wife. And someday, the best mother [Tawwab, 2021:15]*. Матері нерідко виконують функцію життєвих наставників, формуючи у дітей базові орієнтири, принципи та ставлення до себе й оточення. Їхня поведінка, чесність, стійкість і відданість родині постають прикладом для наслідування, навіть якщо цей вплив не усвідомлюється на ранніх етапах життя. Ця ідея знаходить підтвердження і в англійськомовному візуальному медіа просторі, де наголошується, напр.: *We all marry our unfinished business. We all marry our mothers and fathers. And in our closest relationships, we become our mothers and fathers [Real, 2022: 161]*.

Наскрізним є образ ідеальної матері, який водночас є недосяжним, напр.: *She felt like she could never meet the expectations of being a good mother that she'd previously tried to achieve [Tawwab, 2021: 36]*. Ідеальна мати в змозі виконувати все легко та швидко, без будь-якої допомоги, напр.: *She based her perspective about motherhood on the fact that the other mothers around her seemed to be doing it all without any help [Tawwab, 2021: 35]*. Але прагнення до ідеальності в загальному розумінні нерідко супроводжується зневагою до себе та своїх бажань, напр.: *These women not only don't know how to care for themselves, but they also feel severe guilt when they do practice self-care. They've been taught that self-care is selfish and would make them a bad person. They've seen their mothers personify a selfless image of womanhood, so in their attempt to be a woman, they repeat what they saw. But our mothers were burned out, too. It's just that their generation often believed that they were obligated to do everything for others without complaint [Tawwab, 2021: 59]*.

Варто підкреслити, що зв'язок матері та дитини в медіанаративах очевидний, напр.: *From birth, the family is our primary teacher. We first learn from our mother and father, then others in the home environment, including siblings and extended family [Tawwab, 2021: 56]* та нерідко підкріплюється посиланням на наукові концепції. Так, наративні репрезентації звертаються до психоаналітичної традиції, напр.: *Freud described the early relationship of mother and infant as one of "uninterrupted oceanic bliss." But it took researchers like Ed Tronick and T. Berry Brazelton to actually stick a video in front of mothers and their babies and observe the real story of finding connection, losing it, and finding again. The endless round of peek-a-boo is many an infant's first mesmerizing game: here, gone, here again [Real, 2022: 181]*, згідно з якою, рання взаємодія матері та немовляти характеризується станом «uninterrupted oceanic bliss». У подальших дослідженнях, проведених Е. Троніком та Т. Б. Бразелтоном, ця взаємодія отримала емпіричне підтвердження: за допомогою відеоспостережень було описано динаміку процесів встановлення контакту між матір'ю та дитиною, його втрати та відновлення. Як зазначається у медіатекстах, нескінченна гра у ку-ку (peek-a-boo) стає для немовляти одним із перших гіпнотичних досвідів: *here, gone, here again*.

Материнська роль може виступати чинником як внутрішніх суперечностей (почуття провини, амбівалентність), так і зовнішніх напружень (зокрема, конфлікти між професійною та сімейною сферами, а також міжособистісні непорозуміння), що впливають як на самих матерів, так і на їхніх дітей. У сучасному англійськомовному медіадискурсі ця проблематика осмислюється через критику усталених уявлень і культурних архетипів, пов'язаних із материнством. Так, ілюстративний матеріал підкреслює необхідність переосмислення традиційного міфу про відокремлення від матері, напр.: *According to individualistic myth, adulthood demands separating from one's family of origin, particularly one's mother. In place of that myth, I'd offer a new paradigm. For a child to achieve maturity, the parent-child relationship must be renegotiated, such that the new relationship is roomy enough to allow for the child's increased capacities. But no one needs to leave anyone. From Parsifal to Bambi, boys' adventure stories notoriously begin with the death of their mothers. That's unnecessary. Mothers, hold close to your sons—just not so tightly that they cannot grow [Real, 2022: 250]*.

Іншим аспектом, що наскрізно простежується це репрезентації матері – як домінуючої або надмірно інвазивної фігури, напр.: *Your mother ruled the roost? I try. He laughs. With an iron hand [Real, 2022: 56]*. У подальшому описі материнська надмірна інвазивність постає як чинник формування психологічних бар'єрів у дорослому житті дитини, напр.: *Tom had an intrusive (boundaryless) mother, and now Tom self-protects with thick walls. He isn't intrusive with his partner and kids; he's the opposite—abandoning [Real, 2022: 81]*.

Особливої уваги потребує концепція трансгенераційної передачі травматичного досвіду, де материнська поведінка виступає елементом більш широкої системи сімейних взаємодій, напр.: *Great-grandfather was an alcoholic, grandmother was an alcoholic, mother married an alcoholic, and so on. Violence, phobias, and sex addiction all seem to run in families. Not until I encountered Pia Mellody's work, however, did I come to understand the actual mechanism of these transmissions: Multigenerational legacies get passed down from one generation to the next through trauma [Real, 2022: 86]; It was hell. Amber's mother had multiple boyfriends who were jerks, and she didn't pay the bills on time, which meant they had to stay with one of the boyfriends from time to time. From ages ten to twelve, Amber was molested by her mother's then alcoholic boyfriend. When she was fifteen years old, Amber got into a physical altercation with another of her mother's boyfriends while trying to protect her mom [Tawwab, 2021: 125]*. Але наскрізним є бажання подолати цей досвід задля розвитку особистості, напр.: *She wanted to be a better mother than her mother had been to her. In trying to please everyone, however, she was left with little energy to care for herself [Tawwab, 2021: 39]*.

Висновки. Ілюстративний матеріал вказав на те, що образ матері, репрезентований завдяки базовій семі *Mother / Mom*, функціонує як комплексний семантичний та наративний вузол, який поєднує архетипні символи, культурні міфи та індивідуальні досвіди. Він формує унікальне поле смислів, у якому відображаються водночас універсальні моделі людських стосунків і специфічні соціально-психологічні виклики сучасності. З одного боку, цей образ акумулює сталі культурні й символічні уявлення про материнство як основу виховання та соціалізації, а з іншого – стає майданчиком для репрезентації кризових аспектів сімейної взаємодії, зокрема конфліктності, амбівалентності та психологічної напруги. У цьому сенсі материнська сема виконує роль своєрідного «інтерпретаційного ключа», що дозволяє медіадискурсу інтегрувати психологічні концепти у ширший культурно-соціальний простір, підкреслюючи як потребу в емоційній підтримці й прийнятті, так і безпеку ідеалізації чи стереотипізації батьківських ролей. Перспективним в цьому напрямку вважаємо подальше дослідження та виокремлення семіотичних компонентів, що стосуються емоційного блоку.

Література:

1. Почепцов Г. Г. Семіотика / Г. Г. Почепцов. – Київ : Ваклер, 2002. – 432 с.
2. Deely J., Semetsky I. Semiotics, edusemiotics and the culture of education. // *Educational Philosophy and Theory*. – 2017. – № 49. – С. 207–219. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1080/00131857.2016.1190265>. Deely J., Williams B., 3. Kruse F. *Frontiers in Semiotics*. // *Poetics Today*. – 2021. – № 7. – С. 771. – Режим доступу: <https://doi.org/10.2307/1772941>
4. Kennedy B. *Good inside: A practical guide to becoming the parent you want to be* / B. Kennedy. – London : HarperCollins UK, 2022. – 336 с.
5. Kryvonis M. Comparative analysis of modern directions and tendencies of European and Chinese semiotic research. // *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Literary Studies. Linguistics. Folklore Studies*. – 2025. – № 37. – С. 22. – Режим доступу: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2025.37.22>.
6. Mom. // *Britannica Dictionary*. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/dictionary/mom>.
7. Newmann E. *A grande mae: Um estudo fenomenológico da constituição feminina do inconsciente* / E. Newmann ; пер. F. P. Mattos, M. S. M. Netto. – 5-е вид. – São Paulo : Cultrix, 2006. – (1-е вид. 1959).
8. Oxford University Press. *Mother, n.* // *Oxford English dictionary*. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1093/OED/1525741166> (дата звернення: 22.08.2025).
9. Real T. *Us: Getting past you and me to build a more loving relationship* / T. Real. – New York : Rodale Books, 2022. – 352 с.
10. Tawwab N. G. *Set boundaries, find peace: a guide to reclaiming yourself* / N. G. Tawwab. – New York : TarcherPerigee, 2021. – 261 с.

References:

1. Deely, J., & Semetsky, I. (2017). Semiotics, edusemiotics and the culture of education. *Educational Philosophy and Theory*, 49, 207–219. <https://doi.org/10.1080/00131857.2016.1190265>
2. Deely, J., Williams, B., & Kruse, F. (2021). *Frontiers in Semiotics. Poetics Today*, 7, 771. <https://doi.org/10.2307/1772941>
3. Kennedy, B. (2022). *Good inside: A practical guide to becoming the parent you want to be*. London: HarperCollins UK.
4. Kryvonis, M. (2025). Comparative analysis of modern directions and tendencies of European and Chinese semiotic research. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Literary Studies. Linguistics. Folklore Studies*, 37, 22. <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2025.37.22>
5. Mom. (n.d.). In *Britannica Dictionary*. Retrieved August 22, 2025, from <https://www.britannica.com/dictionary/mom>
6. Newmann, E. (2006). *A grande mae: Um estudo fenomenológico da constituição feminina do inconsciente* (F. P. Mattos & M. S. M. Netto, Trans.; 5th ed.). São Paulo: Cultrix. (Original work published 1959)
7. Oxford University Press. (n.d.). *Mother, n.* In *Oxford English dictionary*. Retrieved August 22, 2025, from <https://doi.org/10.1093/OED/1525741166>
8. Pocheptsov, H. H. (2002). *Semiotyka*. Kyiv: Vakler.
9. Real, T. (2022). *Us: Getting past you and me to build a more loving relationship*. New York: Rodale Books.
10. Tawwab, N. G. (2021). *Set boundaries, find peace: A guide to reclaiming yourself*. New York: TarcherPerigee.

Отримано: 29 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 22 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 2 листопада 2025 р.

email: inna.kovalchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2557-8162>

email: vladyslava.melnyk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-0074-0664>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-52-55](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-52-55)Ковальчук І. В., Мельник В. І. Функціонування метафори в англійських компліментах: дискурсивний аналіз літературних творів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острого : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 52–55.

УДК: 811

Ковальчук Інна В'ячеславівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет «Острозька академія»
Мельник Владислава Ігорівна,
магістр,
Національний університет Острозька академія

ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ В АНГЛІЙСЬКИХ КОМПЛІМЕНТАХ: ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ

У статті розглядається функціонування метафори в англійських компліментах у межах літературного дискурсу. Мета дослідження полягає у виявленні особливостей використання метафоричних образів у структурі компліментарних висловлювань та визначенні їх ролі у відображенні міжособистісної комунікації, емоційних станів і культурних контекстів. У роботі підкреслюється, що комплімент як мовленнєвий акт має специфічну прагматичну природу: він не лише виконує функцію позитивної оцінки чи захоплення, а й стає важливим інструментом створення художнього образу, емоційної атмосфери та авторського підтексту. Метафора у такому дискурсивному контексті виявляється багатофункціональною – вона виконує емоційно-експресивну, когнітивну, комунікативну й естетичну функції. Аналіз прикладів з творів англійських та американських авторів (В. Шекспіра, Ф. С. Фіцджеральда, Дж. Джойса, К. Чопін та ін.) демонструє, що метафоричні компліменти не тільки надають висловлюванню образності, а й дозволяють персонажам виявляти внутрішні суперечності, формулювати індивідуальні почуття та виходити на рівень універсальних філософських смислів. Важливим є й те, що у літературі метафоричні компліменти часто перетворюються на символи ширших концептів – кохання, ідеалу, прагнення до сармонії чи боротьби з власними слабкостями. Таким чином, метафора у структурі англійських компліментів є не лише мовним засобом художньої виразності, а й потужним дискурсивним інструментом, що поєднує естетику, психологію та культурну семантику.

Ключові слова: метафора, комплімент, англійська література, літературний дискурс, образність, емоційно-експресивна функція, когнітивна функція.

Inna Kovalchuk,
PhD in Psychological Sciences, Associate Professor,
The National University of Ostroh Academy
Vladyslava Melnyk,
Master's Degree,
National University of Ostroh Academy

FUNCTIONING OF METAPHOR IN ENGLISH COMPLIMENTS: A DISCURSIVE ANALYSIS OF LITERARY WORKS

The article examines the functioning of metaphor in English compliments within the framework of literary discourse. The aim of the study is to identify the peculiarities of metaphorical imagery in the structure of complimentary utterances and to define their role in reflecting interpersonal communication, emotional states, and cultural contexts. The paper emphasizes that the compliment, as a speech act, has a specific pragmatic nature: it not only performs the function of positive evaluation or admiration but also becomes an important tool for creating artistic imagery, emotional atmosphere, and authorial subtext. In such a discursive context, metaphor proves to be multifunctional – it performs emotional-expressive, cognitive, communicative, and aesthetic functions. The analysis of examples from the works of English and American authors (W. Shakespeare, F. S. Fitzgerald, J. Joyce, K. Chopin, and others) demonstrates that metaphorical compliments not only add vividness to expression but also enable characters to reveal inner contradictions, articulate personal feelings, and rise to the level of universal philosophical meanings. It is also significant that in literature, metaphorical compliments often turn into symbols of broader concepts – love, ideal, aspiration for harmony, or the struggle with personal weaknesses. Thus, metaphor in the structure of English compliments is not only a linguistic means of artistic expressiveness but also a powerful discursive tool that integrates aesthetics, psychology, and cultural semantics.

Keywords: metaphor, compliment, English literature, literary discourse, imagery, emotional-expressive function, cognitive function.

Актуальність теми. Вивчення метафори в англійських компліментах є важливим аспектом сучасної лінгвістики, оскільки компліментування виконує не лише комунікативну, а й соціокультурну функцію. Метафора, як універсальний когнітивний та мовний інструмент, дозволяє виразити емоції, оцінку та ставлення мовця до адресата більш яскраво і образно. Аналіз метафоричних засобів у літературних творах дозволяє дослідити культурні та соціальні аспекти взаємодії персонажів, а також виявити особливості міжособистісної комунікації в англійській мові як іноземної, дослідження функціонування метафори в компліментах набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації демонструють зростаючий інтерес до метафори як ключового інструмента дискурсивного аналізу та міжособистісної комунікації. У працях, присвячених літературі,

зокрема в огляді «90+ Metaphor Examples in Literature» (2025) та матеріалах The Albert Team (2025), підкреслюється багатофункціональність метафори, її здатність формувати художню образність і водночас передавати глибинні смисли. Дослідження на ресурсі Discourse Analyzer (2024) розглядає метафору як елемент дискурсивної практики, що структурує комунікацію та виявляє приховані концепти. У науковій праці Hettmann (2013) увага зосереджується на лінгвістичних формах та когнітивних репрезентаціях метафори, що дозволяє глибше осмислити її функції в академічному та художньому дискурсі. Водночас оглядове джерело Litcharts систематизує визначення метафори, роблячи акцент на її універсальності в літературних текстах. Особливо цінним для дослідження є експериментальне дослідження Zhao Gao та ін. (2017), яке доводить, що у романтичному контексті жінки частіше позитивно реагують на компліменти, висловлені метафоричною мовою, що підкреслює практичне значення метафори для побудови міжособистісних відносин. Сукупність цих праць формує ґрунтовну теоретичну базу для аналізу функціонування метафори в англійських компліментах у літературному дискурсі.

Мета дослідження – проаналізувати функціонування метафори в англійських компліментах на матеріалі літературних творів, виявити її дискурсивні та прагматичні особливості та визначити вплив на комунікативну ефективність і емоційне забарвлення висловлювань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метафора є універсальним когнітивним та мовним механізмом, який дозволяє передавати складні емоції, ставлення та оцінки більш образно й експресивно. В англійських компліментах метафора використовується для підсилення позитивної оцінки адресата, створення емоційного ефекту та демонстрації мовної креативності. Застосування метафор у компліментах не лише робить висловлювання більш виразними, а й відображає соціокультурні та міжособистісні норми мовного спілкування (Hettmann, 2013).

Дослідження функціонування метафори в англійських компліментах дозволяє виявити специфіку її використання в різних контекстах літературного дискурсу, зрозуміти, як автори передають характер персонажів і їхні емоційні стани, а також як метафори впливають на сприйняття комунікативного акта.

Англійські компліменти є одним із ключових елементів міжособистісного спілкування, де метафора виконує кілька функцій (Discourse Analyzer, 2024):

1. Підкреслення зовнішності або емоційних характеристик

Метафори допомагають зробити оцінку яскравою та незабутньою, наприклад, порівняння з дорогоцінним каменем або сонцем.

2. Виявлення творчості мовця

Використання оригінальних метафор демонструє ерудицію, креативність і гумор, що підвищує соціальний статус мовця в очах адресата.

3. Зміцнення міжособистісного зв'язку

Метафоричні компліменти створюють теплу, дружню атмосферу і підвищують емоційну близькість між учасниками спілкування.

4. Соціокультурна функція

Метафори відображають культурні коди та цінності, характерні для англійського середовища, що дозволяє зрозуміти міжкультурні особливості комунікації.

Нижче подана табл. 1 з прикладами метафор в англійських компліментах (The Albert Team, 2025).

Таблиця 1

Приклади метафор в англійських компліментах

№	Комплімент	Тип метафори	Пояснення
1	You are a shining star!	Космічна/світлова метафора	Порівняння людини з яскравою зіркою для підкреслення її винятковості
2	Your smile is sunshine.	Природна метафора	Усмішка порівнюється з сонячним промінням, що створює позитивний настрій
3	You have a heart of gold.	Ціннісна/метафора якості	Порівняння доброти людини з дорогоцінним металом
4	Your voice is music to my ears.	Музична метафора	Голос порівнюється з музикою, що викликає емоційне задоволення
5	You're a breath of fresh air.	Природна метафора	Людина порівнюється зі свіжим повітрям, що символізує легкість і приємну присутність
6	Your ideas sparkle like diamonds.	Ціннісна/візуальна метафора	Ідеї порівнюються з діамантами для підкреслення їхньої унікальності та цінності
7	You light up the room.	Світлова метафора	Метафора, що показує, як присутність людини робить оточення яскравішим

Аналіз таблиці показує, що метафори в англійських компліментах переважно належать до категорій світлових, природних, музичних та ціннісних образів. Вони покликані не лише оцінити зовнішність чи поведінку адресата, але й створити емоційний зв'язок між співрозмовниками.

Метафоричні компліменти характеризуються високим рівнем емоційності, образності та індивідуалізації, що робить їх більш ефективними в комунікативному плані, ніж прості прямі похвали. Використання метафори дозволяє передати суб'єктивне ставлення мовця, додати елемент гри та креативності, а також відобразити культурні норми англійського середовища (Zhao Gao; Shan Gao; Lei Xu; Xiaoxiao Zheng; Xiaole Ma; Lizhu Luo; Keith M. Kendrick, 2017).

Метафора завжди була одним із ключових засобів художньої виразності, адже вона дозволяє автору створювати нові смислові площини та розкривати внутрішній світ персонажів. У структурі англійських компліментів метафора набуває особливої ваги, оскільки саме через неї розкриваються індивідуальні почуття, емоційні акценти та культурні коди, що впливають на міжособистісну комунікацію. У літературному дискурсі комплімент перестає бути лише актом позитивної оцінки: він стає художнім інструментом, який поглиблює емоційну атмосферу та створює багатозначний підтекст.

Аналіз функціонування метафори у компліментах англійських та американських авторів дозволяє виявити багаторівневість цього явища. З одного боку, метафоричні компліменти відображають емоційну сферу персонажів, їхнє ставлення одне до одного, з іншого – вони слугують символічним відображенням ширших філософських та культурних тем. Саме через метафору комплімент може перетворюватися на відображення ідеалу краси, символ прагнень чи навіть маркер внутрішнього конфлікту героя. Таким чином, дослідження цієї проблематики відкриває нові перспективи для розуміння літературного дискурсу, де мова стає не лише засобом комунікації, а й інструментом художнього пізнання світу.

Нижче подана табл. 2 з прикладами метафор у англійських компліментах із літературних творів (90+ Metaphor Examples in Literature: From Classics to Modern Works, 2025).

Таблиця 2

Приклади метафор у англійських компліментах із літературних творів

№	Метафора/Комплімент	Джерело	Тип метафори	Пояснення
1	«But soft, what light through yonder window breaks? It is the east, and Juliet is the sun.»	<i>Romeo and Juliet</i> , William Shakespeare	Природна/ світлова	Ромео підносить Джульєтту до рівня сонця, символізуючи життєдайність, тепло і значимість для нього
2	«All the world's a stage, and all the men and women merely players.»	<i>As You Like It</i> , William Shakespeare	Концептуальна	Життя порівнюється з театральною виставою, що підкреслює ролі, які люди відіграють у соціальному контексті
3	«The sun in the west was a drop of burning gold that slid near and nearer the sill of the world.»	<i>Lord of the Flies</i> , William Golding	Візуальна/ природна	Опис заходу сонця створює образ цінності і переходу часу, додає емоційності сцені
4	«His imagination was a spider's web, catching dancing fairies.»	<i>Dombey and Son</i> , Charles Dickens	Образна/ фантастична	Порівняння уяви дитини з павутиною передає її крихкість, витонченість та магічність мислення
5	«The streets were a furnace, the sun an executioner.»	<i>Native Son</i> , Richard Wright	Ситуаційна/ символічна	Метафора робить оточення активною загрозою, відображає внутрішнє і соціальне напруження
6	«She felt her heart swell like a wave, pressing up toward her throat.»	<i>The Awakening</i> , Kate Chopin	Природна/ емоційна	Образ хвилі підкреслює наростання емоційного стану, внутрішнє переживання свободи та самопізнання
7	«Time is the moving image of eternity.»	<i>Timaeus</i> , Plato	Філософська/ абстрактна	Порівняння часу з втіленням вічності передає складну концепцію плинності та трансцендентності

У літературному творі *The Storm* Кейт Шопен метафора «Her mouth was a fountain of delight» передає інтенсивність емоційного та фізичного задоволення персонажки. Образ «фонтана» створює яскраву сенсорну картину, що підсилює відчуття радості та естетичного задоволення, роблячи сцену більш живою та емоційно насиченою. Завдяки такій метафорі читач сприймає емоції персонажа через візуальні та відчуттєві образи, що дозволяє глибше зануритися у внутрішній світ героїні.

У романі *Speak* Лорі Хейлс Андерсон метафора «Mr. Neck storms into class, a bull chasing thirty-three red flags» поєднує гумор і тваринний образ для характеристики вчителя. Порівняння його поведінки з буйним биком передає агресивність, хаотичність та неконтрольованість дій персонажа з точки зору оповідача. Це дозволяє читачеві не лише побачити сцену в дії, а й відчути внутрішнє сприйняття героя, що підкреслює емоційний та психологічний вплив вчителя на учнів.

У романі *The Last Star* Ріка Янсі метафора «I am a shark, Cassie... A shark who dreamed he was a man» використовує образ хижака для відображення внутрішнього конфлікту персонажа. Порівняння з акулою підкреслює його агресивну, невідворотну природу та відчуження від людських якостей, демонструючи боротьбу між інстинктами і свідомістю. Завдяки цій метафорі читач отримує глибше розуміння психологічного стану героя, його внутрішніх страхів і неможливості повністю підпорядкуватися соціальним нормам.

Аналіз показує, що метафори в англійських компліментах у художніх текстах часто належать до світлових, природних, тваринних, сенсорних і концептуальних образів. Вони виконують кілька ключових функцій:

1. Емоційна функція: метафори підкреслюють емоційний стан персонажа або інтенсивність його переживань (наприклад, *The Awakening*, *The Storm*).
2. Комунікативна функція: метафори дозволяють персонажам передати захоплення, захоплюючи оцінку або критику, що наближає текст до «компліментного» ефекту (наприклад, Джульєтта як «сонце» у *Romeo and Juliet*).
3. Концептуальна та символічна функція: у творах Шекспіра та Голдінга метафори підкреслюють філософські ідеї або соціальні ролі (*As You Like It*, *Lord of the Flies*).
4. Сенсорна та естетична функція: метафори роблять образи більш яскравими, зорво та емоційно привабливими (*The Storm*, *Dombey and Son*).
5. Функція персоніфікації та характеристики: порівняння персонажів із тваринами або об'єктами допомагає показати їхні внутрішні конфлікти та риси характеру (*The Last Star*, *Speak*).

У романі F. Scott Fitzgerald *The Great Gatsby* метафора «Gatsby believed in the green light, the orgastic future that year by year recedes before us» постає як багаторівневий образ прагнення до недосяжного. Спершу «green light» символізує кохання Гетсбі до Дейзі, але поступово перетворюється на універсальну метафору мрії та ілюзорного майбутнього, яке завжди відступає. Образ «boats against the current» розширює її значення, показуючи спільність людського досвіду боротьби за мрію.

У цьому метафоричному контексті «зелений вогонь» стає певним компліментом не лише Дейзі, а й самому прагненню, адже він наділяє об'єкт почуттів величчю й абсолютною значущістю [Metaphor].

У трагедії William Shakespeare *Romeo and Juliet* яскравим прикладом компліментарної метафори є фраза: «It is the east, and Juliet is the sun». Ромео підносить Джульєтту до космічного масштабу, уподібнюючи її сонцю. Ця метафора не просто передає захоплення красою коханої, а й створює відчуття її життєдайної сили, адже саме сонце дарує світло, тепло й життя. У цьому випадку метафора функціонує як найвищий ступінь компліменту, бо герой не обмежується описом зовнішньої вроди, а проголошує Джульєтту центром власного існування [Metaphor].

У романі James Joyce *A Portrait of the Artist as a Young Man* метафоричність любовної поезії Стівена Дедала виявляється в образах «Your eyes have set man's heart ablaze» та «Above the flame the smoke of praise goes up from ocean rim to rim». Тут любов уподібнюється до полум'я, яке спалює й водночас підносить. Метафора «chalice flowing to the brim» розкриває силу почуттів, переплетених із релігійною символікою. Така компліментарна мова водночас величає об'єкт кохання й демонструє поетичний запал героя. Однак, оскільки його почуття засновані радше на ідеалізації, ніж на реальному досвіді, метафори звучать дещо гіперболізовано – що підкреслює юнацьку наївність і неповноту розуміння любові [Metaphor].

У сатиричному романі Kurt Vonnegut *Cat's Cradle* заголовкова метафора «cat's cradle» стає потужним символом ілюзорності людських уявлень. Гра з мотузкою, яка створює складні візерунки, виявляється беззмисловою: «No damn cat, and no damn cradle.» Цей образ виводить на рівень абсурду спроби знайти сенс там, де його немає, і водночас критикує суспільні та наукові конструкції. У контексті компліменту ця метафора функціонує іронічно: вона показує, що навіть красиві форми (мовні, ігрові, метафоричні) можуть прикривати пустоту. На відміну від романтичних метафор Шекспіра чи Джойса, тут бачимо комплімент не людині, а самому ілюзорному порядку, який, втім, виявляється примарним [Metaphor].

Аналіз функціонування метафори в англійських компліментах у літературних творах засвідчує, що метафора виступає не лише художнім засобом, а й важливим інструментом міжособистісної комунікації у художньому дискурсі. Через неї автори підносять образ коханої чи ідеалізованого об'єкта до рівня космічних чи сакральних величин (як у Шекспіра чи Джойса), наділяють звичайні явища універсальними значеннями (як у Фіцджеральда), або ж навпаки – розкривають ілюзорність людських уявлень (як у Воннегута). Таким чином, комплімент у метафоричній формі виходить за межі побутового висловлювання та стає складовою ідейно-художньої тканини тексту, що виражає як індивідуальні почуття, так і загальнолюдські смисли.

Загалом, у літературних текстах метафори, які функціонують як компліменти, підсилюють емоційне, когнітивне та соціокультурне сприйняття персонажів, роблячи їхні взаємодії більш виразними та запам'ятовуваними. Вони демонструють, як художня мова може підвищувати ефект компліменту, поєднуючи оцінку, емоції та символіку в одному висловлюванні.

Висновки. Метафора у структурі англійських компліментів у літературному дискурсі виконує багатогранну функцію, поєднуючи емоційно-експресивний, естетичний, когнітивний і комунікативний рівні. Вона дозволяє письменникам не лише прикрасити висловлювання, а й надати йому більшої глибини, емоційної насиченості та символічності. Завдяки метафорі комплімент перестає бути лише актом люб'язності: він перетворюється на засіб художнього осмислення дійсності, який допомагає виразити індивідуальний світогляд автора й створювати багатозарядний образ персонажів. У такому аспекті компліменти відображають не тільки інтимно-особистісні стосунки, а й соціокультурні цінності, закладені в літературний твір.

У результаті компліментарні метафори постають не лише мовними засобами, а й інструментами поглибленого розкриття характерів і психологічних станів персонажів. Вони сприяють формуванню багатомірному дискурсу, де особисті почуття героїв переплітаються з універсальними смислами – ідеєю кохання, пошуком ідеалу, прагненням гармонії чи боротьбою зі внутрішніми суперечностями. Таким чином, функціонування метафори в англійських компліментах свідчить про її вагоме значення у літературному дискурсі: вона не лише поглиблює комунікацію між персонажами, але й виступає своєрідним містком між авторським задумом, культурним контекстом та читацьким сприйняттям.

References:

1. 90+ Metaphor Examples in Literature: From Classics to Modern Works. 2025. URL: <https://spines.com/metaphor-examples-in-literature/>
2. Discourse Analyzer. Metaphors in Discourse Analysis (2024). URL: <https://discourseanalyzer.com/metaphors-in-discourse-analysis/>
3. Herrmann, J. B. (2013). Metaphor in academic discourse: Linguistic forms, conceptual structures, communicative functions and cognitive representations. [PhD-Thesis – Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam]. LOT. 362 p. URL: <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/75859570/complete%20dissertation.pdf>
4. Metaphor. URL: <https://www.litcharts.com/literary-devices-and-terms/metaphor>
5. The Albert Team. Metaphor in Literature: AP® English Literature Review. 2025. URL: <https://www.albert.io/blog/metaphor-in-literature-ap-english-literature-review/>
6. Zhao Gao; Shan Gao; Lei Xu; Xiaoxiao Zheng; Xiaole Ma; Lizhu Luo; Keith M. Kendrick (2017). Women prefer men who use metaphorical language when paying compliments in a romantic context. URL: <https://www.nature.com/articles/srep40871>

Отримано: 7 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 20 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 25 жовтня 2025 р.

email: olganazarenko1@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-628-910>

email: oksanaenglishteacher@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5924-6174>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-56-61](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-56-61)Назаренко О. І., Нестеренко О. Є. Системні ознаки передвиборчого дискурсу (на прикладі американської передвиборчої кампанії 2023-2024 років). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острого : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 56–61.

УДК: 811.111'42

Назаренко Ольга Іванівна,
старший викладач кафедри іноземних мов історичного та філософського факультетів
Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Нестеренко Оксана Євгенівна,
викладач кафедри іноземних мов факультетів психології та соціології
Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СИСТЕМНІ ОЗНАКИ ПЕРЕДВИБОРЧОГО ДИСКУРСУ (на прикладі американської передвиборчої кампанії 2023-2024 років)

Запропонована стаття присвячена проблемі лінгвальної реалізації певних системних ознак (маніпулятивності, агональності, агресивності) дискурсу американської передвиборчої кампанії 2023-2024 років.

Передвиборчий дискурс – це особливий складний жанр політичної комунікації, який характеризується чітко визначеними диференційними ознаками інституціонального спілкування, має ознаки особистісного спілкування, обумовленого ситуацією вільної комунікації, включаючи спонтанне мовлення, а також має етноспецифічне маркування. Для передвиборчого дискурсу, як для різновиду політичного, головними концептами є «влада» та «політики», але при цьому базова ідея концепту «влада» переміщується на його складову «боротьба за владу». Саме цей тип дискурсу впливає на формування симпатій та переконань виборців і таким чином формує політичні реалії країни, що і зумовлює актуальність його дослідження.

Характерними системними ознаками американського передвиборчого дискурсу 2023 -2024 років (останньої передвиборчої кампанії у США) є маніпулятивність, агональність та агресивність. Усі вищезазначені ознаки реалізуються за допомогою певних мовних засобів, аналіз яких представляє особливий інтерес.

Системна ознака маніпулятивності втілюється за допомогою наступних вербальних засобів: «навішування ярликів», аксіологем із негативним значенням, комунікативної категорії «свій-чужий», повтору.

Агональність даного типу дискурсу реалізується за допомогою тактик обвинувачення, «аналіз-мінус», викриття. Дані тактики здійснюються шляхом використання кандидатами наступних вербальних одиниць: антонімів, риторичних питань, повтору часових маркерів, лексичних одиниць із брутальним значенням.

Щодо агресивності, то вона характерна лише для передвиборчої риторики кандидата від Республіканської партії Дональда Трампа і втілюється наступними мовними одиницями: агресивними метафорами, образами насильства, певними модальними дієсловами та наказовим дієсловом «let» у відповідних контекстах.

Перспективи майбутніх розвідок вбачаємо у подальших дослідженнях низки системних ознак передвиборчого дискурсу та мовних засобів їхнього втілення, які є ключовими факторами розуміння преференцій та вподобань електорату, що врешті-решт призводять до втілення в життя намірів одного із кандидатів зайняти найвищий пост в країні.

Ключові слова: передвиборчий дискурс, маніпулятивність, агональність, агресивність.

Olga Nazarenko,
senior lecturer at the Department of Foreign Languages of Philosophy and History Faculties of Educational and Scientific
Institute of Philology of Kyiv National Taras Shevchenko University

Oksana Nesterenko,
lecturer at the Department of Foreign Languages of Psychology and Sociology Faculties of Educational and Scientific
Institute of Philology of Kyiv National Taras Shevchenko University

SYSTEMIC FEATURES OF ELECTORAL DISCOURSE (based on the example of the U.S. presidential campaign of 2023-2024)

The proposed article is devoted to the problem of linguistic realization of certain systemic features (manipulativeness, agonality, aggressiveness) in the discourse of the 2023–2024 American presidential campaign.

Electoral discourse is a specific and complex genre of political communication characterized by clearly defined differential features of institutional interaction, while also displaying traits of personal communication conditioned by the context of free interaction, including spontaneous speech. It also bears ethnospecific markers. As a variety of political discourse, its core concepts are “power” and “politicians,” but the fundamental idea of the concept of “power” shifts toward its component – “the struggle for power.” This particular type of discourse directly influences the formation of voters’ sympathies and beliefs, thereby shaping the political realities of a country, which determines the relevance of its study.

The characteristic systemic features of the American electoral discourse of 2023–2024 (the latest U.S. presidential campaign) are manipulateness, agonality, and aggressiveness. All of these features are realized through specific linguistic means, the analysis of which is of particular interest.

The systemic feature of manipulateness is manifested through the following verbal means: labeling, axiological units with negative connotations, the communicative category of “us vs. them,” and repetition.

The agonality of this type of discourse is realized through the tactics of accusation, “minus-analysis,” and exposure. These tactics are implemented by candidates through the use of the following verbal units: antonyms, rhetorical questions, repetition of temporal markers, and lexical items with harsh or offensive meanings.

As for aggressiveness, it is characteristic only of the electoral rhetoric of the Republican Party candidate, Donald Trump, and is manifested through the following linguistic units: aggressive metaphors, images of violence, certain modal verbs, and the imperative verb "let" in relevant contexts

The prospects for future research lie in further exploration of a range of systemic features of electoral discourse and the linguistic means of their realization, which are the key factors in understanding the preferences: and inclinations of the electorate—ultimately leading to the implementation of one candidate's intentions to attain the highest office in the country.

Keywords: electoral discourse, manipulateness, agonality, aggressiveness.

Постановка проблеми. Передвиборчий дискурс є головним інструментом політичної комунікації між кандидатами (партіями) та виборцями. Саме через передвиборчий дискурс політики формують свої позиції, впливають на громадську думку, мобілізують електорат і конкурують за владу. Саме в цьому дискурсі мова виконує не лише комунікативну, а ще й соціальну, ідеологічну та психологічну функції, формуючи політичну реальність.

Дослідження характерних ознак цього типу дискурсу та способів їх вербальної реалізації є ключовим в усвідомленні стратегічного використання мови для маніпуляції, впливу на електорат та переконання виборців, дискредитації опонентів, і, таким чином, приходу до влади.

Усі характерні ознаки передвиборчого дискурсу є яскраво вираженими у риторичі американських політиків під час передвиборчої кампанії 2023-2024 років, що і визначає **актуальність** даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оскільки передвиборчий дискурс є базовим фактором формування політичних симпатій та вподобань виборців, багато відомих сучасних лінгвістів вивчали його вербальну складову. Серед них Р. Водак, В. Бенуа, П. Коркоран, Р. Джослін, Дж. Помпер.

У вітчизняній лінгвістиці О. І. Білик, С. О. Кривенко присвятили низку робіт певним проблемам передвиборчого дискурсу.

Але незважаючи на роботи цих провідних лінгвістів, які присвячені характеристикам передвиборчого дискурсу, ціла низка його ознак залишається недостатньо дослідженою.

Мета і завдання дослідження. Метою цієї статті є дослідження вербальних засобів реалізації певних системних ознак (маніпулятивності, агональності, агресивності) американського передвиборчого дискурсу 2023-2024 років. Дана мета передбачає виконання таких **завдань**:

1) проаналізувати засоби вербального втілення таких ключових системних ознак американського передвиборчого дискурсу 2023-2024 років як маніпулятивність, агональність та агресивність;

2) порівняти шляхи лінгвальної реалізації цих ознак у обох головних претендентів на президентську посаду: Камали Гарріс та Дональда Трампа;

3) відібрати та дослідити мовний матеріал, який і є втіленням системних ознак передвиборчої риторичі обох кандидатів на президентську посаду у США в 2023-2024 роках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституція всезагальних виборів як інструмент легітимізації та стабілізації існуючого політичного режиму є найважливішим елементом сучасної політичної системи. Загальнонаціональні вибори, на яких обирають президента країни, надають можливість розпізнати розстановку політичних сил в країні на певному етапі її історичного розвитку, визначити ступінь довіри громадян до програмних засад партії, що бере участь у виборчому процесі, виразити ставлення виборців до конкретних політичних діячів, які балотуються на найвищий державний пост. За оцінкою політологів для більшості людей участь у виборах є головною, і найчастіше одною формою участі у політичному житті. Для політичних партій та політиків, що є їхніми представниками, участь у президентській кампанії є ні чим іншим, як показником їх власної конкурентоспроможності, критерієм ефективної політичної діяльності. В суспільно-політичній ситуації, що склалася, саме на виборців покладається відповідальність за прийняття виваженого рішення, що визначає курс розвитку країни протягом законодавчо передбаченого проміжку часу, обмеженого закінченням поточної та початком наступної виборчої кампанії. З зв'язку з цим, партія, що іде у владу, має переконати виборців віддати свій голос саме її представникові, як єдиному гідному кандидату на найвищий державний пост у країні. Вочевидь успішне рішення цієї задачі залежить, при інших рівних умовах, від комунікативної компетенції політиків, що і пояснює глибоку зацікавленість дослідників саме передвиборчим дискурсом.

Передвиборчий дискурс – це особливий складний жанр політичної комунікації, який характеризується чітко визначеними диференційними ознаками інституціонального спілкування, має ознаки особистісного спілкування, обумовленого ситуацією вільної комунікації, включаючи спонтанне мовлення, а також має етноспецифічне маркування.

Структурні компоненти передвиборчого дискурсу є ідентичними структурним компонентам політичного дискурсу, але в той самий час вони відмічені власною специфікою, що є основою для виділення передвиборчого дискурсу як окремої дискурсної одиниці.

Для передвиборчого дискурсу, як для різновиду політичного, основними концептами є «влада» та «політики», але при цьому базова ідея концепту «влада» переміщується на його складову «боротьба за владу».

Передвиборчий дискурс, як об'єкт лінгвістичних досліджень, є у центрі уваги як іноземних, так і українських дослідників.

Р. Водак визначає передвиборчий дискурс як «стратегічну, мультимодальну форму політичної комунікації, яка спрямована на переконання та мобілізацію виборців, сформована політичними контекстами й найкраще аналізується за допомогою міждисциплінарних підходів, таких як критичний дискурс-аналіз.» (Wodak, 2007: 218).

Вона розглядає передвиборчий дискурс як піджанр політичного дискурсу, який за своєю суттю є стратегічним і спрямованим на переконання, має міждисциплінарний характер, оскільки для його вивчення є необхідним поєднання лінгвістики, соціології, політології та медіазнавства. Учена виступає за історико-дискурсивний підхід, який пов'язує тексти з їхнім соціально-політичним та історичним контекстом. (Wodak, 2007).

Р. Водак окреслює наступні ключові особливості передвиборчого дискурсу:

1. Стратегічність (дискурс створений для переконання).

2. Контекстуальна чутливість (потребує багаторівневого аналізу контексту, є залежним від національних, культурних та історичних умов).

3. Прагматичні засоби (спирається на натяки та імплікатурні значення).

4. Ідеологічна навантаженість (часто використовує закодовані або приховані повідомлення, непрямі твердження, що зберігають можливість заперечення).

5. Динамічність та адаптивність (політики адаптують свій дискурс до громадської думки та медіа-фреймінгу) (Wodak, 2007).

Р. Джослін розглядає передвиборчий дискурс у контексті комунікації та політології, підкреслюючи важливість обґрунтування аналізу реальними політичними процесами, а не абстрактними чи надмірно формальними підходами, та дає цьому типу дискурсу достатньо широке визначення: «мова, що використовується для впливу на політичну поведінку та процеси або їх відображення. Це включає не лише офіційну політичну комунікацію (наприклад, промови, дебати, політичні документи), але й висвітлення в ЗМІ, передвиборчу рекламу та висловлення громадської думки» (Joslyn, 1986: 311). Дослідник підкреслює, що політичний дискурс включає як елітну, так і масову комунікацію, що робить його динамічним та суперечливим простором. Він критикує вчених, які аналізують політичну мову, не враховуючи фактичний політичний контекст чи наміри, наприклад, зосереджуючись виключно на риторичі чи синтаксисі.

Також, він зазначає, що передвиборчий дискурс є інструментальним та стратегічним, тобто націленим на досягнення певних цілей, ідеологічно навантаженим, діалогічним та суперечливим, оскільки діє не лише зверху вниз (від політиків до громадян), а й знизу вгору (від громадян до інституцій), і часто включає конкуруючі наративи, опосередкованим, так як значна частина його фільтрується через медіаканали, що впливає на тон, структуру та охоплення цього типу дискурсу, тимчасовим та ситуативним, оскільки він змінюється разом із часом, подіями та контекстами (Joslyn, 1986).

П. Коркоран характеризує передвиборчу риторіку як «метод особливої компетенції в упорядкуванні, перевірці та вдосконаленні широких областей інформації з метою формулювання аргументів на користь політики, що сприяє суспільному благу» (Corcoran, 1979: 78). Він бачить виборчий дискурс як дисципліноване мистецтво, спрямоване на представлення обґрунтованих аргументів для переконання виборців.

Учений вбачає передвиборчий дискурс як риторичне мистецтво, що ґрунтується на класичних принципах аргументації та переконання, публічне видовище, яке вимагає емоційності та акторської майстерності, стратегічне використання мови із залученням риторичних фігур, кліше та стратегій ідентифікації. Також Коркоран підкреслює, що іноді передвиборчий дискурс має поверхневий, механізований підхід, що надає перевагу підтриманню іміджу над справжнім спілкуванням.

Дослідник також зазначає, що передвиборчий дискурс активно використовує повторення (гасел, ключових слів, емоційних образів) для створення впізнаваності й формування емоційного зв'язку. Це часто впливає більше, ніж логіка, оскільки мова політиків формує не лише думки, але й інтерпретації подій. Через акценти, метафори та опозиції дискурс створює уявлення про проблему та пропонує «правильний» підхід до її вирішення. У сучасних передвиборчих кампаніях політики часто адаптують повідомлення до конкретних аудиторій – за віком, цінностями, регіоном чи інтересами. Це дозволяє їм «говорити мовою виборця» і звучати більш переконливо. (Corcoran, 1979).

Дж. Помпер зазначає, що «передвиборчий дискурс – це структуроване, стратегічне та часто емоційно забарвлене спілкування, яке використовують кандидати, партії та медіа з метою впливу на сприйняття виборців, визначення політичного вибору та мобілізації громадської підтримки під час виборчої кампанії». (Pomper, 1992: 53)

Погляд Помпера на передвиборчий дискурс ґрунтується на стратегічній комунікації, сформованій партійною ідеологією, сегментацією виборців та впливом медіа.

Передвиборчий дискурс є функціональним, партійно зумовленим та емоційно насиченим інструментом для здобуття суспільної підтримки, визначення політичного змісту та структурування демократичного змагання (Pomper, 1992).

В. Бенуа виділяє шість базових положень, на яких ґрунтується функціональна теорія дискурсу політичної кампанії, яка широко застосовується вченими для дослідження передвиборчого дискурсу: 1) голосування – це акт порівняння; 2) кандидати повинні виділятися з-поміж опонентів; 3) повідомлення політичної кампанії – важливий спосіб виділення з-поміж кандидатів; 4) схвалення, напад і захист – методи створення образу кандидата; 5) дискурс виборів охоплює дві основні теми: політику і особистість кандидата; 6) кандидат повинен набрати більшу частину голосів виборців (Benoit, 2022).

Вітчизняні дослідники також приділяють значну увагу вивченню передвиборчого дискурсу. В одній із своїх робіт О. Білик досліджує певні характеристики цього типу дискурсу та наводить наступне визначення його: «Ми розуміємо передвиборчий дискурс як складну мисленнєво-комунікативну діяльність, яка є сукупністю процесу й результату і включає як позалінгвальний, так і власне лінгвальний аспекти і яка зумовлена організацією і проведенням передвиборчої кампанії і розглядаємо його як інституційний вид спілкування, що є різновидом політичного, має усі характеристики, притаманні політичному дискурсу, і набір відмінних ознак. Передвиборчим дискурсом називаємо дискурс президентських виборів, а терміни “передвиборчий дискурс” і “передвиборча комунікація” вживаємо як синонімічні.» (Білик, 2016: 52-53). Це визначення, з нашої точки зору, є всеохоплюючим та одним із найзмістовніших у сучасній українській лінгвістиці.

Передвиборчий дискурс – це також мовний жанр, що є складною комунікативною подією, і в той самий час – вербальним оформленням цієї комунікативної події, має певний рольовий склад учасників, відрізняється публічністю та офіційністю. Наприклад, публічний виступ кандидата на пост президента включає спонування та заклики до дій, відображає переконливу позицію адресанта та має особливий емоційний настрій.

Спираючись на результати досліджень передвиборчого дискурсу вищезазначеними ученими, можна виділити наступні системні ознаки передвиборчого дискурсу, що є характерними для будь-якої виборчої кампанії та реалізуються за допомогою вербальних засобів: 1. маніпулятивність. Оскільки метою будь-якої виборчої кампанії є перемога на виборах, яка досягається шляхом впливу на електорат, що передбачає заміну когнітивної інформації, яку мають виборці, на інформацію, вигідну для претендента. Тому високий ступінь маніпулятивності стає основною і визначальною ознакою передвиборчого дискурсу.

Ось одні із самих ефективних способів маніпулювання свідомістю, до яких американські політики вдаються у своїх передвиборчих промовах.

«Навішування ярликів», де так звані «ярлик» є спотвореною та необ'єктивною характеристикою людини або явища, яка виражена в емоційно забарвленій формі.

Ось що говорить Дональд Трамп про своїх політичних опонентів на першій офіційній передвиборчій акції, присвяченій виборам 2024 року на підтримку його кандидатури, яка мала місце у місті Вако, штат Техас, 25 березня 2023 року: «*They're allowed to write up **fake** dossiers, send it around to everybody, and it turned out to be a **total** hopes. There was nothing true in it. It was done by the Democrats and **crooked** Hillary Clinton. But they persecuted us and yet Joe Biden is a **stone-cold** criminal, **caught dead to right**, and nothing happens to him.*» (1)

Вживаючи такі негативні аксіологеми як «fake, total hopes, Трамп хоче зазначити, що усі 34 звинувачення, висунуті проти нього американськими судами, не відповідають дійсності і є наклепами. Для характеристики лідерів Демократичної партії, яка в той час перебувала при владі, Гіларі Клінтон та президента Джозефа Байдена він використовує брутальні прикметники «crooked» та «stone-cold», щоб представити їх виборцям у край негативно світлі, звертаючи особливу увагу на те, що такі незаконні, з його точки зору, рішення суду можливі лише при його політичних опонентах, підкреслюючи, що Президент Байден залишився непокараним «caught dead to right». Таким чином, маніпулюючи свідомістю виборців, Трамп хоче їх переконати, що лише при його правлінні можлива чесна та справедлива судова система.

Використання комунікативної категорії «свій-чужий» є дуже важливим орієнтиром в усвідомленні світу. Вона відображає бінарність нашого світогляду, поділ на «своє» (безпечне, те, що ми визнаємо та схвалюємо) та «чуже» (незнайоме, небезпечне, те, що ми не схвалюємо).

Саме цю маніпулятивну тактику використовує Дональд Трамп, виголошуючи промову на з'їзді Республіканської партії, коли офіційно приймає висунення його цією партією кандидатом на посаду Президента 19 липня 2024 року: «*Energy... Raised it, **they** took our energy policies and destroyed them. Then **they** immediately went back to them, but by that time, so much was lost. But **we** will do it at levels that nobody's ever seen before, and **we'll** end lots of different things. **We'll** start paying off debt and start lowering taxes even further. **We** gave you the largest tax cut. **We'll** do it more.*» (2)

Тут Трамп торкається досить болючого для американського суспільства питання про енергетичну політику США. «Ми, Республіканці» (свої хороші) будемо продовжувати розвиток традиційних енергоджерел, що призведе до зниження цін на енергоносії, зниження податків та створення нових робочих місць. «Вони, Демократи» (чужі, погані) наполягають на розвитку «зеленої» енергетики, руйнуючи енергетичну політику Трампа, що призведе до зростання цін та податків.

Застосування в даному випадку цієї тактики є край маніпулятивним і призведе до зміни уподобань та цінностей виборців, а в подальшому до екологічної кризи, що Трамп замовчує.

Наступною поширеною практикою є повтор. Повтор одних і тих самих тверджень закріплює інформацію у свідомості виборця. Таким чином, окрім мовного впливу на електорат також здійснюється психологічний тиск.

Ось що говорить Камала Гарріс, кандидатка на президентську посаду від Демократичної партії, у своїй промові визнання поразки на виборах 6 листопада 2024 у Вашингтоні: «*While I concede this election, I do not concede **the fight** that fueled this campaign. **The fight -- the fight** for freedom, for opportunity, for fairness, and the dignity of all people, **the fight for the ideals** at the heart of our nation, **the ideals** that reflect America at our best. That is **the fight** I will never give up. I will never give up **the fight** for a future where Americans can pursue their dreams.*» (3).

Повторюючи абстрактний іменник fight, Камала Гарріс досить наполегливо переконує виборців, що, незважаючи на програш на виборах, вона та представники її партії будуть продовжувати активно боротися за традиційні цінності свободи та демократії. Саме повтор іменників «fight» та «ideals» робить цю її частину такою, що не залишає місця для сумнівів щодо її намірів.

Наступною характерною ознакою передвиборчого дискурсу є агональність (від грецького «агон» – жорстка словесна боротьба між представниками різних політичних сил) (Бусел, 2009: 9). В передвиборчому дискурсі агональність – це спосіб комунікації протиборчих сторін, які за допомогою певних лінгвальних стратегій і тактик досягають своєї мети – перемоги у президентських виборах.

Однією із найпоширеніших тактик реалізації агональності є обвинувачення. Саме її досить успішно застосовує Камала Гарріс у своїй промові у Вашингтоні 29 жовтня 2024 року за тиждень до дня виборів. Промова відбулася на тому самому ж місці, де Дональд Трамп виступав перед штурмом Капітолію 6 січня 2021 року: «*Look, we know who Donald Trump is. He is the person who stood at this very spot nearly four years ago and sent an armed mob to the United States Capitol to overturn the will of the people in a free and fair election – an election that he knew he lost. Americans died as a result of that attack. 140 law enforcement officers were injured because of that attack.*

And while Donald Trump sat in the White House watching as the violence unfolded on television, he was told by his staff that the mob wanted to kill his own vice President, and Donald Trump responded with two words. "So what?"(4)

Претендентка на посаду Президента від Демократів звинувачує Дональда Трампа в тому, що майже чотири роки тому він із цього ж місця закликав підтримувати натовп, який пішов на штурм Капітолію 6 січня 2021 року, намагаючись скасувати результати чесних виборів, які він програв, що призвело до загибелі людей і поранення 140 правоохоронців. Ця тактика вербально реалізована за допомогою лексичних одиниць та словосполучень із посиленням негативним забарвленням «an armed mob», «overturn the will of the people», «many Americans died», «violence», «to kill his own vice President», а також фразою, яка є кульмінацією цинізму та зневаги Трампа до американського народу «So, what?».

Ще однією тактикою, яка застосовується у агональній риторичі претендентів для привертання уваги виборців, є тактика «аналіз-мінус». Ця тактика полягає у створенні враження об'єктивного аналізу дій, висловлювань або особистості опонента, але з прихованою метою дискредитації.

Цікавий приклад такої практики можемо побачити у офіційній промові Камали Гарріс про прийняття номінації на пост президента США від Демократичної партії, яка відбулася 22 серпня 2024 року у місті Чикаго: «*Fellow Americans, this election is not only the most important of our lives, it is one of the most important in the life of our nation. In many ways, Donald Trump is*

an **unserious** man. But the consequences – but the consequences of putting Donald Trump back in the White House **are extremely serious**.

Consider – consider not only the **chaos and calamity** when he was in office, but also the **gravity** of what has happened since he lost the last election.» (5)

Основними засобами вербальної реалізації цієї тактики слугують антоніми «serious – unserious». Спочатку підкреслюючи історичне значення цих виборів, кандидатка зазначає негативну особистісну рису Трампа «unserious», а завершує своє твердження значущим мінус-висновком про можливі наслідки його перебування у Білому домі «serious consequences», що знецінює Трампа як кандидата. Вищезгаданий мінус – висновок значно обтяжується такими негативними аксіологемами як «chaos», «calamity», «gravity».

Для підвищення рівня агональності своєї передвиборчої риторики, політики часто вдаються до тактики викриття. Це одна із агональних тактик, яка спрямована на демонстрацію моральної, політичної або професійної непридатності опонента через викриття його прихованих намірів, помилок, суперечностей або компрометуючих фактів.

Ось як використовує цю тактику кандидат у президенти Дональд Трамп на президентських дебатах із своєю опоненткою Камалією Гарріс, щоб дискредитувати політичну, зробивши наголос на розбіжності між її словами та реальними діями, що є ознаками її нещирості та неефективності: «So, she just started by saying **she's going to do this, she's going to do that, she's going to do all these wonderful things. Why hasn't she done it? She's been there for 3 1/2 years. They've had 3 1/2 years to fix the border. They've had 3 1/2 years to create jobs and all the things we talked about. Why hasn't she done it? The masks are off. She won't do it.**» (6)

Для досягнення своєї мети автор висловлювання використовує такі мовні засоби, як риторичні питання, які повторюються, «Why hasn't she done it?», іронічні повтори обіцянок, спрямованих на майбутнє, щоб підкреслити їхню порожнечу «she's going to do this, she's going to do that», повтор часових маркерів, які підкреслюють невиправдану бездіяльність Камалі Гарріс протягом певного часу «3 1/2 years», викривальне твердження «the masks are off, Future Simple для прогностичної дискредитації, коли опонента заздалегідь проголошують неспроможним щось зробити «She won't do it».

Агресивність, як характерна ознака передвиборчого дискурсу, також вартує аналізу.

Агресивність у передвиборчому дискурсі – це типова стратегічна ознака комунікації, що проявляється у використанні вербальних засобів із метою дискредитації політичних опонентів, мобілізації електорату та посилення ідеологічного протистояння.

Ось одне із самих агресивних тверджень передвиборчої кампанії 2024 року, яке висловив Дональд Трамп під час інтерв'ю каналу «Fox News» напередодні виборів: «*I think the bigger problem is the people from within. We have some **very bad people, some sick people, radical-left lunatics. It should be very easily handled by, if necessary, by National Guard or if really necessary by the military. Because they can't let that happen.***» (7)

Ефект агресивності досягається шляхом використання словосполучень із вкрай негативним значенням «very bad people, sick people, radical –left lunatics», спрямованих на приниження опонентів, модальне дієслово «should» в даному контексті передає ідею впевненості та примусу, заклик до силових структур «National Guard», «the military» підсилює страх і загрозу та розмиває межі між політикою та силовими методами.

Ось ще один приклад агресивної передвиборчої риторики Дональда Трампа: «**Let's put her with a rifle, standing there with nine barrels shooting at her. OK? Let's see how she feels about it. You know, when the guns are trained on her face.**» (8). Це Трамп сказав у Арізоні 30 жовтня 2024 року під час своєї бесіди із протрамповським журналістом Такером Карлсоном про свого критика экс-конгресвумена Ліза Чемсі.

Такий високий рівень вербальної агресії досягається шляхом використання погрозливих метафор та образів насильства «nine barrels shooting at her», «guns trained at her face», шляхом вживання іронічно-саркастичної фрази «Let's see how she feels about it», удавані нейтральність та співчуття якої створюють саркастичний ефект, що посилює зневагу до його опонентки. Залучення слухачів через наказове дієслово «let's» перетворює їх на співучасників насильства, вживання особового займенника «her» замість імені робить жінку об'єктом цільової атаки, як мішень.

Передвиборча риторика Камалі Гарріс, на нашу думку, не містить агресивності.

Висновки. Таким чином, характерними ознаками передвиборчого дискурсу президентської кампанії 2023-2024 років в США є маніпулятивність, агональність та агресивність. Усі вищезазначені ознаки реалізуються лінгвально за допомогою зазначених вище лексичних одиниць та граматичних конструкцій із метою дискредитації свого опонента в очах виборців та отримання президентської посади.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у поглибленому дослідженні широкого спектру ознак передвиборчого дискурсу, оскільки ретельний аналіз саме цього типу дискурсу дає можливість усвідомити в цей надскладний час, які саме вербальні засоби створюють наративи, що викликають симпатію виборців та формують їхні переваги.

Література:

1. Білик О. І. Темпоральна організація американського передвиборчого дискурсу : 10.02.04. дис... канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 2016. 236 с.
2. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. Бусел В. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1728 с.
3. Benoit W. L. Communication in Political Campaigns: Functional Analysis of Election Messages. New York: Peter Lang, 2022. 336 p.
4. Corcoran P. Political Language and Rhetoric. New York: Univ of Texas Pr, 1979. 216 p.
5. Joslyn R. Keeping Politics in the Studying of Political Discourse. *Form, Genre and the Study of Political Discourse*. Columbia: Univ. of S. Carol Press, 1986. P. 301 – 338.
6. Pomper G. Passions and Interests. Political Party Concepts of American Democracy. Lawrence: University Press of Kansas, 1992. 192 p.
7. Wodak R. Pragmatics and Critical Discourse. A Cross-Disciplinary Inquiry. *Pragmatics and Cognition*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2007. P. 203 – 225.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. <https://www.rev.com/transcripts/donald-trump-hosts-first-2024-presidential-campaign-rally-in-waco-texas-transcript>
2. <https://www.nytimes.com/2024/07/19/us/politics/trump-rnc-speech-transcript.html>
3. <https://rollcall.com/factbase/harris/transcript/kamala-harris-remarks-concession-speech-november-6-2024/>
4. <https://theblackwallsttimes.com/2024/10/30/full-transcript-of-vice-president-kamala-harriss-ellipse-speech/>
5. <https://www.nytimes.com/2024/08/23/us/politics/kamala-harris-speech-transcript.html>
6. <https://abcnews.go.com/Politics/harris-trump-presidential-debate-transcript/story?id=113560542>
7. <https://www.politico.com/news/2024/10/13/trump-military-election-day-00183565>
8. <https://www.politico.com/live-updates/2024/10/31/2024-elections-live-coverage-updates-analysis/trump-rips-liz-cheney-00186693>

References:

1. Bilyk O., (2016). *Temporalna organizatsiia amerykanskogo peredyborchogo dyskursu* [Temporal Organization of American Pre-election Discourse]. (PhD Thesis). Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
2. Busel V., (Ed.). (2007). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language]. Kyiv, Irpen: VTF "Perun" [in Ukrainian].
3. Benoit W. L., (2022). *Communication in Political Campaigns: Functional Analysis of Election Messages*. New York: Peter Lang. 336 p. [in English].
4. Corcoran P., (1979). *Political Language and Rhetoric*. New York: Univ of Texas Pr. 216 p. [in English].
5. Joslyn R., (1986). Keeping Politics in the Studying of Political Discourse. *Form, Genre and the Study of Political Discourse*. Columbia: Univ. of S. Carol Press, 301-338 [in English].
6. Pomper G., (1992). *Passions and Interests. Political Party Concepts of American Democracy*. Lawrence: University Press of Kansas. 192 p. [in English].
7. Wodak R., (2007). Pragmatics and Critical Discourse. A Cross-Disciplinary Inquiry. *Pragmatics and Cognition*. Amsterdam: John Benjamin's Publishing Company, 203 – 225 [in English].

Sources of supporting material:

1. <https://www.rev.com/transcripts/donald-trump-hosts-first-2024-presidential-campaign-rally-in-waco-texas-transcript>
2. <https://www.nytimes.com/2024/07/19/us/politics/trump-rnc-speech-transcript.html>
3. <https://rollcall.com/factbase/harris/transcript/kamala-harris-remarks-concession-speech-november-6-2024/>
4. <https://theblackwallsttimes.com/2024/10/30/full-transcript-of-vice-president-kamala-harriss-ellipse-speech/>
5. <https://www.nytimes.com/2024/08/23/us/politics/kamala-harris-speech-transcript.html>
6. <https://abcnews.go.com/Politics/harris-trump-presidential-debate-transcript/story?id=113560542>
7. <https://www.politico.com/news/2024/10/13/trump-military-election-day-00183565>
8. <https://www.politico.com/live-updates/2024/10/31/2024-elections-live-coverage-updates-analysis/trump-rips-liz-cheney-00186693>

Отримано: 10 жовтня 2025 р.

Прорецензовано: 25 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 2 листопада 2025 р.

email: osmachko@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6659-4679>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-62-65](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-62-65)Осьмачко О. С. Концептуалізація понять «влада» і «народ» у політичному дискурсі Китаю. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острого : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 62–65.

УДК: 81`42: 811.581

Осьмачко Оксана Сергіївна,
аспірантка 4 року навчання кафедри східної філології
за спеціальністю 035 Філологія освітньо-науковою програмою «Філологія у вимірах сьогодення:
мовознавство, літературознавство, перекладознавство»,
Київський національний лінгвістичний університет

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТЬ «ВЛАДА» І «НАРОД» У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ КИТАЮ

Стаття аналізує взаємну репрезентацію концептів «ВЛАДА» (权力, *quánlì*) та «НАРОД» (人民, *rénmín*) у китайському політичному дискурсі з позицій когнітивно-дискурсивного підходу. На матеріалі офіційних промов вищого керівництва КНР, партійних документів та медійних публікацій простежено, як лінгвістичні засоби кодифікують ідеологічну модель взаємодії між Комуністичною партією Китаю, державою та суспільством. Показано, що концепт «ВЛАДА» стабільно задається як партійно спрямований і інституційно централізований ресурс керування, нормалізований формулами «служіння народу», «здійснення згідно із законом» та метафорою «влада у клітці правил». Концепт «НАРОД» фігурує як адресат політики, отримувач вигод від розвитку та мобілізований колективний суб'єкт, чия «воля» трактується і реалізується через партійно-державні механізми. Лексико-семантичні та фразеологічні моделі (на кшталт 权力为民所用 / 利为民所谋) формують стійкі рамки легітимації, у яких «народ» постає джерелом влади, а «партія» – комунікативним посередником її реалізації. Запропоновано типологію дискурсивних рамок «служіння», «законності», «контролю/нагляду» та «морального авторитету», що структурують уявлення про належне здійснення влади та межі її застосування. Наукова новизна полягає у поєднанні корпусного спостереження за колокаційними патернами з аналізом метафоричних і нормативних конструктів, що дає цілісну картину того, як взаємодіють концепти «ВЛАДА» і «НАРОД» у мовленнєвих практиках сучасної КНР. Практична значущість полягає у можливості застосування результатів у перекладознавстві, міжкультурній комунікації та інтерпретації офіційної риторики КНР у міжнародних відносинах.

Ключові слова: китайський політичний дискурс; «влада» (权力, *quánlì*); «народ» (人民, *rénmín*); когнітивно-дискурсивний аналіз; легітимація; метафора «клітки правил»; партія–народ–влада; колокаційні патерни.

Oksana Osmachko,
4th year postgraduate student
Department of Oriental Philology,
Kyiv National Linguistic University

CONCEPTUALIZATION OF THE CONCEPTS OF “POWER” AND “PEOPLE” IN CHINA’S POLITICAL DISCOURSE

The article analyzes the mutual representation of the concepts of “power” (权力, *quánlì*) and “people” (人民, *rénmín*) in China’s political discourse from the perspective of a cognitive-discursive approach. Drawing on official speeches by the top leadership of the PRC, party documents, and media publications, the study traces how linguistic means codify the ideological model of interaction between the communist party of china, the state, and society.

It is shown that the concept of “power” is consistently framed as a party-directed and institutionally centralized governing resource, normalized through formulas such as “serving the people,” “exercising power in accordance with the law,” and the metaphor of “power in the cage of rules.” the concept of “people” appears as a policy recipient, beneficiary of development, and a mobilized collective subject whose “will” is interpreted and implemented through party-state mechanisms.

Lexico-semantic and phraseological patterns (e.g., 权力为民所用 / 利为民所谋) construct stable frames of legitimation in which the “people” emerge as the source of power, while the “party” functions as the communicative intermediary of its realization. The article proposes a typology of discursive frames—those of “service,” “legality,” “control/supervision,” and “moral authority”—that structure notions of proper power execution and its limits.

The scientific novelty lies in combining corpus-based observation of collocational patterns with analysis of metaphorical and normative constructs, offering a comprehensive view of how the concepts of “power” and “people” interact in the linguistic practices of contemporary China. The practical relevance lies in the applicability of the findings to translation studies, intercultural communication, and interpretation of official PRC rhetoric in international relations.

Keywords: Chinese political discourse; “power” (权力, *quánlì*); “the people” (人民, *rénmín*); cognitive-discursive analysis; legitimation; “cage of rules” metaphor; Party – people – power; collocational patterns.

Постановка проблеми. Зі зростанням ролі Китайської Народної Республіки у глобальній політиці активізується поширення китайських дискурсивних практик, що стають об'єктом дослідження в політичній лінгвістиці та міжкультурній комунікації. Центральними концептами китайського політичного дискурсу виступають «ВЛАДА» (权力, *quánlì*) та «НАРОД» (人民, *rénmín*), які визначають структуру та функціонування державної ідеології й комунікативної практики. Через ці категорії формується уявлення про легітимність політичної системи, суспільний договір і механізми взаємодії між партією, державою та громадянами.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що китайська концептуалізація понять «ВЛАДИ» і «НАРОДУ» суттєво відрізняється від західних політичних традицій, поєднуючи елементи конфуціанської спадщини, легістських доктрин та марксистсько-ленінської ідеології. Розуміння цих категорій у китайському контексті є необхідним не лише для теоретич-

ного аналізу політичного дискурсу, а й для практики міжнародних відносин, адже воно визначає логіку офіційної риторики та політичних рішень керівництва КНР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістиці концепт розглядається як багатовимірний когнітивний одиниця, що поєднує мовний, культурний і ментальний аспекти. Він слугує засобом відображення колективного досвіду та суспільних цінностей. Саме тому аналіз концептів у політичному дискурсі дозволяє з'ясувати, як формується національна ідеологія. Варто зазначити, що концептуалізація політичних понять у різних культурах суттєво відрізняється, що підтверджують як класичні, так і сучасні дослідження.

У китайському контексті поняття «народ» і «влада» мають глибоку історичну традицію. Ще в трактаті «Лунь юй» Конфуцій наголошував на моральному обов'язку правителя діяти в інтересах підданих, підкреслюючи їхню взаємозалежність (Конфуцій, 2003). Ідеї легізму, зокрема у працях Хань Фейцзи, акцентували на необхідності жорсткого контролю й примусу як основи ефективного управління (Han Feizi, 2003). У період Мао Цзедуну ці категорії були інтегровані та вербалізовані в марксистсько-ленінську парадигму: «народ» ототожнювався з трудящими класами, а «вороги народу» – з об'єктами політичного переслідування (Mao Zedong, 1965–1977).

У добу реформ Ден Сяопін запропонував прагматичну інтерпретацію ролі влади, наголошуючи, що «лідерство – це служіння», тобто влада має сенс лише тоді, коли вона спрямована на благо народу (Xiaoping, 1984–1994). Цей підхід отримав подальший розвиток у риторичі його наступників. Зокрема, Ху Цзіньтао запропонував концепт «гармонійного суспільства», де народ виступає центральним суб'єктом соціального розвитку (Hu Jintao, 2005). Сі Цзіньпін, у свою чергу, запровадив поняття «цілісний процес народної демократії» (全过程人民民主) й неодноразово стверджував, що «прагнення народу до кращого життя є метою нашої боротьби» (Xi Jinping, 2014–2021).

Серед сучасних китайських теоретиків варто відзначити Чжао Тін'яня, який розвинув концепцію «спільноти єдиної долі людства». У його підході «НАРОД» розглядається не лише як внутрішньополітична, а й як глобальна категорія (Zhao, 2018). Водночас західні дослідники підкреслюють ідеологічну специфіку китайського політичного дискурсу. Наприклад, Каллахан описує КНР як «песимістично-оптимістичну націю», де офіційна риторика балансує між оптимістичними образами єдності народу та песимістичними наративами про загрози від «ворогів» (Callahan, 2010). Белл стверджує, що сучасний «новий конфуціанізм» поєднує традиційні морально-етичні уявлення з партійною ідеологією, створюючи гібридну модель взаємодії понять «ВЛАДА» та «НАРОД» (Bell, 2008).

У колективній монографії Фербенка та Голдмана простежується історична трансформація понять «НАРОД» і «ДЕРЖАВА» в Китаї. Дослідники стверджують, що китайська політична традиція послідовно тлумачила владу як централізовану, а народ – як її моральну основу (Fairbank & Goldman, 2006). У державних публікаціях, зокрема у виданнях аналітичного бюро партійної літератури, акцент робиться на пріоритеті «людиноцентричного» розвитку, орієнтованого на задоволення інтересів народу (Party Literature Research Office, 2019). Подібні ідеї підтримуються й аналітичними центрами, які розглядають багаторівневу структуру концепту «НАРОД» – як колективного, так і індивідуального суб'єкта (Jiangsu Think Tank, 2020).

Окрема група досліджень зосереджена на сучасному дискурсивному оформленні концепту «ВЛАДА». У західній літературі аналізуються метафоричні моделі у висловлюваннях китайських лідерів: «влада як небезпечна сила, яку слід замкнути в клітку законів» (Sloss, 2023), або як ресурс м'якої сили, що забезпечує Китаю міжнародну присутність (Wuthnow, 2018). Теоретичні аспекти легітимності влади в межах концепції «народної демократії» розглядаються також у рецензованих академічних публікаціях (Tian, X., Ba, Y., & Zhang, X., 2021).

Таким чином, сучасна наукова література охоплює широкий спектр підходів до аналізу понять «ВЛАДА» і «НАРОД» в китайському політичному дискурсі – від історичних трансформацій до новітніх ідеологічних моделей. Однак недостатньо дослідженим залишається питання когнітивно-лінгвістичної структури цих концептів у сучасній комунікативній практиці КНР, а також їхнього функціонального взаємозв'язку в межах офіційної ідеологічної парадигми.

Концепт «народ» у китайському політичному дискурсі.

У китайській політичній традиції поняття «НАРОД» (人民 *rénmín*) має не лише соціальний чи статистичний зміст, а й потужне ідеологічне навантаження. Це поняття функціонує як концептуальна опора політичної легітимності, одночасно позначаючи джерело суверенітету та головну цільову орієнтацію державної політики. В офіційній риторичі саме «народ» виступає головним адресатом державної турботи, мірилом справедливості рішень і джерелом усієї влади. Таке бачення зафіксоване в основоположних державних документах, зокрема в постулаті «народ є господарем країни» (人民当家作主), який покладено в основу інтерпретації китайської соціалістичної демократії (Конституція КНР, 1982; Xi Jinping, 2014–2021).

Історично поняття «НАРОД» формувалося як складна категорія, що вбирає в себе елементи кількох впливових доктрин. У конфуціанській традиції народ розглядається як моральне мірило для правителя: правитель має володарювати в інтересах підданих, і лише тоді його влада є справедливою. Натомість у легістській моделі народ сприймається як об'єкт управління, який потребує жорсткого контролю, примусу та дисципліни. У сучасному політичному дискурсі зберігається ця двоїстість: народ, з одного боку, виступає джерелом легітимності, а з іншого – адресатом патерналістської державної опіки (Конфуцій, 2003; Han Feizi, 2003).

Починаючи з маоїстського періоду, поняття «НАРОД» починає відігравати активну ідеологічну функцію. У текстах Мао Цзедуну народні маси (人民群众 *rénmín qúnzhòng*) зображуються як головна рушійна сила історії, а партія – як авангард, що виражає їхні колективні інтереси. Гасло «служіння народові» (为人民服务 *wèi rénmin fúwù*) закріплює образ народу як рушії революції та водночас головного політичного суб'єкта, водночас підконтрольного партії та символічно зведеного в ідеологічний центр. Народ у цьому контексті не є просто сукупністю індивідів, а ідеологічною конструкцією, яка легітимізує керівну роль Комуністичної партії.

З початком реформ Ден Сяопіна акценти в інтерпретації концепту зміщуються з революційної риторичі на економічну прагматику. Народ постає як кінцевий отримувач благ модернізаційного розвитку, а легітимність політичного курсу все частіше аргументується його здатністю забезпечити економічне зростання та підвищення добробуту. Партійна риторика

цього періоду зосереджується на гаслах, які підкреслюють, що розвиток здійснюється «для народу» та «заради народу» – ці формули закріплюють образ народу як кінцевого отримувача позитивних змін і водночас підтверджують доцільність існуючої політичної системи (Deng Xiaoping, 1984–1994; Hu Jintao, 2005).

У політичному мисленні періоду, який позначається як «нова ера» (新時代), що асоціюється з правлінням Сі Цзіньпіна, концепт «народ» отримує ще більше ідеологічне навантаження. Він трактується як головний історичний суб'єкт і рушій глобальних перетворень. Риторика цього періоду активно використовує формули, які надають народу статус головного героя епохи, творця майбутнього й носія цінностей, що виходять за межі національного простору. Через концепт «спільноти єдиної долі людства» (人类命运共同体 *rénlèi mìngyùn gòngtóngtǐ*) народ подається не лише як внутрішній чинник легітимності, а й як елемент гуманістичної місії Китаю.

У мовному вимірі концепт «НАРОД» закріплюється через систему постійно відтворюваних мовних формул, що мають оцінне й символічне навантаження. Такі вислови, як «усе – заради народу» (一切为了人民) чи «розвиток в інтересах народу» (发展为了人民), формують сталу ціннісну рамку, у якій не лише як реальний суб'єкт політичної дії, а й як смислове виправдання всієї політичної стратегії держави. Через подібні мовні конструкції створюється враження, що кожне політичне рішення апелює до волі й блага народу, незалежно від його реальної участі в ухваленні цих рішень.

На концептуальному рівні «НАРОД» мислиться як колективна трудова спільнота нації, об'єднана спільними цінностями, історичною пам'яттю та економічною метою. Водночас до цього ядра приєднуються численні периферійні значення, що стосуються окремих соціальних, культурних і етнічних груп, історичних нарративів, а також сучасних уявлень про добробут і прогрес. Концепт не є фіксованим або універсальним – він постійно адаптується до потреб політичної риторики та змінюється залежно від ідеологічного фокусу партійного керівництва. У такий спосіб «НАРОД» функціонує як гнучкий мовно-ідеологічний ресурс, який виконує водночас мобілізаційну, легітимаційну та репрезентативну політичну функції – як усередині країни, так і на зовнішньополітичному рівні.

Концепт «ВЛАДА» у політичному дискурсі Китаю

Поняття «ВЛАДА» (权力, *quánlì*) посідає центральне місце в китайському політичному дискурсі, адже через нього визначаються уявлення про політичний порядок, ієрархію інституцій, механізми керування та легітимацію правлячої еліти. В офіційних документах постійно підкреслюється, що вся влада належить народові. Однак у практичному вимірі вона розуміється насамперед як партійно-державна: концентрується в руках органів, що діють під егідою Комуністичної партії Китаю (КПК) і втілюють її політичний курс.

Особливістю китайської моделі є відсутність традиційного для Заходу поділу влади. У конституційному і дискурсивному просторі влада постає як єдина, цілісна система, що не допускає автономії окремих гілок. Формулювання на кшталт «єдність влади» (权力统一) трапляються у виступах і нормативних документах як важливе ідеологічне положення, яке, за офіційною логікою, забезпечує стабільність та ефективність управління (Hu Jintao, 2005; Party Literature Research Office, 2019).

На мовному рівні концепт влади часто реалізується через поєднання інституційного та нормативного аспектів. У виступах лідерів і текстах державних документів домінують вирази на зразок «влада служить народові», «здійснювати владу згідно з законом», «контроль за владою». Це свідчить про спробу нормативно окультурити саму ідею влади, надати їй образу функціонального, законного і підзвітного механізму.

Важливим для китайського дискурсу є також образ «влади в клітці закону» (把权力关进制度的笼子里), який часто повторюється після його першого вживання Сі Цзіньпіном у 2013 році. Метафора слугує когнітивним каркасом, у якому влада постає як потенційно небезпечна сила, що потребує обмеження через правила, закон і моральний контроль. У такий спосіб влада репрезентується не тільки як інструмент керування, а й як об'єкт суспільної недовіри, що має бути під постійним наглядом.

Проте водночас зберігається риторичний зв'язок між концептами «ВЛАДА» і «НАРОД»: у партійному дискурсі влада трактується як така, що походить від народу і здійснюється в його інтересах (权为民所用, 利为民所谋). Це формулювання створює семантичну рамку, у якій влада не є чимось зовнішнім до народу, а нібито виводиться з його волі, хоча реалізується саме через партійно-державні інститути. Такий підхід посилює символічний зв'язок між владою і народом, але водночас послаблює уявлення про народ як самостійного носія влади.

У лексико-семантичному плані концепт влади охоплює як централізовану державну силу (国家权力), так і конкретних виконавців її повноважень – чиновників, партійні кадри, представників органів управління різного рівня. Така багаторівнева структура дозволяє гнучко маніпулювати образом влади: то як інституції, яка має служити народу, то як об'єкта контролю, то як носія ідеологічного авторитету.

Крім функціонального виміру, «ВЛАДА» у китайському дискурсі також має ціннісне забарвлення. У випадку, коли вона перебуває під контролем, діє в рамках закону і виконує завдання, визначені партією, її оцінюють позитивно – як чинник порядку, розвитку й добробуту. У протилежному разі (при зловживаннях або корупції) вона піддається критиці, проте завжди в межах офіційної риторики, яка не ставить під сумнів саму модель влади, а лише її реалізацію окремими суб'єктами.

Таким чином, влада в китайському політичному дискурсі репрезентується не як нейтральна або технічна категорія, а як ідеологічно навантажене поняття, що втілює державну волю, реалізовану через партійне керівництво, під зовнішньою рамкою «служіння народові».

Взаємозв'язок концептів «НАРОД» і «ВЛАДА»

У китайському політичному дискурсі концепти «НАРОД» (人民 *rénmín*) та «ВЛАДА» (权力 *quánlì*) не функціонують ізольовано – між ними існує тісний смисловий і комунікативний зв'язок, який формується в межах офіційної ідеологічної парадигми. Формула «вся влада належить народові» (全国人民当家作主), зафіксована в Конституції КНР, у партійній риторіці набула статусу аксіоматичного твердження, яке виконує роль основної легітимаційної конструкції сучасної китайської політичної моделі.

Однак, попри декларативну присутність народу як джерела влади, у структурі дискурсу чітко проглядається асиметрія між символічним і практичним рівнями реалізації цих концептів. Згідно з офіційною логікою, народ не здійснює владу безпосередньо, а передає її через вертикаль партійно-державного управління. Таким чином, влада хоч і «походить від народу»,

але реалізується партією, яка, у свою чергу, позиціонує себе як авангард народу й головний інтерпретатор його інтересів (Mao Zedong, 1965–1977; Xi Jinping, 1984–1994).

Цей подвійний статус народу – водночас як суверена і як об'єкта опіки з боку партії – створює специфічну дискурсивну напругу. Народ проголошується джерелом політичної влади, але фактично постає в ролі адресата політичних рішень, прийнятих від його імені. У цьому контексті особливо показовими є сталі словосполучення, що регулярно повторюються в партійному мовленні: «влада – для народу», «влада служить народові», «той, хто має владу, повинен приймати нагляд народу» (Xi Jinping, 2014–2021). Такі висловлювання формують уявлення про взаємну відповідальність, але не передбачають повноцінної участі народу у прийнятті рішень.

Ключовим елементом цього дискурсивного механізму виступає партія як посередник. Саме вона визначає, як інтерпретувати волю народу, якими мають бути стратегічні цілі держави та яким чином ці цілі реалізуються. У цьому сенсі Комуністична партія Китаю виступає не лише як орган влади, а й як комунікативний центр, через який відбувається узгодження між народом і владою. Концепт «спільноти єдиної долі» (共同体 gòngtóngtǐ), запропонований Чжао Тін'яном, також передбачає цю структурну роль партії як координатора колективної суб'єктності (Zhao, 2018).

На рівні семантики концепти «влада» і «народ» пов'язані через низку повторюваних мовних моделей, що виконують легітимізаційні, мобілізаційні та ідеологічні функції. Відповідно до офіційної риторики, народ має довіряти партії, влада – служити народові, а партія – втілювати зв'язок між ними. Такий дискурсивний трикутник «партія – народ – влада» не є простою схемою, а виконує роль центрального семантичного вузла в політичній картині світу, що пропонується сучасним китайським дискурсом.

Література:

1. Конфуцій. *Лунь юй (Бесіди і судження)* / пер. з кит. – Київ : Дух і Літера, 2003.
2. Bell, D. *China's New Confucianism: Politics and Everyday Life in a Changing Society*. – Princeton : Princeton University Press, 2008.
3. Callahan, W. *China: The Pessoptimist Nation*. – Oxford : Oxford University Press, 2010.
4. Deng Xiaoping. *Selected Works of Deng Xiaoping*. Vol. I–III. – Beijing : Foreign Languages Press, 1984–1994.
5. Fairbank, J. K.; Goldman, M. *China: A New History*. – Cambridge, MA : Belknap Press of Harvard University Press, 2006.
6. Han Feizi. *Basic Writings* / transl. by Burton Watson. – New York : Columbia University Press, 2003.
7. Hu Jintao. *Building a Harmonious Socialist Society*. [Промова]. – Пекін, 2005.
8. Jiangsu Think Tank. *On the People as the Foundation of Governance* [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу: https://www.jsthinktank.com/wap/zhijiangsu/zhengzhi/202009/t20200902_6788137.shtml (дата звернення: 15.09.2025).
9. Mao Zedong. *Selected Works of Mao Tse-tung*. Vol. I–V. – Beijing : Foreign Languages Press, 1965–1977.
10. Party Literature Research Office. *People-centered Development in the New Era* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dswxyjy.org.cn/n1/2019/0625/c219021-31192849.html> (дата звернення: 15.09.2025).
11. Sloss, D. L. China's Growing Discourse Power and Resurgent Authoritarianism // *Case Western Reserve Journal of International Law*. – 2023. – Vol. 55, No. 1. – P. 359–399. – Режим доступу: <https://scholarlycommons.law.case.edu/jil/vol55/iss1/14> (дата звернення: 16.09.2025).
12. Tian, X.; Ba, Y.; Zhang, X. The Conceptual Metaphor of Governance in *The Governance of China* // *Open Access Library Journal*. – 2021. – Vol. 8, No. 1. – DOI: 10.4236/oalib.1108147. – Режим доступу: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=113299> (дата звернення: 16.09.2025).
13. Wuthnow, J. *The Concept of Soft Power in China's Strategic Discourse* [Електронний ресурс]. – Indian Strategic Knowledge Online, 2018. – Режим доступу: <https://www.indianstrategicknowledgeonline.com/web/Concept%20of%20Soft%20Power%20in.pdf> (дата звернення: 16.09.2025).
14. Xi Jinping. *The Governance of China*. Vol. I–III. – Beijing : Foreign Languages Press, 2014–2021.
15. Zhao, T. *Redefining a Community of Shared Future for Mankind*. – Beijing : People's Publishing House, 2018.

References:

1. Konfutsiy. (2003). Lun' yuy (Besidy i sudzhennya) [The Analects (Conversations and Judgments)] (Transl. from Chinese). Kyiv: Duxh i Litera. [in Ukrainian].
2. Bell, D. (2008). *China's new Confucianism: Politics and everyday life in a changing society*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
3. Callahan, W. A. (2010). *China: The pessoptimist nation*. Oxford: Oxford University Press.
4. Deng, X. (1984–1994). *Selected works of Deng Xiaoping* (Vols. I–III). Beijing: Foreign Languages Press.
5. Fairbank, J. K., & Goldman, M. (2006). *China: A new history* (2nd ed.). Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
6. Han Feizi. (2003). *Basic writings* (B. Watson, Trans.). New York: Columbia University Press.
7. Hu, J. (2005). *Building a harmonious socialist society* [Speech]. Beijing.
8. Jiangsu Think Tank. (2020). *On the people as the foundation of governance*. Retrieved September 15, 2025, from https://www.jsthinktank.com/wap/zhijiangsu/zhengzhi/202009/t20200902_6788137.shtml
9. Mao, Z. (1965–1977). *Selected works of Mao Tse-tung* (Vols. I–V). Beijing: Foreign Languages Press.
10. Party Literature Research Office. (2019). *People-centered development in the new era*. Retrieved September 15, 2025, from <https://www.dswxyjy.org.cn/n1/2019/0625/c219021-31192849.html>
11. Sloss, D. L. (2023). China's growing discourse power and resurgent authoritarianism. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 55(1), 359–399. Retrieved September 16, 2025, from <https://scholarlycommons.law.case.edu/jil/vol55/iss1/14>
12. Tian, X., Ba, Y., & Zhang, X. (2021). The conceptual metaphor of governance in *The Governance of China*. *Open Access Library Journal*, 8(1), e8147. <https://doi.org/10.4236/oalib.1108147>
13. Wuthnow, J. (2018). *The concept of soft power in China's strategic discourse*. Retrieved September 16, 2025, from <https://www.indianstrategicknowledgeonline.com/web/Concept%20of%20Soft%20Power%20in.pdf>
14. Xi, J. (2014–2021). *The governance of China* (Vols. I–III). Beijing: Foreign Languages Press.
15. Zhao, T. (2018). *Redefining a community of shared future for mankind*. Beijing: People's Publishing House.

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА СИСТЕМИ МОВИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отримано: 26 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 20 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 28 жовтня 2025 р.

email: 0983202692@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-7795-6160>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-66-69](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-66-69)

Застріжна Л. В. Семасіологічний та граматичний аналіз дієслів англійської, української та іспанської мов. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 66–69.

УДК: 811.111+811.161.2+811.134.2):81'367.625[81'373.7+81'36]

Застріжна Лідія Володимирівна,

старший викладач,

кафедра латинської та іноземних мов,

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

СЕМАСІОЛОГІЧНИЙ ТА ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЄСЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІСПАНСЬКОЇ МОВ

У статті здійснено семасіологічний та граматичний аналіз дієслів англійської, іспанської та української мов. Розглянуто основні граматичні категорії дієслів цих трьох мов, їх семантичні особливості, функціональне навантаження, валентність та синтаксична роль у реченні. Особливу увагу приділено типологічним відмінностям між аналітичною, флексійною та аглютаивною структурами. Проаналізовано часові, видові та станні категорії дієслів у трьох мовах, а також визначено спільні й відмінні риси у їхньому вживанні. Особливу увагу приділено специфіці вираження аспектуальності та перехідності дієслів у кожній з мов. Проведене дослідження сприяє глибшому розумінню мовної структури та може бути корисним для філологів, перекладачів та викладачів іноземних мов. Аналіз дозволив виявити як спільні, так і відмінні риси в системі дієслівних категорій, їхніх граматичних форм і семантичного навантаження. Зроблено спробу визначити та виявити семантику та способи функціонування дієслів в українській, англійській та іспанській мовах, їх лексичну співвідносність, спільні та відмінні ознаки, що, безперечно, належать до генезисних та типологічних характеристик дієслів. Кореляція семантичних асоціацій дає змогу оцінити та відтворити конкретну мовну картину, що є важливим для повноцінного оволодіння іноземною мовою. Зіставлення здійснюється на основі прикладів із сучасної художньої літератури, публіцистики та розмовного мовлення. Проведене дослідження сприяє глибшому розумінню мовної структури, типологічних особливостей дієслівних систем та може бути корисним для філологів, перекладачів, викладачів і студентів мовних спеціальностей.

Ключові слова: дієслово, аспектуальність, контрастивна семасіологія, категорія виду, категорія часу, флексійність, семантика, дієслово-предикат, грамема, категорія обмеженості.

Lidiia Zastrizhna,

Senior lecturer,

Danylo Halytskyi Lviv National Medical University,

Latin and foreign languages department

SEMASIOLOGICAL AND GRAMMATICAL ANALYSIS OF VERBS IN ENGLISH, UKRAINIAN, AND SPANISH LANGUAGES

The article presents a semasiological and grammatical analysis of verbs in English, Spanish, and Ukrainian. It examines the main grammatical categories of verbs in these three languages, their semantic features, functional roles, valency, and syntactic functions within the sentence. Special attention is paid to typological differences among analytical, inflectional, and agglutinative language structures. The study analyzes tense, aspect, and voice categories in the three languages and identifies both common and divergent features in their usage. Particular focus is given to the expression of aspectuality and transitivity in each language. The research contributes to a deeper understanding of linguistic structures and may be of practical use for philologists, translators, and foreign language instructors. The analysis reveals both shared and distinct features in the system of verbal categories, their grammatical forms, and semantic functions. An attempt is made to identify and describe the semantics and functioning mechanisms of verbs in Ukrainian, English, and Spanish, as well as their lexical correspondences and typological characteristics, which are closely tied to their genesis. The correlation of semantic associations enables the reconstruction and interpretation of specific language pictures of the world, which is crucial for comprehensive foreign language acquisition. The comparison is based on examples from contemporary fiction and spoken language. This research enhances our understanding of the typological properties of verbal systems and serves as a valuable resource for philologists, translators, instructors, and students of linguistic disciplines.

Keywords: verb, aspectuality, contrastive semasiology, aspect category, tense category, inflectionality, semantics, predicate verb, grammeme, boundedness category.

Неповторність у відображенні лексико-семантичних систем різних мов, зокрема, своєрідність та спільні та відмінні ознаки дієслів, є найціннішою ознакою щодо самобутності кожної окремої мовної системи. У зіставному вивченні всіх рівнів мови застосовують семантичний принцип. Мовна скарбниця світу налічує майже шість тисяч мов, кожна з яких має спільні та відмінні з іншими мовами ознаки. Не випадково французький мовознавець Ж.Вандрієс писав: "Не таке вже помилкове твердження, що існує стільки ж різних мов, скільки мовців. Але, з іншого боку, не буде помилковим і твердження, що існує тільки одна людська мова під усіма широтами, єдина за своєю суттю" (Vendryes, 1921:447). Повний контрастивний аналіз мов передбачає виявлення фактів збігу і розбіжностей не тільки у структурах мов, а й у функціонуванні подібних і відмінних структурних елементів. Порівнюючи тексти та їх переклади іншими мовами можна зустріти заміни, не передбачені жодним словником чи посібником. Вживання слів, словосполучень, граматичних конструкцій у кожній мові зумовлені контекстом (мовним, побутовим, ситуативним, культурно-історичним) і правила мовлення формулюються як тенденція і характеризують елементи мови передусім з боку їх вживання. Саме тому мови унікальні й неповторні не лише в структурно-типологічному плані, а й у тому, як вони підбирають і комбінують мовні засоби у процесі номінації.

Зіставна лексична семантика є найменш досліджувана з усіх розділів контрастивної лінгвістики через багатоярусну структуру, частини якої перебувають у різноманітно переплетених зв'язках і відношеннях. На відміну від фонетики і граматики, лексична семантика взагалі ще користується методами і прийомами, що допускають значний відсоток суб'єктивізму в інтерпретації її явищ. Важко не погодитись з з твердженням М.П. Кочергана, про те, що дослідження національно-культурного компонента в лексичній семантиці – одне з важливих завдань контрастивної семасіології. (Кочерган, 1996: 3-12.). Низка праць, пов'язаних із зіставним і типологічним аналізом мов свідчать про зростаючу зацікавленість до теоретичних проблем словотвірної семантики (З.М. Волоцька, К.Г. Городенська, М.П. Яценецька, В. М. Манакін, В.П. Недялков). Словотвірні факти були зосереджені в працях Т.М. Возного., З.М. Волоцької, О.А.Земської, Г.П. Нещименка, М.Докуліла, Г.Штайна. Системно-функціональний підхід від семантики до форми дає змогу виявити спільні закономірності і тенденції, а також відмінності, зумовлені національними особливостями кожної мови. Зокрема семантичний підхід уможливило визначення тих семантичних зон, у межах яких діє словотвірний механізм у досліджуваних мовах.

Дієслово-повнозначна частина мови, що означає дію як процес і виражає це значення за допомогою граматичних категорій виду, стану, способу, часу, а також в окремих формах роду і числа. Процесуальність властива всім дієсловам, незалежно від їх лексичного значення. Семантичний аналіз мовного знака, в тому числі і дієслова, зводиться до визначення загального, що дає йому підставу співвідноситися з іншими одиницями мовами, і конкретизації окремого, чим він відрізняється в даному ряді. На відміну від іменника, який піддається більш-менш повному описові шляхом виділення наявних властивостей предметів і явищ дійсності, дієслівне значення виявляється надто складним і неясним, щоб його можна було відтворити. У дієслові фіксується певна семантична ознака для даного предиката і відповідно для всієї схеми речення. Тому, справжнім об'єктом семантичного аналізу слід визнати висловлення, у складі яких дієслова-предикати разом з іншими словами відображають окремі фрагменти реальної дійсності. Для адекватного опису семантики дієслів англійської, української та англійської мов, необхідно звернутися до аналізу мовної діяльності та встановити сукупність реальних ситуацій, представником яких може бути те чи інше дієслово у складі речення. Висвітлювані окремі мовні дії й операції дадуть уявлення про семантику дієслів. Значення дієслова визначається обсягом знань про структуру та властивості відображеної у свідомості ситуації, а також різноманітними прагматичними характеристиками, які може описувати носій мови за допомогою конкретного дієслова.

Важливою характеристикою мовного процесу з точки зору його протікання є категорія виду. Категорія виду в українській мові є основною граматичною категорією дієслова і вказує на внутрішні межі дії, на її результативність/нерезультативність, тривалість/обмеження, завершеність/незавершеність. Реалізується у двох грамемах- граемі доконаного виду і граемі недоконаного виду. Вид і час це взаємопов'язані категорії, що охоплюють як граматичну, так і лексичну семантику дієслова. Видові значення виражаються не закінченнями, а основою дієслова. Морфологічні засоби творення форм виду різноманітні, що властиво синтетичним структурам:

суфіксація (*нагадувати-нагадати*), префіксація (*мерти-розпитати*), чергування голосних (*везти -перевозити*), використання різних основ (*брати-взяти*). Дієслівна форма також зумовлює його видове значення. Дієслова недоконаного виду мають форми усіх трьох часів: "Я знову *бачу* усмішку на твоєму обличчі" (М. Коцюбинський); "Я *берегла* в тобі свою надію, і юнь свою, і цвіт весінній свій"; "Буду пісню веселу *снівати*" (Л. Українка). Дієслова доконаного виду, які не визначають процесу тривалості дії, не мають форм теперішнього часу "Дуже сонце *припекло*, *розлило* струмочки і промінням золотим *просякло* струмочки" (О.Олесь). Отже, вид в українській мові є лексико-граматичною категорією. Наявність категорії виду в парадигмі англійського дієслова є складним. Граматичну категорію виду англійського дієслова за звичай розглядають у його вищо-часових формах, які створюються морфологічним способом (*adopt, have adopted, will have adopted*). В українській так як і в англійській мовах форми виду відрізняються по лінії відображення, факту дії (доконаний і загальний види: *вивчив, знайшов, зачинив; learned, found, closed*) і, з другого боку, процесу і перебігу дії (недоконаний і тривалий види: *говорить, мислить, співає; speak, think, sing*). Проте, момент конкретності дії передається у цих мовах відображається по-різному. В англійській мові він сполучається з моментом перебігу, розвитком дії (у формі тривалого виду – *is ringing, are laughing, am talking*), а в українській мові він сполучається з моментом "фактичності" дії (у формі доконаного виду – *відчинив, дозволив, купив*). Отже, англійський тривалий час вужчий за український доконаний. Іспанське дієслово зберегло латинську дієслівну основу, продовжуючи розвиватись на романському ґрунті. В аналітичних мовах наявність синтетико-морфологічних категорій (відмінок, число, дієслівний вид) представлені дуже слабо або майже відсутні, тоді як у мовах синтетичного устрою вони наявні у повному спектрі. Вид в іспанській мові знаходить вираження лише в тісному зв'язку з іншими дієсловними категоріями. В іспанській мові категорію виду не можна розглядати як окремо від системи категоріальних форм часу, стану. Не у всіх описах граматичного устрою іспанської мови категорія виду включається в число граматичних категорій. Визначають кілька підходів до оцінки місця категорії виду в системі іспанського дієслова: 1) видові значення розглядаються як додаткові значення часових форм, а категорія виду заперечується; 2) розглядаються протиставлення простих і складних часових форм (*abro-he abierto-habia abierto-abrire -habre abierto*) Деякі іспанські

граматисти вважають, що прості форми минулого часу, за винятком Preterito Indefenido означають незакінчену дію, а всі складні часові форми Preterito Indefenido передають обмежену в часі дію, тобто мають відтінки доконаного виду. Протиставленням простих і складних часів та представлення лексичних та описових засобів, іспанська мова передає своїми засобами видові характеристики – обмеженість і необмеженість у часі дії, її тривалість, однократність/кратність тощо. Як і в інших романо-германських мовах, в яких помірно представлена категорія виду, іспанська мова характеризується розвинутою системою форм, що реалізують граматичну категорію часу. Значною мірою система дієслівних часів іспанської мови бере свій початок у дієслівній системі латинської мови. Вже в латині, як і в сучасній іспанській мові, було виражено одне з основних відношень в системі часових форм – відношення моменту дії до моменту мовлення. Значний вплив на устрій іспанського дієслова виявила категорія обмеженості/необмеженості. Дієслова іспанської мови ділять на 2 класи в залежності від їх лексичного значення по відношенню до межі. Видовий або лексичний характер дієслова включає семантику дієприкметника, а відповідно і конструкції стану. Наприклад дієслово *'caer' (caer)* в реченні *Caer la nieve – Падає сніг* – необмежене, а в реченні *'Un niño cae' – Дитина падає* – обмежене. Не володіючи спеціальними формами вираження лексичного видового характеру дієслів, категорія граничності та неграничності не включена в число граматичних категорій. Окремі характеристики дієслів, що базуються на лексичних значеннях і представляють першу ступінь граматичних абстракцій. Однак видовий відтінок часової форми та видове значення дієслова в часовій формі взаємодіють. Ця взаємодія породжує видові відтінки, які визнають в більшості використанні часових форм.

Грамматична категорія часу – одна з основних категорій іспанського дієслова служить для вираження передування, одночасності та послідовності дії щодо моменту мовлення, що відноситься до площин теперішнього, минулого та майбутнього. В іспанській мові як і в англійській є граматична категорія виду, що відображається у видо-часових формах. Іспанське дієслово характеризується різними типами минулих часів (*Preterito compuesto* або *Presente perfecto, Imperfecto*), два передминулих (*Pluscuamperfecto* і *Preterito anterior*), і післяминулих (*Conditional*), майбутній (*Futuro*) і передмайбутній у якості якого може виступати *Presente*, теперішній представлений (*Presente de Indicativo* і *de Subjuntivo* і частково *Presente perfecto*). Теперішній час може охоплювати набагато більше часового простору, не тільки даний момент та протиставляти минулому та майбутньому. Минулий час іспанського дієслова має найрізноманітніші тимчасові та видові відтінки. Розрізняють абсолютні та відносні часові форми; перші служать для вираження дії самого по собі, незалежного, а другі – для вираження його в ставленні до іншої дії або моменту часу. Але й так звані абсолютні часові форми можуть вживатися у відносній функції, наприклад: *No bien se sosego, principio a desnudarse con una celeridad febril*. Що стосується відмінності більшої чи меншої давності дії, то між значеннями імперфекту і простого минулого такої відмінності немає, імперфект має більш відносний характер, ніж просте минуле. Якщо порівнювати іспанську мову з англійською та українською, можна виділити в якості універсальної типологічної риси повноту формалізації системи відносних часів, яка володіє спектром часових форм для вираження однозначності, передування та слідування. В українській та англійській мовах системи відносних часів або редуковані або замінені формами інших категорій. В українській мові для вираження відношень відносних планів використовуються форми виду та часу. Система часових форм англійської мови налічує до 16 форм. Така “багато-часовість” англійської часової системи базується на співвідношенні категорії часу з іншими граматичними категоріями дієслова (перфектності та виду). В іспанській мові одночасність, передування та слідування дії виражається у багатьох випадках більше чим однією формою. Особливо це характерно для відношень слідування та передування, в той час як відношення одночасності в обох планах не має чисельності паралельних форм, проте основні форми, що виражають відношення одночасності відрізняються багатозначністю та функціональністю.

Дієслово в англійській, українській та іспанській мовах мають багато спільних рис, водночас низку функціональних особливостей, зумовлених аналітичним і синтетичним характером структур порівнюваних мов. Узагальнене поняття дії в усіх порівнюваних мовах охоплює: 1) фізичну дію особи: англ. *speak, bend, stretch*; ісп. *escribir, cantar, abrir*; укр. *розмовляти, відчиняти, співати*; 2) стан, в якому перебуває предмет: англ. *stand, lie, hang*; ісп. *caer, colgar*; укр. *лежати, стояти, класати*; 3) становлення предмета або перехід його з однієї якості в іншу: англ. *redde, wither, alter*; ісп. *agrandarse, enrojarse, marchitarse*; укр. *біліти, рости, вянути*. Структурні основи дієслів також в англійській, іспанській та українській мовах поділяються на: а) прості англ. *write, go, speak*; ісп. *decir, poner, producir*; укр. *читати, говорити, мовчати*; б) деривати англ. *overload, retell, remunerate*; ісп. *reproducir, preponer, interdecir*, укр. *снецифікувати, перевантажувати, переписувати*.

В англійській мові виділяють 5 суфіксів з індикацією дієслова *ate/relate, en/redde, esce/fluoresce, ify/glorify, ize/minimize*. Префікси не виконують транспонууючої функції, вони лише видозмінюють семантику дієслова. В англійській мові складені дієслова, склад яких визначає дієслово і приєднана до нього лексико-граматична морфема типу *up, down, stand up, come down*. В українській мові дієслова утворюються за допомогою низки суфіксів. У відмінній деривації: укр. *-a (думати), -и (носити), -і (жаліти), -ува (відчувати), ip/up (полірувати)*. Префіксальне словотворення дієслів здійснюється в українській мові за допомогою приблизно 15 префіксів, таких як *vi-* (*вкорінювати*), *do-* (*допрацювати*). В українській мові активно функціонує постфіксальний спосіб словотворення, зокрема за допомогою суфікса *-ся*, який утворює зворотні дієслова (*вмиватися, вчитися*). Цей суфікс змінює не лише граматичну форму дієслова, але й його семантику, вказуючи на зворотну, пасивну або взаємну дію. На відміну від англійської, де фразові дієслова утворюються шляхом поєднання дієслова з прийменником або прислівником (*to look up, to give in, to break down*), в українській мові основним способом уточнення семантики дієслова є префіксація. Наприклад, основа *«писати»* за допомогою префіксів може змінювати своє значення: *«написати», «підписати», «переписати», «розписати»*. В українській мові активно функціонує постфіксальний спосіб словотворення, зокрема за допомогою суфікса *-ся*, який утворює зворотні дієслова (*вмиватися, вчитися, голитися*). Цей суфікс змінює не лише граматичну форму дієслова, але й його семантику, вказуючи на зворотну, пасивну або взаємну дію. Наприклад, дієслово *вмивати* означає «здійснювати дію по відношенню до когось», тоді як *вмиватися* – «здійснювати цю дію на собі» Фразові дієслова формуються шляхом поєднання дієслова з прийменником або прислівником (часто з обома одночасно). Семантика фразових дієслів часто не є очевидною з огляду на значення окремих компонентів. Наприклад, значення *give up (здаватися, припинити щось робити)* не завжди можна передбачити лише з розумінням дієслова *give* і прислівника *up*. Саме тому фразові дієслова є складним аспектом для вивчення іноземцями. Іспанська мова, подібно до української, активно використовує

постфікси у формі рефлексивного займенника "se", що виконує роль, подібну до українського постфікса -ся. Це зворотна форма дієслова, яка вказує на те, що дія спрямована на самого діяча (sentar – садити; sentarse – сідати (буквально: садити себе). Варто зазначити, що в іспанській мові рефлексивний займенник "se" може стояти перед дієсловом (se lava) або прикріплюватися до його кінця у формі інфінітива (lavarse), що є характерною граматичною рисою романських мов.

Зіставлення мов дало змогу глибше осмислити універсальні та унікальні риси в структурі дієслова як мовного знака, що відкриває перспективи для подальших міжмовних досліджень. Порівняльний семіологічний та граматичний аналіз дієслів англійської, іспанської та української мов дав змогу не лише виявити типологічні особливості дієслівних систем, а й глибше зрозуміти функціональну роль дієслова як центральної частини речення, що виражає динаміку дії, стану або процесу. Незважаючи на те, що всі три мови мають розвинену дієслівну систему, рівень морфологічної складності, способи вираження граматичних значень (час, спосіб, стан) та роль контексту у фомуванні значення дієслів значно варіюються. Зокрема, англійська мова, з огляду на аналітичний характер, значною мірою покладається на допоміжні дієслова й фіксований порядок слів для вираження граматичних категорій. Іспанська ж демонструє високий рівень флексійності та багату систему дієвідмінювання, що дозволяє передавати значення без обов'язкового використання займенників. Українська мова, як представник слов'янських мов, характеризується складною системою дієвідмінювання, видів та аспектуальних значень, що надає мові високої гнучкості у вираженні дії. У семіологічному аспекті аналіз показав, що дієслова в кожній мові виконують не лише граматичну функцію, а й несуть значне смислове навантаження, відображаючи ментальні, культурні й когнітивні особливості мовної картини світу. У семіологічному плані дослідження показало, що дієслова в кожній мові виконують не лише граматичну, але й знакову функцію – воно відображає спосіб мислення, особливості світогляду та національні ментальні категорії. Наприклад, в іспанській мові переважає експресивність і суб'єктивність у передаванні дії, в англійській – раціональність і структурованість, а в українській – гнучкість і контекстуальність, зумовлена глибокою флексивністю. Практичне значення дослідження полягає в можливості його застосування в галузях: порівняльної лінгвістики, перекладознавства, викладання іноземних мов, автоматичного перекладу. Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з поглибленим аналізом модальності, аспектуальності, а також функціонування дієслів у різних жанрах мовлення (публіцистичному, художньому, науковому тощо). Також доцільним є вивчення впливу культурно-національного чинника на вербальне представлення дії в мові.

Література:

1. Бігдай, М. О. Динаміка семантики дієслів української мови (на матеріалі лексико-семантичної групи «Дієслова буття») / М. О. Бігдай // Закарпатські філологічні студії. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Т. 1, Вип. 19. – С. 7-10.
2. Бóцман, Андрій Васильович; Дмитрук, Ольга Вікторівна. Германські претерито-презентні дієслова та їх морфолого-семантичні особливості / А. В. Бóцман, О. В. Дмитрук // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – 2019. – № 39. С. 74-88.
3. Городенська, Катерина Григорівна. Морфологія в контексті академічної лінгвоукраїністики / Катерина Г. Городенська // Журнал «Українська мова». – 2018. – № 4(68).
4. Заневич, Ольга. Українська мова XVI–XVII ст.: дієслово. Семантика, перехідність, об'єкт : монографія / О. Заневич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015. – 308 с.
5. Кочерган М. П. *Зіставна лексична семантика: проблеми і методи дослідження* // Мовознавство. – 1996. № 2-3. – С. 3-12.
6. Полюга, Світлана. Джерела становлення української морфологічної термінології / Світлана Полюга // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2014. – № 791. – С. 143-146.
7. Романюк, Юлія Віталіївна. Словозмінні класи дієслів у сучасній українській мові / Ю. В. Романюк // Журнал «Українська мова». – 2017. – № 2 (62). – С. 75-94.
8. Le langage. *Introduction linguistique a l'histoire*, Joseph Vendryes. Renaissance du livre, 1921- Language and languages- 447 pages.
9. Gonzalez, Becky. A lexical semantic approach to the L2 acquisition of Spanish psych verbs. *Second Language Research*. 2023. Vol. 39, Issue 3.

References:

1. Bihdai, M. O. (2021). Dynamics of verb semantics in the Ukrainian language (based on the lexical-semantic group "verbs of being"). *Zakarpatski Filolohichni Studii*, 1(19), 7–10.
2. Botsman, A. V., & Dmytruk, O. V. (2019). Germanic preterite-present verbs and their morphological and semantic features. *Aktualni Problemy Ukrainiskoi Lnhvistyky: Teoriia i Praktyka*, (39), 74–88.
3. Gorodenska, K. H. (2018). Morphology in the context of academic Ukrainian linguistics. *Ukrainska Mova*, (4), [page numbers missing].
4. Gonzalez, B. (2023). A lexical semantic approach to the L2 acquisition of Spanish psych verbs. *Second Language Research*, 39(3).
5. Kocherhan, M. P. (1996). Comparative lexical semantics: Problems and research methods. *Movoznavstvo*, (2–3), 3–12.
6. Poliuga, S. (2014). Origins of the formation of Ukrainian morphological terminology. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*. Series: Problems of Ukrainian Terminology, (791), 143–146.
7. Romaniuk, Y. V. (2017). Inflectional classes of verbs in modern Ukrainian. *Ukrainska Mova*, (2)(62), 75–94.
8. Vendryes, J. (1921). *Le langage. Introduction linguistique à l'histoire* [Language: A linguistic introduction to history]. *Renaissance du livre*.
9. Zanevych, O. (2015). *Ukrainska mova XVI–XVII st.: Diieslovo. Semantyka, perekhidnist, obiekt* [Ukrainian language of the 16th–17th centuries: Verb. Semantics, transitivity, object]. Lviv: Institute of Ukrainian Studies, NAS of Ukraine.

СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

Отримано: 21 травня 2025 р.

Прорецензовано: 15 липня 2025 р.

Прийнято до друку; 1 вересня 2025 р.

email: gudkova.nm@knutd.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0370-0283>

Researcher ID: E-4287-2017

email: isakova.yp@knutd.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8487-042X>

Researcher ID: MTY-8415-2025

Scopus Author ID: 57219026444

email: dvoryanchykova.sy@knutd.com.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8854-2933>

Researcher ID: D-9578-2017

Scopus Author ID: 59399375300

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-70-73](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-70-73)

Гудкова Н. М., Ісакова Є. П., Дворянчикова С. Є. Стилiстично маркованi мовнi одиницi в англomовному й українськомовному дiловому листуваннi та труднощi їх перекладу. *Науковi записки Нацiонального унiверситету «Острозька академiя» : серiя «Фiлологiя» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 70–73.

УДК: 81'255.4:811.111'276.6:81'373.46

Гудкова Наталiя Миколaiвна,

кандидатка фiлологiчних наук, доцентка кафедри фiлологiї та перекладу,
Київський нацiональний унiверситет технологiї та дизайну

Ісакова Єлизавета Павлiвна,

кандидатка фiлологiчних наук, доцентка кафедри фiлологiї та перекладу,
Київський нацiональний унiверситет технологiї та дизайну

Дворянчикова Світлана Євгенiвна,

кандидатка фiлологiчних наук, доцентка кафедри фiлологiї та перекладу,
Київський нацiональний унiверситет технологiї та дизайну

СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНІ МОВНІ ОДИНИЦІ В АНГЛОМОВНОМУ Й УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ДІЛОВОМУ ЛИСТУВАННІ ТА ТРУДНОЩІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

У статті досліджено природу та функціональне значення стилістично маркованих мовних одиниць у діловому листуванні, а також виявлено основні перешкоди їхнього адекватного відтворення під час англо-українського перекладу. Обґрунтовано актуальність теми в умовах глобалізації, цифровізації документообігу та зростання потреби в бездоганній міжкультурній комунікації, де навіть незначні відхилення від стилістичних норм можуть призвести до непорозуміння або втрати довіри між діловими партнерами.

Методологія поєднує контрастивний, прагматичний і контекстуальний аналіз текстів ділового стилю та результати перекладацького експерименту серед фахівців-практиків. У межах дослідження класифіковано п'ять груп маркованих одиниць: формули ввічливості, евфемізми, фразеологізми, ідіоми й корпоративний жаргон. Показано, що буквальна калька таких одиниць призводить до втрати формальності, дисонансу з культурними очікуваннями та зниження прагматичного ефекту. Для збереження стилістичної адекватності запропоновано застосовувати адаптивні перекладацькі стратегії, які забезпечують баланс між точністю передачі змісту та коректним тоновим забарвленням.

Підкреслено необхідність системної підготовки перекладачів: формування спеціалізованого лексичного глосарію, поглибленого аналізу прагматичних нюансів і розуміння культурних контекстів. Також окреслено напрями майбутніх досліджень, серед яких корпусний аналіз ділових документів різних секторів, оцінка впливу автоматизованих перекладацьких систем на збереження стилістики та розробка навчальних модулів із практичної підготовки до перекладу професійного жаргону. Запропоновані рекомендації можуть бути використані як у навчальному процесі, так і в реальній практиці перекладу, що підвищить ефективність міжкультурної бізнес-комунікації та вплине на стандарти якості офіційних текстів.

Ключові слова: стилістично марковані одиниці, ділове англomовне та українськомовне листування, переклад ділового дискурсу, прагматична адаптація, мовознавство.

Nataliia Gudkova,

PhD, Associate Professor in the Department of Philology and Translation,
Kyiv National University of Technologies and Design

Yelizaveta Isakova,PhD, Associate Professor in the Department of Philology and Translation,
Kyiv National University of Technologies and Design**Svitlana Dvorianchykova,**PhD, Associate Professor in the Department of Philology and Translation,
Kyiv National University of Technologies and Design**STYLISTICALLY MARKED LINGUISTIC UNITS IN ENGLISH AND UKRAINIAN BUSINESS CORRESPONDENCE AND THE CHALLENGES OF THEIR TRANSLATION**

This study examines stylistically marked linguistic units in business correspondence and identifies the principal challenges associated with their translation from English into Ukrainian. The increasing volume of intercultural communication in a globalized and digitized business environment heightens the need for precise rendering of formal tone and pragmatic intent. By combining contrastive, pragmatic, and contextual text analyses with results drawn from an empirical translation experiment involving professional translators, the research classifies five categories of marked units – politeness formulas, euphemisms, phraseological expressions, idioms, and corporate jargon – and evaluates the consequences of literal calquing. Findings indicate that direct word-for-word transfer often fails to preserve register, disrupts cultural expectations, and diminishes the pragmatic impact of the source message. To address these issues, the study advocates adaptive translation strategies such as modulation, functional equivalence, compensation, and culturally informed restructuring that maintain both semantic fidelity and appropriate stylistic nuance. The conclusions emphasize the necessity for systematic translator training, including the development of specialized glossaries, sensitivity to pragmatic functions, and anticipatory analysis of intercultural norms. Directions for future research include large-scale corpus studies of business documents across sectors, assessment of automated translation tools' capacity to retain pragmatic effects, and integration of targeted training modules on business jargon translation into translator education programs. The presented insights offer both theoretical contribution and practical guidance for enhancing the quality of intercultural business communication.

Keywords: *stylistically marked units, business English and Ukrainian correspondence, translation of business discourse, pragmatic adaptation, linguistics.*

Постановка проблеми. Ділове листування є одним із найпоширеніших видів письмової професійної комунікації, яке вимагає точності, формальності та відповідного тонального оформлення. Незважаючи на прагнення до стандартизації, у таких текстах часто використовуються стилістично марковані мовні одиниці – слова або вирази, які мають певне емоційне, соціальне або культурне забарвлення. Їхня присутність може як посилити ефект комунікації, так і ускладнити її розуміння, особливо в перекладі на іншу мову. Сучасна комунікація в міжнародному бізнес-середовищі потребує не лише бездоганного володіння мовними нормами, а й глибокого розуміння прагматичних і стилістичних аспектів ділового дискурсу. Від перекладача очікується здатність не тільки передати зміст, а й зберегти рівень формальності, етикету та корпоративної культури, притаманної оригінальному повідомленню. Це зумовлює необхідність міждисциплінарного підходу, що поєднує перекладознавство, лінгвістику, прагматику та міжкультурну комунікацію.

Актуальність дослідження зумовлена дедалі важливішою роллю перекладачів у забезпеченні ефективного функціонування багатомовних ділових процесів, зокрема в умовах глобалізації ринку, цифровізації документообігу та розширення міжнародного партнерства. Переклад ділового листування ускладнюється не лише технічними аспектами мови, а й потребою збереження прагматичного навантаження стилістично маркованих елементів. Неправильне трактування таких одиниць може призвести до зміщення комунікативного наміру, виникнення непорозумінь або навіть репутаційних ризиків (Sanad, Muhammad, 2021). У цьому контексті особливого значення набуває розробка ефективних підходів до перекладу стилістично маркованих мовних одиниць, а також формування рекомендацій для фахівців-перекладачів, що працюють у сфері ділової комунікації. Це питання має не лише теоретичну, а й прикладну цінність – для лінгвістичного забезпечення міжнародних угод, корпоративної комунікації, дипломатичного листування та інших форм офіційної взаємодії у глобалізованому світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання перекладу стилістично маркованих мовних одиниць у межах ділового дискурсу привертає увагу дослідників, які аналізують як загальнолінгвістичні аспекти стилістики, так і прикладні аспекти міжкультурної комунікації. У сучасному перекладознавстві активно вивчаються феномени прагматичного навантаження, культурної специфіки мовних одиниць, стилістичної адекватності та комунікативної релевантності перекладу в діловому контексті (Newmark, 1988; Schäffner, 1997; Hurko, 2022).

Особливу увагу приділяють дослідженню труднощів передачі фразеологічних зворотів, формул ввічливості, евфемізмів і термінів, які функціонують як маркери корпоративної культури або соціальної ієрархії. Праці таких авторів, як House (1997), Newmark (1988), Gumperz (1982), розкривають важливість контексту, інтенції автора й очікувань адресата для забезпечення еквівалентності при перекладі.

Окремо варто згадати роботи, присвячені перекладу ділових листів, зокрема аналізу мовних кліше, імпліцитності, непрямой мови та стратегій пом'якшення висловлювань. Такі дослідження підтверджують, що перекладачі ділових текстів часто стикаються з необхідністю адаптації тексту відповідно до норм цільової мови й культури, зберігаючи при цьому стиль, тональність і прагматичну функцію оригіналу (Biel, 2014; Nickerson, 2005).

У вітчизняному мовознавстві також простежується інтерес до проблеми перекладу стилістично навантажених одиниць. Зокрема, у роботах підкреслено важливість контекстуального аналізу при передачі кліше ділової мови (Бараннік, 2018), а також детально описуються норми і етикет українського ділового мовлення (Гнатюк, 2021). Учені наголошують, що пряма калька англійських ввічливих виразів часто неприйнятна, адже суперечить ustalеним нормам української мови (наприклад, буквальный переклад *Please be advised that* як *Будь ласка, будьте поінформовані що є невдалим*). Натомість пропонується застосовувати функціонально відповідні українські еквіваленти (напр., *Доводимо до вашого відома, що*) або перебудовувати речення, зберігаючи зміст і ввічливий тон. Однак, попри наявні напрацювання, проблема стилістично маркованих одиниць у перекладі ділових текстів досі потребує глибшого аналізу. Як зазначає Шеффер, якісний переклад повинен бути функціонально адекватним у конкретній ситуації спілкування, і питання забезпечення такої адекватності для формальних листів лишається актуальним і відкритим для подальших досліджень (Schäffner, 1997).

Таким чином, потреба у глибшому аналізі перекладацьких стратегій при роботі зі стилістично маркованими мовними одиницями в діловому листуванні обумовлена як теоретичним інтересом до проблеми стилістичної відповідності, так і практичною необхідністю забезпечення ефективної міжкультурної комунікації у міжнародному бізнес-середовищі.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі та функцій стилістично маркованих мовних одиниць в англомовному діловому листуванні та розробці ефективних стратегій їх перекладу українською мовою. Для досягнення цієї мети передбачено розв'язати такі **завдання**: 1) проаналізувати найуживаніші стилістично марковані мовні одиниці (кліше, формули ввічливості, усталені вирази) у англомовних ділових листах та з'ясувати їхні функції; 2) виявити основні труднощі, що виникають при перекладі таких одиниць на українську мову (лінгвістичні, прагматичні, культурні); 3) схарактеризувати можливі стратегії перекладу (дослівний переклад, калькування, описовий переклад, функціональний еквівалент, компенсація тощо) та оцінити їхню ефективність; 4) запропонувати рекомендації щодо вибору оптимальної перекладацької стратегії залежно від контексту та комунікативної мети ділового листа.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стилiстично маркованими мовними одиницями вважаються слова, вирази або конструкції, що вирізняються серед нейтральної лексики через специфічне емоційне, культурне чи соціальне забарвлення (Гнатюк, 2021). У діловому дискурсі це, зокрема, можуть бути евфемізми (наприклад, англ. *to let go* замість *to fire* – звільнити), фразеологізми (*to touch base* – зв'язатися, коротко обговорити), ідіоми, що пом'якшують або надають додаткового забарвлення висловлюванню, а також елементи корпоративного жаргону, так званого *business speak* (наприклад, *leverage synergies* – використовувати переваги взаємодії) (Nickerson, 2005). Саме такі одиниці найчастіше спричиняють труднощі під час перекладу, оскільки вимагають не лише точної передачі смислу, але й врахування стилістичної та прагматичної специфіки оригіналу (Бараннік, 2018).

На основі аналізу автентичних прикладів англомовного ділового листування було виокремлено типові стилістично марковані одиниці та оцінено особливості їх перекладу. До них належать формули ввічливості на початку листа, ввідні фрази для повідомлення інформації, кліше для передачі негативних новин, прохання, завершальні ввічливі формули тощо.

Розглянемо кілька типових прикладів перекладу стилістично маркованих одиниць із англомовного ділового листування на українську, щоб продемонструвати застосування різних перекладацьких стратегій.

Англійське кліше *We kindly remind you that...* зазвичай передає ввічливе нагадування. У рамках адаптації найдоцільніше застосувати модуляцію, обираючи конструкцію з модальним дієсловом: *Хочемо нагадати Вам, що...* Буквальний відповідник *люб'язно нагадуємо* в українському офіційному стилі звучав би неприродно, натомість перефразування зберігає ввічливий тон і відповідає нормам ділового етикету.

Формулу *Please be advised that...*, що служить офіційним повідомленням інформації, краще відтворити як функціональний еквівалент *Доводимо до Вашого відома, що...*, використовуючи усталений у професійній практиці український вираз, який забезпечує належний рівень формальності без калькування.

Для виразу *We regret to inform you that...*, що поєднує елемент жалю та офіційності, оптимально застосувати компенсацію й переструктурування: *На жаль, вимушені повідомити Вас, що...* Додавання вставного на *жаль* відтворює емоційний відтінок жалі, водночас *вимушені повідомити* підкреслює офіційність і ввічливість.

Кліше *Should you have any questions, please do not hesitate to contact us* містить ідіому *do not hesitate*, яка при дослівному не *вагайтеся* набуває недоречного відтінку, тому доцільно використовувати прагматичну адаптацію (описовий переклад): *У разі виникнення будь-яких запитань просимо без вагань звертатися до нас*, що зберігає заохочувальний характер оригіналу й відповідає нормам українського ділового стилю.

Вираз *We would appreciate it if you could...* передається через функціональний еквівалент *Будемо вдячні, якщо Ви зможете...*, оскільки конструкція *будемо вдячні* точно відтворює ввічливе прохання та природно вписується в офіційний контекст.

Труднощі перекладу стилістично маркованих одиниць полягають передусім у розбіжностях між культурно мовними нормами. Те, що в англійській діловій мові сприймається як ввічливе і нейтральне, іноді може звучати надмірно офіційно або навіть різко українською при буквальному перекладі. Наприклад, часте в англійських листах слово *kindly* у прямому перекладі *люб'язно* в сучасному українському діловому стилі майже не вживається і може сприйматися як застаріле або іронічне. Тому перекладач повинен розпізнати прагматичну функцію такого маркера ввічливості та передати її іншими способами – через умовний спосіб дієслова, вставні конструкції, звертання на *Ви* з великої літери тощо.

Варто також врахувати жанрові особливості ділового листування, зокрема роль форм звертання. Ділові листи часто дотримуються усталеного шаблону: в українській мові для відкриття й закриття листа використовуються свої кліше (наприклад, *Шановний _____! Повідомляємо, що..., З повагою, _____*), які не завжди дослівно відповідають англійським, але виконують ту саму функцію. Зауважимо, що без умілого використання форм звертання до людей у різних ситуаціях спілкування неможливо вибудувати ефективну стратегію взаємодії між співбесідниками (Дворянчикова, Гудкова, 2024). Тому при перекладі англомовного листа іноді доцільніше відійти від буквальної кальки та скористатися еквівалентними українськими шаблонами. Такий підхід відповідає концепції “культурного фільтру” за Гаус, коли текст адаптується до очікувань і етикету цільової аудиторії (House, 1997).

Усі описані стратегії свідчать про те, що переклад стилістично маркованих одиниць у діловому дискурсі ґрунтується на гнучкому виборі засобів – модуляції, функціонального еквіваленту, компенсації або прагматичної адаптації – аби забезпечити адекватність тону та прагматичного ефекту в мові перекладу.

Висновки. Стилiстично марковані мовні одиниці відіграють ключову роль у діловому листуванні, оскільки саме вони забезпечують ввічливий, офіційний тон повідомлення та сприяють встановленню довірчих відносин між партнерами. Переклад таких одиниць з англійської мови на українську пов'язаний з низкою труднощів, спричинених відмінностями у мовних нормах і культурних традиціях спілкування. Дослідження показало, що буквальний переклад стилістично забарвлених фраз часто неприйнятний – він може порушити прагматику висловлювання і справити неправильне враження на адресата.

Для досягнення адекватності перекладу перекладач повинен застосовувати прагматичну адаптацію: зважати на намір висловлювання і обирати такі засоби в цільовій мові, які викликають у отримувача аналогічну реакцію. Це може включати

заміну англійського кліше українським відповідником, переструктурування речення, додавання ввічливих маркерів або, навпаки, їх опущення, якщо того вимагає норма української мови. Головне – зберегти баланс між точністю передачі інформації та дотриманням етикету й ввічливості.

Результати аналізу підтвердили думку, що переклад ділових текстів радше належить до “прихованих перекладів” у термінах Гауса, тобто має бути максимально непомітним як переклад і повністю відповідати комунікативним стандартам мови перекладу (House, 1997). Ефективне впровадження зазначеного підходу потребує системної підготовки: перекладачі повинні здійснювати ґрунтовне вивчення типових кліше й формул обох мов, аналізувати мовні та прагматичні нюанси їхнього вжитку й передбачати потенційні складнощі при перекладі. Практичними рекомендаціями для перекладачів можуть бути такі: 1) завжди аналізувати прагматичну функцію англійського виразу (що саме він сигналізує: ввічливе прохання, нагадування, попередження тощо); 2) знати стандартні українські еквіваленти для поширених ділових формул і використовувати їх там, де це доречно; 3) уникати надміру дослівних перекладів, які хоча й правильні граматично, але не відповідають стилістичній нормі української мови; 4) перерисувати перекладений лист очима адресата-носія мови, перевіряючи, чи не змінився тон або рівень ввічливості.

Дотримання цих порад сприятиме тому, що переклад ділового листування буде адекватним, зрозумілим і доречним, забезпечуючи ефективну міжкультурну комунікацію.

Перспективи подальших досліджень включають корпусний аналіз ділових текстів із різних галузей для виявлення найбільш поширених стилістично маркованих одиниць та їхніх функцій. Важливо також дослідити вплив САТ-інструментів і машинного перекладу на збереження прагматичного ефекту в діловому контексті й розробити алгоритмічні доопрацювання для підвищення їх адекватності. Нарешті, слід інтегрувати тренінгові модулі з перекладу формул ввічливості та корпоративного жаргону в навчальні програми перекладачів, щоб систематизувати міждисциплінарні підходи та покращити практичну підготовку фахівців.

Література:

1. Biel Ł. Lost in the Eurofog: The textual fit of translated law. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2012.
2. Gumperz J. J. Discourse strategies. Cambridge University Press, 1982. 225 p.
3. House J. Translation quality assessment: a model revisited. Gunter Narr Verlag, 1997. 207 p.
4. Hurko O. V. Grammatical Peculiarities of Anglo-Ukrainian Translation of Business Correspondence. *Ukrainian Sense*. 2022. No. 2. P. 51–58. <https://doi.org/10.15421/462117> (date of access: 09.05.2025).
5. Newmark P. A textbook of translation. Prentice-Hall International, 1988. 292 p.
6. Nickerson C. English as a lingua franca in international business contexts. *English for Specific Purposes*. 2005. Vol. 24, no. 4. P. 367–380. URL: <https://doi.org/10.1016/j.esp.2005.02.001> (date of access: 09.05.2025).
7. Sanad S. N. T., Muhammad A. A. S. Challenges in translating business correspondence with reference to Arabic and English. *Translation theory, tools techniques and tactics* / ed. by S. A. Shanavas, U. V. P. C., E. A. M. Ali. Thiruvananthapuram – New Delhi, 2021. P. 235–252.
8. Schäffner C. Skopos Theory. *Encyclopedia of Translation Studies* / ed. by M. Baker. London. P. 235–238.
9. Бараннік О. В. Функціональний переклад ділового листування: проблеми та стратегії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2018. Т. 2, № 40. С. 87–92.
10. Гнатюк О. Стратегії перекладу стилістично маркованих одиниць в англійських ділових листах. *Актуальні питання філології та перекладознавства*. 2021. № 16. С. 112–118.
11. Дворянчикова С. Є., Гудкова Н. М. Звертання в діловому дискурсі сучасних української та англійської літературних мов: типові мовленнєві помилки студентів-перекладачів. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал*. 2024. Т. 10, № 28. С. 266–276.

References:

1. Biel, Ł. (2012). Lost in the Eurofog: The textual fit of translated law. Frankfurt am Main, Germany: Peter Lang.
2. Gumperz, J. J. (1982). Discourse strategies. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
3. House, J. (1997). Translation quality assessment: A model revisited. Tübingen, Germany: Gunter Narr Verlag.
4. Hurko, O. V. (2022). Grammatical peculiarities of Anglo-Ukrainian translation of business correspondence. *Ukrainian Sense*, (2), 51–58. <https://doi.org/10.15421/462117>
5. Newmark, P. (1988). A textbook of translation (292 pp.). Hemel Hempstead, UK: Prentice-Hall International.
6. Nickerson, C. (2005). English as a lingua franca in international business contexts. *English for Specific Purposes*, 24(4), 367–380. <https://doi.org/10.1016/j.esp.2005.02.001>
7. Sanad, S. N. T., & Muhammad, A. A. S. (2021). Challenges in translating business correspondence with reference to Arabic and English. In S. A. Shanavas, U. V. P. C., & E. A. M. Ali (Eds.), *Translation theory, tools, techniques and tactics* (pp. 235–252). Thiruvananthapuram – New Delhi.
8. Schäffner, C. (n.d.). Skopos Theory. In M. Baker (Ed.), *Encyclopedia of Translation Studies* (pp. 235–238). London.
9. Barannik O. V. Funktsional'nyy pereklad dilovoho lystuvannya: problemy ta stratehiyi. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: Filolohiya*. 2018. T. 2, № 40. S. 87–92.
10. Hnatyuk O. Stratehiyi perekladu stylistychno markovanykh odynyt's' v anhlomovnykh dilovykh lystakh. *Aktual'ni pytannya filolohiyi ta perekladoznavstva*. 2021. № 16. S. 112–118.
11. Dvoryanichykova S. Ye., Gudkova N. M. Zvertannya v dilovomu dyskursi suchasnykh ukrayins'koyi ta anhliys'koyi literaturnykh mov: typovi movlennyevi pomylyky studentiv-perekkladachiv. *Visnyk nauky ta osvity (Seriya «Filolohiya», Seriya «Pedahohika», Seriya «Sotsiolohiya», Seriya «Kul'tura i mystetstvo», Seriya «Istoriya ta arkheolohiya»): zhurnal*. 2024. T. 10, № 28. S. 266–276.

Отримано: 23 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 22 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 2 листопада 2025 р.

email: kalina.ua1980@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5275-4715>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-74-78](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-74-78)Kalinychenko M. M. Verbal and Visual Art of the American Renaissance in the Discourse of Popular Democratic Culture of the Nineteenth Century. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НАУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 74–78.

УДК: 821.111:7(73)

Mykhailo Kalinychenko,PhD in Philology, Associate Professor of the Department of Romance and Germanic Philology,
Rivne State University of Humanities**VERBAL AND VISUAL ART OF THE AMERICAN RENAISSANCE IN THE DISCOURSE
OF POPULAR DEMOCRATIC CULTURE OF THE NINETEENTH CENTURY**

*The interconnectedness of different art forms became especially vivid during the American Renaissance of the nineteenth century – a time of dynamic interaction between literature, painting, and democratic culture. Writers and painters drew inspiration from shared ideals of freedom, equality, and active civic participation, creating works that reflected the aspirations, contradictions, and spiritual quests of a young American nation. Walt Whitman, celebrating the democratic spirit in *Leaves of Grass*, invited readers to feel a profound unity with their fellow citizens and with nature. Herman Melville, in his deeply philosophical narratives, explored moral dilemmas, freedom of choice, and the limits of human experience. Their literary visions resonated with the canvases of Thomas Cole, founder of the Hudson River School, who immortalized the grandeur of American landscapes as symbols of the nation's spiritual strength. John Quidor, known for his historical and literary scenes, combined humor, drama, and national myths to create visual images that amplified the power of verbal storytelling. This close interaction between verbal and visual art contributed to shaping national consciousness by offering citizens shared symbols and narratives. It demonstrated that literature and painting could not only mirror democratic ideals but also actively sustain public dialogue, deepening a collective sense of unity and America's evolving place in a changing world.*

Keywords: American Renaissance Democratic Culture Visual Arts Literature.**Калініченко Михайло Михайлович,**кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології РДГУ,
Рівненський державний гуманітарний університет**ВЕРБАЛЬНЕ ТА ВІЗУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО АМЕРИКАНСЬКОГО РЕНЕСАНСУ
В ДИСКУРСІ ПОПУЛЯРНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ХІХ СТОЛІТТЯ**

Взаємпов'язаність різних видів мистецтва особливо яскраво проявилася в епоху Американського Ренесансу ХІХ століття – часу динамічної взаємодії літератури, живопису та демократичної культури. Письменники й художники черпали натхнення зі спільних ідеалів свободи, рівності та активної громадянської участі, створюючи твори, що відображали прагнення, суперечності й духовні пошуки молодого американської нації. Волт Вітмен, оспівуючи демократичний дух у «Листях трави», закликав читачів відчувати єдність зі співвітчизниками та природою. Герман Мелвілл, у своїх глибоких філософських оповідях, досліджував моральні дилеми, свободу вибору та межі людського досвіду. Його літературні бачення перегукувалися з полотнами Томаса Коула, засновника школи річки Гудзон, який увіковічнив велич американських пейзажів як символ духовної сили нації. Джон Квідор, відомий історичними й літературними сценами, поєднував гумор, драму та національні міфи, створюючи візуальні образи, які посилювали вплив словесних історій. Ця тісна взаємодія вербального й візуального мистецтва сприяла формуванню національної свідомості, пропонуючи громадянам спільні символи та оповіді. Вона показала, що література та живопис можуть не лише віддзеркалювати демократичні ідеали, а й активно підтримувати суспільний діалог. Завдяки поєднанню слова й зображення Американський Ренесанс утвердив нове культурне бачення, яке допомогло нації осмислити власний шлях розвитку, поглибити відчуття єдності та визначити місце Америки у світі, відкритому до змін і нових можливостей.

Ключові слова: Американський Ренесанс, демократична культура, візуальні мистецтва, література.

Formulation of the problem in general terms and its connection with important scientific or practical tasks. In academic studies devoted to the literature and visual arts of the United States of the nineteenth century, two closely related theoretical concepts have long coexisted, both characterizing the phenomenon of that era's dynamic cultural development. One is the literary "Renaissance," presented in the seminal study by Professor F.O. Matthiessen, *American Renaissance: Art and Expression in the Age of Emerson and Whitman* (1941). The other one is the "Renaissance" of national painting, sculpture, and architecture, described in Howard Mumford Jones's books *The Renaissance and American Origins* (1945) and *O Strange New World: American Culture, The Formative Years* (1964).

The creators of both "Renaissance" concepts sought to portray the works of nineteenth-century North American classics as part of a global humanistic project that extended far beyond their natural discursive environment. Emphasizing American orientation toward artistic and aesthetic models of the Old World's Renaissance-era, Matthiessen and Jones effectively denied any significant genetic connections between leading American masters and the traditions of the popular democratic culture of their time.

Of no small importance for the theoretically substantiating such an idea, the concept of a "Renaissance" of visual arts in Professor Jones's works was focused on the history of American architecture from the 1840s to the 1890s. Journalists, critics, and art historians of that period often used the phrase "Italian Renaissance" when describing the characteristic external features of the best-known architectural forms of the era – forms that would later be generalized and presented in Jones's research under the title "Renaissance" of American visual art. It is important to note, however, that long before the advent of the so-called "Italian Renaissance" on the North American soil, the development of nineteenth-century democratic architecture, painting, and sculpture had witnessed multiple "revivals" or "renaissances" – each based on distinct forms and styles of Oriental and European art (Handlin, 1985, p. 54).

Thus, the “Italian Renaissance” remained only one of many stylistic directions willingly adapted by creators of the new democratic architecture.

The relevance of this topic lies in its ability to shed light on the interaction between literature and visual arts during the American Renaissance, a period that significantly shaped national identity and democratic values. Understanding this connection provides valuable insights for both literary and art studies, as well as for interdisciplinary approaches in cultural and historical research.

Analysis of recent research and publications shows that while this topic remains largely unexplored in Ukraine, there is a growing body of scholarly work on the interaction between literature and visual arts during the American Renaissance in the United States. Several scholars have significantly contributed to the study of the American Renaissance, particularly in examining the interplay between literature and visual arts. F.O. Matthiessen, in his seminal work *American Renaissance: Art and Expression in the Age of Emerson and Whitman* (1941), coined the term “American Renaissance” and analyzed the convergence of literary and artistic expression in nineteenth-century America. Similarly, the work of Howard Pyle, especially his illustrations and historical narratives, demonstrates the close relationship between visual storytelling and literary themes of the period. The paintings of John Quidor, such as *The Return of Rip Van Winkle*, exemplify the way folklore and literature were translated into visual art, reflecting the narrative richness of the era. More recent interdisciplinary approaches, such as David Summers’ *Real Spaces: World Art History and the Rise of Western Modernism* (2003), emphasize the cultural and historical context in which visual and literary arts intersected. Additionally, Johanna Drucker’s studies, including *The Century of Artists’ Books* (1994), highlight the integration of textual and visual forms, offering insights into the ways artistic and literary expression can be mutually reinforcing. These studies collectively provide a foundation for understanding the dynamic interplay between verbal and visual forms during the American Renaissance and suggest directions for further research, especially in contexts where this interaction has been less studied, such as in Ukraine. Examining these studies provides a foundation for understanding existing approaches and highlights the need for similar interdisciplinary research in the Ukrainian academic context.

The purpose of this article is to examine the interplay between literature and visual arts during the American Renaissance of the nineteenth century. It aims to explore how writers and artists drew on shared democratic ideals to create works that reflected national identity, cultural values, and the human experience. Additionally, the article seeks to highlight the connections between verbal and visual storytelling, demonstrating how these forms of expression mutually reinforced each other. By analyzing both literary texts and visual artworks, the study intends to provide a comprehensive understanding of the artistic and cultural dynamics of the period. Finally, the article aims to identify gaps in existing research, particularly in Ukrainian scholarship, and to suggest directions for future interdisciplinary studies that integrate literature, visual arts, and cultural history.

Presentation of the main research material. For instance, at the beginning of the 1830s, American artists became enamored with the exotic attributes of ancient Egyptian culture. The architectural fashion of pharaohs, lotus flowers, and pyramidal edifices spread so widely that in 1834 the famous architect John Haviland received a large state commission to build the courthouse known as *The Hall of Justice* in New York (famously called “*The Tombs*” by local residents) in the “ancient Egyptian” style. Sensational “penny newspapers” went so far as to dub him “the most famous representative of our Egyptian Renaissance.” By the second half of the 1830s, American artists had become fascinated with the so-called “Greek Revival,” whose hallmarks are clearly evident in the façade design of the New York Customs House and the Astor Place Opera House, both of which took as their architectural prototypes the pagan temples of ancient Hellas.

A characteristic feature of nineteenth-century American architecture is the unhindered combination of stylistic features distanced from one another in both time and space. On a single street in a large American city, buildings in the “Egyptian,” “Gothic,” or “Greek Revival” styles could easily coexist side by side (Reynolds, 1995, p. 287). In “*The Song of the Exposition*” (1871), dedicated to American democratic art, Walt Whitman solemnly proclaimed:

“We build to ours to-day. / Mightier than Egypt’s tombs, / Fairer than Grecia’s, Roma’s temples...”

A few lines later, the poet again recalled the classical architecture of the Old World, which had gained an entirely new and distinctly American embodiment in the creative practice of his homeland’s leading artists:

“(This, this and these, America, shall be your pyramids and obelisks, / Your Alexandrian Pharos, gardens of Babylon, / Your temple at Olympia.)”

Such stylistic eclecticism, characteristic of the period’s democratic architecture, was also vividly manifested in the works of leading American painters. In 1840, at the request of the federal architect Ithiel Town (1784–1844), the painter Thomas Cole (1801–1848), founder of the famous Hudson River School of painting, created the work titled “*The Architect’s Dream*”. Contemporary critics of the time claimed that the canvas presented “*the aesthetic philosophy of national art in concentrated form.*”

In the foreground stands the central figure – a North American architect surrounded by all sorts of sketches and drawings of ancient architectural monuments. He contentedly contemplates the monumental structures he has built: nearby looms a grand Protestant cathedral in the style of America’s early 1840s Gothic Revival; beside it stands an ancient Greek temple and a majestic Roman palace; and behind the antique buildings rises a giant pyramid of the Egyptian pharaohs, apparently taller than any modern skyscraper.

Robert Mills, a celebrated contemporary of Cole’s, who earned professional acclaim as early as the 1840s and completed his best-known projects in the early 1880s, frequently drew his compatriots’ attention to what he believed was the paramount principle of distinctly American art: “*Study the popular tastes and demands that arise in your own country; create a classical foundation for your art here and now. Do not look to the Old World for models to imitate!*” (Howat, 1970, p. 45).

Given Mills’s authoritative status as one of the classic figures of American visual arts between the 1840s and the 1880s, his well-known assertion about the necessity of studying “popular tastes” deserves special attention from modern scholars. The theoretical guidelines and artistic practices of Mills and other nineteenth-century artists cannot be interpreted adequately within the traditional paradigm that considers the visual forms of the “American Renaissance” as exclusively highbrow and Eurocentric in orientation. New possibilities for understanding the complex, multifaceted evolution of the visual arts in the United States emerge when we

examine its associations with other spheres of spiritual activity that together shaped the shared discursive environment of national democratic culture of the US.

There are many examples that attest to the fruitful creative communication between American writers and artists of the nineteenth century. For instance, the best paintings of John Quidor were commissioned by the writer Washington Irving to illustrate his short stories. The witty drawings of popular caricaturist Christopher Pearse Cranch helped popularize Ralph Waldo Emerson's complex philosophical ideas in New York's "penny newspapers." Overall, most representatives of the literary "American Renaissance" justifiably considered themselves admirers and connoisseurs of the national visual arts. Walt Whitman, who was personally acquainted with many prominent painters of New England, in his poem "My Picture-Gallery" (1850) likened his own creative consciousness to an art gallery:

*"In a little house keep I pictures suspended, it is not a fix'd house,
It is round, it is only a few inches from one side to the other;
Yet behold, it has room for all the shows of the world, all memories.
Here the tableaux of life, and here the groupings of death;
Here, do you know this? this is Cicerone himself,
With finger rais'd he points to the prodigal pictures."*

It is telling that Herman Melville, in letters to Nathaniel Hawthorne, used the phrase "*kindred spirits*" to describe their creative kinship, without additional explanation. Note that "Kindred Spirits" is also the title of one of the most famous paintings by the popular artist Asher Durand, first exhibited at the New York Gallery of the Fine Arts at the end of 1849—just a few months before the two writers first met at a literary picnic in the Berkshire Mountains.

In Durand's painting "Kindred Spirits", we see a picturesque mountain landscape. At its center, on a large rock, stand two men conversing. Their faces are difficult to discern, but by the artist's design these are two old friends: the poet William Cullen Bryant and the painter Thomas Cole, author of the renowned series "The Course of Empire" – dedicated to the history of American democracy. Durand seems to ask the viewer: whence comes that astonishing artistic power we encounter in the works of the young republic's brilliant masters? Could it be that fascination with poetry helps a painter develop the ability to perceive the hidden beauty of the surrounding world and choose profoundly meaningful subject matter? Or, could we say that a master of letters who honors visual arts improves his skill at poetic visualization and thus gains the capacity to create genuinely "visual" verses?

Hawthorne well understood what Melville meant when he referred to Durand's famous painting in his letters. It was not merely that certain circumstances of the writers' fateful meeting (two artists encountering each other atop a mountain peak) happened to coincide strikingly with details from the popular painting. More importantly, both writers perceived an unbreakable kinship between their literary creativity and other varieties and forms of national culture, whose most powerful driving force was democracy.

The creative biography of Thomas Cole, a pioneer of American Romantic painting, exemplifies the particular way in which the first generation of U.S. artistic classics perceived popular democratic culture. Cole's American contemporaries saw in his canvases a brilliant realization of Emerson's well-known call to "*ignore the refined European muses*" and turn to the "*popular style*" of national art, close to and understood by ordinary citizens of the young democratic republic. Emerson himself considered "*the popular language*" as the only true foundation of his style, which reflected the "*magnificent chaos*" of a democratic nation's worldview—one that recognized no authority over itself.

One of Cole's best examples of "popular" works is "The Titan's Goblet" (1833). The painting shows a stone chalice filled with water. It is so enormous that several sailboats fit easily inside. Some modern critics regard this work as a sort of harbinger of European surrealism. Yet given the nearly one-hundred-year gap between "The Titan's Goblet" and the earliest appearances of improbably large objects on the canvases of surrealism's founders, it seems unlikely that the painting arose from any special prophetic insight into the artistic trends of a distant European future. However, recognizing Cole's inseparable connection to American popular art of the 1830s and 1840s brings us closer to uncovering the true sources of his striking artistic exaggerations.

As Alexis de Tocqueville noted, the unbridled democratic fervor of the young American nation produced a persistent demand for extraordinary phenomena and things in virtually every sphere of cultural life. A long-lasting taste for so-called "gigantism" resulted in the creation of colossal panoramic paintings (several kilometers in length) by such popular artists as the Hannington Brothers and John Benward; as well as the adventure novels of Eugene Batchelder, Cornelius Mathews, and Herman Melville, devoted to the largest sea and land monsters in the world; and P. T. Barnum's grotesque stage shows featuring a four-year-old "child-giant" weighing over two hundred pounds, an African elephant proclaimed "the world's biggest animal," and the circus performer Calvin Edson—dubbed a "giant living skeleton" because of his towering height and emaciated physique.

Among Cole's works completed in the late 1830s, there are several paintings and sketches that reflect the American public's insatiable fascination with the extraordinary and the grotesquely exaggerated. In addition to "The Titan's Goblet", these include his unfinished canvas "Giant's Castle", the "Destruction" segment from the series "The Course of Empire", and "Prometheus Bound", which shows the mythical Titan towering over ancient forest trees.

It is especially revealing to trace the reactions of various literary circles to Cole's best-known 1830s series, "The Course of Empire", which deals with the present and near future of American nationhood. The first paintings depict a beautiful ancient city inhabited by happy, prosperous democratic citizens. Yet in the final panel, "Destruction", we see a gargantuan Roman metropolis consumed by a terrible fire, from which a crowd of thousands struggles in vain to escape. Rich and poor, aristocrats and ordinary townsfolk brutally kill one another for the last safe outcroppings that rise above a boundless sea of flames.

According to James Fenimore Cooper, "Destruction" epitomized the artist's worst fears of America's inevitable self-annihilation at the hands of a savage democratic majority. Meanwhile, popular writers from the radical-democratic camp emphasized the painting's patriotic spirit and its merciless social critique, characteristic of sensational literature and "penny newspapers." They believed Cole took extraordinary pride in and respect for the ideals of America's past, which he repeatedly mythologized on his canvases. However, he also felt deep disappointment at the failure to realize the sacred ideals of freedom and democratic equality. Radical democrats blamed corrupt politicians and rapacious millionaires as the "internal enemies" of the country, but in Destruction they saw the tragic foreshadowing of a future national apocalypse for which all Americans, without exception, would bear responsibility.

Only a few years separate “The Course of Empire” from George Lippard’s sensational bestseller *The Quaker City* (1843). Unlike the writers of the 1830s, who drew on the motifs and imagery of popular sensational literature as a powerful weapon against the hidden crimes of a corrupt elite, Lippard made no attempt to sort American society into “friends” and “enemies” of democracy. His characters—wealthy and poor, sinful and virtuous, respectable gentlemen and social outcasts—collectively convey the overall sense of tragic insolubility that pervades the novel. Amid the chaos of inhuman cruelty and wild amorality engulfing everyone, Lippard’s readers can glimpse not the faintest glimmer of hope for a brighter future.

In one of the final chapters of *The Quaker City*, the author depicts the terrifying end of democratic society in a scene strikingly reminiscent of Cole’s apocalyptic “Destruction”. An ancient city is consumed by fire. The ground becomes a seething ocean of flame in which buildings and people alike are swallowed up. A giant tidal wave of debris rises sky-high—on its crest clings a tiny group of survivors battling one another for a chance to remain alive a few seconds longer.

The Quaker City became a sort of repository for the major epistemological paradoxes likewise manifested in other areas of 1840s popular democratic culture. It would take another decade after its publication before Hawthorne and Melville produced the large prose works that surpassed Lippard’s bestseller in their penetrating exploration of the unsolvable coexistence of good and evil in the world and in the human soul. Yet before those works of the American Renaissance could emerge in literature, their path was paved by the extraordinary paintings of the popular artist Thomas Cole.

In addition to the sensational revelations of popular writers and artists, the mass democratic audience of the early 1800s was enthralled by tales of the exotic lives and remarkable adventures of the “redskins”. Artistic portrayals of Native Americans in the first half of the nineteenth century are usually associated with James Fenimore Cooper’s adventure novels. The incredible exploits of Natty Bumppo and his Indigenous companions are often seen as the only prominent examples of “Indian themes” in Romantic-era American literature. Henry Wadsworth Longfellow’s “The Song of Hiawatha” was, by his contemporaries’ assessment, a refined “imitation” of European classics – too “cultivated” to capture the true nature of the continent’s real “savages.”

Yet at least a year and a half before Cooper published *The Pioneers* (1823)—the novel in which “Leatherstocking” Natty Bumppo first appears—author John Neal had already found success on the book market with *Logan* and *Seventy-Six*, both devoted to the most brutal clashes of the late-eighteenth-century Indian Wars. Slightly later than Cooper, William Gilmore Simms turned to Native American history. His bestseller *The Yemassee* (1835) went through more than thirty reprints before the Civil War. Among Simms’s well-known “Indian” works are the novels *Vasconcelos* (1853), *The Cassique of Kiawah* (1859), and the story collection *The Wigwam and the Cabin* (1845). Critics of the 1850s believed Simms wrote about the way of life and customs of Native Americans with more depth and empathy than Cooper had achieved in the famous Leatherstocking Tales.

The wave of enthusiasm for Indigenous culture sparked by popular literature in the 1820s–1840s also attracted the attention of many American painters. Various images of Indians feature in works by a number of period artists, but George Catlin was the recognized creator of the era’s most famous paintings dedicated to the continent’s native peoples. According to the artist himself, in his youth he was shocked by President Andrew Jackson’s decision to hasten the forced relocation of the “redskins” remaining in New England to the country’s inhospitable western territories. In 1829, Catlin abandoned all other pursuits to embark on a long creative expedition into tribal lands so he could see with his own eyes the “appearance and customs” of the last Indians of New England.

Upon his return to New York in 1837, Catlin established his “Indian Gallery,” where he displayed more than four hundred of his paintings—portraits of warriors and chiefs, ceremonial rites, ritual contests, hunting scenes, and sketches of Indian settlements. During every showing, the artist would read excerpts from his journals describing his memories of each piece presented at the exhibition.

Catlin’s attempts to turn his “Indian Gallery” into a profitable business—akin to P.T. Barnum’s popular museum & curiosity show – ultimately damaged his artistic reputation. Twentieth-century critics labeled him an “*emblematic embodiment of exploiting indigenous peoples*” and “*a money-grubbing ignoramus with no respect for the lives and customs of those he used for personal enrichment*” (Gurney and Heyman, 2002, pp. 20–21). Indeed, Catlin considered himself a creator of popular graphic artworks with significant commercial potential. Yet it would be unfair to view him simply as an unprincipled opportunist. Catlin’s portraits do not depict Native Americans as bloodthirsty brutes or intellectually backward people; rather, their faces radiate courage, natural wisdom, and noble composure. Every detail of their ritual clothing, adornments, and weaponry is rendered with almost photographic precision. Like William Gilmore Simms in his adventure novels and short stories, Catlin, in a “popular format,” sympathetically and meticulously documented an original Indigenous culture threatened with total eradication.

The life and career of John Quidor, the nineteenth century’s most democratic American painter, remain comparatively understudied, even though during his time this remarkable artist spearheaded one of the principal trends in the popular visual arts of the United States. A native of New York, Quidor spent most of his life in working-class neighborhoods of his home city and knew all the facets of its democratic street culture no less intimately than Whitman or Melville, both of whom celebrated America’s largest metropolis in their finest works. At age twenty, Quidor saved enough to open a small painting studio in a high-crime district. Nearly every day he witnessed—and sometimes was drawn into – violent street brawls between Irish immigrants and local rowdies from volunteer fire brigades who called themselves “bh’oys” (from the word “boys”). By the early 1840s, these “bh’oys,” famed city democrats with “big fists,” had become the most active creators and participants in the raucous and aggressive popular culture of America’s urban working class, which was rapidly emerging in major cities across the nation.

Quidor remained close friends for many years with one of the “bh’oys” leaders—John Brower, a formidable street fighter and a talented self-taught sculptor who despised elite foreign culture and idolized popular American performers. Through this friendship, Quidor gained a steady source of income: for many years, he painted the “bh’oys’” fire engines and created custom stage sets for New York’s leading popular playwrights. In those days, most of the city’s theaters staged nightly productions featuring the adventures of “bh’oys,” who quickly became mainstays of popular urban art.

George Foster, a prominent radical democrat and sensationalist writer, called the “bh’oys” “*the most intriguing figures of modern democratic society*” and urged all American artists to devote greater attention to these popular images. Writers of urban humorous tales were the first to heed Foster’s call. Throughout the 1840s, their short stories offered multifaceted representations of “bh’oys” that reflected both the democratic public’s love of sensational exoticism and the vigorous creative energy of a young American nation. At the same time, these tales portrayed the environment of savage brutality, crushing poverty, and revolutionary protest

against social injustice characteristic of such neighborhoods. The so-called “dark” humorous tales, as contemporary journalists labeled them, were accompanied by whimsical caricatures and frightening illustrations that underscored the threatening chaos of big-city life. Typical depictions included grotesque human figures with the heads of repulsive insects or demonic creatures, distorted faces featuring oversized ears and noses, or fusions of living beings with household objects or elements of urban architecture.

Among the several hundred paintings, reproductions, posters, set designs, and other works Quidor produced over his long life (he died in 1881), only about thirty of his drawings have survived. The majority were commissioned by Washington Irving’s publishers as illustrations for his short stories. In Quidor’s artistic interpretation, Irving’s well-known comic characters are transformed into grotesque monstrosities fit for the most terrifying nightmares, and the surrounding world becomes strangely fantastical.

In the famous illustration “Ichabod Crane Flying from the Headless Horseman” (1828), the scene is a moonlit forest glade where Ichabod Crane stands frozen in mid-flight. Readers of Irving’s “The Legend of Sleepy Hollow” know that the poor schoolteacher is running from what he believes to be a headless ghost, but is actually the prankster Brom Bones. Yet nothing on Quidor’s canvas resembles the familiar story of a headless ghoulish creature chasing a terrified man. Instead, we see two nightmarish, otherworldly creatures in a sort of eerie nocturnal race through the woods.

In another painting, “The Return of Rip Van Winkle”, which depicts the moment Rip reappears in his hometown, we see something resembling a ceremonial gathering of hideous beings. There is not a single appealing face in sight. Even the children have disfigured features. One gets the impression that the artist compiled a “collection” of facial fragments from various people, thoroughly mixed them up, and then distributed them to his figures completely at random, like some deranged plastic surgeon.

Quidor’s grotesque images fully convey the savage energy of democratic chaos characteristic of America’s popular urban culture. By juxtaposing wholly incompatible images in startling ways, his bizarre illustrations for “dark” popular humorous tales and the “city mysteries” novels – ubiquitous in the New England book market by the late 1830s – caught the attention of European modernist painters, who considered them early harbingers of modern abstraction. On the title page of Lippard’s bestseller *The Quaker City*, for instance, the main character—leader of a “bh’oys” street gang—appears ape-like, drifting down a river in a coffin-turned-boat. It is worth recalling that in *Moby-Dick*, Herman Melville also uses a coffin-boat to rescue his narrator Ishmael, a figure who in many respects embodies the traits of New York’s fictional “bh’oys.” Such parallels are no coincidence. Lippard, the sensational bestselling author; Melville, the Romantic-era classic; and Quidor, the painter, all operated within a shared discursive space of national popular culture—one that captured the hopes and anxieties of ordinary people making their way through the tumult of democracy in the great American city.

Conclusions and prospects for further research in this field. The fundamental aesthetic and artistic equivalence of literary trends and pictorial phenomena, set against the backdrop of the era’s democratic foundations in American society, demonstrates that the works of the nineteenth-century U.S. classics arose not in spite of the popular democratic culture of their day but because of its presence in the country’s intellectual milieu. As though in Cole’s famous *Titan’s Goblet*, powerful forces of democratic ferment surged within this national discursive space, acting as a catalyst for significant transformations in all spheres of social, political, and cultural life. Investigating the development of both verbal and visual art thus emerges as a fully justified and promising scholarly direction—one that opens up new perspectives for analytical understanding of the productive interaction among the heterogeneous forms of national art during the American Renaissance.

References:

1. Gurney, G., & Heyman, T. (Eds.). (2002). *George Catlin and his Indian Gallery*. Smithsonian American Art Museum.
2. Handlin, D. (1985). *American Architecture*. Thames and Hudson.
3. Howat, J. K., & Spassky, N. (Eds.). (1970). *19th-century America: Paintings and sculpture*. New York Graphic Society.
4. Reynolds, D. (1995). *Walt Whitman’s America: A Cultural Biography*. Vintage Books.
5. Matthiessen, F. O. (1941). *American Renaissance: Art and Expression in the Age of Emerson and Whitman*. Oxford University Press.
6. Jones, H. M. (1964). *O Strange New World: American Culture, The Formative Years*. Viking Press.
7. Summers, D. (2003). *Real Spaces: World Art History and the Rise of Western Modernism*. Phaidon Press.

Отримано: 3 жовтня 2025 р.

Прорецензовано: 25 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 1 листопада 2025 р.

email: gloriasanctum2005@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4649-3667>

email: natakizim595@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4649-3667>

email: voshchevska25@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1606-9830>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-79-83](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-79-83)Лященко О. А., Кізім Н. В., Вощевська О. В. Компаративний аналіз художнього втілення жіночої агентності у романах Меггі О'Фаррелл. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острого : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 79–83.

УДК: 821.111.09:[396 + 930.1]

Лященко Олеся Анатоліївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
Кізім Наталя Валеріївна,
кандидат філологічних наук,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
Вощевська Ольга Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ВТІЛЕННЯ ЖІНОЧОЇ АГЕНТНОСТІ У РОМАНАХ МЕГГІ О'ФАРРЕЛЛІ

У статті здійснено комплексний порівняльний аналіз романів англо-ірландської письменниці Меггі О'Фаррелл «Гамнет» (2020) та «Шлюбний портрет» (2022). Доведено, що ці твори є цілісним мистецьким проєктом із феміністичної ревізії історії, який виходить за межі жанру біографічної прози (biofiction). Дослідження обґрунтовує доцільність застосування концепції історіографічної метафікції Лінди Гатчен, що дозволяє розглядати романи не лише як реконструкцію жіночих доль, а і як критику патріархальних механізмів історіописання. Метою дослідження є виявлення наскрізних тем та спільних наративних стратегій, які письменниця використовує для деконструкції патріархальних концептів та утвердження жіночої агентності. Методологічну основу складає поєднання феміністичної критики, історико-літературного та компаративного аналізу. Проаналізовано ключові наративи та стилістичні прийоми, що утверджують цінність жіночого досвіду. Зокрема, розглянуто стратегію децентралізації чоловічої постаті (Вільяма Шекспіра) та використання теми тілесності у сприйнятті світу головними персонажами романів для валідації альтернативних, непатріархальних форм знання. На основі детального зіставлення образів Агнес Гетевей та Лукреції де Медічі виокремлено та схарактеризовано універсальні патерни патріархального контролю (об'єктивація, насильство, зведення жінки до функції) та форми жіночого спротиву (зв'язок із природою, тілесна агентність, інтуїтивне знання, творчість). Особливу увагу приділено аналізу фіналів обох романів як ключових елементів феміністичного проєкту. Простежено еволюцію авторських стратегій: від трансформації травми в мистецтво та зіллення через переосмислення канону в «Гамнеті» до радикального переписування трагічної історичної долі жінки у «Шлюбному портреті».

Ключові слова: Меггі О'Фаррелл, феміністична ревізія, історіографічна метафікція, biofiction, жіноча агентність, тілесність, травма, патріархат, Агнес Гетевей, Лукреція де Медічі.

Olesia Liashchenko,
PhD in Philology, Associate Professor
Natalia Kizim,
PhD in Philology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Olha Voshchevska,
PhD in Education, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE ARTISTIC REPRESENTATION OF FEMALE AGENCY IN THE NOVELS OF MAGGIE O'FARRELL

This article provides a comprehensive comparative analysis of the novels 'Hamnet' (2020) and 'The Marriage Portrait' (2022) by the Anglo-Irish writer Maggie O'Farrell. It is argued that these works constitute a coherent artistic project of feminist historical revision that transcends the genre of biofiction. The study substantiates the applicability of Linda Hutcheon's concept of historiographic metafiction, which allows the novels to be examined not only as reconstructions of female lives but also as a critique of the patriarchal mechanisms of historiography. The aim of the research is to identify the recurring themes and shared narrative strategies the author employs to deconstruct patriarchal concepts and assert female agency. The methodological framework combines feminist criticism with historical-literary and comparative analysis. The analysis focuses on key narrative and stylistic techniques that affirm the value of female experience. Specifically, it examines the strategy of decentering the male figure (William Shakespeare) and the use of corporeality in the female protagonists' perception of the world to validate alternative, non-patriarchal forms of knowledge. Based on a detailed comparison of the characters of Agnes Hathaway and Lucrezia de' Medici, the study identifies and characterizes universal patterns of patriarchal control (objectification, violence, the reduction of women to a function) and forms of female resistance (connection with nature, bodily agency, intuitive knowledge, creativity). Particular attention is paid to the analysis of the novels' endings as crucial elements of the feminist project. The evolution of the author's strategies is traced: from the transformation of trauma into art and healing through the reinterpretation of the canon in 'Hamnet' to the radical rewriting of a woman's tragic historical destiny in 'The Marriage Portrait'.

Keywords: *Maggie O'Farrell, feminist revision, historiographic metafiction, biofiction, female agency, corporeality, trauma, patriarchy, Agnes Hathaway, Lucrezia de' Medici.*

Постановка проблеми Традиційний історичний канон, сформований переважно чоловіками, характеризується тенденцією до маргіналізації жіночого досвіду, внаслідок чого жіночі постаті в історичних хроніках часто зводяться до функціональних ролей і не представлені як повноцінні суб'єкти історичного процесу. Такий андроцентричний підхід створює лакуни, в яких губляться не лише біографії, але й досвід, емоції та агентність жінок. У своїх історичних романах «Гамнет» (2020) та «Шлюбний портрет» (2022) англо-ірландська письменниця Меггі О'Фаррелл вдається до свідомого акту феміністичної історіографії. Вона не просто заповнює прогалини в історичних хроніках, а й кардинально деконструє патріархальні міфи, що оточують її героїнь – Анну (Агнес) Гетевей, дружину Вільяма Шекспіра, та Лукрецію де Медічі, дружину феррарського герцога Альфонсо д'Есте. О'Фаррелл повертає цим жінкам суб'єктність, психологічну глибину та агентність, перетворюючи їх з об'єктів історії на її суб'єктів.

Спільний розгляд цих, на перший погляд, різних романів дозволяє побачити в творчості О'Фаррелл послідовний мистецький проєкт з ревізії жіночої історії. Незважаючи на відмінності в епохах та соціальному статусі головних героїнь, обидва тексти досліджують універсальні механізми патріархального контролю та жіночого спротиву.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених кожному з романів окремо, на сьогодні ще не здійснено комплексного порівняльного аналізу, який би розглядав ці тексти як єдиний мистецький проєкт, що обумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Романи Меггі О'Фаррелл «Гамнет» та «Шлюбний портрет» викликали значний науковий інтерес. Дослідження «Гамнета», що, за словами С. Ленської, «став справжнім бестселером на європейському ринку» (Ленська, 2023: 246), зосереджено на кількох ключових напрямках. Перш за все, це феміністична рекультивація образу Агнес. Такі дослідниці, як А. Альб, Ф. Гальван, Л. Магвайр та Р. Майцен, аналізують, як О'Фаррелл перетворює Агнес із малозначущої згадки в біографії Вільяма Шекспіра на центральну постать нарративу. М. А. Струццієро підкреслює, що письменниця «повертає Енн Гетевей з невідомості [...] і втілює в життя захоплюючий жіночий портрет нетрадиційної, волелюбної людини» (Struzziero, 2023: 12). Другий важливий напрям – це теми скорботи, втрати і трансформації травми в мистецтво (С. Ленська, Е. М'юз, С. О'Нілл, П. Г. Сантос). Третій аспект – деконструкція образу батька та міфу про генія, де Шекспір зображений не як недосяжний митець, а як люблячий, хоч і відсутній, батько і чоловік (Д. Гузовська, Е. М'юз, С. О'Нілл). Дослідники також звертають увагу на інтертекстуальність та розглядають роман як креативну критику п'єси Шекспіра (Дж. І. Карні, П. Г. Сантос), аналізують його в контексті жіночої історичної прози, що присвячена художнім інтерпретаціям образу дружини Шекспіра (Л. Магвайр), та розглядають перекладацькі аспекти (Є. Канчура).

Літературознавча рецепція «Шлюбного портрета» також є багатогранною, хоча наразі представлена переважно рецензіями та кількома науковими розвідками. Центральною темою є феміністична критика патріархального суспільства доби Ренесансу. Цінним джерелом для розуміння авторського задуму є інтерв'ю з М. О'Фаррелл, де вона пояснює, що поштовхом до написання стали поема Р. Браунінга «Моя остання герцогиня» та портрет Лукреції де Медічі, а також вбачає в появі жінок-мисткинь Ренесансу перші прояви фемінізму (Kleiber, 2022). Літературні критики, зокрема Дж. Томас-Корр, розглядають роман як спробу повернути голос жінкам, чиї історії були витіснені чоловічими нарративами. Водночас Дж. О'Лірі аналізує травматичність династичних шлюбів, зауважуючи, що сучасний феміністичний погляд може дещо спотворювати історичну реальність. М.-А. Струццієро та О. Лященко досліджують, як через символіку портрета О'Фаррелл розкриває взаємодію влади, ізоляції та приглушення жіночої суб'єктності в патріархальному суспільстві (Struzziero, 2024; Лященко, 2024).

Відтак, незважаючи на широку наукову рецепцію кожного з романів окремо, на сьогодні бракує їхнього порівняльного дослідження як єдиного мистецького проєкту. **Мета** статті – здійснити комплексний порівняльний аналіз романів Меггі О'Фаррелл «Гамнет» та «Шлюбний портрет» як цілісного мистецького проєкту з феміністичної ревізії жіночої історії, довівши, що письменниця виходить за межі жанру *biofiction*, використовуючи стратегії історіографічної метафікції для деконструкції патріархальних нарративів та утвердження жіночої агентності.

Методологічну основу статті складає комплексний підхід, що поєднує елементи феміністичної критики, історико-літературного та порівняльного аналізу. Феміністична методологія дозволяє виявити механізми патріархального контролю та жіночого спротиву в текстах. Історико-літературний підхід дає змогу розглянути романи в контексті епох, які вони зображують, та жанрових традицій історичної прози. Центральним є компаративний метод, який через зіставлення образів Агнес та Лукреції, а також художніх світів «Гамнета» та «Шлюбного портрета», дозволяє виявити наскрізні теми та ідейну еволюцію творчості письменниці.

Виклад основного матеріалу дослідження

1. Жанрова специфіка: *Biofiction* як інструмент феміністичної ревізії

Як справедливо зауважують дослідники, в «Гамнеті» письменниця звертається до жанру квазібіографії (Канчура, 2023: 63) або ж *biofiction* (Гальван, 2017: 151). Цей жанр, що набув значного поширення в останні десятиліття, свідомо балансує на межі факту та вигадки. Ф. Гальван визначає, що автори *biofiction* «відмовляються від бажання “правильно” зобразити життя біографічного суб'єкта, а натомість використовують його, щоб спроектувати власне бачення життя та світу» (Гальван 2017: 153). Уже на рівні авторського задуму можна простежити спільні риси у двох романах: письменниця обирає історичні постаті жінок, про яких залишилося дуже мало відомостей. «Цей роман є результатом моїх умовиводів», – зазначає О'Фаррелл у післямові до «Гамнета». (О'Фаррелл 2023: 348) Той самий підхід можна простежити і в зображенні Лукреції де Медічі. Як зізнається авторка роману, «інформація про її коротке життя надзвичайно мало, я намагалася використати всі доступні мені відомості, але деякі факти художньо переосмислила» (О'Фаррелл 2024: 441). Таким чином, *biofiction* стає потужним інструментом для реконструкції життя «замовчуваних жінок», про яких збереглося надто мало достовірних документів. Цей брак історичних свідчень, який для традиційного біографа є перешкодою, для автора *biofiction* стає

простором для творчої свободи. О'Фаррелл використовує цю свободу, аби компенсувати брак справжніх свідчень власною уявою та психологічною інтуїцією.

Роман «Гамнет» фокусується на житті дружини Вільяма Шекспіра, жінки, чия особистість була майже повністю поглинута тінню геніального чоловіка, а в літературній критиці сформувався переважно негативний її образ (Duncan-Jones, 2001), (Greenblatt, 2004). О'Фаррелл переносить її з історичного маргінесу в самий центр наративу, роблячи її емоційним та смисловим ядром історії. «Шлюбний портрет», у свою чергу, реконструює долю юної флорентійської аристократки Лукреції де Медічі, яка померла за загадкових обставин у 16-річному віці, невдовзі після весілля з феррарським герцогом Альфонсо II д'Есте. Письменниця перетворює її з мовчазної жертви, яку чоловік звинувачує в подружній невірності у відомому вірші «Моя герцогиня» Роберта Браунінга (Browning, 2020), на активну протагоністку, що бореться за власне життя та ідентичність.

Водночас, зведення романів О'Фаррелл лише до *biofiction* обмежує їхній інтерпретаційний потенціал. Більш точним та продуктивним є розгляд цих текстів у межах історіографічної метафікції. Цей термін, введений канадською дослідницею Ліндою Гатчен, позначає прозу, яка є «водночас метафікційною та історичною у своїх відлуннях до текстів і контекстів минулого» (Hutcheon, 1989: 91). На відміну від традиційного історичного роману, що прагне до максимальної точності, історіографічна метафікція діє в іронічний і проблематичний спосіб, визнаючи, що «історія не є прозорим записом якоїсь беззаперечної “істини”» (Hutcheon, 1989: 98) «Історіографічна метафікція працює, щоб позиціонувати себе в історичному дискурсі, не відмовляючись від своєї автономії як художньої літератури» (Hutcheon, 1989: 92) Вона не стирає, а, навпаки, «підкреслює» онтологічну межу між минулим і літературою, щоб продемонструвати, що історія – це не об'єктивна даність, а «людський конструкт» (там же). Це наратив, що, подібно до прози, «переформатовує будь-який матеріал (у цьому випадку – минуле) у світлі сучасних проблем» (Hutcheon, 1989: 110). Загалом можна виділити такі риси у художніх текстах, в яких автори вдаються до історіографічної метафікції:

1. Парадоксальна подвійність: Текст одночасно є історичним (занурений у минуле) і метафікційним (це насамперед художній твір), підриваючи правила як літератури, так і історіографії.

2. Іронічна пародія: Це головний інструмент, який дозволяє не просто відтворити минуле, а й критично його переосмислити, ставлячи під сумнів історичні та літературні канони.

3. Історія як конструкт: Твори виходять з того, що об'єктивної історичної «істини» не існує. Минуле доступне нам лише через його текстуальні сліди (документи, мистецтво), а сама історія – це наратив, створений людьми.

4. Широка інтертекстуальність: Текст свідомо залучає не лише літературні джерела, а й історичні документи, візуальне мистецтво, філософію, стираючи межі між вигадкою та реальним світом дискурсу.

5. Ідеологічна спрямованість: Такі твори часто мають політичний відтінок, оскільки ставлять під сумнів панівні наративи (наприклад, чоловічі, європейські) та надають голос маргіналізованам, «ексцентричним» постатям і поглядам.

Застосування цієї теоретичної рамки дозволяє побачити в романах О'Фаррелл не просто спробу «заповнити прогалини» в біографіях Агнес Гетевей та Лукреції де Медічі, а свідому критику самого процесу історіописання. Вибір героїнь, про яких майже не збереглося документальних свідчень, є не обмеженням, а стратегічним ходом. Сама відсутність «фактів» стає центральною темою, що символізує патріархальне стирання жіночих голосів з історії. О'Фаррелл не просто дописує їхні історії; вона ставить під сумнів авторитетність офіційної історії, яка їх проігнорувала. Її романи – це метакоментар про мовчання архівів. Акт художньої вигадки стає прямою відповіддю на історичне замовчування. Таким чином, брак історичних даних перетворюється з проблеми, яку авторка має вирішити, на саму передумову її феміністичного проєкту, що доводить необхідність її ревізії. У рамках цього мистецького задуму можна виокремити спільні риси, якими авторка наділяє Агнес та Лукрецію.

2. Вроджена «іншість» та зв'язок із дикою природою

Обидві героїні з дитинства маркуються як «інші», ті, що не вписуються у визначені для них суспільні ролі. Агнес – дочка Ровени, про яку місцеві говорили, що вона «була лісовою мешканкою, яка заблукала, відбилася від свого племені, а може, іншим якимось створінням» (О'Фаррелл, 2023: 55). Коли матір умирає, Агнес описує як дикунку, що не кориться доглядальниці і влаштовує їй усілякі неприємні сюрпризи. Коли вона дорослішає, її образ стає ще похмуріший. Уявлення про неї місцевих жителів подаються через сприйняття молодого Шекспіра: «Учитель ніколи її не бачив, але уявляє собі якусь напівжінку, напівдикунку: з кошлатими бровами, побитим сивиною волоссям, вона шкутильгає у заляпаному брудом і листям одязі. Донька померлої лісової відьми» (О'Фаррелл, 2024: 46) Її зв'язок з природою, дар зцілювати людей і бачити їхнє майбутнє лякають і водночас притягують оточуючих. Агнес успадковує від померлої матері не лише знання про силу лікарських трав, а й репутацію відьми, що відштовхує її на маргінеси суспільства.

Схожим чином, Лукреція змальована як дитина, що значно відрізняється від своїх братів і сестер: немовлям вона була тривожна і невгамовна, тож її виховувала кухарка далеко від затишних дитячих покоїв, а коли вона повертається до родини, то не відчуває любові, бо її родина сприймає її як дивачку: «У чотири роки Лукреція не гралася з лялькою, як це робили її сестри, не сідала за стіл, щоб поїсти, не брала жодної участі в іграх братів і сестер, воліючи натомість проводити час на самоті. Вона бігала, мов та дикунка, по доріжках туди-сюди або ставала навколішки біля вікна і звідти годинами розглядала місто й далекі пагорби за ним. [...] У вісім чи дев'ять років вона відмовилася носити будь-яке взуття, навіть коли Софія лупцювала її за цей непослух» (О'Фаррелл, 2024: 23-24). Вона вперта, занурена у власні думки і не відповідає уявленням про виховану аристократку, яка має бути покірною і граційною. Вона блукає таємними ходами родинного палацу, підслуховує розмови дорослих. Її справжнє життя проходить у світі її уяви та малюнків.

«Іншість» обох героїнь символічно пов'язана з дикою, неприрученою природою. Якщо для Агнес це ліс, його рослини, бджоли та птахи, що є джерелом її сили та знань, то для Лукреції центральним символом її внутрішнього «я» стає тигриця в батьківському звіринці. Спостерігаючи за твариною, що ходить по клітці, Лукреція відчуває спорідненість з її долею, з часом вона вірить, що всередині неї теж живе тигриця, що здатна протистояти братам і сестрам, які її не люблять, пізніше – втекти від чоловіка, який намагається її вбити. Цей зв'язок обох героїнь із дикою природою є метафорою неприборканого духу, що чинить опір патріархальному «прирученню» та цивілізаційним обмеженням.

3. Тіло як поле боротьби та інструмент влади

Для обох персонажок їхнє тіло стає центральною ареною, де розгортається боротьба за владу, ідентичність та виживання. Проте стратегії, які вони використовують, та обставини, в яких вони опиняються, кардинально відрізняються.

Агнес демонструє активну тілесну агентність. Вона усвідомлює силу своєї сексуальності та репродуктивної здатності. У ключовій сцені в коморі з яблуками саме вона спокушає молодого вчителя латини, перебираючи ініціативу на себе. Згодом вона свідомо планує власну вагітність, щоб змусити свою жорстоку мачуху дати згоду на шлюб. Таким чином, вона використовує своє тіло як інструмент для досягнення бажаного та контролю над власною долею. Однак коли з часом чоловік починає її зраджувати, вона відмовляє йому у близькості, таким чином встановлюючи кордони власного простору і висловлюючи протест. Її тіло – це також джерело її знань: вона відчуває хвороби та емоції інших людей на фізичному рівні. Материнство для неї є глибоким тілесним досвідом, що поєднує радість і біль. Смерть сина стає для неї фізичною травмою, розривом, який вона відчуває у власному тілі.

Для Лукреції, навпаки, її тіло – це передусім об'єкт, товар у династичній угоді, «посудина для народження спадкоємця». З моменту заручин вона втрачає право власності на нього. Її тіло стає об'єктом прискіпливого огляду, медичних маніпуляцій та контролю з боку чоловіка та його двору. Шлюбна ніч зображена як акт насильства та приниження, де її суб'єктність повністю нівелюється. Боротьба Лукреції є більш пасивною, але не менш значущою. Вона змушена терпіти фізичне та психологічне насильство, а її відмова завагітніти (можливо, несвідома, психосоматична) стає єдиною доступною формою спротиву. О'Фаррелл детально описує її відчуття дисоціації, коли Лукреція подумки відділяється від свого тіла і тікає до лісу, щоб пережити травму від шлюбної ночі: «І коли вона добіжить до лісу, дерева зімкнуться навколо неї, всі тварини й птахи рикатимуть і вищатимуть, як їм заманеться, щоб їхній галас дійшов до неба, а вона чекатиме разом з ними на перші промені холодного ранкового світла, щоб відчути [...] як вони зцілюють Лукрецію» (О'Фаррелл, 2024: 201). Таким чином, письменниця досліджує, як жіноче тіло в патріархальному суспільстві може бути одночасно джерелом сили та автономії (Агнес) у шлюбі, в якому існує взаємне кохання, і об'єктом крайнього пригнічення та відчуження в нерівних стосунках за розрахунком (Лукреція).

4. Альтернативні форми знання та влади

Обидві жінки володіють альтернативними, непатріархальними формами знання, які знецінюються чоловічим світом, але є ключем до їхньої сили та ідентичності.

Агнес має інтуїтивне, тілесне «інше знання», що походить від природи. Її цілителство, засноване на знанні трав, та дар передчуття є потужною силою, що існує поза межами формальної освіти та суспільної ієрархії. Вона може відчувати приховані думки та емоції людей, узявши їх за руку. Це знання є ірраціональним, містичним і викликає недовіру, але воно діє. Вона рятує людей від хвороб, коли лікарі безсилі, і передчуває смерть свого сина. Її влада – це влада землі, інтуїції та жіночої спадкоємності, що протистоїть раціональній, книжній та формалізованій владі чоловіків.

Влада Лукреції також полягає в її гострій спостережливості та художньому таланті. Її здатність малювати – це не просто хобі, а спосіб зрозуміти світ, зафіксувати його і виразити свою пригнічену суб'єктність. Коли вона малює свого чоловіка, то несвідомо передає його жорстокість та холодність, створюючи образ річкового чудовиська, який лякає її саму. Її мистецтво стає її таємним щоденником, єдиним простором, де вона може бути собою. В обох випадках О'Фаррелл протиставляє жіноче інтуїтивне та творче знання чоловічому раціональному, політичному та текстоцентричному знанню.

5. Відмова від ролі пасивної жертви: агентність у межах можливого

Попри те, що обидві героїні існують в умовах жорстких патріархальних обмежень, О'Фаррелл послідовно відмовляється зображувати їх як пасивних жертв. Вона наділяє їх агентністю, яка проявляється у межах доступних їм можливостей.

Агнес є активною учасницею свого сімейного життя. Вона не лише обирає собі чоловіка, всупереч волі своєї мачухи, а й пізніше, усвідомлюючи руйнівний вплив його батька, організовує його від'їзд до Лондона. Це її свідоме рішення, спрямоване на порятунок чоловіка та його таланту. Навіть у найглибшій скорботі після смерті Гамнета вона знаходить у собі сили жити далі заради доньок. Кульмінацією її агентності стає подорож до Лондона, щоб побачити п'єсу, названу іменем її сина. У театрі вона не просто спостерігає, а усвідомлює, як її чоловік по-своєму переживає втрату їхнього сина, і це допомагає їй помиритися з ним.

Лукреція, хоч і перебуває у значно більш безвихідному становищі, також не є пасивною. Її спротив проявляється в актах непокорі: вона приходиться у кабінет до свого батька і в присутності інших придворних повідомляє, що не хоче виходити заміж, висловлює свій протест матері, таємно малює, коли лікар забороняє їй це робити, крадькома виходить зі своїх покоїв у одязі служниці, обурюється, що її роль вбачають лише в народженні спадкоємця. Коли вона розуміє, що чоловік планує її вбити, вона не підкоряється долі. О'Фаррелл кардинально переписує історичну та літературну версію її смерті. Замість того, щоб померти від отрути чи хвороби, Лукреція згадує про тигрицю і її жагу до життя й тікає з фортеці. Цей фінал, хоч і є цілковитою вигадкою, є потужним феміністичним жестом. О'Фаррелл дарує своїй героїні майбутнє, відмовляючись відтворювати патріархальний наратив про трагічну жіночу долю. Обидві героїні – і Агнес, і Лукреція – хоч і різними шляхами, втілюють ідею жіночої стійкості та агентності навіть у найнесприятливіших умовах.

Висновки Порівняльний аналіз романів Меггі О'Фаррелл «Гамнет» та «Шлюбний портрет» доводить, що ці твори є не окремими успішними зразками історичної прози, а частинами єдиного, послідовного мистецького проекту з феміністичної ревізії жіночої долі. Використовуючи та розширюючи можливості жанру *biofiction* до рівня історіографічної метафікції, письменниця не просто реконструює життя історично знецінених жінок, а й ставить під сумнів самі механізми творення історії, деконструюючи патріархальні наративи, що їх замовчували.

Через образи Агнес Гетевей та Лукреції де Медічі авторка досліджує універсальні патерни жіночого існування в патріархальному суспільстві. Обидві героїні, позначені «іншістю» та глибоким зв'язком із природою, втілюють опір спробам звести їх до функціональних ролей дружини та матері. Їхня сила полягає в альтернативних, непатріархальних формах знання: інтуїтивному, тілесному цілителстві Агнес та мистецькому, спостережливому баченні Лукреції. Їхні тіла стають ареною боротьби, демонструючи спектр від материнської агентності до крайньої об'єктивації та насильства.

Ключову роль у цьому проєкті відіграють наративні та стилістичні стратегії О'Фаррелл. Децентрація постаті Шекспіра в «Гамнеті» та фокус на сенсорній, тілесній прозі в обох романах валідують жіночий досвід та інтуїтивне знання, проти-ставляючи їх чоловічому раціоналізму та публічній історії.

Фінали романів демонструють еволюцію феміністичних стратегій письменниці: від трансформації травми в мистецтво та зцілення через переосмислення канону в «Гамнеті» до радикального переписування історичної долі та утвердження права на виживання у «Шлюбному портреті». Таким чином, Меррі О'Фаррелл не лише повертає голос забутим жінкам, але й кидає виклик самим критеріям, за якими історія фіксується та запам'ятовується, утверджуючи жіночу стійкість, агентність та радикальну можливість бути авторкою власної долі.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розширенні компаративного поля: зіставленні творчості О'Фаррелл з іншими авторками феміністичної історичної прози на кшталт Пет Баркер чи Мадлен Міллер, а також у глибшому аналізі екофеміністичних аспектів її романів.

Література:

1. Канчуря Є. «Гамнет» Меррі О'Фаррелл: виклики та стратегії перекладу // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023. Т. 1, № 54. С. 62–67.
2. Ленська С. Психологізм роману М. О'Фаррелл «Гамнет» // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73), № 3. С. 246–250.
3. Лященко О. У світі прекрасного та трагічного: інтер'єри та мистецтво в романі «Шлюбний портрет» Меррі О'Фаррелл // *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 84, том 2. С. 208–212.
4. О'Фаррелл М. *Гамнет* / пер. з англ. Є. Канчури. Харків : Віват, 2023. 352 с.
5. О'Фаррелл М. *Шлюбний портрет* / пер. з англ. О. Лященко. Харків : Віват, 2024. 448 с.
6. Alb A. Rewriting Feminine Destinies or the Variegated Fates of Feminist Paradigms: Maggie O'Farrell, Hamnet // *Confluence. Texts and Contexts Reloaded*. 2021. № 1. P. 129–134.
7. Browning R. My Last Duchess // *Poetry Foundation*. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/43768/my-last-duchess> (дата звернення: 01.09.2025).
8. Duncan-Jones K. *Ungentle Shakespeare: Scenes from His Life*. London : The Arden Shakespeare, 2001. 384 p.
9. Galván F. The Role of Female Agency in Biofiction: The Case of Maggie O'Farrell's Hamnet // *BAS. British and American Studies*. 2021. Vol. 31. P. 151–184.
10. Greenblatt S. *Will in the World: How Shakespeare Became Shakespeare*. New York : W. W. Norton & Company, 2004. 430 p.
11. Hutcheon L. Historiographic Metafiction: Parody and the Intertextuality of History // *Intertextuality and Contemporary American Fiction* / ed. by Patrick O'Donnell and Robert Con Davis. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 1989. P. 88–123.
12. Kleiber, S. H. The painting tells a story: "The Marriage Portrait" author on love, loss and layers of meaning in the Italian Renaissance. [Interview]. // *Taipei Times Books*. 2023. 23 September. URL: www.ttbook.org/interview/painting-tells-story-marriage-portrait-author-love-loss-and-layers-meaning-italian (дата звернення: 10.01.2025).
13. Maguire L. Shakespeare's Wife in the Twentieth- and Twenty-first Centuries: Fictionalising the 'Archival Gap' // *Shakespeare*. 2021. Vol. 17, No. 4. P. 439–455.
14. Struzziero M. A. "Caught in a web of absence": Risk, death and survival in Maggie O'Farrell's "Hamnet" // *Crossroads: A Journal of English Studies*. 2022. P. 9–27.
15. Struzziero M. A. Voicing the Voiceless: Female Agency in Maggie O'Farrell's The Marriage Portrait // *Feminist Studies in English Literature*. 2023. Vol. 31, № 1. P. 45–68.
16. Struzziero M. A. The Underpainting and the Overpainting: Layers of Power and Powerlessness in Maggie O'Farrell's The Marriage Portrait // *Humanities Bulletin*. 2024. Vol. 7, № 1. P. 119–134.

References:

1. Kanchura, Ye. (2023). "Hamnet" Merri O'Farrell: vyklyky ta stratehii perekladu [Maggie O'Farrell's "Hamnet": Challenges and strategies of translation]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv]*, 1(54), 62–67.
2. Lenska, S. (2023). Psykholohizm romanu M. O'Farrell "Hamnet" [The psychologism of M. O'Farrell's novel "Hamnet"]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka [Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism]*, 34(3), 246–250.
3. Liaschenko, O. (2025). U sviti prekrasnoho ta trahichnoho: inter'ery ta mystetstvo v romani "Shliubnyi portret" Merri O'Farrell [In the world of the beautiful and the tragic: Interiors and art in Maggie O'Farrell's novel "The Marriage Portrait"]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Current Issues of Humanities]*, 84(2), 208–212.
4. O'Farrell, M. (2023). *Hamnet* (Ye. Kanchura, Trans.). Vivat. (Original work published 2020).
5. O'Farrell, M. (2024). *Shliubnyi portret* [The Marriage Portrait] (O. Liaschenko, Trans.). Vivat. (Original work published 2022).
6. Alb, A. (2021). Rewriting feminine destinies or the variegated fates of feminist paradigms: Maggie O'Farrell, Hamnet. *Confluence. Texts and Contexts Reloaded*, (1), 129–134.
7. Browning, R. (n.d.). *My Last Duchess*. Poetry Foundation. Retrieved 01.09.2025 from <https://www.poetryfoundation.org/poems/43768/my-last-duchess>
8. Duncan-Jones, K. (2001). *Ungentle Shakespeare: Scenes from his life*. The Arden Shakespeare.
9. Galván, F. (2021). The role of female agency in biofiction: The case of Maggie O'Farrell's Hamnet. *BAS. British and American Studies*, 31, 171–184.
10. Greenblatt, S. (2004). *Will in the world: How Shakespeare became Shakespeare*. W. W. Norton & Company.
11. Hutcheon, L. (1989). Historiographic metafiction: Parody and the intertextuality of history. In P. O'Donnell & R. Con Davis (Eds.), *Intertextuality and contemporary American fiction* (pp. 88–123). The Johns Hopkins University Press.
12. Kleiber, S. H. (2023, 23 September) The painting tells a story: "The Marriage Portrait" author on love, loss and layers of meaning in the Italian Renaissance. [Interview]. *Taipei Times Books*. URL: www.ttbook.org/interview/painting-tells-story-marriage-portrait-author-love-loss-and-layers-meaning-italian.
13. Maguire, L. (2021). Shakespeare's wife in the twentieth- and twenty-first centuries: Fictionalising the "archival gap". *Shakespeare*, 17(4), 439–455.
14. Struzziero, M. A. (2022). "Caught in a web of absence": Risk, death and survival in Maggie O'Farrell's "Hamnet". *Crossroads: A Journal of English Studies*, (37), 9–27.
15. Struzziero, M. A. (2023). Voicing the voiceless: Female agency in Maggie O'Farrell's The Marriage Portrait. *Feminist Studies in English Literature*, 31(1), 45–68.
16. Struzziero, M. A. (2024). The underpainting and the overpainting: Layers of power and powerlessness in Maggie O'Farrell's The Marriage Portrait. *Humanities Bulletin*, 7(1), 119–134.

Отримано: 1 жовтня 2025 р.

Прорецензовано: 22 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 2 листопада 2025 р.

email: sergil@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9201-6795>

email: maluga2004@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7595-347X>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-84-88](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-84-88)Serhiienko L. V., Maliuha O. S. Pragmatic challenges in military translation. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 84–88.

УДК: 81'255.4:355.01

Lesia Serhiienko,
National University of "Kyiv-Mohyla Academy"
Oleksandr Maliuha,
Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

PRAGMATIC CHALLENGES IN MILITARY TRANSLATION

The article investigates different types of pragmatic challenges that arise specifically in military translation. In particular, the most widely used concepts such as speech acts, implicature, and politeness strategies are thoroughly analyzed to reveal how they function in high-stakes communication.

Moreover, the peculiarities of indirect directives, pragmatic gaps, strategic communication, and contextual reconstruction are extensively researched to understand their impact on accurate translation. Military and diplomatic texts widely exploit indirect speech acts and vague or coded expressions, which therefore require careful contextual reconstruction and cultural filtering by the translator to preserve intended meaning.

Specifically, indirect directives such as threats, refusals, or warnings are often cloaked under polite or ambiguous phrasing and must be interpreted based on the speaker's intention, cultural norms, and the operational context. This subtype of speech acts usually expresses strategic positioning, command tone, or conflict de-escalation, making their precise translation vital.

Consequently, translators must skillfully identify the functional intent behind utterances and apply cultural filtering to ensure the target audience perceives the message as intended without unintended offense or escalation. Additionally, the pragmatic gap – the difference between what is literally said and what is pragmatically meant – is particularly dangerous in crisis and strategic situations and must be carefully bridged through pragmatic competence to avoid costly misinterpretations. Failure to accurately render these pragmatic nuances can ultimately lead to serious operational errors, damaged diplomatic relations, lost trust between allies, or even escalation of conflict.

Overall, the article highlights the indispensable need for translators working in military and diplomatic fields to possess advanced pragmatic awareness and cultural sensitivity. It stresses that pragmatic challenges are not just linguistic issues but strategic vulnerabilities that can have profound real-world consequences. Thus, specialized training emphasizing pragmatic competence, contextual understanding, and strategic communication is essential to enhance translation accuracy and effectiveness in these critical domains.

Keywords: pragmatics, speech act, implicature, politeness strategies, contextual reconstruction, strategic communication, pragmatic gap, functional intent, cultural filtering.

Сергієнко Леся Віталіївна,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Малюга Олександр Сергійович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРАГМАТИЧНІ ВИКЛИКИ У ВІЙСЬКОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У статті досліджуються різні типи прагматичних викликів, що виникають саме у військовому перекладі. Зокрема, ретельно аналізуються найпоширеніші концепції, такі як мовленнєві акти, імплікатура та стратегії ввічливості, щоб виявити, як вони масштабно функціонують у комунікації.

Більше того, ретельно досліджуються особливості непрямих директив, прагматичних прогалин, стратегічної комунікації та контекстуальної реконструкції, щоб зрозуміти їхній вплив на точність перекладу. У військових та дипломатичних текстах широко використовуються непрямі мовні акти та розпливчасті або закодовані вирази, які відповідно вимагають ретельної контекстуальної реконструкції та культурної фільтрації перекладачем для збереження задуманого значення.

Зокрема, непрямі директиви, такі як погрози, відмови чи попередження, часто маскуються під ввічливі або неоднозначними формулюваннями та повинні інтерпретуватися на основі намірів мовця, культурних норм та операційного контексту. Цей підтип мовленнєвих актів зазвичай виражає стратегічне позиціонування, командний тон або деескалацію конфлікту, що робить їх точний переклад життєво важливим.

Отже, перекладачі повинні вміло визначати функціональний намір висловлювань і застосовувати культурну фільтрацію, щоб забезпечити сприйняття цільовою аудиторією повідомлення належним чином, без ненавмисної образи чи ескалації. Крім того, прагматичний розрив – різниця між тим, що буквально сказано, і тим, що прагматично мається на увазі, – є особливо небезпечним у кризових та стратегічних ситуаціях і має бути ретельно подоланий за допомогою прагматичної компетентності, щоб уникнути дороговартісних неправильних тлумачень. Нездатність точно передати ці прагматичні нюанси може зрештою призвести до серйозних оперативних помилок, пошкодження дипломатичних відносин, втрати довіри між союзниками або навіть ескалації конфлікту.

Загалом, стаття підкреслює невід'ємну необхідність для перекладачів, які працюють у військовій та дипломатичній сферах, щоб мати розвинену прагматичну обізнаність та культурну чутливість. У ній наголошується, що прагматичні виклики – це не лише лінгвістичні питання, а й стратегічні вразливості, які можуть мати серйозні наслідки для реального світу. Таким чином, спеціалізована підготовка, що зосереджується на прагматичній компетентності, контекстуальному розумінні та стратегічній комунікації, є важливою для підвищення точності та ефективності перекладу в цих критичних сферах.

Ключові слова: прагматика, мовленнєвий акт, імплікатура, стратегії ввічливості, контекстуальна реконструкція, стратегічна комунікація, прагматичний розрив, функціональний намір, культурна фільтрація.

1. Introduction: Exploring the Intersection of Pragmatics and Specialized Translation

1.1 Reframing Pragmatics: Interpreting Language Within Context

As one of principal fields within linguistics, pragmatics focuses on how meaning is created and understood within the framework of real-world communication. In contrast to semantics, which envisions meaning as a fixed property of words or syntactic structures, pragmatics examines how meaning is constructed by context, scrutinizing variables such as the speaker's intention, the social dynamics between participants, cultural assumptions, and prevalent norms of interaction. With this particularly significant distinction translation not only involves replacing words from one language with their equivalents in another but also interprets context-sensitive meaning and places it within a different linguistic and cultural framework. Pragmatic understanding facilitates translators to identify what is being said, why, how, and under what conditions it is being communicated. A key belief of pragmatics is that the meaning of linguistic expressions is not self-contained. Moreover, meaning is disclosed through interaction with the immediate circumstantial, cultural, and institutional context, which is not one-directional. Language use builds and transforms the communicative environment, and in turn, environment influences how language is used and interpreted. For translators, this means they are not neutral transmitters of linguistic information. In practice, they serve as active participants in interpreting and re-constructing meaning across languages, giving insights into how messages will be received, interpreted, and potentially perceived in the target language and culture. Particularly in military settings, where clarity, authority, and sensitivity to hierarchy are essential, navigating this interaction becomes a highly skilled task. The translator's work thus requires a nuanced understanding of both the source and target environments – socially, culturally, and institutionally.

1.2 The High Stakes of Pragmatic Competence in Interpretation.

In oral translation – especially simultaneous and consecutive interpretation – linguistic accuracy alone is insufficient. The interpreter must accurately communicate the speaker's intended meaning, which is often implied rather than directly stated, and is tightly related to the social, cultural, and operational context of the original message. Misinterpreting pragmatic meaning can lead to serious consequences, such as miscommunication, offence, or loss of key meaning may harm goals and relationships. In fields like diplomacy, law and especially the military, where communication shapes strategy, translation errors can cause real-world disruptions, legal issues or military crises.

A single misinterpreted phrase can alter the tone of negotiations, endanger missions, or escalate tensions. While pragmatic errors in casual talk may be minor, in legal or military settings, they can have disastrous effects, making clarity crucial. Translators in such fields must be trained to maintain pragmatic precision and minimize ambiguity. Their development should focus not only on language skills but also on interpreting intent under pressure. Sometimes, conveying pragmatic meaning is more important than literal accuracy. This highlights the need to prioritize pragmatic competence in translator training, as understanding context and cultural shifts is essential for success in high-stakes communication.

2. Theoretical Approaches to Context in Translation Studies

2.1 Evolving Notions of Context Across Linguistic Traditions

The concept of context is the heart of pragmatics and has been approached from different perspectives across linguistic, philosophical, psychological, and sociocultural traditions. Each field demonstrates a unique vision of how context shapes language use and how it influences the domain of translation.

Philosophical Foundations: Language as Action

In philosophy of language, scholars such as Ludwig Wittgenstein (Wittgenstein, L. 1997) saw the language not simply as a system describing the world but also embedded it in social practices, or “language games,” within a broader “form of life.” From this perspective, meaning is not isolated – it arises from the way language is used in specific social contexts. Developing these ideas, J.L. Austin (Austin J. L., 1962) introduced speech act theory, emphasizing that utterances do not merely communicate information but perform actions. These speech acts are based on socio-cultural norms, or what Austin called “felicity conditions,” to function properly. Hans-Georg Gadamer (Gadamer H.-G., 2004) further accentuated the significance of shared interpretive conventions for understanding texts, asserting that contextual dependency is a constant feature of human interpretation essential for the “fusion of horizons” between speakers, cultures, and texts.

Cognitive Perspectives: Meaning as a Mental Construct

The psychological perspective on pragmatics interprets context through the framework of cognition. H.P. Grice (Grice H. P., 1975) developed the theory of implicature, proposing that communication is guided by conversational maxims grounded in a cooperative principle. According to this view, meaning goes beyond linguistic structure and relies heavily on the speaker's intentions and the listener's ability to infer them. Building on this idea, Sperber and Wilson (Sperber D., Wilson, D., 1986) introduced Relevance Theory, which defines context as a “cognitive environment” – a constantly evolving collection of assumptions and background knowledge accessible to the listener. Interpretation, in this framework, hinges more on how readily this contextual knowledge can be mentally retrieved than on what is explicitly stated. In a similar vein, social psychologists such as Forgas (Forgas J. P., 1985) highlighted the significant role of social context in shaping both the use and interpretation of language. An even more comprehensive model was offered by Clark (Clark H.H., 1996), who introduced the concept of “common ground,” referring to the shared beliefs and assumptions that interlocutors develop and depend on throughout communication. This idea effectively connects the cognitive and social aspects of context, illustrating how meaning is jointly constructed during interaction.

The Pragmatic Core: Context as Defining the Discipline

Within pragmatics itself, the notion of context is not just important – it is definitional. Stalnaker (Stalnaker, 1972) famously asserted that “Pragmatics is the study of linguistic acts and the contexts in which they are performed.” This highlights a mutual dependency: context informs how meaning is interpreted, while language use simultaneously shapes and updates that context. Elinor Ochs (Ochs E., 1979) underscored the context-sensitivity of the language, while Geoffrey N. Leech (Leech G. N., 1983) distinguished between general pragmatics and more fine-grained branches like sociopragmatics and pragmalinguistics. Leech advocated for understanding context as the shared background knowledge between sender and receiver – including aspects such as time, place, social relationships, formality, communication medium, and subject matter. These elements are particularly vital in translation, where the source and target settings can differ dramatically.

Interactional Models: Context in Conversation and Culture

Other traditions – especially sociolinguistics, anthropology, and conversation analysis – approach context as intrinsic to how language functions in face-to-face interaction. Scholars like J. Heritage (Heritage J., 1984: 242) describe spoken language as “doubly contextual,” meaning that each utterance depends on prior context for its interpretation and simultaneously creates new context for what follows. Bateson (Bateson G., 1987) and Goffman (Goffman E., 1974) introduced the influential concept of “framing,” which shows how speakers signal and interpret shifts in situational expectations through linguistic cues. These models help explain how communicative intent and meaning are fluid and socially negotiated. However, as Juliane House has observed, these traditions often privilege spoken discourse, which can make them less applicable to written translation, where immediate interaction is absent.

Functional-Pragmatic and Systemic Models: Suitable for Written Translation

More applicable to written translation are the frameworks developed within the functional-pragmatic and systemic-functional traditions. German linguists such as Ehlich and Rehbein (Ehlich K., Rehbein J., 1979) proposed the concept of constellation to capture the way written language functions across spatial and temporal distances between writer and reader. Their model integrates cognitive insights with institutional and social roles, accounting for the fixed nature of written texts. This aligns closely with Halliday’s systemic-functional grammar, which examines how language realizes social functions through structured choices (Halliday M. A. K., 1994). Halliday’s model emphasizes roles such as speaker/writer and listener/reader, as well as communicative purposes – key aspects for analyzing and producing effective translations. These theories support the translator’s task by offering a functional map of how meaning operates in static, structured text.

2.2 Translation and the Fixed Nature of Textual Context

Juliane House argues that certain widely accepted views of context – especially those emphasizing fluidity and live negotiation in discourse – are not easily transferable to translation. Translators, unlike conversational participants, work with “finished” texts. The source material is static, and there is no opportunity to clarify meaning through real-time interaction with the author or audience. In this context, the translator’s responsibility is to reconstruct meaning by engaging in a post-hoc, individual cognitive process. The challenge lies in bringing the original text to life within a new cultural and linguistic system while maintaining its communicative intent. The context in the target language does not emerge spontaneously – it is deliberately imagined and shaped by the translator. The translator must mentally construct both the original and the new communicative situations, drawing on internalized knowledge of two cultures, two languages, and two sets of expectations. This act of contextual reconstruction is not a limitation of translation but one of its defining characteristics. Therefore, while the source text may be fixed, the translator’s interpretive process is highly dynamic. It involves pre-emptive contextual analysis, careful re-creation of intent, and precise alignment with the expectations of the target audience. The goal is to transform a static “inert text” into a “living discourse” – a communicative act that functions effectively in its new environment.

Speaker Intention and Politeness in Military and Diplomatic Communication

In military and diplomatic contexts, conveying the precise intention behind a statement is of paramount importance. Communication in these high-stakes environments often involves delicate power dynamics and strategic messaging. A seemingly vague statement of intent, such as “We will respond appropriately,” can pragmatically function as a clear warning or even a veiled threat, depending on the context, tone, and relationship between the parties. Misinterpreting such a statement can either downplay its seriousness, leading to an underestimation of a threat, or unnecessarily escalate tensions if interpreted too harshly. The level of politeness and formality in military and diplomatic discourse is also significantly different across cultures. An indirect suggestion in English, like “You might want to reconsider,” if translated too directly into a language with different politeness norms, could sound rude, confrontational, or even disrespectful. Such a misstep can jeopardize sensitive negotiations, undermine trust, and create unnecessary friction between parties. Diplomatic nuances are particularly challenging. Phrases such as “We note your concerns” often serve as a polite dismissal or a refusal to act, rather than a genuine acknowledgment of intent to address the concern. A literal translation that fails to capture this pragmatic function could falsely reassure the listener, leading to critical strategic miscalculations. This indirectness, prevalent in military and diplomatic language, is not only a matter of politeness; it also often functions as a hidden directive or a covert performative act. These utterances, while appearing vague or polite on the surface, are meticulously crafted to provoke specific actions or convey clear, albeit unstated, warnings or demands. The pragmatic challenge lies in recognizing these “hidden directives” and accurately translating their intended illocutionary force rather than their literal locutionary meaning. Failure to do so can lead to a critical misreading of strategic intent, potentially resulting in delayed responses, missed opportunities, or unintended escalations in conflict situations. This underscores the need for military translators to be trained not just in linguistics but also in geopolitical communication strategies and conflict resolution dynamics.

Interpreting Implicature and Speech Acts in Strategic and Crisis Communication

Strategic communication, particularly in military and crisis scenarios, heavily relies on implicature to convey messages without explicit commitment, thereby allowing for plausible deniability. Interpreters must be adept at discerning these implied meanings. For example, a statement like “I have a lot on my plate right now” in a military context might implicitly convey a refusal to take on additional tasks or responsibilities, even if not explicitly stated. Failing to capture this implicature can lead to misallocation of resources or missed deadlines. Speech acts are equally critical in high-stakes scenarios. The functional meaning of an utterance often diverges from its literal form.

Threats and Warnings: A statement such as “I might have to reconsider our cooperation” can function as a direct threat, despite its outwardly tentative phrasing.

Stalling and Evasion: Phrases like “We are exploring all available options” might pragmatically serve as a stalling tactic or non-committal evasion, rather than indicating active planning.

Indirect Refusal: “Let’s revisit the terms next quarter” can be an indirect refusal to engage further with a proposal, even if it sounds like a deferral of discussion. The consequences of misinterpreting these pragmatic elements are profound.

Strategic miscalculation is a primary risk; mistranslating a warning as a vague statement, or a polite rejection as serious consideration, can lead to incorrect strategic decisions with severe operational implications. In conflict situations, accurately conveying the force of a warning or threat is crucial for de-escalation or appropriate response. Misinterpretation can lead to

unintended escalation of hostilities or a failure to recognize a genuine threat. Furthermore, inaccurate rendering of intent can erode trust between parties, which is vital for effective intelligence sharing or alliance building. The reliance on implicature and indirect speech acts creates a "pragmatic gap" between what is literally said and what is truly meant. This gap, while strategically useful for the speaker (e.g., for plausible deniability), becomes a significant point of vulnerability for the listener if the interpreter fails to bridge it accurately.

In military intelligence or crisis negotiation, misinterpreting this gap can lead to critical failures in threat assessment, alliance coordination, or de-escalation efforts. This "pragmatic gap" is not merely a linguistic challenge but a strategic vulnerability that can be exploited or mismanaged. Military translators and interpreters must, therefore, be trained to recognize and accurately render these subtle, high-stakes pragmatic maneuvers. This requires not only linguistic proficiency but also a deep understanding of military doctrine, geopolitical dynamics, and the psychological aspects of negotiation and conflict. The implication is a need for specialized training that integrates linguistic pragmatics with strategic studies, enabling translators to function as critical intelligence assets who can accurately decode the implicit layers of enemy or ally communication.

Cultural Context and its Impact on Military Communication

Cultural context plays a pervasive and critical role in military communication, influencing everything from directness in commands to the interpretation of non-verbal cues. Military communication, like any other form of human interaction, relies heavily on culture-specific expressions, metaphors, or References: that cannot be translated literally and require careful localization or clarification to be understood in the target culture. For example, a cultural idiom used to convey urgency, or a specific military concept might have no direct equivalent, requiring the translator to find a functionally equivalent expression that resonates with the target audience's cultural understanding.

Furthermore, cultural norms of directness and indirectness significantly impact military communication. Different cultures have varying pReferences: for how commands, warnings, or feedback are conveyed. In some cultures, direct commands are expected and convey authority, while in others, a more indirect or deferential approach might be preferred to maintain harmony or respect. An interpreter must be acutely aware of these differing norms and adjust their language accordingly to avoid giving offense or causing misinterpretation that could lead to operational delays or friction.

A growing concern is the impact of English as a global lingua franca. The trend towards "cultural universalism" or "cultural neutralism," driven by the widespread adoption of English, can inadvertently lead to homogenized translations. If applied uncritically in military contexts, this homogenization could strip away culturally specific nuances that are vital for effective military operations. Such a loss of cultural specificity could lead to misjudgments of intent, misinterpretations of underlying cultural values, or a failure to anticipate culturally-driven responses from allies or adversaries. In military operations, cultural context is not just a background factor but can act as a "threat multiplier" or "friction amplifier." Misunderstanding culturally-specific communication patterns (e.g., indirect requests being perceived as weak, or direct commands as overly aggressive) can lead to operational delays, inter-force friction, or even unintended hostile engagements. The homogenization effect of global English, if applied uncritically, could mask these critical cultural differences, leading to a false sense of understanding and increasing operational risks. This implies that military translators need to be cultural navigators, not just language converters, understanding how cultural norms shape communication and how deviations from these norms can signal intent or risk.

Consequences of Pragmatic Misinterpretation in Military and Security Scenarios

The ramifications of pragmatic misinterpretation in military and security scenarios are exceptionally severe, often leading to tangible, immediate, and irreversible consequences.

Firstly, operational failures are a direct and critical outcome. Misinterpreting commands, warnings, or vital intelligence due to pragmatic errors can lead to failed missions, incorrect troop deployments, compromised security protocols, or the loss of strategic advantage. For example, a mistranslated warning about an improvised explosive device (IED) could lead to a unit proceeding into a dangerous area.

Secondly, and most tragically, pragmatic miscommunication can directly result in loss of life. In high-stress, rapidly evolving combat or security situations, the accurate and immediate conveyance of critical information or intent is paramount. An error in translating a call for retreat, a warning of friendly fire, or a surrender request can have immediate and fatal consequences for personnel on the ground.

Thirdly, the escalation of conflict is a significant risk. Misinterpreting a diplomatic statement as a threat, or conversely, failing to perceive a genuine threat disguised as a benign statement, can lead to unintended escalation of hostilities or a missed opportunity for de-escalation. This can transform a tense situation into an active conflict or exacerbate existing ones.

Fourthly, the erosion of alliances can occur. In multinational military operations, effective cooperation relies heavily on clear communication and mutual understanding. Failure to accurately convey politeness, respect, or strategic intent can damage trust and cooperation between allied forces, hindering joint operations and long-term diplomatic relations.

Finally, misallocation of resources is another serious consequence. Misunderstanding the true nature of a request, a threat, or an intelligence report due to pragmatic errors can lead to inefficient or inappropriate allocation of military assets, personnel, or funding, diverting critical resources from where they are most needed. Unlike legal contexts where consequences are often financial or judicial, in military and security scenarios, the ultimate consequence of pragmatic failure is often a human cost—loss of life, injury, or the exacerbation of human suffering in conflict zones. This elevates pragmatic accuracy from a professional best practice to an ethical imperative with direct life-or-death implications. The "human cost" dimension implies that military translation and interpreting is not merely a linguistic service but a critical component of humanitarian aid, conflict prevention, and force protection. Training for military translators must therefore incorporate not only linguistic and pragmatic skills but also a profound awareness of the ethical responsibilities and the potential for grave human consequences stemming from their work. This moves the discussion beyond academic theory into the realm of moral accountability and the direct impact on human lives.

Enhancing Accuracy and Effectiveness in Specialized Translation

The preceding analysis underscores the indispensable role of pragmatics in specialized translation, particularly within the high-stakes domains of legal and military communication. Beyond the literal transfer of words, the accurate conveyance of contextual

meaning, including speaker intention, implied messages, and culturally nuanced expressions, is paramount for ensuring effective and responsible cross-cultural communication. The shared challenges across legal and military translation are evident: the critical need to accurately convey speaker intention, to meticulously manage politeness and formality levels, to correctly interpret subtle implicatures, to discern the true function of speech acts, and to navigate complex, culture-specific expressions, including archaic deictics. In both fields, the consequences of pragmatic misinterpretation are amplified, ranging from legal repercussions and strategic blunders to the tragic loss of human life and the exacerbation of conflict. Furthermore, the increasing influence of English as a global lingua franca presents a growing tension, potentially leading to a homogenization of communicative norms that could inadvertently strip away vital cultural specificities, impacting the fidelity and effectiveness of translations. To enhance accuracy and effectiveness in these specialized translation domains, several recommendations for translators and interpreters emerge:

Specialized Training: Training programs must evolve beyond traditional linguistic competence to include deep cultural understanding, comprehensive domain-specific knowledge (e.g., intricacies of legal systems, military protocols, geopolitical dynamics), and advanced pragmatic analysis skills. This interdisciplinary approach is crucial for navigating the complex communicative landscapes of these fields.

On textual Awareness: Translators and interpreters must foster a heightened awareness of the full communicative context. This involves meticulously assessing the speaker's background, their relationship with the audience, the tone of voice, non-verbal cues, and the specific setting of the communication (e.g., courtroom, negotiation table, battlefield).

Strategic Pragmatics: It is imperative to train translators not merely to translate surface meaning but to recognize and accurately render the *strategic intent* behind indirect communication. Understanding how language is used tactically by parties in legal disputes or military operations is vital for anticipating outcomes and advising on appropriate responses.

Ethical Considerations: Given the profound impact of their work, translators bear a significant ethical responsibility to accurately convey pragmatic meaning. This is particularly critical when their interpretations directly influence legal outcomes, human lives, or international relations. An awareness of the implications of choosing between overt and covert translation strategies, and the extent of cultural filtering, is essential for maintaining integrity and accountability.

Continuous Professional Development: The landscape of language and communication is constantly evolving, particularly under the pervasive influence of global English. Therefore, ongoing research into pragmatic shifts and the continuous adaptation of translation practices are crucial to maintain high standards of accuracy and effectiveness.

In conclusion, pragmatics is not merely an academic subfield of linguistics but a practical and ethical imperative for legal and military translation. By prioritizing pragmatic competence, specialized translators and interpreters can ensure that communication in these high-stakes environments is not only linguistically accurate but also contextually appropriate, functionally effective, and ultimately, conducive to justice, security, and peace.

References:

1. Austin J. L. *How to Do Things with Words*. Boston: Harvard University Press, 1975. 168 p.
2. Bateson G. *Steps to an Ecology of Mind*. New York: Ballantine Books, 1987. 521 p.
3. Clark H. H. *Using Language*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 432 p.
4. Ehlich K., Rehbein J. “Kohärenzprozesse in Text und Gespräch”. *Brinker K. Text und Gespräch. Düsseldorf: Schwann*, 1979. – pp. 32–47.
5. Forgas J. P. “Language and Social Situations: Towards a Social Psychology of Language Use”. *Giles, H., Robinson, W.P., Smith, P.M. Language: Social Psychological Perspectives*. Oxford: Pergamon, 1985. pp. 137–157.
6. Gadamer H.-G. *Truth and Method*. London: Continuum, 2004. 640 p.
7. Goffman E. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1974. 586 p.
8. Grice H. P. “Logic and Conversation”. *Cole, P., Morgan, J. Syntax and Semantics*, Vol. 3: *Speech Acts*. – New York: Academic Press, 1975. – pp. 41–58.
9. Halliday M. A. K. *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold, 1994. 434 p.
10. Heritage J. *Garfinkel and Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press, 1984. 343 p.
11. House J. *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*. Tübingen: Narr, 1997. 207 p.
12. Leech G. N. *Principles of Pragmatics*. Abingdon: Taylor & Francis, 2016. 264 p.
13. Ochs E. “Transcription as Theory”. *Developmental Pragmatics*. New York: Academic Press, 1979. pp. 43–72.
14. Sperber D., Wilson, D. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 1986. 279 p.
15. Stalnaker R. *Context and Content: Essays on Intentionality in Speech and Thought*. Oxford: Oxford University Press, 1999. 283 p.
16. Wittgenstein L. *Philosophical Investigations*. Oxford: Blackwell, 1997. 272 p.

Отримано: 27 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 20 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 1 листопада 2025 р.

email: markiyant2012@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6790-1426>

Researcher ID: CAF-8476-2022

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-89-91](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-89-91)Тхір М. Б. Комунікативні стратегії Дональда Трампа під час інавгураційної промови 2025 року: аналіз і реалізація. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острого : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 89–91.

УДК: 811.111:32.019(73)

Тхір Маркіян Богданович,
кандидат філологічних наук, доцент,
Університет Короля Данила

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА ПІД ЧАС ІНАВГУРАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ 2025 РОКУ: АНАЛІЗ І РЕАЛІЗАЦІЯ

Інавгураційна промова Дональда Трампа 20 січня 2025 року є важливим комунікативним явищем, що поєднує традиційну ритуальну функцію й сучасну популярську риторичку. Ця стаття пропонує системний дискурсивний аналіз промови з акцентом на виявлення ключових комунікативних стратегій: фреймінг «криза–порятунк», поділ «ми/вони», використання повторів і триколонів, а також невербальну перформативність. Дослідження спирається на офіційну розшифровку промови (The White House, 20.01.2025) і поєднує методи фрейм-аналізу й риторичного аналізу. У текст інтегровано прямі цитати англійською із паралельним українським перекладом, що дозволяє показати, як певні мовні формули функціонують як риторичні «гачки» для аудиторії. Результати виявляють, що ефективність промови зумовлена простотою формулювань, ритмічними повтореннями і образами національного відродження, які швидко мобілізують емоційний відгук слухачів. Водночас виявлені ризики: загострення поляризації, можливість формування завищених очікувань і ерозія суспільного капіталу у довгостроковій перспективі. Практична цінність дослідження полягає в тому, що воно пропонує зрозумілі інструменти для аналізу політичних промов та рекомендації для політтехнологів, журналістів і експертів громадянського суспільства щодо пом'якшення риторичної поляризації. Робота також окреслює напрями подальших емпіричних досліджень, зокрема фокус-групи, репрезентативні опитування й лонгітюдний моніторинг відповідності промовних обіцянок політичним діям.

Ключові слова: комунікативні стратегії, Дональд Трамп, інавгураційна промова 2025, політичний дискурс, популізм, риторичний аналіз.

Markiyan Tkhir,
Doctor of Philosophy, Associate Professor,
King Danylo University

DONALD TRUMP'S COMMUNICATION STRATEGIES DURING THE 2025 PRESIDENTIAL INAUGURAL SPEECH: ANALYSIS AND IMPLEMENTATION

Donald J. Trump's inaugural address on January 20, 2025, represents both a ceremonial commencement of a presidential term and a concentrated exercise in populist persuasion. This study conducts a discourse-analytic reading of the official transcript, integrating frame analysis and rhetorical scrutiny to identify the dominant communicative strategies: the crisis–rescue frame, the construction of an “us vs. them” opposition, the systematic use of anaphora and triadic lists, and performative nonverbal cues that amplify verbal content. The analysis includes selective direct quotations (original English with Ukrainian translations) to illustrate how specific phrasings serve as rhetorical hooks that resonate with constituencies. Findings indicate that the speech's persuasive power derives from linguistic simplicity, rhythmic repetition, and evocative metaphors of national renewal – elements that rapidly mobilize affective engagement. However, the study also highlights structural risks: amplification of social polarization, creation of inflated expectations, and potential erosion of institutional trust over time if rhetorical promises are not matched by concrete institutional measures. The paper offers applied implications for political communicators, media analysts, and civic actors: namely, how to interpret, contextualize, and respond to emotionally charged inaugural rhetoric without inadvertently reinforcing polarizing frames. Methodologically, the study suggests a combined toolkit (textual coding, performative analysis, audience-response measurement) for future empirical work. Directions for follow-up research include targeted surveys across demographic groups, focus-group discourse studies, and longitudinal tracking of rhetoric-to-policy congruence to assess how inaugural rhetoric translates (or fails to translate) into durable political outcomes.

Keywords: communicative strategies, Donald Trump, inaugural address 2025, political discourse, populism, rhetorical analysis.

Вступ. Інавгураційна промова нового президента – це і політичний програмний документ, і театральний акт: у ній лідер окреслює риси своєї політики, формує образи ворога і союзника, дає символічний напрямок нації. Промова Дональда Трампа 20 січня 2025 року стала маніфестом його другого терміну: проста в мові, наполеглива в тоні, насичена метафорами відродження. Цей текст поєднує емоційні заклики з чітким набором фреймів, котрі спрямовані на мобілізацію прихильників і консолідацію «ядра» електорату. Офіційна розшифровка промови була використана як первинне джерело аналізу (The White House, 20 січня 2025).

Актуальність дослідження. Інавгураційна промова 2025 року знаменує початок другого президентського терміну Трампа й має міжнародні наслідки; її аналіз дає змогу зрозуміти механізми популярської комунікації та їхній вплив на громадську думку й зовнішню політику США.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У літературі політичного дискурсу Трампа підкреслюють його схильність до популярської, націоналістичної та конфронтаційної риторички; дослідження вказують на ключові техніки – фреймінг «народ проти еліт», гасла, повтори, персоніфікація проблем і емоційні апеляції (Lakoff; Fairclough; Mudde & Kaltwasser). Аналіз промов 2017–2024 рр. демонструє стабільність риторичних патернів Трампа: простота, повторюваність, емоційне

підсилення. Наша робота опирається на ці теоретичні підвалини й доповнює їх конкретними цитатами з промови 2025 року, показуючи, як абстрактні висновки перетворюються на текстуальні прийоми в інавгурації.

Основними цілями цієї (мета) статті є:

- Ідентифікувати ключові комунікативні стратегії, застосовані в інавгураційній промові 2025 року.
- Проаналізувати риторичні й лінгвістичні інструменти (фрейми, повтори, метафори, триколони), що підсилюють ці стратегії.
- Оцінити роль емоційних апеляцій і невербальної подачі у сприйнятті промови.
- Підготувати рекомендації для подальших емпіричних досліджень щодо впливу такої риторики на різні верстви населення.

Методологія. Дослідження базується на якісному дискурсивному аналізі офіційного тексту промови (The White House, 20.01.2025) з елементами фрейм-аналізу та риторичного аналізу. Методика включала: (1) кодування тематичних блоків (національна велич, безпека, економіка, образ ворога); (2) виявлення риторичних фігур (анафора, триколон, антитеза, метафора); (3) семантичний аналіз емоційних апеляцій; (4) допоміжний аналіз відеозапису для фіксації невербальних маркерів (жести, паузи, інтонація). Обмеження: відсутність репрезентативних опитувань у межах цієї статті – соціологічну перевірку реакцій лишасмо для майбутніх досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження

1. Структура промови: логіка «початок – діагноз – рішення – заклик»

Промова побудована за класичною схемою: урочистий вступ, опис проблем, оголошення масштабної програми дій і заклик до національної єдності (Fairclough, 1995). Вже на початку Трамп задає тон програмною афірмацією:

“The golden age of America begins right now.”

«Золотий вік Америки починається прямо зараз.» (Trump, 2025)

Ця афірмація функціонує як ключовий фрейм «відродження»: вона переводить слухача від діагностики занепаду до образу майбутньої величі та служить емоційним орієнтиром для подальших аргументів (Lakoff, 2004).

2. Риторичні фігури: повтори, триколони, афоризми

Повторення й паралелізм – основні прийоми посилення в промові; вони створюють ритмічну простоту й відчуття неминучості. Наприклад:

“We will be prosperous, we will be proud, we will be strong, and we will win like never before.”

«Ми будемо процвітати, ми будемо пишатися, ми будемо сильними, і ми переможемо як ніколи раніше.» (Trump, 2025)

Серія «*we will...*» діє як риторична мантра, підсилюючи очікування дії (Mudde & Kaltwasser, 2017). Інша афористична формула – це один інструмент мотивації:

“In America, the impossible is what we do best.”

«В Америці неможливе – це те, що ми робимо найкраще.» (Trump, 2025)

Такі короткі, образні вислови легко «вкорінюються» в публічній свідомості та поширюються у ЗМІ, підвищуючи вплив повідомлення (Gorokhova & Dodar, 2024).

3. Фрейми: «ми» vs «вони», криза – порятунком, національне відродження

Центральний фрейм промови – поділ на «ми» (народ, патріоти) та «вони» (корумповані еліти, загрозливі зовнішні сили). Трамп системно відтворює картину кризи і пропонує себе як агента порятунку – типова стратегія популістської риторики (Wodak, 2015: 112). У промові це реалізується через прямі звинувачення в адрес попередньої влади та наголос на необхідності «повернення» величі: фрейм «національного відродження» впливає з проголошення «золотого віку» і слугує позитивною альтернативою до атмосфери занепаду (Trump, 2025; Lakoff, 2004).

4. Емоційні апеляції: страх, гордість, надія

Промова балансує між апеляціями до страху та до гордості. Негативні емотиви: опис загроз, корупції та «вразливості» суспільства – усе це посилює відчуття небезпеки і потребу в рішучих заходах (Mudde & Kaltwasser, 2017). Позитивні емотиви: обіцянка відродження і піднесення, що створює відчуття надії. Яскравий приклад інтегративної формули:

“We are one people, one family, and one glorious nation under God.”

«Ми – один народ, одна сім'я і одна велична нація під Богом.» (Trump, 2025)

Ця фраза синтезує апеляцію до єдності, сакралізації національної ідентичності і патріотичного пафосу (Mehrabian, 1971).

5. Невербальні маркери та перформативність

Хоча основний матеріал аналізу – текст, перформативні елементи мають вирішальне значення: інтонаційні підвищення, паузи перед ключовими тезами, жестикуляція та прямий зоровий контакт підсилюють вагу фрази і створюють враження рішучості й присутності (Mehrabian, 1971; Fairclough, 1995). У випадку Трампа паузи перед афірмацією «*The golden age...*» та енергійні жести під час триколонів додають імпульсу повідомленню (Trump, 2025).

Обговорення: ефективність та ризики застосованих стратегій

Ефективність. Простота формулювань і ритмічні повтори роблять промову легкодоступною для широкої аудиторії; фрейми «криза–порятунок» швидко конвертують невдоволення у підтримку пропонованих рішень (Lakoff, 2004; Mudde & Kaltwasser, 2017).

Ризики. Чітке протиставлення «ми/вони» підсилює поляризацію та звужує простір для компромісів; емоційна мобілізація за відсутності конкретних інституційних механізмів може породжувати завищені очікування і зниження довіри в довгостроковій перспективі (Wodak, 2015: 112; Fairclough, 1995). Апеляція до страху корисна для короточасних мобілізацій, але виснажує суспільний капітал, якщо стає постійною стратегією (Mehrabian, 1971).

Висновки та перспективи подальших досліджень. У своїй інавгураційній промові від 20 січня 2025 року Дональд Трамп знову продемонстрував ту саму майстерність мовної стислості й ритмічної повторюваності, яка робить його меседжі миттєво впізнаваними та емоційно зарядженими: афоризми, триколони й анафори виконують роль ритмічних катушок, що перемотують увагу слухача в потрібному напрямку, зменшуючи запит на деталі і підвищуючи запит на дію (Trump, 2025; Lakoff, 2004). Ця простота – сила, але й водночас обмеження: вона дозволяє швидко мобілізувати електорат і сформулювати

чіткий наратив «криза–порятунок», але схильна трансформувати складні політичні проблеми в бінарні схеми «ми/вони», що живлять поляризацію і звужують горизонти публічного діалогу (Wodak, 2015: 112; Mudde & Kaltwasser, 2017). Наявність сильних емоційних апеляцій – страху, обурення, гордості – показує, як риторика може одночасно об'єднувати й розділяти: вона створює спільність всередині групи, але за рахунок витіснення складної аргументації та ослаблення суспільної терпимості до інших поглядів (Fairclough, 1995; Mehrabian, 1971). Практично це означає, що риторична ефективність (швидкість впливу, поширюваність у медіапросторі) супроводжується ризиком накопичення політичного боргу – набору обіцянок і очікувань, які треба конвертувати в реальні інституційні кроки; інакше риторичний капітал перетворюється на джерело розчарування й ерозії довіри до інститутів. Тому рекомендація для відповідальних комунікаторів і політичних менеджерів – не відмовлятися від сильних образів, але супроводжувати їх прозорими механізмами реалізації: часовими орієнтирами, відповідальними інституціями, критеріями оцінки прогресу – аби поєднати енергію слова з надійною дією. Для ЗМІ й аналітиків впливає інша, але комплементарна порада: не лише ретранслювати гасла, а й «перекладати» їх на зрозумілі публічні механізми виконання, робити фактчек і ставити питання «як саме?» замість захоплених повторів. Науково це дослідження додає емпіричну і текстуальну ілюстрацію усталених теоретичних положень про фреймінг і популістську риторіку (Lakoff; Mudde & Kaltwasser), але наголошує також на необхідності подальших емпіричних перевірок: репрезентативних опитувань, фокус-груп, експериментальних студій, які розкриють, як конкретні демографічні групи інтерпретують ті чи інші вербальні формули, і наскільки промовні обіцянки перетворюються на політичні результати. Етично ж, мусимо пам'ятати: мова лідера має лікувальну або руйнівну силу – і відповідальність за її використання лежить не лише на мовцеві, а й на громадянському суспільстві, медіа та експертній спільноті, які визначають, чи підтримає риторика конструктивне оновлення, чи поглибить розколи. Отже, інавгураційна риторика Трампа – це одночасно інструмент натхнення й потенційна пастка: вона розпалює прагнення до зміни, але лише послідовне та прозоре перетворення слів у політику забезпечить, щоб «золотий вік» не залишився лише метафорою.

References:

1. Trump, D. J. (2025). Inaugural Address of Donald J. Trump, January 20, 2025 [in English]. (Офіційна розшифровка промови, The White House).
2. Wodak, R. (2015). *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. Sage Publications [in English]. (див. зокрема: с. 112).
3. Lakoff, G. (2004). *Don't Think of an Elephant!: Know Your Values and Frame the Debate*. Chelsea Green [in English].
4. Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Longman [in English].
5. Mudde, C., & Kaltwasser, C. (2017). *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press [in English].
6. Mehrabian, A. (1971). *Silent Messages*. Wadsworth [in English].
7. Горохова, І.В., & Додар, А.В. (2024). «Комунікативні стратегії у промовах Д. Трампа та К. Гарріс». *Молодий вчений*, № 6 (130).
8. AP News (2025). Transcript: Trump returns to presidency declaring 'the golden age of America begins right now'. Jan 20, 2025 [in English].
9. The American Presidency Project. Inaugural Addresses – Donald J. Trump (2nd Term), January 20, 2025 [in English].

МОВА В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

Отримано: 10 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 5 листопада 2025 р.

Прийнято до друку: 10 листопада 2025 р.

email: mariana.bondar@knlu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2463-6308>

Researcher ID: ABC-7571-2021

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-92-96](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-92-96)

Бондар М. В. Специфіка перекладу турецьких історизмів та архаїзмів (на матеріалі українських перекладів турецької художньої прози). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острогор : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 92–96.

УДК: 811.512.161'25

Бондар Мар'яна Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри східної і слов'янської філології,
Київський національний лінгвістичний університет

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ТУРЕЦЬКИХ ІСТОРИЗМІВ ТА АРХАЇЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ ТУРЕЦЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ)

Стаття присвячена вивченню особливостей перекладу історизмів та архаїзмів в українських перекладах творів турецьких авторів (Р. Н. Гунтекіна, О. Памука, Б. Карасу та ін.). Проведено вибірку цього класу слів з текстів українських перекладів (як сучасної, так і класичної турецької художньої літератури переважно історичної тематики), звірено лексикографічний статус лексем у турецьких академічних лексикографічних виданнях (наявність у словнику відповідної ремарки, що вказує на приналежність лексеми до пасивного словникового складу турецької мови). Здійснено розподіл лексичних одиниць за тематичним принципом, визначено типові лексико-тематичні групи, представлені історизмами, та лексико-тематичні групи архаїзмів. Визначено основні способи перекладу історизмів та архаїзмів турецької мови, до яких вдаються українські перекладачі, щоб із збереженням форми передати також і зміст, ознайомити українського читача зі специфікою турецької реалії, якщо в цьому є потреба (зважаючи на тісні турецько-українські відносини на різних історичних етапах, зокрема часи Османської імперії та Козаччини). Розкрито зміст ключових перекладознавчих термінів (транскодування, зноска як основних способів перекладу цього класу слів). Окремлено загальні тенденції у збереженні форми турецької одиниці, а також випадки видозмін. Проаналізовано типові моделі побудови документальних зносок для різних лексико-тематичних груп, визначено спільні підходи до коментування, пояснення слів одного класу, описано основні та факультативні елементи для різних типових моделей зносок, середню оптимальну довжину синтагми для уникнення переобтяження зайвою, непотрібною інформацією, енциклопедичний характер інформації (історична довідка) для історизмів чи більш спрощену подачу для архаїзмів (аналогії з сучасними референтами). Здійснено зіставний аналіз зносок для однакових за семантикою слів з метою виявлення більш вдалого варіанта знайомства українського читача з турецькими історичними реаліями. Розкрито перспективність цього напрямку досліджень у контексті особливостей перекладу безеквівалентної лексики, передачі семантики чужомовних реалій.

Ключові слова: історизм, архаїзм, пасивний словниковий склад, транскодування, зноска.

Mariana Bondar,
Ph.D. in Philology, Associate Professor,
Department of Oriental and Slavic Philology,
Kyiv National Linguistic University

SPECIFICITIES OF TRANSLATION OF TURKISH HISTORISMS AND ARCHAISMS (BASED ON UKRAINIAN TRANSLATIONS OF TURKISH FICTION)

The article is devoted to the study of the peculiarities of the translation of historicisms and archaisms in Ukrainian translations of literary texts by Turkish authors (R. N. Guntekin, O. Pamuk, B. Karasu, etc.). A selection of this class of words from the texts of Ukrainian translations (both modern and classical Turkish fiction, mainly of historical themes) was carried out, the lexicographic status of lexemes in Turkish academic lexicographic publications was checked (the presence of a corresponding remark in the dictionary, indicating that the lexeme belongs to the passive vocabulary of the Turkish language). The distribution of lexical units according to the thematic principle was carried out, typical lexical-thematic groups represented by historicisms and lexical-thematic groups of archaisms were determined. The main methods of translating historicisms and archaisms of the Turkish language, which Ukrainian translators resort to in order to convey the content while preserving the form, to acquaint the Ukrainian reader with the specifics of Turkish realia, if there is a need for this (taking into account the close Turkish-Ukrainian relations at various historical stages, in particular the times of the Ottoman Empire and the Cossack period). The meaning of key translation terms is revealed (transcoding, footnote as the main methods of translating this class of words). General trends in preserving the form of the Turkish unit, as well as cases of modification, are outlined. Typical models of constructing documentary footnotes for different lexical-thematic groups are analyzed, common approaches to commenting, explaining words of the same class are determined, basic and optional elements for different typical footnote models are described, the average optimal length of a syntagma to avoid overloading with unnecessary information, the encyclopedic nature of information (historical reference) for historicisms or a more simplified presentation for archaisms (analogies with modern referents). A comparative analysis of footnotes for

semantically identical words is carried out in order to identify a more successful option for the Ukrainian reader to get acquainted with Turkish historical realities. The prospects of this area of research are revealed in the context of the peculiarities of translating non-equivalent vocabulary, transmitting the semantics of foreign-language realities.

Keywords: *historicism, archaism, passive vocabulary, transcoding, footnote.*

Українські переклади турецької художньої прози засвідчили високу частотність вживання лексем, які належать до пасивного словникового складу, зокрема історизмів та архаїзмів. Це пов'язано із загальною тенденцією до історизму (залюбленістю в історичне минуле Туреччини, зокрема часи Османської імперії та проголошення Турецької Республіки), навіть у творах, які написані не на історичну тематику.

Історизми та архаїзми вимагають особливої уваги перекладачів та пошуку найбільш вдалих способів перекладу, оскільки читач цільової аудиторії зазвичай не володіє інформацією про турецькі історичні реалії. У цьому контексті актуальним є дослідження можливих засобів та способів перекладу цього класу слів та встановлення правильного алгоритму роботи перекладача.

Вивченню специфіки перекладу архаїзмів та історизмів в зарубіжних художніх творах присвячені наукові праці Н. Білоус, О. Гурської, Л. Теремінко, К. О. Гуменної, Т. Ласінської, М. Р. Ткачівської та ін. Здебільшого ці дослідження здійснюються на матеріалі історичних романів. На матеріалі українських перекладів турецької художньої прози дослідження ще не здійснювалося, хоча становить неабияку актуальність, оскільки у XXI столітті помітно активізувалися художні переклади з турецької мови, зокрема текстів на історичну тематику. Історично маркована лексика виступає основним засобом відтворення історичного колориту, визначає хронотоп того чи іншого художнього твору.

Мета дослідження – проаналізувати специфіку перекладу турецьких історизмів та архаїзмів в українських перекладах.

Досягнення поставленої мети можливе шляхом виконання таких завдань: відібрати історизми, архаїзми; визначити типові лексико-тематичні групи; встановити способи перекладу цього класу слів, якими послуговуються перекладачі.

У турецьких академічних лексикографічних виданнях історизми та архаїзми мають особливі маркери: *esk.* – *eskimiş* (архаїзм), *tar.* – *tarih* (історизм). Це дозволило безпомилково відібрати лексичні одиниці пасивного словникового запасу мови (пасивного словника).

Розподіл слів за тематичним принципом дав можливість виділити такі лексико-тематичні групи архаїзмів та історизмів:

назви державних органів: *Divan* – (історизм) *Диван*; **назви адміністративних одиниць:** *bucak* – (архаїзм) *буджак*, *sancak* – (історизм) *санджак*; **назви титулів:** *hünkar* – (історизм) *гюнкар*, *valide sultan* – (історизм) *валіде-султан*, *şehzade* – (історизм) *шехзаде*, *sadrazam* – (історизм) *садразам*; **назви керівних посад:** *beylerbeyi* – (історизм) *бейлербей*, *defterdar* – (історизм) *дефтердар*, *mutasarrıf* – (історизм) *мутасарриф*, *mülazım* – (архаїзм) *мюлязім*, *nazır* – (архаїзм) *назір*, *subaşı* – (історизм) *субаші*, *vezir* – (історизм) *візір*; **назви військових чинів:** *bostancıbaşı* – (історизм) *бостанджібаши* (*бостанджі-баши*), *çavuş* – (історизм) *чавуш*, *çavuşbaşı* – (історизм) *чавушбаши*, *kolağası* – (історизм) *колагаси* (*кол-агаси*), *paşa* – (історизм) *паша*, *sipahi* – (історизм) *сипахі*, *uç beyi* – (історизм) *учбей*, *yenîçeri* – (історизм) *яничари*, *zembereği* – (історизм) *земберекчи*; **назви атрибутів влади:** *tuğra* – (історизм) *тугра*; **назви наказів, ділових документів:** *berat* – (історизм) *берат*; **назви орденів:** *medcihiye* – (архаїзм) *меджидіє*; **назви грошових одиниць:** *para* – (архаїзм) *пара*; **назви податків:** *devşirme* – (історизм) *девширме*; **назви одиниць виміру:** *dirhem* – (архаїзм) *дирхем*, *okka* – (архаїзм) *окка*; **звертання (соціальні гоноративи):** *hemşire* – (архаїзм) *хемшире* (*сестричко*); **назви релігійних звань, титулів, посад:** *abdal* – (історизм) *абдал*, *kadı* – (історизм) *каді*, *kazasker* – (історизм) *казаскер*, *seyit* – (архаїзм) *сейд*, *sofıa* – (архаїзм) *соф*, *şeyhülislam* – (історизм) *шейхульіслам* (*шейх-уль-іслам*), *baba* – (архаїзм) *баба*, *müderris* – (архаїзм) *мюдеррис*, *ulema* – (архаїзм) *улем*; **назви місць релігійних зібрань, релігійних пожертв, релігійних правил:** *cer* – (архаїзм) *джер*, *ilmihal* – (архаїзм) *ільміхаль*, *keşkül* – (архаїзм) *кешкюлі*, *tekke* – (історизм) *текке*; **назви релігійних споруд та їх частин:** *tuvakkithane* – (архаїзм) *муваккітхане*, *dergah* – (історизм, архаїзм) *дерг*; **назви освітніх закладів:** *idadi* – (архаїзм) *ідадіє*, *rüştiye* – (архаїзм) *руштіє*; **назви верств населення:** *derebeyi* – (історизм) *деребей*, *tımarcı* – (історизм) *тимарджі*; **назви прислуги:** *çeşnîci* – (архаїзм) *часнеджі*, *iç oğlanı* – (історизм) *ічолан*, *kalfa* – (архаїзм) *калфа*, *kilerci* – (архаїзм) *кілерджі*, *nedime* – (архаїзм) *недіме*; **назви людини за видом діяльності:** *meddah* – (архаїзм) *меддах*, *muallime* – (архаїзм) *муалліме*; **назви будівель, приміщень та їх частин, архітектурних деталей:** *han* – (архаїзм) *заїжджий двір*, *harem* – (історизм) *гарем*, *kervansaray* – (архаїзм) *караван-сарай*, *selamlık* – (архаїзм) *селямлик*, *haremlık* – (історизм) *гаремлик*, *şahnişin* – (архаїзм) *шахнішин*; **назви елементів національного одягу та головних уборів:** *çarşaf* – (архаїзм) *чаршаф*, *fes* – (архаїзм) *феска*, *ferace* – (архаїзм) *ферадже*, *külah* – (архаїзм) *кюлах*, *peçe* – (архаїзм) *пече*, *salta* – (архаїзм) *салта*, *serpiş* – (архаїзм) *серпуш*, *yaşmak* – (архаїзм) *яшмак* (*яшмаг*); **назви засобів пересування:** *mahfe* – (архаїзм) *магфе*, *tahtırevan* – (архаїзм) *тахтіреван*.

Як бачимо, історизми в турецьких текстах належать переважно до суспільно-політичної, релігійної лексики, а архаїзми – до побутової.

Аналіз типових способів перекладу цього класу слів засвідчив загальну тенденцію відтворення цих гетерогенних одиниць в українських перекладах, а саме через транскодування або поєднання транскодування та зноски.

У вищенаведених прикладах чітко простежується досить послідовна передача звукової та/або графічної форми слова турецької мови засобами абетки української мови (збереження подвоєння, передача м'якості приголосного І та ін.), трапляються варіативні форми, що пов'язано з наявністю специфічних турецьких літер (ö, ü, ğ), пар g – h, i – ı тощо. Хоча й непоодинокі випадки адаптивного транскодування («коли форма слова у вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу») (Карабан, 1999: 21): нарощення, усічення, заміна голосних чи приголосних тощо. Фіксуються також зміни у написанні слів разом, окремо, через дефіс.

При поєднанні транскодування зі зноскою (виноскою), перекладачі вдаються до документальної зноски, поява якої у тексті перекладу обумовлена різницею у культурологічних знаннях автора оригіналу та читача перекладу та висвітленням інформації, яка кореспондує з культурно універсальними знаннями (Фролова, 2020: 101).

Аналіз зносок, запропонованих українськими перекладачами, дозволив виділити типові моделі побудови.

Цивільні, військові титули та посади мусульманських духовних осіб в зносці мають основний компонент «**титул кого?**»: *гюнкар (повелитель, владики) – титул османського султана* (Памук, 2012а: 101); *валіде-султан – титул матері султана за часів Османської імперії* (Памук, 211: 56); *бейлербей – титул пашів, намісників на завойованих землях* (Памук, 2012а: 346); *казаскер, шейх-уль-іслам – вищі титули та посади мусульманських духовних осіб у султанській Туреччині* (Гюнтекін, 2015b: 59).

Пояснення може містити компоненти «**головний**», «**голова**», «**старший**»: *валіде-султан – мати султана, головна жінка Османської імперії* (Гюнтекін, 2011с: 285); *садразам – старший візир* (Памук, 2012b: 610), *садразам (великий візир) – голова уряду османської імперії* (Памук, 2012а: 346); «**найвища духовна особа**»: «**найвища духовна особа в Османській імперії**»: *шейхульіслам – найвища духовна особа в Османській імперії* (Памук, 2012а: 144).

Види власності пояснюються через модель «**назва + різновид великого феодального земельного володіння + ареал поширення + види**» з базовим компонентом «**різновид феодального земельного володіння**»: *хас – різновид великого феодального земельного володіння в Османській імперії* (Памук, 2015: 209); *хас, зеамет, тімар – різновиди феодальних земельних наділень за військову службу в османській Туреччині, що різнилися за обсягом доходу й формою власності* (Памук, 2015: 300).

Назви військ за моделлю «**назва + вид військ + час існування + специфіка**»: *яничари (тур., букв. – нове військо) – регулярна турецька піхота, що існувала з другої половини 14 ст. до 1826 року. Спочатку комплектувалася з полонених юнаків, пізніше – з повернутого в іслам християнського населення підкорених країн* (Памук, 2012а: 14); *сипахії – в Османській імперії воїни кавалерійських загонів, які в 15-18 ст. входили до регулярного війська* (Памук, 2012: 38); *сипахї – воїни султанського кавалерійського корпусу, які одержували земельні угіддя за несення військової служби* (Памук, 2015: 110).

Назви осіб, які командують певними військовими одиницями, пояснюються за моделлю «**назва + командир (начальник, старшина) + підрозділ + підлегли**»: *бостанджі-баші (від турецьк. бостан – сад) – варта в султанському саду, яку вперше настановив Сулейман I. Начальник цієї варту, бостанджі-баші, виконував одночасно обов'язки головного наглядача над султанським палацом, портового інспектора та начальника поліції в столиці* (Гюнтекін, 2011е: 18); *бостанджі-баші – старшина над катами в османському суді* (Памук, 2012b: 417); *учбей – командир прикордонних військ тюркських держав Східної Анатолії, а згодом і Османської імперії* (Памук, 2012b: 495).

Загальні назви освітніх закладів розкриваються в таких моделях: «**назва освітнього закладу + тип освітнього закладу + кількість класів + часовий маркер + функціональне призначення**»: *мюлькіє – школа з підготовки цивільних чиновників* (Гюнтекін, 2015а: 28); *медресе – духовна школа* (Гюнтекін, 2011d: 272); *рушдіє – перші чотири класи середньої школи в Оттоманській Туреччині* (Гюнтекін, 2011d: 160); *ідадіє – старші класи середньої школи в султанській Туреччині* (Гюнтекін, 2011d: 172); *руштіє – перші чотири класи середньої школи в Оттоманській Туреччині* (Гюнтекін, 1973: 113); *ідадіє – середня школа* (Гюнтекін, 1973: 121).

Назви головних уборів пояснюються через модель «**назва + головний убір + чоловічий (жіночий) + матеріал + спосіб використання + часовий маркер**», в якій базовий компонент «**головний убір**»: *серпуш – головний убір* (Памук, 2012а: 336); *кюлах – головний убір* (Памук, 2012а: 563); *кюлах – давній головний убір конічної форми* (Карасу, 2010: 17).

Назви традиційного турецького одягу мають свої типові моделі пояснення: «**назва + жіночий одяг + різновид (головний убір, різновид чадри, легкого покривала, легкий серпанок, різновид хустки) + іслам + спосіб використання + колір + подібність**»: *чаршаф – традиційний турецький жіночий одяг* (Гюнтекін, 2015b: 24); *чаршаф – різновид чадри, легкого покривала, яким жінки-мусульманки загинаються з голови до ніг* (Памук, 2010: 25); *чаршаф – покривало мусульманських жінок* (Гюнтекін, 2011d: 15); *чаршаф – легкий серпанок, яким жінки-мусульманки загинаються з голови до ніг* (Памук, 2012а: 55).

Різного роду накидки тлумачаться за моделлю «**назва + різновид одягу (вуаль, сіточка, хустка, покривало, запинальце, напинальце) + функціональне призначення + іслам**»: *яшмак – хустка, що закриває рот* (Гюнтекін, 2011е: 72); *яшмак – у мусульман тоненьке запинальце на обличчя* (Гюнтекін, 1973: 7); *яшмаг – хустка в мусульманок* (Гюнтекін, 1973: 154); *пече – напинальце на обличчя, яке носять мусульманки* (Гюнтекін, 1973: 182); *пече – сіточка, якою мусульманки закривають обличчя* (Памук, 2012а: 263).

Як бачимо, турецькі історизми та архаїзми в українських перекладах відрізняються високою частотністю, що зумовлено інтересом турецьких авторів до історії, її творчого переосмислення.

Проаналізований нами матеріал засвідчив, що історизми, архаїзми є важливими маркерами просторових та часових координат художнього тексту (як у суспільно-політичній площині, так і в побутовій), що покликані реалістично відтворити життя певного періоду, часто мають національне забарвлення, особливо в контексті зіставлення двох абсолютно різних культур (турецької та української).

Вибір способів перекладу детермінований обраною стратегією. В українських перекладах це стратегія архаїзації, або історизації (на відміну від модернізації, нівелювання), проте не шляхом пошуку архаїзму-еквівалента в мові-перекладу, а знайомством з турецькою реалією, що відповідає загальному тяжінню до форенізації при перекладі турецьких художніх творів.

Українські перекладачі для передачі турецьких історизмів та архаїзмів, послуговуються транскодуванням (транскрипцією, транслітерацією, адаптивним транскодуванням) або вдаються до поєднання кількох способів перекладу: відтворення форми шляхом транскодування та пояснення змісту турецької реалії у документальній зносці. Вибір варіанту залежить від орієнтації перекладача на певний рівень підготовки читача цільової аудиторії, а також обраного авторського стилю подачі нової інформації (інтелектуалізм, деталізація фактичного матеріалу, історичний екскурс, звернення до дотичних тем тощо). Професіоналізм перекладача виявляється у балансі між розкриттям національної специфіки турецької реалії (акцент на функціональному призначенні, специфічних особливостях, співвідношенні з реаліями лінгвокультурного простору читача) і водночас сконденсованості інформації, відсутності переобтяження зайвими деталями.

Аналіз специфіки перекладу турецьких історизмів та архаїзмів є перспективним напрямом перекладознавчих досліджень, оскільки розкриває загальні тенденції перекладу турецьких реалій загалом та специфіку перекладу цього класу слів

зокрема, дозволяє шляхом порівняння виявити найбільш вдалі варіанти перекладу, встановити обсяг необхідної інформації, типи конденсації інформації, основні та факультативні компоненти, уніфікувати підходи подачі інформації.

Література:

1. Білоус Н., Гурська О., Теремінко Л. Переклад архаїзмів історичного роману «Айвенго». *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*. 2021. Вип. 38. Том 1. С. 104–109. URL : http://www.apfn-journal.in.ua/archive/38_2021/part_1/17.pdf (дата звернення 09.09.2025).
2. Гуменна К. О. Проблема відтворення архаїзмів як елементів лінгвопоетики франкомовного історичного роману (на матеріалі «Легенди про Уленшпігеля» Шарля де Костера). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2017. Вип. 59. С. 46–52. URL : <http://mova.knu.ua/wp-content/uploads/2020/02/7-1.pdf> (дата звернення 09.09.2025).
3. Гюнтекін Р. Н. Клеймо : роман / пер. Т. В. Рассадкіної. Харків : Фоліо, 2015. 190 с.
4. Гюнтекін Р. Н. Млин : роман / пер. Ю. В. Григоренко. Харків : Фоліо, 2015. 191 с.
5. Гюнтекін Р. Н. Ніч вогню : роман / пер. О. О. Васильченко. Харків : Фоліо, 2011. 351 с.
6. Гюнтекін Р. Н. Пташка співуча : роман / пер. В. М. Верховеня. Харків : Фоліо, 2011. 506 с.
7. Гюнтекін Р. Н. Стара хвороба : роман / пер. В. М. Верховня. Харків : Фоліо, 2011. 317 с.
8. Гюнтекін Р. Н. Чаликушу : роман / пер. Г. Халимоненка. Київ : Дніпро, 1973. 344 с.
9. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Ч. I. Граматичні труднощі. Київ-Кременчук : Вид-во КДПІ, 1999. 249 с. URL : https://nmetau.edu.ua/file/karaban_posibnik_dovidnik_z_perekladu_nauk_tehn_lit.pdf (дата звернення 09.09.2025).
10. Карасу Б. Сад спочилих котів / пер. з турец. О. Кульчинського. Харків : Фоліо, 2010. 286 с.
11. Ласінська Т. А. Загальні принципи перекладу архаїчної лексики. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. V(35). Issue: 125. С. 36–39. URL : <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/General-principles-of-translating-archaic-wordsT.-A.-Lasinska.pdf> (дата звернення 09.09.2025).
12. Ласінська Т. А. Стилістичні перекладацькі трансформації при відтворенні англійських архаїзмів в українських перекладах. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. VI(47). Issue: 160. С. 33–35. URL : <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Stylistic-transformations-used-in-conveying-English-archaic-words-in-Ukrainian-translations-T.-A.-Lasinska.pdf> (дата звернення 09.09.2025).
13. Памук О. Біла фортеця : роман / пер. з турец. Г. В. Рог. Харків : Фоліо, 2011. 191 с.
14. Памук О. Мене називають Червоний : роман / пер. з турец. О. Б. Кульчинський. Харків : Фоліо, 2012. 638 с.
15. Памук О. Мовчазний дім : роман / пер. Т. В. Філоненко. Харків : Фоліо, 2015. 440 с.
16. Памук О. Сніг : роман / пер. з турец. О. Б. Кульчинський. – Харків : Фоліо, 2010. – 479 с.
17. Памук О. Чорна книга : роман / пер. з турец. О. Б. Кульчинський. Харків : Фоліо, 2012. 667 с.
18. Ткачівська М. Р. Особливості перекладу історично маркованої лексики в романі Ю. Андруховича «Коханці Юстиції». *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 25. Том 2. С. 130–136. URL : http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/25/part_2/24.pdf (дата звернення 09.09.2025).
19. Фролова І.Є., Углевата А.М. Функціональні характеристики виносков в художньому перекладі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2020. Вип. 92. С. 99–104.

References:

1. Bilous, N., Hurska, O., Tereminko, L. (2021). Pereklad arkhazimiv istorychnoho romanu «Aivenho». *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Movoznavstvo. Literaturyoznnavstvo*, 38 (1), 104–109.
2. Bilous, N., Gurska, O., Tereminko, L. (2021). Translation of archaisms from the historical novel "Aivenho". *Current issues in the humanities. Linguistics. Literary studies*, 38 (1), 104–109.
3. Humenna, K.O. (2017). Problema vidtvorennia arkhazimiv yak elementiv lnhvopoetyky frankomovnoho istorychnoho romanu (na materiali «Lehendy pro Ulenshpihelija» Sharlia de Kostera). *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, 59, 46–52.
4. Humenna, K.O. (2017). The problem of reproducing archaisms as elements of the linguopoetics of a French-language historical novel (based on the material from "The Legend of Ulenspiegel" by Charles de Coster). *Linguistic and conceptual pictures of the world*, 59, 46–52.
5. Hyuntekin, R. N. (1973). Chalykushu. (H.Khalymonenka, per.). Kyiv: Dnipro.
6. Gyuntekin, R. N. (1973). Chalykushu. (G. Khalymonenko, trans.). Kyiv: Dnipro.
7. Hyuntekin, R. N. (2015a). Kleymo. (T. V. Rassadkina, per.). Kharkiv: Folio.
8. Güntekin, R. N. (2015a). Kleimo. (T. V. Rassadkina, trans.). Kharkiv: Folio.
9. Hyuntekin, R. N. (2015b). Mlyn. (Yu. V. Hryhorenko, per.). Kharkiv: Folio.
10. Güntekin, R. N. (2015b). Mlyn. (Yu. V. Grigorenko, trans.). Kharkiv: Folio.
11. Hyuntekin, R. N. (2011c). Nich vohnyu. (O. O. Vasyl'chenko, per.). Kharkiv: Folio.
12. Güntekin, R. N. (2011c). Night of Fire. (O. O. Vasylchenko, trans.) Kharkiv: Folio.
13. Hyuntekin, R. N. (2011d). Ptashka spivucha. (V. M. Verkhoven, per.). Kharkiv: Folio.
14. Güntekin, R. N. (2011d). Singing Bird. (V. M. Verkhoven, trans.). Kharkiv: Folio.
15. Hyuntekin, R. N. (2011e). Stara khvoroba. (V. M. Verkhoven, per.). Kharkiv: Folio.
16. Güntekin, R. N. (2011e). Old Disease. (V. M. Verkhoven, trans.). Kharkiv: Folio.
17. Karaban, V. I. (1999). Posibnyk-dovidnyk z perekladu anhliiskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury na ukrainsku movu. Ch. I. Hramatychni trudnoshchi. Kyiv-Kremenчук : Vyd-vo KDPI.
18. Karaban, V. I. (1999). Handbook for the translation of English scientific and technical literature into Ukrainian. Ch. I. Grammatical difficulties. Kyiv-Kremenчук: Publishing house KDPI.
19. Karasu, B. (2010). Sad spochylykh kotiv. (O. Kul'chyns'kyu, per.). Kharkiv: Folio.
20. Karasu, B. (2010). Garden of Resting Cats (O. Kulchynsky, trans.). Kharkiv: Folio.
21. Lasinska, T. A. (2018). Stylistychni perekladatski transformatsii pry vidtvorenni anhliiskyykh arkhazimiv v ukrainskykh perekladakh. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI (47), 160, 33–35.
22. Lasinska, T. A. (2018). Stylistic translation transformations in the reproduction of English archaisms in Ukrainian translations. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI (47), 160, 33–35.
23. Lasinska, T. A. (2017) Zahalni pryntsypy perekladu arkhazimiv leksyky. *Science and Education a New Dimension. Philology*, V (35), 125, 36–39.
24. Lasinska, T. A. (2017). General principles of translating archaic vocabulary. *Science and Education a New Dimension. Philology*, V (35), 125, 36–39.
25. Pamuk, O. (2011). Bila fortetsya. (H. V. Roh, per.). Kharkiv: Folio.
26. Pamuk, O. (2011). The White Fortress. (G. V. Rog, trans.). Kharkiv: Folio.
27. Pamuk, O. (2012a). Мене называють Червоний. (O. B. Kul'chyns'kyu , per.). Kharkiv: Folio.

28. Pamuk, O. (2012a). *They Call Me Red*. (O. B. Kulchinsky, trans.). Kharkiv: Folio.
29. Pamuk, O. (2015). *Movchaznyy dim*. (T. V. Filonenko, per.). Kharkiv: Folio.
30. Pamuk, O. (2015). *The Silent House*. (T. V. Filonenko, trans.). Kharkiv: Folio.
31. Pamuk, O. (2010). *Snih*. (O. B. Kulchynskyi, per.). Kharkiv: Folio.
32. Pamuk, O. (2010). *Snow*. (O. B. Kulchinsky, trans.). Kharkiv: Folio.
33. Pamuk, O. (2012b). *Chorna knyha*. (O. B. Kul'chyn'sky, per.). Kharkiv: Folio.
34. Pamuk, O. (2012b). *The Black Book*. (O. B. Kulchinsky, trans.). Kharkiv: Folio.
35. Tkachivska, M. R. (2022). Osoblyvosti perekladu istorychno markovanoi leksyky v romani Yu. Andrukhovycha «Kokhantsi Yustytsii». *Zakarpatski filolohichni studii*, 25 (2), 130–136.
36. Tkachivska, M. R. (2022). Peculiarities of the translation of historically marked vocabulary in the novel by Y. Andrukhovych "Lovers of Justice". *Transcarpathian Philological Studies*, 25 (2), 130–136.
37. Frolova, I.Ye., Uhlievata, A.M. (2020). Funktsionalni kharakterystyky vynosok v khudozhnomu perekladi. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Inozemna filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov*, 92, 99–104.
38. Frolova, I.E., Uglevata, A.M. (2020). Functional characteristics of footnotes in literary translation. *Bulletin of the V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Foreign Philology. Methods of teaching foreign languages*, 92, 99–104.

Отримано: 30 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 20 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 25 жовтня 2025 р.

email: maxolenyuk1320@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8849-4452>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-97-100](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-97-100)

Оленюк М. С. Терміни-номени на позначення літальних апаратів у англійській і німецькій мовах: класифікація, особливості номінації, зіставлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 97–100.

УДК: 811.111. '25

Оленюк Максим Сергійович,
аспірант кафедри англійської філології,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕРМІНИ-НОМЕНИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У АНГЛІЙСЬКІЙ І НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ: КЛАСИФІКАЦІЯ, ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ, ЗІСТАВЛЕННЯ

Стаття має на меті описати особливості номінації та систематизувати назви літальних апаратів у англомовній та німецькомовній традиціях. Актуальність цієї наукової розвідки у тому, що питання контрастивного аналізу термінів-номенів у міжмовному зіставленні потребує ретельного вивчення. У роботі класифіковано терміни-номени у назвах літальних апаратів Великої Британії, США та Німеччини за ономастичними моделями. Теоретичне підґрунтя спирається на підходи до термінотворення, номенклатури та епонімії в працях І. Асмукевич, Н. Нікуліної, О. Павлової, М. Дзюби, О. П. Ковальчук, О. Романової, Л. Халіновської, Л. Туровської, R. Arntz, G. Budi, H. Felber, K. Kageura, R. Temmerman. Матеріалом дослідження слугує репрезентативний корпус англомовних і німецькомовних номінацій літальних апаратів кількістю 620 одиниць відібраних методом суцільної вибірки з виробничих каталогів, енциклопедичних довідників, галузевих оглядів з часів зародження авіації до 2025 року. Описано такі моделі: номен-епоніми (власне антропоніми, утворені від особових імен/прізвищ) та номен-фірмоніми (представлені корпоративною антропонімією), образні номені, які розподіляємо на підгрупи: номен-міфоніми (що містять імена міфічних героїв), номен-зооніми та номен-фітоніми (до складу яких входять лексеми на позначення назв тварин і рослин), номен-топоніми (з географічними об'єктами в складі), номені з компонентом на позначення явищ природи, номен-космоніми (що включають назви планет та космічних явищ), а також абрєвіатурно-цифрові номені (представлені алфавітно-цифровими кодами), гібридні номені (лексеми в поєднанні з абрєвіатурно-цифровими/індексними позначеннями). Зіставний аналіз виявляє національно-культурні особливості номінації: британська традиція демонструє перевагу епонімних назв і образних лексичних номінацій у ранньому періоді розвитку авіації з поступовим переходом до змішаних номінацій; американська система демонструє найвищу частку індексних і гібридних позначень. У німецькій ономастиці переважають абрєвіатурно-цифрові номінації. Запропоновано також розгляд особливостей номінацій в діахронному аспекті з урахуванням історичних і галузевих чинників.

Ключові слова: номен, термін, епонім, авіаційна терміносистема, зіставний аналіз.

Maksym Oleniuk,
Ivan Franko National University of L'viv

NOMEN-BASED TERMS FOR AIRCRAFT IN ENGLISH AND GERMAN: CLASSIFICATION, NAMING FEATURES, AND CONTRASTIVE ANALYSIS

The article aims to describe the peculiarities of nomination and to systematize the names of aircraft in the Anglophone and German-language traditions. The relevance of this study lies in the need for a careful contrastive analysis of nomen-based terms across languages. The paper classifies nomen-based terms in the aircraft names of Great Britain, the United States, and Germany according to onomastic models. The theoretical framework draws on approaches to term formation, nomenclature, and eponymy presented in the works of I. Asmukovich, N. Nikulina, O. Pavlova, M. Dziuba, O. P. Kovalchuk, O. Romanova, L. Khalinivska, L. Turovska, R. Arntz, G. Budi, H. Felber, K. Kageura, and R. Temmerman. The research material is a representative corpus of 620 English- and German-language aircraft names selected by exhaustive sampling from manufacturers' catalogues, encyclopaedic handbooks, and industry reviews, covering the period from the dawn of aviation to 2025. The following models are described: eponymic nomens (proper anthroponyms formed from personal names/surnames) and corporate eponymic nomens, as well as figurative nomens, subdivided into: mythonyms (containing names of mythic heroes), zoonyms and phytonyms (including lexemes denoting animals and plants), toponyms (geographic names), nomens with components denoting natural phenomena, and cosmonyms (including names of planets and celestial phenomena); in addition, alphanumeric nomens (letter-number codes) and hybrid nomens (lexemes combined with alphanumeric markers). The comparative analysis reveals culturally specific features of nomination. The British tradition demonstrates the preference for eponymic and figurative lexical nominations in the early period of aviation, with a gradual shift toward hybrid nominations; the American system exhibits the highest share of code-based and hybrid designations. In German onomastics, alphanumeric nominations predominate. The study also considers nomination patterns diachronically, taking historical and industrial factors into account.

Keywords: nomen-based term, term, eponym, aviation terminology system, contrastive analysis.

В процесі творення та збагачення терміносистем мови відбувається низка процесів. Одним із них є технологічний розвиток суспільства, який безпосередньо впливає на розширення та оновлення термінології будь-якої галузі. Нові термінологічні одиниці створюються у відповідь на появу нових явищ, понять, апаратів.

Авіація – це одна з наймолодших галузей науки, яка, відповідно, найактивніше розвивається та продукує нові терміни. Суттєвий прошарок таких новостворених одиниць складають терміни-номени, які поєднують мовні, історично-культурні та маркетингові функції. Такі терміни хронологізують появу нових одиниць у мові авіації, відмаркуюючи технологічну новизну, формують традиції виробничих брендів і відображають їх корпоративний імідж, а також віддзеркалюють характерний національний стиль. Попри значну увагу дослідників до цього питання, ще не було проведено контрастивного аналізу термінів-номенів у міжмовному зіставленні, і саме це складає **актуальність** цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади цієї розвідки ґрунтуються на працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, які виокремили особливості номенів, запропонували їх дефініції, окреслили місце номенклатурних термінів у терміносистемі мови, описали їх характерні ознаки та відмінності від суміжних понять, як от термінів,

онімів, епонімів, апелютивів. Так, Н. Нікуліна систематизує дискусії щодо поняття “номен” в українській і зарубіжній лінгвістиці та виокремлює такі його ознаки як: референційна стабільність (зв’язок із конкретним об’єктом); нормативність/реєстровість (закріплення в стандартах, технічних описах, індексах); формальна маркованість (наявність індексів, буквенно-цифрових кодів, серійних позначень (Нікуліна, 2010). Дослідниця також підкреслює, що номен – це не другорядний елемент, а важливий різновид спеціальної лексики в терміносистемі.

Водночас О. Павлова вважає номени проміжною ланкою між термінами та власними назвами, які не фіксуються в словниках, однак яким властива смислова похідність (Павлова, 2008). О. Романова розглядає спеціальну лексику як об’єкт лінгвістичного дослідження, де термін і номен утворюють континуум із частковим перетином функцій (Романова, 2011). Цієї думки притримується й Л. Халіновська, акцентуючи системні ролі номена та терміна в професійному дискурсі, а не жорсткі критерії їх розмежування (Халіновська, 2012).

В українському термінознавстві дослідники пропонують подальше розмежування епонімічних термінів як назв загальних понять та номенів як назв індивідуальних об’єктів/зразків), підкреслюючи метонімічний механізм перенесення «ім’я → назва явища чи об’єкта» (Дзюба, 2010; Асмукович, 2011). Ступінь апелютивності залежить від дискурсивного функціонування й часом «просуває» власну назву в зону номенклатури (Ковальчук, 2019). Таким чином, розмежування термінології і номенклатури ґрунтується на семасіологічній і номінативній функціях. Термінологія перш за все покликана формувати систему понять певної науки, а номенклатура, що може бути виражена будь-якими умовними позначеннями (буквами алфавіту, цифрами, словами тощо), використовується для маркування об’єкта.

Схожі підходи усталилися й в англійському та німецькомовному термінознавстві. Низка учених проводить чітке розмежування між термінами та номенклатурними назвами (Arntz, 2009; Budin, 2001; Felber, 1984; Kageura, 2002), у той час як деякі дослідники (Temmerman, 2000) критикують цей підхід, притримуючись думки, що номени та терміни перебувають в ефективній взаємодії, утворюючи соціокогнітивні прототипи.

Однак, попри значну увагу до питання номена в термінології, зіставний аналіз термінів-номенів на позначення назв літальних апаратів в англійській та німецьких мовах ще не отримував детального висвітлення в науковій літературі, і саме це є **метою** цієї статті. Її **завданнями** є:

- узагальнити теоретичні підходи до терміна-номена;
- проаналізувати типологію та класифікувати терміни-номени на позначення назв літальних апаратів в англійській та німецьких мовах;
- окреслити історичні й галузеві чинники, що впливають на їх утворення;

Виклад основного матеріалу дослідження.

Матеріалом дослідження слугували два корпуси (англійський – 517 одиниць (з них 330 назв американського походження та 187 британського) та німецькомовний (включно з австрійськими та швейцарськими назвами – 103 одиниці) номінацій літальних апаратів, що разом складає 620 назв літальних апаратів трьох провідних авіаційних культур. Усі одиниці були розподілені на такі групи:

- номени-епоніми, в межах яких виокремлюємо власне антропоніми, утворені від особових імен/прізвищ та номени-фірмоніми, представлені корпоративною антропонімією, тобто утворені від назви компанії-виробника;
- образні номени, що містять семантичний компонент і які розподіляємо на підгрупи: номени-міфони́ми (що містять імена міфічних героїв), номени-зооніми та номени-фітоніми (до складу яких входять лексеми на позначення назв тварин і рослин), номени-топоніми (з географічними об’єктами в складі), номени з компонентом на позначення явищ природи, номени-космоніми (що включають назви планет та космічних явищ);
- аббревіатурно-цифрові номени (представлені алфавітно-цифровими кодами);
- гібридні номени (лексеми в поєднанні з аббревіатурно-цифровими/індексними позначеннями).

	Британія	США	Німеччина
Епоніми	70	28	3
Лексичні	51	39	10
Абревіатурно-цифрові	45	7	41
Гібридні	21	256	49
Разом	187	330	103

У розподілі термінів-номенів за країною походження кількісно переважають США (53, 22 %), що пояснюється домінуючою роллю країни у сфері авіації сучасності завдяки розвиненим науково-дослідним, виробничим і ремонтним потужностям, значним накопиченим ресурсам та технологічному відриву у виробництві авіаційної техніки, а також великій кількості військових літальних апаратів та потужній авіаційній промисловості як галузі економіки. Друге місце посідає Велика Британія (30, 16%) через активну позицію країни в епоху появи та зародження авіації, а також завдяки першості в інституалізації приватних конструкторських бюро. Частка термінів-номенів, що з’явилися в німецькій мові складає 16, 61%, оскільки Німеччина вийшла на світову арену в авіаційній індустрії значно пізніше.

Детальний аналіз типологічної класифікації виявив наступні тенденції. У назвах літальних апаратів з британським походженням відсотково найвища частка епонімів, що пов’язано з тим, що ціла низка провідних компаній-виробників авіації історично носили прізвища засновників, а моделі автоматично успадковували цю епонімію (*Armstrong Whitworth Argosy, Avro Anson, Hawker*). Окрім того, помітна культура назв апаратів (особливо на ранніх етапах розвитку авіації) на честь піонерів-конструкторів (*Cayley, Pilcher, Henson, Stringfellow*). Британська традиція також порівняно багатша на лексичні назви (*de Havilland DH82A Tiger Moth, Miles M.3A Falcon Major, Blackburn Mercury, Vickers Type 56 Victoria, English Electric Canberra, Panavia Tornado GR1, Lockheed Hercules C-130*), але у повоєнний період також тяжіє до індексів і гібридних позначень (*Hawker Siddeley HS 125, BAC One-Eleven*).

Терміни-номени, утворені в американській культурі демонструють домінування гібридних назв, де лексеми поєднуються з цифровими індексами. Це мотивується виходом на міжнародну арену таких авіакомпаній як *Boeing, Douglas,*

McDonnell, Cessna, Piper, зростанням серійного виробництва та глобалізацією ринку. Такі назви забезпечують пізнаваність бренду, водночас акцентуючи стандартизованість, а, отже, і надійність і безпеку.

Німецька номенклатура історично вирізняється чіткими абrevіатурно-цифровими позначеннями виробничих лінійок *Bf/Me/He/Do/Ju/Fw/Ar*), які водночас зберігають брендіві антропоніми (*Messerschmitt, Junkers, Heinkel*), подекуди в поєднанні з лексемами-епітетами (*Taifun, Storch, Blitz*). Зазвичай епонім не є чистим семантичним ядром, а входить до індексного позначення типу *Messerschmitt Bf 109E, Junkers Ju 88*, таким чином структурно підтримуючи номенклатуру, а не витісняючи її.

Особливої уваги потребують номени, що були зараховані до групи з лексичними маркерами. Зазначимо, що лише терміни-номени, до складу яких входить лексема з виразним семантичним компонентом і яскравою образністю класифікувалися як лексичні. До цієї групи не зараховуємо епітети на кшталт *Junior, Super, Standard, Executive, Major/Minor*, які виконують лише функцію оцінних або серійних маркерів (*4-D Junior Speedmail (ATC 305), Gee Bee Z Super Sportster, PA-12 Super Cruiser, Glasflügel H-201b Standard Libelle*); загальні назви класів літальних апаратів типу *Monoplane, Triplane, Fighter, Trainer, Airship, Composite*, які належать до родових іменників (*Plicher Triplane, Walbro Monoplane, B&W Seaplane, Great Lakes Sports Trainer, Shorts Mayo Composite*), а також епітети на позначення функції, такі як *Messenger, Recruit, Provider, Autocrat, Businessliner (Verville-Sperry M-1 Messenger, Ryan PT-22 Recruit, Fairchild C-123K Provider, Auster J/1 Autocrat)*.

У британській номенклатурі кількість термінів-номенів з лексичним компонентом найбільша. Найщільніший пласт складають номени-зооніми (*Miles M.3A Falcon Major, Percival Mew Gull, de Havilland DH.80A Puss Moth*), номени-космоніми (*Blackburn Mercury, de Havilland DH.88 Comet, Gloster Meteor prototype F9/40 DG202/G*) та номени-топоніми (*Vickers Vimy, Westland Welkin Mk 1, English Electric Canberra*). Типова британська стратегія – бренд/ + коротка, виразна лексема-образ виконує роботу культурного маркера та допомагає назві надійно закріпитися в колективній пам'яті. Британська традиція сильніше від інших тримається за птахів і морську фауну, а також за космічні образи, що асоціюються зі швидкістю та висотою.

Американська традиція демонструє тяжіння до номенів-зоонімів, зокрема на позначення хижих тварин (*Piper J3C-65 Cub, Boeing Model 15 FB-5 Hawk, Franklin PS-2 Texaco Eaglet, Cessna Citation Mustang 510*), та номенів з компонентом на позначення стихій чи явищ природи (*Lockheed P-38 Lightning, Republic F-105D Thunderchief, Fairchild Republic A-10 Thunderbolt II*). Американський епітет здебільшого «бойовий», з акцентом на атаку, удар, швидкість.

Німецькомовний простір має найвищу частку чистих індексів, а поодинокі лексеми не демонструють чіткої семантичної тенденції (*Glasflügel H-201b Standard Libelle, Messerschmitt Me.163 Komet, Junkers W.33 Bremen*), таким чином героїчно-бойові епітети чи лексеми на позначення сили та швидкості майже відсутні.

У діахронній перспективі спостерігаємо домінування антропонімних найменувань у ранній піонерській добі (*Wright Flyer, Langley Aerodrome; Rumpler Taube*), коли особистісний престиж винахідника відіграє визначальну роль. У міжвоєнний час (1919–1939) помітне швидке зростання кодових позначень у зв'язку з масштабуванням виробництва (*Avro 504; Junkers G 38, Ju 52-3M; Boeing 247*), водночас вжиток входять номени з лексичним компонентом (*Hurricane, Spitfire, Tiger Moth*). У часи Другої світової та Холодної воєн (1940–1960-ті) спостерігається стандартизація військових індексів (*B-, F-, C-, Ju-, Bf-, He-*), які, однак, співіснують з образними компонентами (*Mustang, Thunderbolt*). Після 1960-х глобалізація вимагає від консорціумів інтернаціоналізації та нейтральних позначень (*A-300, C-160*), однак локальні культурні коди подекуди зберігаються.

Висновки. Запропонована типологія дає змогу ефективно описати назви літальних апаратів і зіставити національні традиції термінотворення. Результати свідчать, що британська номенклатура демонструє перевагу епонімів, які активно персоніфікували винахідника чи конструктора та пізніше були витіснені фірмонімами, а також образних лексичних назв, які виконують додаткову іміджеву та маркетингову функцію. Для американської системи характерна висока частка індексних і гібридних номінацій, що відбиває тенденцію до стандартизації та широту модельних лінійок. Німецька традиція вирізняється чітко організованою абrevіатурно-цифровою системою виробничих індексів. Таким чином, у німецькомовному корпусі індекс здебільшого поглинає семантику, тоді як у англослов'янському код і семантична назва ефективно співіснують, що додає назві додаткових тонких і водночас промовистих смислових маркерів.

Література:

1. Асмуківич І. В. Епоніми у складі англослов'янських авіаційних термінів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. № 58. С. 80–83.
2. Дзюба М. Епонімичні найменування в українській науковій термінології. *Українська мова*. 2010. № 3. С. 55–63.
3. Ковальчук О. П. Структурно-семантичні особливості епонімів англійської та української мов : дис. ... канд. філ. наук. Дрогобич, 2019. 188 с.
4. Нікуліна Н. В. Дискусії щодо терміна “номен” в українському та зарубіжному мовознавстві. *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”* : Серія “Проблеми української термінології”. № 676. Львів. 2010. С. 56–61.
5. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”* : Серія “Проблеми української термінології”. № 620. Львів. 2008. С. 49–54.
6. Романова О. О. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження: термін і номен. *Термінологічний вісник* : 36. наук. праць / відп. ред. В. Л. Іващенко. Вип. 1. Київ : ІУМ НАНУ. 2011. С. 56–61.
7. Туровська Л. В. Терміни та номени в науково-технічній сфері. *Українська термінологія і сучасність* : 36. наук. праць / відп. ред. проф. Л. О. Симоненко. Вип. VI. Київ : КНЕУ. 2005. С. 225–229.
8. Халіновська Л. Кореляція понять термін і номен в українській науково-технічній термінології. *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”*. Серія «Проблеми української термінології». 2012. № 733. С. 57–59.
9. Arntz R., Picht H., Mayer F. Einführung in die Terminologiearbeit. Hildesheim. Zürich. New York. Hildesheim : Georg Olms Verlag, 2009. 331 S.
10. Budin G. A critical evaluation of the state-of-the-art of terminology theory. *IITF Journal*. 2001. Vol. 12, № 1–2. P. 7–23.
11. Felber H. Terminology Manual. Paris : Infoterm/UNESCO, 1984. 426 p.
12. Kageura K. The Dynamics of Terminology. Amsterdam : John Benjamins, 2002. 322 p.
13. Temmerman R. Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach. Amsterdam : John Benjamins, 2000. 258 p.

References:

1. Asmukovych, I. V. (2011). Eponimy u skladі anhlomovnykh aviatsiinykh terminiv [Eponyms in English-Language Aviation Terms]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka*, (58), 80–83. [In Ukrainian].
2. Dziuba, M. (2010). Eponimichni naimenovannia v ukrainskii naukovii terminolohii [Eponymous Designations in Ukrainian Scientific Terminology]. *Ukrainska mova*, (3), 55–63. [In Ukrainian].
3. Kovalchuk, O. P. (2019). Strukturno-semantychni osoblyvosti eponimiv anhliiskoi ta ukrainskoi mov [Structural and Semantic Features of Eponyms in English and Ukrainian] (Dys. kand. filol. nauk). Drohobych. [In Ukrainian].
4. Nikulina, N. V. (2010). Dyskusii shchodo termina “nomen” v ukrainskomu ta zarubizhnomu movoznavstvi [Discussions on the Term “Nomen” in Ukrainian and Foreign Linguistics]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnikha”*. Problemy ukrainskoi terminolohii, (676), 56–61. [In Ukrainian].
5. Pavlova, O. (2008). Terminy, profesionalizmy i nomenklturni znaky (do problemy klasyfikatsii spetsialnoi leksyky) [Terms, Professionalisms, and Nomenclature Signs (On the Problem of Classifying Specialized Vocabulary)]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnikha”*. Problemy ukrainskoi terminolohii, (620), 49–54. [In Ukrainian].
6. Romanova, O. O. (2011). Spetsialna leksyka ukrainskoi movy yak ob’iekt linhvistychnoho doslidzhennia: termin i nomen [Special Vocabulary of the Ukrainian Language as an Object of Linguistic Research: Term and Nomen]. V. L. Ivashchenko (Red.), *Terminolohichniy visnyk* (Vyp. 1, s. 56–61). Kyiv: IUM NANU. [In Ukrainian].
7. Turovska, L. V. (2005). Terminy ta nomeny v naukovu-tekhnichnii sferi [Terms and Nomens in the Scientific and Technical Field]. L. O. Symonenko (Red.), *Ukrainska terminolohiia i suchasnist* (Vyp. 6, s. 225–229). Kyiv: KNEU. [In Ukrainian].
8. Khalinavska, L. (2012). Koreliatsiia poniat termin i nomen v ukrainskii naukovu-tekhnichnii terminolohii [Correlation of the Concepts “Term” and “Nomen” in Ukrainian Scientific and Technical Terminology]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. Problemy ukrainskoi terminolohii, (733), 57–59. [In Ukrainian].
9. Arntz, R., Picht, H., & Mayer, F. (2009). Einführung in die Terminologiearbeit. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
10. Budin, G. (2001). A critical evaluation of the state-of-the-art of terminology theory. *IITF Journal*, 12(1–2), 7–23.
11. Felber, H. (1984). Terminology manual. Paris: Infoterm/UNESCO.
12. Kageura, K. (2002). The dynamics of terminology. Amsterdam: John Benjamins.
13. Temmerman, R. (2000). Towards new ways of terminology description: The sociocognitive approach. Amsterdam: John Benjamins.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Отримано: 15 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 22 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 1 листопада 2025 р.

email: kaminskayasveta2020@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2968-1677>

email: maria.didenko.05@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4104-5614>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-101-105](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-101-105)

Kaminska S., Didenko M. Development of leadership skills via mediation at maritime english classes. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 101–105.

УДК: 811.111'276.6:378.147:316.46

Svitlana Kaminska,
PhD, Associate Professor,
National Transport University
Mariia Didenko,
Senior Lecturer,
National Transport University

DEVELOPMENT OF LEADERSHIP SKILLS VIA MEDIATION AT MARITIME ENGLISH CLASSES

The article effectively highlights the need for leadership skills in the maritime industry, focusing on multicultural teamwork and high-stress scenarios. It links these skills directly to the requirements of Maritime English education and IMO Model Course 3.17 in particular. Mediation practices, such as active listening, empathy, problem-solving, and decision-making, are proposed to enhance leadership capabilities while addressing conflict resolution in real-world maritime contexts.

Detailed descriptions of sample activities, such as debates, teamwork exercises, and case studies, provide actionable strategies for teachers. They prepare students for real-world maritime challenges, making it highly relevant to their future careers. The research also suggests rubrics to assess leadership and mediation skills which is highly practical. These rubrics ensure structured feedback and allow students to reflect on their performance. Analysing the differences between experienced and inexperienced students highlights the importance of preparatory activities. While experienced students reported improved confidence and engagement, inexperienced students required additional groundwork in maritime vocabulary and protocols. The findings suggest that specifically designed support and preparatory activities are crucial for students with limited maritime exposure.

Incorporating mediation techniques into Maritime English classes not only enhances students' language proficiency but also equips them with essential leadership skills, preparing them to manage multicultural crews and respond effectively to emergencies. This approach fosters emotional intelligence, adaptability, and cultural sensitivity, ensuring students are well-prepared for leadership roles in the maritime industry.

Keywords: leadership skills, mediation, Maritime English, conflict resolution, multicultural communication.

Камінська Світлана Василівна,
доктор філософії, доцент,
Національний транспортний університет
Діденко Марія Олександрівна,
старший викладач,
Національний транспортний університет

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ НАВИЧОК ЗАСОБАМИ МЕДІАЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті ефективно висвітлено потребу у лідерських навичках у морській галузі з акцентом на міжкультурну командну роботу та діяльність у стресових ситуаціях. Ці навички безпосередньо пов'язуються з вимогами навчання морської англійської мови, зокрема Модельного курсу ІМО 3.17. Практики медіації, такі як активне слухання, емпатія, розв'язання проблем і прийняття рішень, пропонуються як засіб підвищення лідерських здібностей та ефективного вирішення конфліктів у реальних морських контекстах.

Детальний опис прикладів завдань, таких як дебати, командні вправи та кейс-стаді, пропонує викладачам практичні стратегії. Вони готують студентів до реальних викликів у морській сфері, що робить підхід особливо актуальним для їхньої майбутньої професії. У дослідженні також пропонуються рубрики для оцінювання лідерських та медіаційних навичок, що має високу практичну цінність. Такі рубрики забезпечують структурований зворотний зв'язок і дають змогу студентам рефлексувати над власними досягненнями. Аналіз відмінностей між досвідченими та недосвідченими студентами підкреслює важливість підготовчих вправ: досвідчені студенти відзначили зростання впевненості та залученості, тоді як недосвідченим студентам знадобилася додаткова робота з морською термінологією та протоколами. Отримані результати свідчать, що спеціально розроблена підтримка та підготовчі завдання є критично важливими для студентів з обмеженим морським досвідом.

Інтеграція технік медіації на заняттях з морської англійської мови не лише підвищує мовну компетентність студентів, а й формує в них необхідні лідерські навички, готуючи до управління багатонаціональними екіпажами та ефективного реагування на надзвичайні ситуації. Такий підхід розвиває емоційний інтелект, адаптивність і культурну чутливість, забезпечуючи всебічну підготовку студентів до лідерських ролей у морській галузі.

Ключові слова: лідерські навички, медіація, морська англійська мова, розв'язання конфліктів, міжкультурна комунікація.

Navigators are usually required to work in multicultural and high-stress environments where leadership and effective communication are essential. Successful leadership ensures safety, operational efficiency, and crew ethics. Maritime industry involves teamwork, resolving conflicts, fast and efficient decision-making, proficient bridge resource management.

The paper aims to analyse the importance of development of leadership skills at Maritime English classes through the lens of mediation and suggests some practical activities to reach the goal.

Maritime English is the lingua franca of seafarers, ensuring clear communication among multinational crews. Proficiency in Maritime English aids in giving and receiving clear instructions, resolving misunderstandings and fostering collaboration among diverse teams.

Two years ago management of State University of Infrastructure and Technologies (now National Transport University) first provided the course “Leadership and Bridge Resource Management” (language of instruction – English), the classes are conducted as workshops. And we had an opportunity to integrate activities for developing leadership skills into both curriculums English for Specific Purposes and Leadership.

Using mediation techniques enhances leadership skills such as active listening, empathy, problem-solving, decision-making, diplomacy and persuasion. Teaching mediation at Maritime English classes equips students with real-world conflict resolution techniques, which are crucial for leadership roles.

To develop leadership skills via mediation at Maritime English classes, it is essential to create a curriculum that integrates practical and realistic mediation tasks. These tasks should reflect actual maritime contexts. For example, students can practice summarizing detailed maritime regulations (such as MARPOL annexes or SOLAS chapters), interpreting technical documents (e.g., turning checklists into precautionary measures), or rephrasing safety manuals to make them understandable for crew members with varying English proficiency levels. Such activities help students develop the ability to ensure clear and accurate communication onboard.

Providing students with authentic mediation experiences requires the use of real-life materials like ship logs, safety guidelines, and communication records. We also use videos, audio recordings, and examples of shipboard communication that involve mediation, collected with the help of our students during their shipboard training.

Understanding leadership theories provides a solid foundation for understanding the skills needed in maritime contexts. **Servant Leadership Theory** (Greenleaf, 1977), for example, emphasizes the leader's role as a servant to their team, focusing on empathy, listening, and the empowerment of others. This aligns closely with mediation practices that prioritize active listening, rapport, and collaboration in resolving conflicts. Activities like teamwork exercises or debates, where students practice “serving” their crew by resolving disputes or mediating misunderstandings, will do the trick. Encouraging debates helps students articulate their opinions and practice leadership by mediating group discussions.

Sample activity.

Debate on Leadership Styles

Suggest a topic for discussion “Is an autocratic or servant leadership style more effective onboard ships?” Students debate in small groups, with one student mediating to ensure a fair and respectful discussion. Practice leading discussions, resolving disagreements, and using persuasive language in English.

Teamwork exercises foster collaboration and leadership while using Maritime English for communication.

Sample activity.

The class is divided into groups simulating different crew roles (e.g., captain, engineer, deck officer). The task is to create and execute a safety drill plan for a fire onboard. One student acts as the team leader and mediator to coordinate efforts and resolve disagreements. The teacher will evaluate the leader's ability to delegate, mediate disputes, and clearly communicate in English.

Transformational Leadership Theory (Bass, 1985) highlights the importance of inspiring and motivating team members to achieve a shared vision. Transformational leaders exhibit qualities such as emotional intelligence, adaptability, and strong communication skills. Role-playing and simulation exercises are highly effective tools for developing leadership skills with the help of mediation. Simulating real-life maritime situations allows students to practice resolving communication challenges among individuals with different language abilities. For instance, a role-play could involve assisting a non-native English-speaking crew member in understanding a safety procedure. The mediator, played by the student, would need to clearly explain the procedure and ensure comprehension. These activities not only enhance students' mediation and leadership skills but also prepare them for real-world situations in their maritime careers.

Sample activity.

A multinational crew misunderstands an emergency order due to language and cultural barriers. One student assumes the role of a mediator (e.g., the captain or chief officer) to clarify the situation and resolve the conflict. The goal of an activity is to encourage students to practice active listening, clear communication, and culturally sensitive mediation techniques. After performing the task it is useful to discuss what worked well and what could be improved in terms of language use and leadership.

Analysing real or hypothetical maritime incidents enhances problem-solving and critical thinking.

Sample activity

Case Study

A ship's grounding occurred due to miscommunication between the bridge team and the engine room department. Students analyse the communication breakdown and present how mediation could have prevented the incident. It's crucial to highlight the importance of leadership and clear communication in distress situations. Having discussed the initial scenario, students may act out an improved communication scenario based on their analysis.

Applying mediation strategies to develop leadership skills at Maritime English classes will provide teachers with certain benefits. Students become confident in using Maritime English for resolving conflicts and giving instructions. They develop core leadership skills, such as emotional intelligence, flexibility, adaptability, etc. Mediation practices teach students to respect diverse perspectives, which is crucial for multicultural crews. Students are better equipped to lead effectively in high-stress maritime environments.

To emphasise benefits of applying these strategies there is one of the activities which is described in detail. The objectives of activity are to develop leadership skills such as active listening, decision-making, and adaptability, strengthen mediation abilities like resolving conflicts and facilitating collaboration, and enhance Maritime English proficiency in real-world contexts.

A fire breaks out onboard, and the team must coordinate a safety drill. Captain, Chief Engineer, Deck Officer, Safety Officer, Crew Members take part in the activity. The Captain (leader) delegates tasks, gives orders, and mediates disputes. Other crew members report problems and collaborate on executing the safety plan. The leader must adapt communication to crew members with varying English skills.

Learning Outcomes are as follows:

Develop skills of delegation, clear communication, and conflict resolution (from the point of view of leadership)

Develop abilities to clarify instructions, address misunderstandings, and foster team cohesion (from the point of view of mediation).

Materials to use: ship diagram (to identify affected areas), safety drill checklist, handouts for students, example fire report, audio recording of an alarm (used as a trigger for the scenario).

Provide students with necessary handouts.

Captain	<p>Responsibilities:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Oversee the safety drill. ▪ Delegate tasks to the crew based on their expertise and current location. ▪ Resolve disputes or misunderstandings between crew members. ▪ Ensure all actions comply with safety procedures and timelines. <p>Use clear and concise English when giving instructions. Ask questions to confirm understanding, especially for non-native speakers. Focus on teamwork and keeping the crew calm under pressure.</p>
Chief Engineer	<p>Responsibilities:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Provide technical information about the engine room and safety equipment. ▪ Assess the damage caused by the fire and suggest containment measures. ▪ Communicate any technical limitations to the Captain and crew. <p>Be specific about what can and cannot be done in the engine room. Use simple, clear language to explain technical terms if needed.</p>
Deck Officer	<p>Responsibilities:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Assist in coordinating the crew's fire-fighting and evacuation efforts. ▪ Monitor the status of fire-fighting equipment and report any issues. ▪ Communicate updates about deck safety to the Captain. <p>Pay attention to instructions from the Captain and clarify if needed. Encourage cooperation among crew members.</p>
Crew Members	<p>Responsibilities:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Follow the Captain's instructions during the drill. ▪ Report any challenges (e.g., equipment problems, lack of clarity). ▪ Act out communication barriers (language or cultural misunderstandings) to add realism to the activity. <p>Focus on completing tasks while raising any concerns clearly. Provide constructive feedback during the debriefing.</p>

This checklist will guide the Captain during the simulation and ensure all steps of the safety drill are followed.

Assess the situation and location of the fire.	
Sound the fire alarm and inform the crew of the emergency.	
Assign crew members to:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Contain the fire using extinguishers or fire hoses. ▪ Evacuate personnel from the affected area. ▪ Report injuries or missing crew members. 	
Confirm all crew members understand their tasks.	
Address any language or communication issues.	
Consult the Chief Engineer for technical input.	
Monitor updates from all crew members.	
Evaluate the drill's success and note areas for improvement.	
Provide feedback to the crew.	

Steps for teachers to follow:

1. Brief students on the scenario and distribute role descriptions.
2. Provide the Captain with the safety drill checklist and fire report.
3. Assign a “language barrier” to one or two crew members to simulate communication challenges. (A crew member struggles to understand the term “fire extinguisher” and needs clarification. Another one misunderstands evacuation instructions, heading to the wrong location).
4. Play the emergency audio recording (sound of general alarm – 7 short and 1 prolonged blast and fire alarm – continuous sound not less than 10 seconds) to simulate the start of the incident.
5. The Captain assigns tasks (e.g., fire containment, evacuation, and reporting).
6. Crew members perform their roles, introducing communication challenges where appropriate.
7. The Captain mediates disputes or misunderstandings and adjusts the plan as needed.
8. After the performance discuss what worked well and what could be improved.
9. Students provide feedback on the Captain’s leadership and mediation performance.
10. The teacher highlights examples of effective leadership and mediation and areas for growth.
11. Use the detailed rubric to score each student’s performance.

There are two rubrics to assess both leadership and mediation skills.

Rubric to assess leadership skills.

Category	Excellent (5)	Good (4)	Average (3)	Needs Improvement (2)	Poor (1)
Communication	Communicates clearly, uses precise Maritime English, and engages effectively with all team members.	Mostly clear communication; occasional minor errors in English use.	Communicates adequately; some misunderstandings or unclear instructions.	Struggles to convey messages clearly; frequent language errors.	Fails to communicate effectively; instructions are confusing or absent.
Decision-Making	Quickly evaluates situations and makes confident, well-reasoned decisions.	Makes reasonable decisions with minor delays or uncertainties.	Decisions are delayed or lack clarity but are generally acceptable.	Hesitates or makes poorly reasoned decisions.	Unable to make effective decisions under pressure.
Delegation	Distributes tasks efficiently, considering team strengths and limitations.	Delegates tasks fairly but with minor inefficiencies.	Delegation is uneven or not well planned.	Delegation is unclear or lacks focus.	Fails to delegate or creates confusion.
Adaptability	Adapts to unexpected situations and adjusts leadership style accordingly.	Adapts well but with some hesitation or challenges.	Shows limited adaptability; struggles with unexpected changes.	Has difficulty adapting; creates unnecessary delays or conflicts.	Fails to adapt; hinders the team’s performance.

Rubric to assess mediation.

Category	Excellent (5)	Good (4)	Average (3)	Needs Improvement (2)	Poor (1)
Active Listening	Demonstrates full engagement; accurately summarizes and reflects on others’ input.	Listens actively but misses minor details.	Listens adequately; occasionally misunderstands or overlooks input.	Inconsistent listening; misses key points.	Fails to listen actively or acknowledge others’ input.
Conflict Resolution	Resolves conflicts effectively, balancing fairness and diplomacy.	Resolves conflicts adequately but with minor issues.	Struggles to resolve conflicts or delays resolution.	Conflict resolution is ineffective or one-sided.	Fails to address or escalates conflicts.
Clarity of Mediation	Communicates clearly and ensures all parties understand the outcome.	Communicates effectively with minor clarification needed.	Communication is somewhat clear but causes confusion.	Frequently unclear, requiring repeated explanations.	Communication is unclear or leads to further misunderstanding.

The activity was suggested to two groups of students: the first-year students of short-term study who have already had experience at sea (group 1) and the first-year students after school with no experience (group 2).

Students of group 1 found the activity immersive, especially with the audio recording and realistic role-playing elements. The simulated language barriers make them realize the importance of clarity and patience. Students reported improved confidence in using Maritime English under pressure. They recognized the need for clear communication and quick decision-making in emergencies. One of the students suggested adding a time constraint to increase the challenge. Others requested additional scenarios, like man-overboard drills or medical emergencies, to practice varied leadership and mediation skills.

Group 2 reported some difficulties. They struggled to make quick, decisive actions due to a lack of familiarity with emergency protocols. They were also lack of specific firefighting vocabulary such as “fire extinguisher”, “fire hose”, “containment measures”. They failed to simulate realistic actions because they didn’t fully understand what would happen in a real emergency. It’s important to emphasize that mistakes are a natural part of learning and encourage supportive and constructive peer feedback. Proper preparation should have been provided in advance for the students with no experience. Teaching basic Maritime English terms and safety procedures and conducting mini-activities to build leadership and mediation skills (e.g., team games or simple role-playing exercises) would be useful.

To sum up, integrating mediation practices into Maritime English classes is a strategic way to foster leadership skills. Through role-playing, case studies, and teamwork, students not only enhance their language abilities but also develop essential traits for leading in the maritime industry.

Application of leadership and mediation-focused tasks into Maritime English curricula equips students with the confidence and skills needed to navigate the complex interpersonal and operational challenges of the maritime industry. This approach fosters not only effective communication but also the emotional intelligence and cultural awareness necessary for successful leadership in global, multicultural settings.

References:

1. Didenko, M., Kaminska, S. Leadership and Bridge Resource Management: Guidelines. – KYIV: Lira-K, 2025. – 58 p.
2. International Maritime Organization. Model Course 3.17. Maritime English. – London: IMO, 2015. – 245 p.
3. Kouzes, J. M., Posner, B. Z. The Leadership Challenge. – 7th ed. – Hoboken, NJ: Wiley, 2023. – 450 p.
4. Mortensen, C. Conflict Management and Mediation in the Workplace. – London: Routledge, 2020. – 214 p.
5. Northouse, P. G. Leadership: Theory and Practice. – 9th ed. – Thousand Oaks, CA: SAGE, 2022. – 585 p.
6. Oikonomou, S. Developing Soft Skills in Maritime Education and Training // WMU Journal of Maritime Affairs. – 2021. – Vol. 20, № 3. – P. 355–372.
7. Truchot, D. Stress and Burnout in the Maritime Industry. – Berlin: Springer, 2020. – 180 p.

Отримано: 19 червня 2025 р.

Прорецензовано: 10 вересня 2025 р.

Прийнято до друку: 15 вересня 2025 р.

email: yukalo@tdmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2795-9679>

email: lisovym@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-1304-4922>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-106-111](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-106-111)Юкало В. Я., Лісовий М. І. Вивчення жанрів публічного виступу в контексті формування професійної мовно-комунікативної компетенції майбутнього лікаря. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острого : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 106–111.

УДК: 811.161.2'276.6:61

Юкало Володимир Ярославович,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови,
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
Лісовий Микола Іванович,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології,
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова

ВИВЧЕННЯ ЖАНРІВ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

У статті описано методику вивчення актуальних для майбутнього лікаря жанрів суто наукового і науково-популярного публічного виступу в медичному закладі вищої освіти. Уміння виголошувати публічний виступ різних жанрів є важливою професійною мовно-комунікативною компетенцією медичного працівника. Високі кваліфікаційні вимоги до медичних працівників, що передбачають їхню пасивну або активну участь в науковій конференції, інформування населення під час санітарно-просвітницької роботи, зокрема шляхом публічного виступу, вимагають комплексного підходу до формування мовної, комунікативної культури у майбутнього медичного працівника.

Запропоновано формувати уміння підготовки і виголошення актуальних жанрів публічного виступу у майбутнього медичного працівника методом проєктів, науково-дослідних і ознайомлювально-інформаційних, з наступною публічною презентацією у формі наукової доповіді, повідомлення, бесіди і колективного обговорення проєкту на занятті. Методика передбачає вивчення актуальних для лікаря жанрів публічного виступу у медичному закладі вищої освіти протягом усіх років навчання, на заняттях з української мови (основна і вибіркові професійно орієнтовані дисципліни), із суспільно-гуманітарних і медико-біологічних дисциплін, в позааудиторній, гуртковій науково-дослідній роботі. Це сприятиме формуванню в здобувачів вищої освіти навичок підготовки і виголошення наукової доповіді, науково-популярного повідомлення на медичну тему, дозволить зрозуміти особливості вибору і реалізації комунікативної стратегії щодо виступів з основних тематичних груп і для різних типів слухачів.

Ключові слова: професійна мовно-комунікативна компетенція, мовно-комунікативна культура, публічний виступ, наукова доповідь, наукове повідомлення, медичні працівники, метод проєктів, українська мова за професійним спрямуванням, заклади освіти.

Volodymyr Ya. Yukalo,
PhD in Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department,
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University
Mykola Lisovy,
PhD in Pedagogic Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology,
Vinnytsia Pirogov Memorial Medical University

STUDYING THE GENRES OF PUBLIC SPEAKING IN THE CONTEXT OF FORMING THE PROFESSIONAL LINGUISTIC AND COMMUNICATIVE COMPETENCE OF A FUTURE DOCTOR

The article describes a methodology for studying the genres of purely scientific and popular science public speaking relevant to the future doctor in a medical institution of higher education. The ability to deliver public speeches of various genres is an important professional language and communicative competence of a medical professional. The high qualification requirements for healthcare professionals, which include their passive or active participation in a scientific conference, informing the public during health education, in particular through public speaking, require a comprehensive approach to the formation of language and communication culture in the future healthcare professional.

It is proposed to develop the ability to prepare and deliver relevant genres of public speaking for future healthcare professionals through project method, research and informational, followed by a public presentation in the form of a scientific report, message, conversation and collective discussion of the project in class. The methodology involves studying the genres of public speaking relevant to a doctor in a medical institution of higher education during all years of study, in classes in the Ukrainian language (core and elective professionally oriented disciplines), social sciences, humanities, medical and biological disciplines, and in extracurricular, club research work. This will contribute to the development of skills in preparing and delivering a scientific report, popular science message on a medical topic, and will allow to understand the peculiarities of choosing and implementing a communication strategy for speeches on the main thematic groups and for different types of listeners.

Keywords: professional language and communicative competence, language and communicative culture, public speaking, scientific report, scientific message, healthcare professionals, project method, Ukrainian for Specific Purposes, educational institutions.

Постановка проблеми. Уміння виголошувати публічний виступ різних жанрів є важливою професійною мовно-комунікативною компетенцією медичного працівника. Завжди обов'язковою для медичного працівника була профілактична робота, високоефективним напрямком якої є безпосереднє інформування лікарем населення шляхом публічного виступу (повідь, повідомлення, бесіда) на тему профілактики і лікування хвороб, здорового способу життя.

Необхідність вивчення жанрів публічного виступу на фахову тему для різних спеціальностей ЗВО, зокрема медичних, в українській лінгводидактиці запропоновано наприкінці 90-х рр. ХХ ст. (Юкало, Вивчення, 1999; Януш, 1999), після того як у навчальні плани нефілологічних спеціальностей вищих ЗВО України 1994 р. було введено практичний курс української мови. Його викладання здійснювалось відповідно до типової «Програми і методичних рекомендацій з курсу «Ділове мовлення» для студентів першого курсу вищих навчальних закладів України» (Програма, 1993) і складених на її основі програм для різних спеціальностей, в т. ч. програми для студентів вищих медичних закладів освіти III-IV рівнів акредитації «Ділова українська мова» (Ділова, 1999). В основі цього курсу, на що вказувала і його назва, була «робота з питань діловодства українською мовою» (Програма, 1993), засвоєння ж інших важливих для професіоналів мовних компетенцій навчальні плани ЗВО не передбачали. У 1998-1999 рр. було оприлюднено концепції, що розширювали завдання чинного курсу української мови для студентів нефілологічних спеціальностей до засвоєння професійної мови у всіх практично актуальних для спеціаліста сферах спілкування, зокрема пропонувалося викладати питання щодо публічного виступу на професійну тематику майбутнім лікарям (Юкало, Вивчення, 1999) і юристам (Януш, 1999). У запровадженому 2009 р. навзамін «Діловій українській мові» курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (Програма, 2009) було офіційно введено викладання публічного виступу для усіх нефілологічних спеціальностей ЗВО України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки у медичних ЗВО українську мову завжди викладали на першому курсі, студентам, що лише розпочинають вивчати фахові дисципліни і не володіють в достатньому обсязі професійною мовою, не знають проблематики спеціальних дисциплін, то підхід до вивчення публічного виступу мав пропедевтичний, культуромовний характер: жанри, правила підготовки і реалізації публічного виступу, жанрово-стилістична нормативність мови і оформлення доповіді, культура сприймання публічного виступу тощо. Ці аспекти вивчались на прикладі лише двох актуальних тоді жанрів для навчальної і майбутньої професійної діяльності лікарів – реферату (Лісовий, 2010, 137-138) і повідомлення (Юкало, Культура мови, 1999, 47). Реферат – учнівська наукова доповідь на задану тему, зроблена на основі опрацювання і критичного огляду кількох джерел. Наукове повідомлення – публічний виступ невеликого обсягу, зроблений на основі опрацювання одного або кількох джерел. Курсової, дипломної роботи не розглядалось, оскільки навчальні плани підготовки лікарів не передбачали виконання таких робіт, продукування наукової доповіді розглядалось тільки теоретично, оскільки це уміння вважалося прерогативою вчених.

Було розроблено невеликий перелік орієнтовних тем із стилістичним завданням, на які студенти під час заняття-конференції мали підготувати і виголосити в аудиторії невеликі (2-5-хвилинні) наукові повідомлення, правильно оформити конспект, заявити адресата, взяти участь у навчальній дискусії, занотувати почуте, підготувати усну рецензію на відповідь товариша (Юкало, Культура мови, 1999, 12-13, 47, 48; Навчук, Шутак, 2025, 187-205).

У сучасних стандартах вищої освіти і в кваліфікаційних вимогах до лікаря зросли вимоги до володіння публічним виступом. Так, стандарти вищої освіти з основних медичних спеціальностей (медицина, педіатрія, стоматологія) магістерського рівня вищої освіти передбачають серед результатів навчання уміння планувати та втілювати систему протиепідемічних та профілактичних заходів щодо виникнення та розповсюдження захворювань серед населення, проводити санітарно-просвітницьку роботу з населенням, середнім і молодшим медичним персоналом, і додатково, уміння здійснювати наукову та/або науково-педагогічну діяльність у сфері охорони здоров'я, презентувати результати наукових досліджень, включно з публічним захистом кваліфікаційної роботи (Стандарт, 2021; Стандарт, 2024; Стандарт, 2019). Кваліфікаційні вимоги до лікаря передбачають володіння жанром наукової доповіді: в «Порядку проведення атестації лікарів» високі бали безперервного професійного розвитку нараховуються за участь в науковій, науково-практичній конференції, конгресі, симпозіумі, з'їзді; участь в дводенному заході – 10 балів, стендова доповідь – 20 балів, усна доповідь – 30 балів (це за умови, що лікарі, які здійснюють професійну діяльність, зобов'язані щороку подавати на перевірку особисте освітнє портфоліо та підтверджувати щонайменше 50 балів) (Порядок, 2019). Тобто, за участь в одній науково-практичній конференції з усною науковою доповіддю можна здобути щонайменше 40 балів, при річному ліміті у 50 балів. Отже, міністерські нормативно-директивні документи засвідчують важливість для сучасного лікаря володіння жанром наукової доповіді (усної і стендової), культурою її продукування, виголошення і сприйняття, жанром тез і/або наукової статті (без цього, як правило, неможлива участь з доповіддю в науковій конференції), а для успішної профілактичної роботи серед населення актуальними є жанри науково-популярної доповіді, повідомлення, бесіди, публічної лекції на медичну тему.

Отже, нові кваліфікаційні вимоги до медичних працівників, що передбачають їхню активну або пасивну участь в науковій конференції, в інформуванні населення під час санітарно-просвітницької роботи, передбачають формування у майбутнього лікаря високої мовної, комунікативної культури, зокрема щодо виголошення суто наукового і науково-популярного публічного виступу.

Метою нашого дослідження є розробити концепцію вивчення актуальних для майбутнього лікаря жанрів суто наукового і науково-популярного публічного виступу в медичному закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У роботі з оволодіння медичним публічним виступом виділимо дві лінії: теоретичну і практичну. Теоретична лінія – це ознайомлення із специфікою наукової праці в контексті основних понять, пов'язаних з культурою продукування науковомовного твору, мовно-жанровими особливостями наукової доповіді, реферату, повідомлення, бесіди, особливостями їхньої підготовки, виголошення і захисту; практична лінія – підготовка і виголошення жанрів публічного виступу, актуальних для майбутнього медичного працівника, участь в обговоренні виступів, відповіді на питання.

Пропонуємо розпочинати вивчення жанрів публічного виступу з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Вважаємо, що статус цієї дисципліни як обов'язкової дає можливість рівного доступу усіх здобувачів вищої освіти першого року навчання до ознайомлення з особливостями підготовки і продукування, мовного оформлення актуальних для медичного працівника жанрів публічного виступу. Певні обмеження зумовлені лише тим, що більшість студентів ще не мають достатніх фонових знань із спеціальності, яку вони здобувають. Зважаючи на важливість, комплексність і складність мовних, комунікативних умінь, їхньому виробленню треба приділяти увагу на багатьох заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Так, під час вивчення теми «Наукова медична мова» ознайомлюємо здобувачів вищої освіти з такими основними поняттями, пов'язаними з культурою продукування наукового тексту, як-от: автор, ситуація, матеріал, адресат; ціль (мета), об'єкт, предмет, тема, проблема, жанр; завдання і методи дослідження. Вивчаємо етапи текстотворення. Обговорюємо як шукати і підбирати джерела відповідної тематики за допомогою ключових слів, готових анотацій і рефератів, вміщених в наукових виданнях, самостійно нотувати готові наукові тексти (план, тези, конспект), здійснюючи компресію наукової інформації, оформляти відповідно до стандартів бібліографію, цитати, посилання в науковомовних творах. В контексті текстотворення науково-популярної і суто наукової доповіді розкриваємо поняття про компіляцію, самостійність і творчість в науковій діяльності, наукову, прикладну цінність одержаних результатів, апробацію результатів дослідження. Зіставляємо відомий з мовного шкільного курсу жанр реферату з жанром проєкту, кваліфікаційної роботи і дисертації. Специфіка матеріалу дозволяє провести обговорення зазначених питань у формі евристичної бесіди.

Вдосконалюємо вміння складати конспект готового тексту у формі паспортної частини, плану і тез, з правильним оформленням бібліографічного опису конспектованого видання і сторінки конспекту.

Наступний етап – підготовка проєктів, учнівських науково-дослідних робіт з україністики, щонайменше двох-трьох робіт на групу, з наступною публічною презентацією у формі наукової доповіді і колективним обговоренням дослідження на занятті з української мови.

Важливо запропонувати бажаним підготувати проєкти з української мови, що відповідають віковим, професійним інтересам, пізнавальним можливостям першокурсників і водночас передбачають простий збір матеріалу. Вважаємо, що такими є теми з ономастики, діалектології і жаргонології. Ми робили спроби пропонувати студентам теми з культури мови, соціолінгвістики щодо дотримання літературної норми в середовищі медичних працівників, про суржик, питання сучасного українського правопису тощо. Досвід показав, що виконати такі загалом непрості, дискусійні мовні теми як наукові проєкти студенти медичних спеціальностей першого року навчання не можуть, на ці теми вони створюють лише реферати на основі вивчення літературних джерел, без критичного викладу матеріалу. Тому пропонуємо виконати як наукові проєкти такі теми, що передбачають обов'язковий збір, систематизацію та інтерпретацію фактичного матеріалу:

(1) «Прізвиська моїх одногрупників», (2) «Імена і прізвиська моїх одногрупників», (3) «Жаргон студентів ... (вказати назву) факультету», (4) «Жаргон лікарів... (вказати спеціальність) міста... (вказати назву міста)» / «Жаргон лікарів ... відділення ... лікарні», (5) «Жаргон медсестер і фельдшерів ... відділення ... лікарні», (6) «Жаргон лікарів і фельдшерів швидкої допомоги міста...», «Жаргон аптекарів міста/села...», (7) «Жаргон співробітників департаменту охорони здоров'я міста...», (8) «Медична діалектна і просторічна лексика села/містечка...» тощо.

Перші три теми може підготувати кожен випускник середньої школи, 3-7-ту теми можуть підготувати студенти, що вже працювали в установах охорони здоров'я на посадах медичних працівників або особисто, через родичів чи друзів мають контакт з відповідними медичними працівниками, 8-му тему можуть підготувати мешканці відповідного населеного пункту. Усі запропоновані теми передбачають самостійність у зборі, систематизації і лінгвістичній інтерпретації лексики. Вважаємо, що перші дві теми є обов'язковими, оскільки вони є творчими, актуальними для всіх слухачів і водночас передбачають простий збір матеріалу і його аналіз переважно за допомогою словників. Теми з жаргонології також не викликають великих труднощів у підготовці, особливо для студентів, що вже працювали в медичних установах, мають наукову новизну, дослідження професійної лексики звичайно добре приймає аудиторія, їх можна опублікувати. Крім того, теми запропонованих проєктів формують в майбутніх лікарів, учених важливу навичку з маркування інформації, зокрема маркування медичної лексики.

Ці наукові доповіді будуть якісно підготовлені за умови, якщо до кожної теми запропонувати інструкцію, методичну вказівку з описом концепції науковомовного твору і методики збору матеріалу, подати орієнтовний план роботи, список обов'язкової літератури, посилання на зразок наукового тексту спорідненої тематики. Пропонуємо приклад формулювання завдань з підготовки доповіді:

Підготуйте невеликий науковий проєкт на тему «Прізвиська моїх одногрупників», оформіть текст відповідно до чинного стандарту, складіть анотацію і список ключових слів, виступіть з доповіддю на занятті з української мови перед одногрупниками. Будьте готові відповідати на запитання слухачів.

Для підготовки проєкту треба зібрати матеріал – прізвиська, потім користуючись словником українських прізвиськ, етимологічним, тлумачним словником, монографією Ю. Редька, сайтом «Рідні», прокоментувати їхнє походження і значення, розповсюдження в Україні.

Література:

- Етимологічний словник української мови : у 7 т. Київ : Наук. думка, 1982-2012.
Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвиськ : у 2 т. Львів, 2007.
Редько Ю. К. Сучасні українські прізвиська. Київ: Наук. думка, 1966. 214 с.
Словник української мови : в 11 т. Київ : Наук. думка, 1970-1980; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.
Карта поширення прізвиськ України. *Рідні – генеалогічне товариство* : веб-сайт. URL: <https://ridni.org/karta/> (дата звернення: 30.03.2025).

Підготуйте невеликий науковий проєкт на тему ««Жаргон лікарів... (вказати спеціальність) міста...» / «Жаргон лікарів ... відділення ... лікарні», оформіть текст відповідно до чинного стандарту, складіть анотацію і список ключових слів, виступіть з доповіддю на занятті з української мови перед одногрупниками. Будьте готові відповідати на запитання слухачів.

У формулюванні конкретної теми вкажіть назву населеного пункту, установи, де зібрано матеріал. Напр.: «Жаргон лікарів-терапевтів міста Тернополя» тощо. Для підготовки проєкту зберіть матеріал – жаргонну лексику (не менше 15-ти слів чи словосполучень) з ілюстраціями, тобто прикладами, контекстами вживання. Для цього можна опитати відповідних професіоналів. Збирайте неофіційні назви різноманітних типів пацієнтів, їхніх особливостей, ситуацій, маніпуляцій, діагнозів, симптомів, препаратів та ін. Матеріал треба паспортизувати (вказати від кого, де і коли записано), описати і

систематизувати. Описати зібраний матеріал треба так, як це зроблено у словниках жаргону, у наукових статтях, зокрема в студентській статті Дениса Дробочького: Дробочький Д. І. Жаргон автомобільних механіків міста Тернопіль. *Професійна лінгводидактика в контексті особистісної парадигми* : матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю, 2-3 червня 2022 р. Тернопіль : ТНМУ, Укрмедкнига, 2022. С. 111-115. URL: <https://repository.tdmu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17516/Професійна%20лінгводидактика%20%28збірник%20матеріалів%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 30.03.2025).

Література:

- Етимологічний словник української мови : у 7 т. Київ : Наук. думка, 1982-2012.
Словник української мови : в 11 т. Київ : Наук. думка, 1970-1980; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.
Ставицька Л. Український жаргон : Слов. Київ : Критика, 2005. 496 с.
Червяк П. І. Медична енциклопедія. Київ : вид. центр «Просвіта», 2012. 1504 с. URL: <https://archive.org/details/med0ents/page/n1/mode/2up> (дата звернення: 30.03.2025).

Може виникнути необхідність в додатковій консультації від викладача. Проект можна виконати в роботі наукового гуртка кафедри, а доповідь заслухати і обговорити на занятті з української мови за семінарською системою. Виступаючий наперед повідомляє учасникам групи тему наукового повідомлення, щоб вони підготувалися. Усі студенти групи самостійно позаурочно читають наукову літературу, обдумують тему, а потім під час заняття беруть участь в обговоренні виступу, ставлять запитання до доповідача, наводять коментарі, формують додаткові висновки.

Виголошення доповідей треба проводити на початку або наприкінці заняття. Регламент роботи: доповідь – 5-7 хв., обговорення доповіді – 5 хв., аналіз, під керівництвом викладача, доповіді і виступів – 3 хв. Технічні нюанси – 2-3 хв. Загалом – 15-17 хв. Обговорення одразу після доповіді: усі бажаючі (обов'язково декілька студентів) ставлять запитання доповідачеві або виступають з коментарями. Викладач бере участь в обговоренні доповіді, ставить (якщо потрібно) проблемні запитання, аналізує виступ і його обговорення. Оцінку доповідачеві за проект виставляємо як за додаткову (самостійну) роботу з урахуванням якості писемного тексту, володіння матеріалом, виголошення доповіді. Участь студентів в обговоренні виступу зараховуємо до оцінки за поточне заняття.

Готуючи і сприймаючи таку наукову доповідь, студент приходить до розуміння сутності наукової діяльності як самостійності і творчості, вчиться здійснювати дослідження, збирати матеріал, опитувати, спостерігати, аналізувати, публічно виступати і відповідати на запитання слухачів. Обговорення доповіді, постановка проблемних питань прилучає майбутнього медичного працівника до розуміння особливостей критичного сприйняття явищ дійсності, порівнянь і узагальнень. І головне – студент набуває умінь, досвіду з підготовки, мовного оформлення, редагування, виголошення публічного виступу з наукової тематики, засвоює основні правила культури наукової дискусії.

На завершальному етапі вивчення публічного виступу в курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)» на першому занятті актуалізуємо знання з шкільного курсу української мови на тему риторики, виголошення виступу. Залучаємо нещодавній досвід з підготовки і обговорення науково-дослідних проектів. Вивчаємо новий жанр – тези, як науковомовний твір, що відображає основні положення майбутнього самостійного виступу. Пояснюємо відмінності між тезами і маленькою статтею, матеріалами дослідження. Вивчаємо перетворення писемного суто наукового тексту в текст для усного виголошення, особливості цитування в усному викладі, засоби міжфразного зв'язку, оформлення виступу, списку використаних джерел, унаочнення доповіді (плакати, мультимедійна презентація), стендової доповіді. Детально аналізуємо підготовку, виголошення суто наукової і науково-популярної доповіді, висвітлюємо питання про те як проявляється самостійність в наукомовному творі.

До наступного заняття, яке проводимо у формі конференції на тему «Публічний виступ у популяризації медичних знань», пропонуємо всім без винятку студентам підготувати і виголосити повідомлення на медичну тему в науково-популярному стилі (ознайомлювально-інформаційний проект), оформити його реквізити. Подаємо вимоги до реквізитів виступу: автор, тема повідомлення, план, тези, ключові слова, важлива цитата з твору авторитетного автора (оформлена відповідно до вимог), список використаних джерел (відповідно до бібліографічного стандарту). За писемне оформлення реквізитів наукового повідомлення ставимо окрему оцінку.

Вважаємо, що для підготовки навчального публічного виступу як форми популяризації медичних знань в курсі української мови (за професійним спрямуванням) треба подати здобувачам вищої освіти для вибору такий перелік тем для самостійної роботи, що відповідає їхнім актуальним знанням з медико-біологічних дисциплін. Студенти першого року навчання не завершили вивчення жодної медико-біологічної дисципліни, тому пропонуємо теми виступів, які для них є трохи «на виріст», проте загалом базуються на знаннях з шкільного курсу основ здоров'я, біології. Напр.:

- (1) «Медицина і медичні працівники в нашому житті»,
- (2) «Яким має бути день і рік здорової людини»,
- (3) «Здорове харчування людини»,
- (4) «Моя улюблена книжка про медицину, лікарів і лікування»,
- (5) «Як застосовувати в домашніх умовах прості медичні інструменти і предмети догляду за хворими»,
- (6) «Як застосовувати домашні медичні прилади»,
- (7) «Стрес і здоров'я»,
- (8) «Любов, дружба як запорука здоров'я людини»,
- (9) «Почуття щастя як запорука ментального здоров'я людини»,
- (10) «Хобі як запорука ментального здоров'я людини»,
- (11) «Гігієна сну»,
- (12) «Як правильно вимірювати температуру тіла і артеріальний тиск»,
- (13) «Як підготуватися для візиту до лікаря», та ін.

Теми бажано супроводити поширеними методичними розробками, які спрямовуватимуть студентів до висвітлення усіх важливих тем і підтем, проблемних питань виступу. Списку рекомендованої літератури подавати не радимо, щоб стимулювати учнів до критичного аналізу першоджерел, пошуку і вибору наукових досліджень, результати яких можна популяризувати. На всі ці важливі аспекти виступу має націлювати умова вправи і методична вказівка до теми. Наприклад:

Підготуйте і виголосіть в аудиторії 5-7-хвилинний науково-популярний виступ на одну із запропонованих орієнтовних тем. Оформіть на окремому аркуші реквізити повідомлення: 1. Автор. 2. Тема повідомлення. 3. Адресат (учні певного класу, учні різних класів школи, різновікова аудиторія дорослих тощо). 4. План виступу. 5. Тези. 6. Ключові слова. 7. Важлива цитата з твору авторитетного автора (індивідуального або колективного, оформлена відповідно до вимог). 8. Список

використаних джерел (відповідно до бібліографічного стандарту, обов'язково мають бути друквані видання). Будьте готові відповідати на запитання слухачів. Повідомте своїм одногрупникам про тему вашого виступу, щоб вони підготувалися до його обговорення.

Орієнтовний список тем:

Хобі як запорука ментального здоров'я людини. Хобі і його значення в житті людини. Як хобі поліпшує ментальне здоров'я. Робота і хобі. Види хобі. Моє улюблене хобі. Як я знайшов своє хобі. Як я займаюся своїм хобі. Як вплинуло на мене моє хобі. Висновки.

Як підготуватися для візиту до лікаря... (вказати спеціальність, спеціалізацію). Вибір клініки і лікаря. Запис до лікаря. Що зробити перед відвідуванням лікаря (режим дня, харчування, гігієна, вибір одягу). Що входить в консультацію лікаря (вказати спеціальність). Про що буде розпитувати лікар (вказати спеціальність), який огляд буде проводити. Які додаткові обстеження може призначити лікар. Які документи треба мати із собою для візиту до лікаря. Стан здоров'я і регулярність профілактичних оглядів у лікарів. Підготовка до телемедичного візиту. Як підготувати дитину до візиту до лікаря. Висновки.

Під час заняття-конференції студенти по черзі виголошують публічні виступи, беруть участь в обговоренні. Допускаються виступи на одну тему; звичайно, вони не будуть однаковими, можуть бути навіть різні концептуально. Це має бути показово і навіть повчально.

Робота на заняттях має бути спрямована на якісну підготовку виступу, уникнення типових хиб, зокрема таких: (1) відсутність обґрунтування актуальності теми (для запланованої, уявної аудиторії), слабкий вступ, відсутня або слабка підсумкова частина; (2) не трансформовано суто науковий текст першоджерел у науково-популярний, науково-публіцистичний виклад, доречний для заявленого адресата, відсутні відповідні мовно-стилістичні засоби; (3) не дотримано однотипності стилю викладу; (4) інформативна недостатність наукового повідомлення, одностороннє висвітлення проблеми, коли виступ базується тільки на одній теорії без повідомлень про альтернативні ідеї; (5) відсутність посилань на авторитетні джерела (друковані та електронні), на авторитетних авторів, авторитетні наукові школи; (6) недотримання норм усної літературної мови, мовного етикету, невизначеність мови; (7) відсутність необхідної наочності – словесної, предметної, схематичної; неінформативність наочності; (8) відсутність практичних порад щодо теми доповіді; (9) відсутність контакту зі слухачами; (10) недотримання композиції, структури виступу, замалий або занадто великий обсяг наукового повідомлення, що не дає змоги для дотримання регламенту виступу; (11) виступ у формі читання тексту з презентації; (12) виступаючий не може змістовно відповісти на додаткові, уточнювальні, проблемні питання щодо теми доповіді. За усіма цими пунктами має оцінюватись науковий виступ.

Важливо, що обрану тему студенти можуть і далі самостійно поглиблено вивчати, розробляти і виголошувати в реальних умовах перед різними аудиторіями під час навчання на старших курсах.

Така робота в курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)» сприятиме формуванню в здобувачів вищої освіти першого року навчання навичок підготовки і виголошення наукової доповіді, науково-популярного публічного виступу-повідомлення на медичну тему, пошуку і опрацювання авторитетних джерел для збору і систематизації інформації, а участь в обговоренні значної кількості виступів товаришів на різні теми дозволить зрозуміти особливості вибору і реалізації комунікативної стратегії стосовно певних тематичних груп і типів слухачів. Отримане на заняттях з української мови розуміння основних принципів творення і сприйняття наукомовного твору, дотримання мовних і інформаційно-комунікаційних стандартів допоможе усім здобувачам вищої освіти надалі робити усвідомлений вибір своєї освітньої траєкторії на користь наукової діяльності і високого професіоналізму.

Нові можливості для формування у майбутніх медичних працівників культури мови з виголошення публічного виступу дають вибіркові мовні дисципліни (Юкало, Публічний, 2024), зокрема ті що викладаються на 4-6 році навчання. Такими дисциплінами можуть стати запропоновані нами курси «Культура медичної професійної мови і спілкування», «Мова популяризації медичних знань» (Юкало, Створення, 2024), спрямовані на поглиблення мовних умінь і навичок із застосування медичної професійної мови в публічній комунікації в здобувачів вищої медичної освіти, які вже вивчили основні профільні дисципліни і мають достатні фонові знання щоб оперувати понятійно-категоріальним апаратом і проблематикою медицини, а також вже традиційні вибіркові дисципліни «Академічне письмо», «Основи наукового дослідження» та ін. І звичайно, важливою є цілеспрямована і кваліфікована робота усіх без винятку викладачів кафедр медичного ЗВО (суспільно-гуманітарних і медико-біологічних) на практичних заняттях, в позааудиторній, гуртковій науково-дослідній роботі, що загалом піднесе рівень мовно-комунікативної культури у майбутнього медичного працівника.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, вивчення в медичному закладі вищої освіти жанрів суто наукового і науково-популярного публічного виступу є важливим складником формування професійної мовно-комунікативної компетенції майбутнього лікаря.

Пропонуємо формувати уміння підготовки і виголошення актуальних жанрів публічного виступу у майбутнього медичного працівника методом проєктів, науково-дослідних і ознайомлювально-інформаційних, з наступною публічною презентацією у формі наукової доповіді, повідомлення, бесіди і колективного обговорення проєкту на занятті.

Вивчення теорії і практики публічного виступу в медичному закладі вищої освіти треба здійснювати протягом усіх років навчання, на заняттях з української мови (основна і вибіркові професійно орієнтовані дисципліни), із суспільно-гуманітарних і медико-біологічних дисциплін, в позааудиторній, гуртковій науково-дослідній роботі, що вимагає створення відповідних навчальних посібників з культури медичної професійної мови.

Література:

1. Ділова українська мова : Програма для студентів вищих медичних закладів освіти III-IV рівнів акредитації / упоряд. Р. Я. Василевич. Київ, 1999. 17 с.
2. Лісовий М. І. Культура професійного мовлення : навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 2010. 175 с.
3. Навчук Г., Шутак Л. Публічний виступ та його жанри. *Українська мова (за професійним спрямуванням): Охорона здоров'я. Медицина* : підручник / за ред. С. М. Луцка. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : ВСВ «Медицина», 2025. С. 187-205.

4. Порядок проведення атестації лікарів : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22.02.2019 р. № 446 (у редакції наказу Міністерства охорони здоров'я України від 18.08.2021 р. № 1753). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-19#n27> (дата звернення: 24.02.2025).

5. Програма і методичні рекомендації з курсу «Ділове мовлення» для студентів першого курсу вищих навчальних закладів України. Київ, 1993. [7 с].

6. Програма курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (спеціаліста, магістра медичного та ветеринарно-медичного спрямування) / уклад. С.В. Шевчук, І.В. Клименко : затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 21.12.2009 р. N 1150. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/6122/ (дата звернення: 10.05.2025).

7. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» для другого (магістерського) рівня вищої освіти від 08.11.2021 р. № 1197. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-222-medicina-dlya-drugogo-magisterskogo-rivnya-vishoyi-osviti> (дата звернення: 12.03.2025).

8. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 228 «Педіатрія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» для другого (магістерського) рівня вищої освіти від 29.10.2024 р. № 1546. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2024/30-10-2024/228-pediatriciia-mahistr-1546-vid-29-10-2024.pdf> (дата звернення: 10.05.2025).

9. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 221 «Стоматологія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» для другого (магістерського) рівня вищої освіти від 24.06.2019 р. № 879. URL: <file:///C:/Users/Gigabyte/Downloads/661689da239da575556646.pdf> (дата звернення: 08.05.2025).

10. Юкало В. Я. Вивчення мовних стереотипів у медичному вузі. *Дивослово*. 1999. № 5 (507). С. 14–17.

11. Юкало В. Я. Культура мови : навч. посібник для студентів вищих медичних закладів освіти III і IV рівнів акредитації / за ред. Л. В. Струганець. Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. 77 с.

12. Юкало В. Я. Публічний виступ на заняттях з мовних дисциплін у медичному закладі вищої освіти. *Професійна лінгводидактика в контексті особистісної парадигми*. Тернопіль : ТНМУ, 2024. С. 45-49.

13. Юкало В. Я. Створення і впровадження навчальної дисципліни «Мова популяризації медичних знань». *Сучасні тенденції та перспективи розвитку вищої медичної (фармацевтичної) освіти в Україні*. Тернопіль : ТНМУ, 2024. С. 278-279.

14. Януш Я. В. Українська мова в економічному вузі. *Дивослово*. 1999. № 2 (504). С.9-14.

References:

1. Business Ukrainian : Programme for students of higher medical educational institutions of III and IV accreditation levels / compiled by R. Ya. Vasylevych. Kyiv, 1999. 17 p. [in Ukrainian].

2. Lisovy, M. I. (2010). *Kultura profesiinoho movlennia : navch. posib.* [Culture of professional speech : study guide]. Vinnytsia : Nova Knyha. 175 p. [in Ukrainian].

3. Navchuk, H., Shutak, L. (2025). Publichnyi vystup ta yoho zhanry [Public speaking and its genres]. *Ukrainska mova (za profesiinym spryamuvanniam): Okhorona zdorovia. Medytsyna* : pidruchnyk / za red. S. M. Lutsak [Ukrainian language (for professional purposes): Health care. Medicine : textbook / edited by S. M. Lutsak]. 2-he vyd., pererobl. i dopov. Kyiv : VSV «Medytsyna». P. 187-205. [in Ukrainian].

4. Procedure for certification of doctors : order of the Ministry of Health of Ukraine No. 446 dated 22.02.2019 (as amended by Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 1753 dated 18.08.2021). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-19#n27> [in Ukrainian].

5. Programme and methodological recommendations for the course 'Business Speaking' for first-year students of higher educational institutions of Ukraine. Kyiv, 1993. [7 p]. [in Ukrainian].

6. Programme of the course 'Ukrainian language (for professional purposes)' for higher education institutions that train specialists at the bachelor's (specialist's, master's) and veterinary medical degree levels / compiled by S.V. Shevchuk, I.V. Klymenko: approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 21.12.2009. N 1150. Retrieved from https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/6122/ [in Ukrainian].

7. Standard of higher education in the speciality 222 'Medicine' of the field of knowledge 22 'Healthcare' for the second (master's) level of higher education dated 08.11.2021 No. 1197. Retrieved from <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-222-medicina-dlya-drugogo-magisterskogo-rivnya-vishoyi-osviti> [in Ukrainian].

8. Standard of Higher Education in the specialty 228 'Paediatrics' of the field of knowledge 22 'Healthcare' for the second (master's) level of higher education dated 29.10.2024 No. 1546. Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2024/30-10-2024/228-pediatriciia-mahistr-1546-vid-29-10-2024.pdf> [in Ukrainian].

9. Standard of higher education in the speciality 221 'Dentistry' of the field of knowledge 22 'Healthcare' for the second (master's) level of higher education dated 24.06.2019 No. 879. Retrieved from <file:///C:/Users/Gigabyte/Downloads/661689da239da575556646> [in Ukrainian].

10. Yukalo, V. Ya. (1999). *Vyvchennia movnykh stereotypiv u medychnomu vuzi* [Studying language stereotypes in a medical university]. *Dyvoslovo*, 5 (507), 14–17. [in Ukrainian].

11. Yukalo, V. Ya. (1999). *Kultura movy : navch. posibnyk dlia studentiv vyshchych medychnych zakladiv osvity III i IV rivniv akredytatsii / za red. L. V. Struhanets* [Culture of language : study guide for students of higher medical education institutions of III and IV accreditation levels / edited by L. V. Struhanets]. Ternopil : Ukrmedknyha. 77 p. [in Ukrainian].

12. Yukalo, V. Ya. (2024). Publichnyi vystup na zaniattiakh z movnykh dystsyplin u medychnomu zakladi vyshchoi osvity [Public speaking in language classes at a medical university]. *Profesiina lnhvodydaktyka v konteksti osobystisnoi paradyhmy – Professional linguodidactics in the context of a personal paradigm*. Ternopil : TNMU, 45-49. [in Ukrainian].

13. Yukalo, V. Ya. (2024). Stvorennia i vprovadzhennia navchalnoi dystsypliny «Mova populiaryzatsii medychnych znan» [Creation and implementation of the discipline 'Language of medical knowledge popularisation']. *Suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku vyshchoi medychnoi (farmatsevtichnoi) osvity v Ukraini – Current trends and prospects for the development of higher medical (pharmaceutical) education in Ukraine*. Ternopil : TNMU, 278-279. [in Ukrainian].

14. Yanush, Ya. V. (1999). *Ukrainska mova v ekonomichnomu vuzi* [Ukrainian language in an economic university]. *Dyvoslovo*, 2 (504), 9-14. [in Ukrainian].

ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Отримано: 29 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 25 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 1 листопада 2025 р.

email: n.badior@ukma.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-7430-1598>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-112-115](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-112-115)

Бадьйор Н. Б. Творче письмо як інструмент розвитку soft skills у процесі професійної іншомовної підготовки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 112–115.

УДК: 81'243:664(075)

Бадьйор Наталія Борисівна,

Старший викладач кафедри англійської мови,
Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ТВОРЧЕ ПИСЬМО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасні вимоги до випускників вищих навчальних закладів виходять далеко за межі вузькоспеціалізованих знань, що актуалізує потребу в інноваційних підходах до іншомовної підготовки, орієнтованих на розвиток не лише мовних, а й універсальних "м'яких навичок" (soft skills). У статті розглянуто роль та потенціал авторського курсу "Творче письмо англійською мовою" як ефективного інструменту в цьому процесі, особливо в контексті міжкультурної інтеграції.

На основі аналізу сучасних педагогічних та психолінгвістичних теорій досліджено теоретичні засади впровадження творчого письма. Обґрунтовано, що ця практика виходить за межі традиційного вивчення мови, виступаючи потужним засобом розвитку міжкультурної комунікативної компетенції. Показано, що через створення наративів студенти розвивають емпатію, когнітивну гнучкість та здатність до рефлексії – ядро успішної взаємодії у полікультурних командах.

Проаналізовано структуру та компоненти компетентності в англійськомовному творчому письмі, що включають лінгвістичну, соціокультурну, дискурсивну та стратегічну складові. Визначено специфіку методичних підходів до організації навчального процесу з акцентом на процесуальних та особистісно-орієнтованих моделях навчання.

Доведено доцільність системної інтеграції творчих методів письма в освітню програму, що сприяє формуванню цілісної особистості конкурентоздатного фахівця – креативного, критично мислячого професіонала, здатного до ефективної письмової комунікації на міжнародному рівні.

Ключові слова: творче письмо, професійна іншомовна підготовка, міжкультурна інтеграція, англійська мова, авторський курс, компетентнісний підхід.

Natalia Badior,

Senior Lecturer, Department of English,
National University of Kyiv-Mohyla Academy

CREATIVE WRITING AS A TOOL FOR DEVELOPING SOFT SKILLS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE TRAINING

Modern requirements for graduates of higher educational institutions go far beyond highly specialized knowledge, which actualizes the need for innovative approaches to foreign language training focused on the development of not only linguistic, but also universal "soft skills". The article examines the role and potential of the author's course "Creative Writing in English" as an effective tool in this process, especially in the context of intercultural integration.

Based on the analysis of modern pedagogical and psycholinguistic theories, the theoretical principles of creative writing implementation are investigated. It is substantiated that this practice goes beyond traditional language learning, acting as a powerful means of developing intercultural communicative competence. It is shown that through narrative creation, students develop empathy, cognitive flexibility, and the ability to reflect – the core of successful interaction in multicultural teams.

The structure and components of competence in English-language creative writing are analyzed, including linguistic, socio-cultural, discursive, and strategic components. The specifics of methodological approaches to organizing the educational process with an emphasis on procedural and personality-oriented learning models are determined.

The feasibility of systematically integrating creative writing methods into the educational program is proven, which contributes to the formation of a holistic personality of a competitive specialist – a creative, critically thinking professional capable of effective written communication at the international level.

Keywords: creative writing, professional foreign language training, intercultural integration, English language, competency-based approach.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації професійна іншомовна підготовка студентів вищих навчальних закладів потребує кардинального переосмислення традиційних підходів. Освітній процес зміщується від простого засвоєння мовних структур до формування комплексної комунікативної компетентності, яка включає не лише лінгвістичні навички, але

й так звані soft skills – "м'які навички", що є вирішальними для успішної професійної діяльності в міжнародному середовищі. Сучасні дослідження доводять, що soft skills охоплюють широкий спектр характеристик: комунікацію, командну роботу, адаптивність, емпатію, креативність, критичне мислення та культурну обізнаність. Особливої актуальності набуває питання інтеграції м'яких навичок в іншомовну професійну підготовку, оскільки традиційні методи навчання часто не забезпечують достатнього розвитку цих компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати міжнародних досліджень свідчать про те, що творче письмо значно підвищує ефективність мовного навчання. Зокрема, дослідження El-Mahdy, Qoura та El Hadidy (2019) показують, що використання короткого оповідання як основи для творчого письма покращує навички креативного писання на 82,4%, при цьому найбільший ефект спостерігається у розвитку гнучкості мислення (66,4%), плавності викладу (59%) та оригінальності (55,15%). С. Ревуцька (2024) аналізує розвиток критичного мислення в процесі вдосконалення продуктивних комунікативних навичок, підкреслюючи, що в рамках комунікативного підходу критичне мислення повинно бути постійно присутнім. Творче письмо розглядається як інноваційний педагогічний інструмент, що в контексті навчання іноземної мови являє собою особливий вид писемного мовлення на рефлексивній основі з результатом у вигляді оригінального продукту.

Мета статті. Дослідити потенціал творчого письма для формування soft skills в контексті навчання іноземної мови та обґрунтувати ефективність його інтеграції в професійну іншомовну підготовку.

Виклад основного матеріалу. В рамках авторського курсу «Творче письмо англійською мовою», який веду протягом 13 років, сформувалася унікальна освітня практика, що поєднує розвиток мовних компетентностей з формуванням soft skills. Сайт курсу, який поповнюється протягом 13 років студентськими оповіданнями на різні теми, став платформою не лише для демонстрації найкращих робіт, але й для їх подальшого опрацювання та обговорення, що створює можливості для розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та міжкультурної компетентності.

Творче письмо дає студентам глибоке розуміння літератури, дозволяє застосовувати наявні мовні навички та розвиває впевненість у собі як у авторів. На відміну від академічного, воно є більш відкритим і естетично залучає як читача, так і письменника, що особливо цінно при вивченні іноземної мови.

Важливим аспектом творчого письма є потенціал для розвитку міжкультурної компетентності. Сучасні дослідження наголошують, що міжкультурна компетентність є здатністю ефективно спілкуватися та обмінюватися інформацією з представниками інших культур, поєднуючи три основні елементи: мовний, культурний та комунікативний (Creative Writing in EFL Classroom: Benefits and Challenges. *EFL Cafe*. 2024).

Практична мета комунікативної діяльності полягає в тому, що спілкування як вид діяльності сприяє розвитку індивідуальних рис особистості. При правильній організації комунікативного простору воно формує стійкі комунікативні вміння та навички. Під час іншомовної підготовки здобувачі освіти інтегрують мовні та мовленнєві вміння, формують у свідомості цілісну картину іншомовного світу (Холоденко, 2022).

Творче письмо створює унікальні можливості для розвитку емпатії та культурного розуміння, оскільки студенти часто пишуть про особистий досвід або досліджують перспективи, відмінні від їхніх власних. Це важливо в контексті підготовки фахівців, які працюватимуть у мультикультурному середовищі.

Таким чином, творче письмо як педагогічний інструмент має значний потенціал для комплексного розвитку як професійних мовних компетентностей, так і soft skills, необхідних для успішної міжкультурної комунікації в глобалізованому світі.

У сучасному світі, що характеризується швидкими технологічними змінами та глобалізацією, роль «м'яких навичок» стрімко зростає. Автоматизація виводить на перший план якості, недоступні машинам: креативність, емоційний інтелект та здатність до складної комунікації.

Ключовими прикладами «м'яких навичок» є комунікація, вміння співпрацювати в команді, емпатія та критичне мислення.

Комунікація – це здатність чітко, логічно та переконливо доносити свої думки як усно, так і письмово. Вона включає активне слухання, уміння ставити правильні запитання, надавати конструктивний зворотний зв'язок і адаптувати стиль спілкування до різних аудиторій.

Колаборація – це здатність ефективно працювати в команді для досягнення спільної мети. Вона передбачає вміння йти на компроміс, брати відповідальність, ділитися знаннями та підтримувати колег. Успішна колаборація дозволяє об'єднувати сильні сторони різних людей для вирішення складних завдань.

Емпатія виявляється здатністю розуміти та поділяти почуття іншої людини, дивлячись на ситуацію з її перспективи. У професійному контексті емпатія дозволяє будувати довірливі стосунки з колегами та клієнтами, краще розуміти їхні потреби, а також ефективно вирішувати конфлікти.

Критичне мислення – це вміння аналізувати інформацію з різних джерел, оцінювати її правдивість, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, ставити під сумнів припущення та робити обґрунтовані висновки. Фахівець з розвиненим критичним мисленням здатний розв'язувати нестандартні проблеми та приймати зважені рішення в умовах невизначеності.

Виходячи за межі суто мовних аспектів, поезія та творче письмо сприяють емоційній залученості та розвитку критичного мислення. На відміну від механічного заучування, ці форми вимагають глибокого самоаналізу. Коли студенти сприймають твір як щось особисте, мова стає чимось більшим, ніж просто словами на сторінці; вона перетворюється на засіб єднання з різними світоглядами та вираження власних поглядів.

Компетентність у творчому письмі виходить за межі мовної компетенції, оскільки має позамовні, позакомунікативні та навіть позасоціальні грані. Вона перетинається зі змістовим полем особистісної, культурної компетентності й компетентності самовираження. Це дає підстави стверджувати, що формування такої компетентності забезпечує успішність особи не лише у мовленнєвій діяльності, а й в інших позамовних галузях (Мельниченко, 2022).

Творче письмо є потужним інструментом для розвитку «м'яких навичок», і його унікальність полягає в глибокому зануренні у внутрішній світ людини, на відміну від більш зовнішньо спрямованих говоріння чи читання.

Письмо за своєю природою є процесом сповільненим та вдумливим. Коли людина пише, вона змушена зупинитися, замислитися та структурувати свої думки. Письмо вимагає свідомого вибору слів, побудови логічних зв'язків та аналізу власних почуттів і думок. Цей процес є суттю рефлексії – ключової навички для саморозвитку та усвідомленості (Ревуцька, 2024).

Творче письмо, особливо створення персонажів та історій, є унікальною вправою з розвитку емпатії. Щоб створити живого, переконливого героя, автор повинен «влізти в його шкіру»: зрозуміти його мотивацію, відчути його емоції, подивитися на світ його очима.

Будь-який зв'язний текст вимагає чіткої структури: вступ, основна частина, висновок, логічний перехід між думками. Письмо привчає організовувати хаотичний потік ідей у послідовну та зрозумілу розповідь. Ця навичка структурування інформації безпосередньо переноситься на професійну діяльність.

Ефективність методики залежить від правильного вибору завдань, що відповідають конкретним цілям розвитку. Нижче наведено класифікацію завдань за групами навичок.

Для розвитку міжкультурної компетентності пропонується написання діалогів з урахуванням культурних відмінностей.

Приклад: «Напишіть сцену-діалог між літньою ірландською казкаркою та молодим українським фольклористом. Вона намагається передати йому містичну суть стародавньої легенди, апелюючи до образів та почуттів. Він, своєю чергою, намагається отримати лише точні факти, історичні деталі та логічну структуру оповіді. Покажіть це зіткнення двох світоглядів у їхній мові та манері спілкування».

Для розвитку критичного мислення ефективним є написання кейс-стаді. Учасники отримують опис складної професійної ситуації і мають письмово проаналізувати її, виявити ключові проблеми та запропонувати аргументовані шляхи їх вирішення.

Приклад: «Компанія стикнулася з падінням мотивації співробітників після переходу на віддалений формат роботи. Проаналізуйте можливі причини та запропонуйте 3-5 конкретних кроків для виправлення ситуації».

Для розвитку колаборації пропонуються групові завдання, спрямовані на розвиток навичок командної роботи.

Приклад: «Створіть та упорядкуйте невелику збірку оповідань на задану тему. Кожен учасник пише одне оповідання, а потім команда спільно виконує роль редакційної колегії: вчитує тексти один одного, дає конструктивний зворотний зв'язок, розробляє загальну структуру та пише спільну передмову до збірки».

Для максимальної ефективності впровадження творчі завдання варто розділити на три етапи:

1. Підготовчий етап: пояснення мети, надання контексту, брейншторм ідей.
2. Основний етап: виконання письмової роботи з моніторингом та підтримкою.
3. Рефлексивний етап: презентація результатів, аналіз змістових аспектів, обмін враженнями.

Критерії оцінювання

Оцінювання має бути комплексним і виходити за рамки перевірки граматики та орфографії:

Критерій	Що оцінюється
Глибина розкриття теми	Розуміння суті проблеми, вміння вийти за рамки поверхневого опису
Прояв емпатії	Здатність переконливо передати почуття та культурні особливості персонажів
Логічність аргументації	Послідовність, структурованість та обґрунтованість думок
Креативність підходу	Оригінальність ідеї, нестандартність мислення
Комунікативна якість тексту	Чіткість, зрозумілість та відповідність стилю завданню

Висновки. Аналіз 13-річного досвіду ведення курсу «Творче письмо англійською мовою» засвідчив, що творче письмо ефективно формує такі soft skills як критичне мислення, креативність, комунікативні навички, здатність до співпраці, емоційний інтелект та міжкультурну компетентність. При цьому студенти не лише покращують володіння іноземною мовою, але й розвивають навички самоаналізу та самостійної роботи.

Особлива цінність творчого письма полягає в його здатності трансформувати освітній простір на творчий, де студенти отримують можливість для самовираження, експериментування з мовою та розвитку впевненості у собі як письменників.

Наукова новизна представленого дослідження полягає в системному обґрунтуванні творчого письма як комплексного інструменту розвитку soft skills у контексті професійної іншомовної підготовки. Вперше запропоновано інтегровану модель, яка поєднує розвиток мовних компетентностей з формуванням м'яких навичок через призму творчого письма.

Концептуально обґрунтовано веб-платформу як інструмент для розвитку soft skills через публікацію, обговорення та колективний аналіз студентських творів, що сприяє формуванню критичного мислення, комунікативних навичок та здатності до конструктивної критики.

Література:

1. Бадьйор Н. Б. Twelve Lessons of Creative Writing: навчально-методичний посібник з дисципліни творчого письма англійською мовою для студентів та викладачів. Київ: НаУКМА, 2024. 74 с.
2. Мельниченко Г. В., Суол Л. О. Сутність поняття і структура компетентності в англійськомовному творчому письмі студентів вищого навчального закладу. Інноваційна педагогіка. 2022. № 43(2). С. 76–80.
3. Ревуцька С. Розвиток критичного мислення в процесі вдосконалення навичок продуктивних видів мовленнєвої діяльності. Наукова періодика Каразінського Університету. 2024.
4. Холоденко О. Теоретичні аспекти професійної іншомовної підготовки у закладах вищої освіти в умовах міжкультурної інтеграції. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». 2022. № 13(81). С. 240–243.
5. Creative Writing in EFL Classroom: Benefits and Challenges. EFL Cafe. 2024. URL: <https://eflcafe.net/teaching-english-through-poetry-and-creative-writing/>
6. El-Mahdy M. M. A., Qoura A. A., El Hadidy M. Developing Creative Writing Skills through a Short Story. Journal of Research in Curriculum, Instruction and Educational Technology (JRCIET). 2019.

References:

1. Badior, N. B. (2024). Twelve Lessons of Creative Writing: A teaching manual for creative writing in English for students and teachers. Kyiv: NaUKMA, 74 p.
2. Creative Writing in EFL Classroom: Benefits and Challenges. (2024). EFL Cafe. Retrieved from <https://eflcafe.net/teaching-english-through-poetry-and-creative-writing/>
3. El-Mahdy, M. M. A., Qoura, A. A., & El Hadidy, M. (2019). Developing Creative Writing Skills through a Short Story. Journal of Research in Curriculum, Instruction and Educational Technology (JRCIET).
4. Kholodenko, O. (2022). Theoretical aspects of professional foreign language training in higher education institutions under intercultural integration conditions. Scientific Notes of the National University 'Ostroh Academy': Philology Series, 13(81), 240-243.
5. Melnychenko, H. V., & Susol, L. O. (2022). The essence of the concept and structure of competence in English creative writing of higher education students. Innovative Pedagogy, 43(2), 76-80.
6. Revutska, S. (2024). Development of critical thinking in the process of improving productive communication skills. Scientific Periodicals of Karazin University.

МОВНІ СИСТЕМИ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ ТА ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Отримано: 29 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 10 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 22 жовтня 2025 р.

email: Iona.Yurchyshyn@lnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7775-0761>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27\(95\)-116-122](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-27(95)-116-122)

Yurchyshyn I. M. The manipulative force of negation in English: Creating the world of the mastermind manipulator. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія» : науковий журнал. Острого: Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 27(95). С. 116–122.

УДК: 81'42:81'367.335

Iona Yurchyshyn,
*PhD, Associate English philology,
Ivan Franko National University of Lviv*

THE MANIPULATIVE FORCE OF NEGATION IN ENGLISH: CREATING THE WORLD OF THE MASTERMIND MANIPULATOR

The focus of this article is on the manipulative nature of two types of negation: implicit and double, focusing on how they are used in both real-life and fictional discourse. The article aims at examining how implicit and double negation may be used to subtly influence, control or manipulate people's perceptions. By analyzing what linguistic strategies manipulators use, the article examines psychological effects of them on a recipient. Research offers insight into the manipulative potential of implicit and double negation and how it may be used to create confusion, ambiguity or manipulate outcomes. The findings are particularly useful for those who wish to understand the techniques used by abusers. The article underscores the importance of treating negation not only as a grammatical construct, but as a powerful pragmatic tool of manipulation.

Keywords: negation, implicit negation, double negation, linguistic manipulation, pragmatics of manipulation, literary linguistics.

Юрчишин Ілона Миколаївна,
*аспірантка, асистентка кафедри англійської філології
Львівського національного університету імені Івана Франка*

МАНІПУЛЯТИВНА СИЛА ЗАПЕРЕЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СТВОРЕННЯ СВІТУ ГЕНІАЛЬНОГО МАНІПУЛЯТОРА

Стаття зосереджується на маніпулятивній природі двох типів заперечення – імпліцитного та подвійного, акцентуючи на тому, як вони використовуються як у реальному, так і в художньому дискурсі. Мета статті – дослідити, як імпліцитне та подвійне заперечення можуть застосовуватися для тонкого впливу, контролю чи маніпулювання сприйняттям людей. Аналізуючи мовні стратегії, які застосовують маніпулятори, стаття висвітлює їх психологічний вплив на адресата. Дослідження дає уявлення про маніпулятивний потенціал імпліцитного та подвійного заперечення і про те, як їх можна використати для створення плутанини, двозначності чи маніпуляційних результатами. Отримані висновки є особливо корисними для тих, хто прагне зрозуміти техніки, які застосовують аб'юзери. Стаття підкреслює важливість розгляду заперечення не лише як граматичної конструкції, але й як потужного прагматичного інструмента маніпуляції.

Ключові слова: заперечення, імпліцитне заперечення, подвійне заперечення, мовна маніпуляція, прагматика маніпуляції, літературна лінгвістика.

1. Problem statement.

Recent studies in manipulation report growing numbers of disinformation and manipulation in both offline and online communication. "Organised social media manipulation campaigns were found in each of the 81 surveyed countries, up 15% in one year, from 70 countries in 2019" (Bradshaw & Howard, 2019, p. 1).

According to the 2019 Open Access Government report, in the UK 58% of employees, aged between 18 and 54, have experienced gaslighting in the workplace.

Half of the American women experienced psychological abuse by their partners, the report by Michele Black in the National Intimate Partner and Sexual Violence Survey: 2010 Summary Report says. They have found that subtle manipulation tactics harm relationships more and cause long-term damage to human health. Such tactics usually involve manipulation, indirect aggression, playing the victim and push/pull tactics.

Katie Chen's data for Stanford Medicine website in 2022 shows that half of American high-school students (55%) faced abuse by their parents or any other adult in the family, when they were stuck at home during a pandemic. The most popular complaints were manipulation, criticism, name-calling and shaming.

All these reports prove that a person faces psychological abuse, particularly manipulation, daily – at work, in personal relationships and even in social media and politics. Studying how manipulators use language to their advantage is crucial, as it helps people to identify the signs of manipulative language.

Analysis of recent research and publications. In the field of manipulation Dr. George K. Simon made the most significant contributions, he is one of the first to explain and describe patterns of manipulative behaviour. In his book *In Sheep's Clothing* (1996) he focuses on how they use subtlety and implicitness to their advantage. Teun A. van Dijk made innovative research (2006) on how manipulative personalities use the language, he describes their main linguistic strategies.

Laurence Horn (1989) and Maillat and Oswald focus on the linguistic side of English and they delve into the characteristics of negation from the perspective of pragmatics. They briefly mention ambiguity of double and implicit negation and how potentially it may be manipulative, but they don't elaborate on it.

It must be noted that manipulation and manipulative language have long been a focus of many researchers' attention, but the practical manifestations of it in the language – specifically through double or implicit negation – have not been studied at all. Examining these phenomena is crucial, because if there is potential, it will be exploited by skilled manipulators to their advantage.

Fiction could also benefit from such research as writers can employ different manipulative techniques in the speech of their antagonists. This will be particularly useful for thrillers, detectives, psychological thrillers or dramas.

Purpose and objectives of the study. The purpose of the study is to explore the pragmatic potential of implicit and double negation as tools of linguistic manipulation in both real-life and fictional discourse. The objectives are to analyze the linguistic strategies employed by manipulators through these types of negation, to examine their psychological effects on recipients, to identify how implicit and double negation may create ambiguity, confusion or plausible deniability, and to demonstrate the contribution of manipulative negation to the development of authentic antagonists in literary works.

2. Presentation of the main material.

Understanding manipulation and its literary effects

When it comes to defining psychological manipulation Dr. George K. Simon, a renowned psychologist and an expert on manipulation, states in his book *"In Sheep's Clothing: Understanding and Dealing with Manipulative People"* that manipulators use only four tactics: their aggression is undetectable, they employ powerful deception techniques that are not recognizable by a victim, they know about the weaknesses and insecurities of others and use them to their advantage and their behaviour is the complete opposite of what people believe about the human nature (p. 24). According to him, "manipulators employ subtle, indirect language, often leaving their victims unaware of the control being exerted over them" (Simon, 1996, p. 45). He asserts that anyone can be subjected to manipulative behaviour. Studying how the brain of a manipulator works and what kind of language they use may help everyone to recognize and fight it.

In his book he gives some practical examples and warns that people may think that they are winning the conversation, but this is a trick from a skilled liar, they want people to believe that they are in control. No one is safe because it is impossible to know how good the manipulator in front of you is. He claims that the victims are usually far from being weak, as such people like a challenge.

Teun A. van Dijk provides the following definition of psychological manipulation through language, a celebrated scholar in discourse manipulation, "Manipulation not only involves power, but specifically abuse of power, that is, domination. That is, manipulation implies the exercise of a form of illegitimate influence by means of discourse: manipulators make others believe or do things that are in the interest of the manipulator, and against the best interests of the manipulated." (p. 3) So, the manipulators use the language in such a way that they may benefit only them; it is never in the victim's interest. He gives examples from social life, media, political life, etc.

According to van Dijk manipulators often have influential positions, such as professors, politicians, journalists, leaders and even parents (p. 362). They are attracted to positions that give them greater opportunities to manipulate others, emphasizing and taking pride in their positions. Manipulators can distinguish even the subtle change in the emotions of people as well.

Several key techniques can be observed in the language of a manipulator to influence the victim's mental processes and cognition. To achieve their goal manipulators resort to different strategies, most of them are subtle, implicit and indirect. Here are the linguistic strategies that potentially may be used on a victim:

1. Exploitation of contextual constraint

When a manipulator constrains the context, a victim is not able to properly decode the message. With this manipulation, it is possible to channel the cognitive processes of a listener in the specific direction, suitable for a manipulator, while the other options are excluded due to lack of context. A manipulator is in control of what kind of context a victim is given. This manipulation is possible because of the Relevance theory, which suggests that humans have the tendency to seek relevance in communication. Humans always try to maximize the cognitive effects, while minimizing cognitive effort spent on decoding. That is what manipulators use to their advantage, they intentionally limit the amount of context, which ultimately leads to incorrect interpretation – the one intended by a manipulator (Maillat & Oswald, p. 360).

2. Selective topicalization

Similarly to the previous one, a manipulator focuses only on a specific topic or idea, completely ignoring the other side. For example, when a manipulator focuses on how much suffering the listener caused them, neglecting the good part. On the contrary, they may focus only on the bad things while discussing their opponents or people they do not like, thereby twisting the perception of the listener. It naturally leads to incomplete and biased understanding of the situation.

3. Lexicalization

This is a type of manipulation when the speaker carefully chooses the words or phrases to change the perception of a listener. For example, using the collocation "religious fighters" instead of "terrorists" is a deliberate choice so the listener's emotional response

will be entirely different. Here such stylistic devices could be mentioned as euphemisms, dysphemisms, litotes, understatement, etc. They usually aim either to soft or intensify the preposition (van Dijk, p. 372)

4. Covert or implicit manipulation

It is crucial that a victim is unaware of manipulation, so they cannot detect it and shield themselves. When manipulation is explicit, its effectiveness significantly decreases. The covertness is achieved through subtle, indirect or implicit language, so a victim would conclude needed for a manipulator, without the latter stating it themselves. Implicit language is more challenging for processing, so in most cases it goes undetected. The benefit of such an approach is a victim is left thinking that it was them who came to such a conclusion, they do not understand it was planted. This type of manipulation is discussed in detail in the next chapter (Maillat & Oswald, p. 357).

5. Polarization

This term refers to segregation of the manipulator and victim's surrounding, a manipulator basically creates two separate groups "We vs They". It is particularly visible in political discourse when a politician focuses on the good actions in their own group and casts doubt or criticizes the opponent. Such division not only changes the perception of listeners, but also segregates the society (van Dijk, p. 374)

6. Manipulation through negation and implicature

This type of negation is when a manipulator subtly negates the preposition and, in this way, leads a listener to perceive the information in the way they want. One of the cases is double negation, it is challenging for processing, because it can mitigate the negation or intensify it. DN is also deeply dependent on the context, so a listener is spending extra effort on decoding, in this way manipulation itself goes unnoticed. Another type is indirect negation or implicature, implied idea combined with negation is a masterly manipulation. The benefits of manipulation through negation lie in its two qualities: ambiguity and plausible deniability. Because negation, especially so complex as double or implicit, may be interpreted in various ways, it creates a good way out, in case a manipulator needs to deny the manipulation (Maillat & Oswald, p. 354).

The strategies discussed in this chapter provide invaluable insight for authors of most importantly psychological thrillers, but also dramas, detectives, etc., as they help to understand how the mind of a manipulator or an abuser works. Understanding linguistic tactics of people who have manipulative behaviour helps to develop a character that will impress the reader for being really life-like and convincing. However, it is also important for any person, as anyone must be prepared to find the clues that people who want to harm us leave behind. It is crucial to be able to understand what the manipulators subtly imply, as, in this case, knowledge is not only power, but also weapon.

Manipulative personalities usually use the language to their advantage, they know how to control, deceive and dominate others, and, unfortunately, they usually do that without being detected. When authors want to create a fictional character that will both impress and scare a reader, they must use the techniques that covert aggressive personalities use in real life, that is topicalization, lexicalization, restricting the context, polarization, implicitness and negation. The last two are analyzed in more detail in the next chapters.

By employing such techniques, authors can create the effect when the reader is excited, as they will be unable to understand what is real and what is fabricated. It will make the story more dynamic and engaging for the readers, creating the feeling of thrill that thrillers are supposed to convey. These techniques will enhance the psychological depth of a character, create suspense and tension, and draw readers into a gripping story.

Convincing antagonists crafted with detail and subtlety will terrify readers, making them feel unusually authentic. In genres that thrive on mind games, plot twists and power struggles, such characters can keep readers engaged until the final page, leaving them wanting more.

3. The manipulative power of Implicit Negation

Implicit negation (IN), unlike explicit negation, does not rely on words like "no" or "not". Instead, it relies on pragmatics and context, making it context-dependent. A speaker conveys meaning through carefully chosen words, which can be quite manipulative, because it is so subtle, it may go unnoticed by the listener.

Horn (1989) provided the following examples of IN: "Helen is absent" and "Helen is not present" (p. 4). These sentences are complete synonyms and convey the same meaning. However, the words "not" or "no" are not used in the first example, demonstrating implicit negation.

Given the subtlety of implicit negation, can it still be used for manipulative purposes?

When it comes to clarity explicit negation, which requires less time from the listener to process (Horn, 1989, p.168), is direct, creates no confusion about what is negated, is an obvious choice, why then speakers use implicit one? Of course, sometimes it could be subconscious or even random, however, some people use it for a reason. Laurence Horn (1989, p.447) demonstrated that implicit negation is less confrontational, and can be used to soften the impact of a direct negative statement, especially with the help of "no", making it less likely to provoke any negative reaction or conflict.

Dr. George Simon, in his book about manipulators (1996, p. 45), mentioned that quite a lot of covert aggressive personalities tend to use subtle, indirect or implied language. They are inclined to use indirect language as it is not easily detectable, both Horn and Simon believe that humans need more time to process it, so the manipulation may be overlooked.

According to Grice's maxims (1975), the use of implicit negation for manipulative purposes violates the maxim of Quantity, because even if the manipulation is not intentional, the speaker withholds information, leading to a violation of the maxim. It is in the core of implicit negation to violate this maxim. Another maxim that is threatened is the maxim of Quality, because the information is not fully presented, quite a lot stays hidden from the listener, so the latter must spend extra time trying to extract the missing information. Implicit negation, particularly when used for manipulation, often contradicts the Cooperative Principle of Communication as outlined in Grice's maxims.

It was not particularly challenging to find instances of implicit negation used for manipulative reasons in fiction. Antagonists of psychological thrillers use it often as it is a powerful tool in communication, they use it to influence the thoughts and behaviors of

their victims, without making the intent explicit. The subtlety and manipulative potential of implicit negation have been skillfully employed by writers to create realistic and life-like manipulative characters.

Examples given next contain manipulative language with both explicit negation and implicit. Examples that contain implicit negation are in italics; the explicit negation is present to prove that the utterances are manipulative. Manipulative language is highly context dependent; the examples that are given may be not manipulative under other circumstances. However, when the whole utterance is considered, the covert intention is clearly visible in the cases of the later examples. This combination of explicit and implicit pressure was common in the speeches of antagonists and manipulators possibly to “toy” with the victim confusing them and concealing their true intentions.

The first example is the following:

“You don’t need Adam. *You have me now.* We’re together. You don’t need Adam. You don’t need Ben.” At his words, I feel all the strength I had within me disappear, and, as it goes, he seems to recover. I sink to the floor. He smiles. “Don’t be upset,” he says brightly. “*What does it matter? I love you. That’s all that’s important.* Surely? *I love you, and you love me.*” (Watson, p. 196)

Christine is a woman that lost her memories, so men around are keeping her under their influence. The sentence “you have me now” means that you do not need anyone else, it is an example of IN. Then he manipulates and convinces her that she does not need anyone but him. The repetitions in this passage are the form of psychological pressure, he is indoctrinating the idea into her head. He undermines her feelings as well, when the protagonist is “sinking to the floor”, so she is clearly devastated and feels trapped, but he simply states that she should not be upset. With the question “What does it matter?” he negates the importance of the other two men in her life, he is persuading her that nothing matters in this life for her, except his love.

Implicit negation may be rendered with the help of a question. “*You think she might be making it up?*” (Mackintosh, p. 172). The character asks a question that implicitly makes the person discussed guilty, negating the possibility of them being innocent. But they do not accuse the person straightforwardly, instead they coerce the interlocutor into making the “right” conclusion themselves. This sentence plants doubt in the interlocutor and subtly nudges them toward a particular thought.

Another example is when the person, in this case Alison, who is a chronic manipulator, uses implicit negation to gaslight her victim. She starts questioning the way the character thinks. “You’re not reacting with your heart, are you? *You’re just letting your brain dictate how you feel.*” I force myself to remain calm – Alison is extremely troubled, so I can’t tip her over the edge.” (Croft, p. 273) She denies the possibility that thinking rationally is a good way, she makes it look as if only the heart can help you think clearly and not the brain. The inner thoughts of the victim reflect fear of causing another breakdown of the unstable manipulator.

The nature of Alison’s particular linguistic choices must be thoroughly analyzed to understand how they contribute to her manipulative behaviour and what kind of psychological effect it has on her victim – Josie.

Alison exhibits manipulative and domineering behaviour, her techniques are always subtle and discreet, making her the mastermind villain of the story. Her key manipulative strategy is the usage of implicit language, implicit negation included. She uses rhetorical questions, indirect statements, deliberate omission of some information to force the victim to come to the conclusions intended by her, without them noticing that. In her speeches she uses implicit negation as it allows to indirectly plant the idea in the mind of a listener.

She can plant the most unbelievable ideas in her victim’s mind, like in the example above. Most people value the brain more than the heart and it would be the choice most would opt for, but Alison manages to make it look as if such a choice is madness. She managed to confuse the victim, so she starts questioning the adequacy of her choice. She implicitly negates the actions taken by Josie, suggesting that they are wrong, without directly accusing her of anything. She does not confront her but plays with her perception, making her even more susceptible to further manipulation. She exhibits such techniques throughout the novel.

Alison’s manipulation with the help of implicit negation is crucial in adding tension and suspense to the novel. She is also the most dynamic character in the story. She is not aggressive or overtly antagonistic, rather, she is the Moriarty of the novel – cool-headed, shrewd and scheming villain.

Implicit negation may fail as a tool for manipulation in a few cases. The first one is the above-mentioned case, when the person possesses cognitive sophistication and can identify manipulation even if it is subtle. Other reasons may include the awareness of the victim that the person talking is a chronic manipulator, language acquisition, inattentiveness, negation too complex that it went unnoticed, etc.

IN, as shown in the studies conducted by several scholars in 2023 (Montalti, Calbi, Umiltà, Gallese, & Cuccio, 2023) implicit negation involves a heavier cognitive load than explicit. The extended time on processing is due to the inferential nature of IN, which requires more cognitive effort to decode it. That is the reason why manipulation may sometimes fail, but it is why manipulation is so difficult to uncover.

As it has been proved, the subtlety of implicit negation may be intentionally exploited by the manipulator. Its ability to influence the thoughts and emotions of the listener without directly stating it is an effective tool in psychological manipulation. This form of manipulation is particularly challenging for a listener as it requires more time and cognitive effort for decoding, making it almost undetectable for a victim in both real-life and fictional contexts.

4. The manipulative power of Double Negation

George Orwell always emphasized that the speech must be clear and precise, he disliked that political language is often obscure and manipulative. Once he wanted to make fun of politicians, who use double negatives to avoid the direct answer and produced a funny and mocking sentence: “A not unblack dog was chasing a not unsmall rabbit across a not ungreen field”. This sentence shows the absurdity of such overcomplication. Instead, the politicians or bureaucrats, who always leave space for retreat, use double negation, for that it is best.

Orwell skillfully noticed that double negatives give the speaker the possibility to evade conflict as they are not straightforward enough. However, in some cases DN may be used for manipulation.

Double negatives (DN) not always cancel each other out, it has been proved now by many (Horn 2001, Zanuttini 2013, Author (details removed for blind review purposes) 2023) that it is sometimes used as a way of escaping the direct answer which makes the statement less straightforward and less offensive.

In the research there are instances of grammatically correct double negation, negative concord is not treated as DN in the article. The instances are usually formed with lexical and prefixal means, i.e. not + negative prefix.

Double negation allows the speaker to omit his own words if necessary. This opinion was expressed by O.D. Seright back in 1966. In his opinion, if the person makes the sentence *It is not unlikely* instead of *It is likely*, the speaker reserves a certain possibility of retreat, in case it is necessary, the last sentence does not sound so unambiguous, then even if necessary, you can easily take your word back, referring to the fact that the listener simply did not understand the speaker in a correct way. Horn (2001) agrees with Seright and emphasized that pragmatic force of double negation may either intensification or mitigation of the proposition.

M. Osmankadic's work (2016) is an immense contribution of DN used as a tool of manipulation and it is a good argument for the statement that double negation may have manipulative nature. She uses the interviews of Bosnian politicians and how they employed DN to their advantage. It may seem like slight manipulation, dodging or simply making the statement less straightforward, but in political speeches double negatives are used not randomly.

She identifies several pragmatic reasons for double negatives in political discourse, such as maintaining ambiguity, politeness and caution – all of them align with manipulative techniques. She states that when a politician uses the phrase “not infrequent” instead of “frequent”, they want to slightly imply without committing to a straightforward answer. This leaves room for some ambiguity and if they are not able to keep their promises, they will have space for a retreat. (p. 47)

When politicians opt for “not unhappy” or “not dissatisfied”, according to Osmankadic, it is their deliberate choice not to use a strong confrontational language. This technique is mainly used to reduce a public's dissatisfaction level, but it undermines the problem, making it look less important. Even though it may have been a politeness strategy in the first place, it is manipulative in its core.

However, the most sophisticated use of double negation for manipulative reasons is the denial of presupposition in her research. Double negation allows the speaker to slightly challenge the previous statement without actually denying it. A direct contradiction is viewed as too aggressive in politics, so the qualities of DN are valued in this case. The example that she gives is “few if no areas” (p. 48), in this case the politician uses such a statement to challenge the presupposition that some areas may still be not accessible.

In 2011 researchers Dale and Duran also proved that our brain needs more time and effort to process negation, when it comes to double negation, it requires even more time. Therefore, so many people have problems with understanding the meaning of a sentence if it involves more than one negative element. Manipulators, of course, use it to their advantage.

Quite a lot of politicians use double negation when they want to soften the preposition or avoid giving promises. It is not a sign of abuse, but it is manipulative.

The first example of a politician using such subtle manipulation is the speech of Ms. Mordaunt when she called the Tories to reunite. She said: “Labour win at the general election *is not inevitable*. *It is not*. A Conservative win at the general election *is not impossible*. But right now few can imagine it.” The use of DN in this statement is a carefully chosen strategy, the politician wants to imply something, however, she is not ready to promise it. The statement is manipulative in its nature, because she did not state that she supposes that or that it is just her own opinion. It simply downplays the certainty of the victory of the Labour Party, subtly reminds the listeners that the possibilities for the Conservatives remain and at the same time gives no assurances of the outcome. It is a skillfully produced preposition, yet manipulative in its nature.

Even more manipulative case was used by Richard Nixon when he was asked by a journalist if Huston plan was legal, he gave the following answer: “Well, *when the president does it ... that means that it is not illegal*” (Frost, 1977). He could have simply said that it was legal but decided to use the phrase “it is not illegal”, because the actions were not legal. There could not be a case when for the president something is legal, while for the others not. The reason why he did not use the affirmative preposition is because he wanted to shift focus from the legality of the action to what is acceptable for the president alone. Not illegal does not necessarily mean it is legal. Horn (1989, p. 271) called it “neither nor” phenomenon, that is when, in this case, Huston plan is neither legal nor illegal in the opinion of ex-president Nixon. It creates ambiguity and leaves the listener in a confused condition, as DN is not only more challenging for the brain but may also create the “neither nor” gap.

Introducing double negation to the speech of a literary manipulator could be a powerful tool to make a character look more realistic, particularly if it is an antagonist. It will create the feeling of authenticity and realism, because it mirrors the way people speak in real life; they try to dodge the question, slightly manipulate the audience, mislead or obscure the truth. Double negation is a great tool for that. It must be noted that instances of DN used for manipulative reasons were hard to find. Its potential as a subtle manipulative word twist was overlooked by the authors.

The following example is taken from a psychological thriller, and it is a great example how the manipulator (here the husband) is using DN. Ben, the husband, is the abuser in the story, he is constantly dismissing the feelings of his wife Christine. He uses gaslighting towards her, so she is always confused about how she feels and why.

– “Yes,” he said sadly. “Until then. We were happy.”

– “And now?”

– “Now? I wish things could be different, but *I'm not unhappy*, Chris. I love you. I wouldn't want anyone else.”

– “How about me? I thought. *Am I unhappy?*” (Watson, p. 300)

He deliberately uses DN, because it dismisses the topic and even if Christine confronted him, he would be able to make her question her sanity. It introduces doubt as he did not clearly state that he is happy, the listener is now compelled to find out what is missing. The manipulation lies in the strategic use of a language to control the listener and keep her uncertain about the truth. At the end of the dialogue, it is visible that she remains uncertain about his emotions and instead starts questioning her own.

When he uses “I wish things could be different”, he even more complicates the statement, because he communicates a point that there is a problem in their relationships, but instead of telling where the problem lies, he decided to dismiss the topic at the end. His wife is left with the idea that something is wrong, but she has no idea what. That is how manipulation and gaslighting work.

Another example is self-manipulation and self-deception, the main character uses repetitive double negation because he does not want to believe that his wife had an affair. Scott Hipwell is a controlling type, but he is deeply in love with his wife, that is why when the police tell him that his wife may have had an affair, he chooses to disregard it.

“Maybe he’s right. We did have that awful fight. But I can’t believe... *She wasn’t unhappy with me. She wasn’t. She wasn’t.*” When he says it the third time, I wonder whether he’s trying to convince himself. “But if she was having an affair, she must have been unhappy, mustn’t she?” (Hawkins, p. 196)

The repetition of “she wasn’t” suggests that Scott is trying to persuade himself and the police that it is impossible, it is unintentional manipulation. He dwells on what he wants to believe, not what is painfully true. The last sentence creates a cognitive dissonance as he acknowledges the possibility of an affair, but that thought is too painful, so he tries to self-deceive himself. He tries to cling to a preferable reality, instead of accepting the existing one.

Another example is from *Only the innocent*. The character Laura is under the influence of an abuser and manipulator, so she uses double negation in this case, because deep down she knows he was not kind to her. She is under the influence of a manipulative controlling man, so her choice of words is quite realistic here.

“*He’d never been unkind to me* since the day we met, and I just wanted to go and kneel at his feet and beg him to explain to me what I’d done wrong.” (Abbott, p.150)

Based on the data found it must be said, that DN may be manipulative depending on the context, its vague and “neither nor” nature is helpful in fiction as it is a powerful tool in creating an antagonist. As it is important in everyday speech if people want to detect traces of manipulation.

5. A comparative analysis of manipulative negation

Implicit and double negation are both challenging to process so they both demand more effort from the listener, making them powerful tools for manipulation.

Implicit negation requires no negative markers like “not” or “no”, so when used for manipulative reasons it is almost undetectable, the listener requires broader context to be able to correctly decode the preposition. A skilled manipulator knows it, allowing them to constrain the context accordingly. Studies have shown (Horn, 1989; Maillat & Oswald, 2009) that implicit negation requires more effort for *cognitive processing*; that is precisely why it is almost impossible to notice. The subtlety of this type of negation makes it effective in situations when a speaker wants to imply, persuade and influence a listener without being overt or confronting the person openly.

On the contrary, double negation may fail if a manipulator is not skilled enough. However, it is also the type that requires more cognitive thinking from a listener (Horn, 1989; Dale & Duran, 2011), it is not as understandable and easy to decode. The challenge lies in its ambiguity, the listener may simply lack the ability to decode it correctly. It requires extra effort for a listener to extract the meaning, exhausting them even further. Horn (1989) has mentioned that it may either cancel each other out or mitigate/intensify the preposition, it may lead to confusion. However, sometimes it is exactly the confusion that the manipulator aims at achieving, so they could dodge the question or obscure their true intentions.

The impact both types have on a victim is crucial, as they are perceived slightly differently. Implicit negation is subtle and obscure, not overt. The main idea of it is to remain in the shadows, undetectably influencing and changing the perception of a listener. Its subtlety is its main advantage, it is not overt, therefore, not easily identified. A victim is often unaware they are being manipulated as the processes happen in their subconsciousness. They believe they arrived at the conclusion themselves, but, in fact, the idea was planted. It helps a manipulator, because they are able to manipulate without triggering defensive responses.

Double negation, on the other hand, is used to create confusion or uncertainty. The main advantage of this type is that it is open to multiple interpretations, it hides the speaker’s main intention and leaves space for a retreat, if needed. It may be used to maintain plausible deniability while still conveying negative message.

The *effectiveness* of both implicit and double negation heavily *depends on the context*. In this case a manipulator has two options: to use this type of negation in the context that compliments its manipulative nature or resort to a contextual constraint. Implicit negation is most effective in personal communication, when a manipulator and their victim are acquainted, as only then is it easy to implicitly manipulate a person, and it will go unnoticed as a victim exhibits some amount of trust to a speaker. It is easy to use implicit negation when a manipulator aims at undermining the victim’s self-esteem or gaslight them. If such manipulation is noticed, it is usually too late, a victim is already too dependent to change the situation.

Double negation is normally more effective in public discourse, it is not implicit, and it is used to maintain ambiguity and avoid giving a straightforward answer. It acts as a form of shield as the statement may later be easily denied. Politicians, for instance, resort to this kind of negation quite often, as they might deny the preposition if the public’s reaction was negative. It helps a manipulator to be always in control.

The psychological effects of such manipulation are quite interesting as well. Implicit negation, because of its subtlety, has a long term and gradual effect. It must be used consistently and gradually, only then they destroy the victim’s confidence in their sanity and affect their autonomy. Double negation, on the other hand, has an instant effect, therefore leads to a cognitive breakdown. That may result in the feeling of helplessness and confusion for a victim, inability to differentiate what is good and what is bad, critically interpret the preposition. Though it is usually short-lived.

In conclusion, the main advantage of implicit negation is that manipulation goes unnoticed, therefore a manipulator may maintain friendly relationships with a victim and target their perception gradually. Double negation, on the contrary, is a powerful tool of evading a confrontation and taking no responsibility for manipulation.

6. Conclusions

It is crucial to research what linguistic techniques are used by manipulators in their speech to be able to detect them. However, it is as important to use them in fiction to create life-like convincing antagonists, who will both fascinate and terrify the reader. Implicit and double negation serve as a powerful tool for manipulative personalities. They are subtle, ambiguous, yet dynamic. This research aimed at uncovering the subtleties and hidden power of these types of negation.

Implicit negation is characterized by its subtlety, therefore it works well for manipulation, as it allows the speaker to influence without confrontation. As this form of negation does not require the use of “no” or “not”, it operates under the radar, making it

extremely difficult to detect it. In personal communication it is effective, as the person lowers their defenses, that is why manipulators have no difficulties with leading the listener to the conclusion they need. At the same time IN helps them to obscure all the evidence, making it look like victims got that idea themselves. A consistent and gradual usage of IN for manipulative reasons may result into victims' dependance on their manipulators, they feel like they suggest the idea and they are in control and they are the ones who suggest something, when it is the other way around.

Double negation, on the other hand, is all about its ambiguity. It is so complex and open to multiple interpretations, that it is usually exploited to evade the answer, give a vague answer or obscure true intentions. Two negatives may either cancel each other out or intensify/ mitigate the preposition, depending on the context, that is what makes it effective when speakers want to evade. In fiction DN is valuable in dialogues, when speakers are confronted, but they still want to keep face. With its help they manage to create confusion or maintain plausible deniability. Such negation means that a listener or a reader are supposed to make more cognitive effort to decode the meaning. Manipulators usually employ the ambiguity and confusion that DN creates in public discourse, as it has an instant effect.

In fiction it is crucial to employ these types of negations for creating the plausible image of a villain. They will help to create a multi-layered, convincing antagonist, who will engage the readers, challenge their perceptions of reality or their idea of what is good and what is bad, make them think if what they thought to be the truth was actually so. The complexity of a character is what makes them deep and entertaining.

The research about the role of implicit and double negation in manipulation is quite valuable, as it gives insights into how they may be used strategically to harm or gaslight the person. It explores the broader implications of these types in pragmatics of communication and manipulation. It emphasizes the importance of understanding the psychological nature of negation, especially in the manipulative context. For writers it means the ability to create authentic and convincing characters.

References:

1. Abbott, R. (2012). *Only the Innocent*. Black Dot Publishing.
2. American Counseling Association. (n.d.). Identifying psychological abuse. *Counseling Today*. Retrieved from <https://www.counseling.org/publications/counseling-today-magazine/article-archive/article/legacy/identifying-psychological-abuse>
3. Black, M. C., Basile, K. C., Breiding, M. J., Smith, S. G., Walters, M. L., Merrick, M. T., Chen, J., & Stevens, M. R. (2011). The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010 Summary Report. National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention. Retrieved from http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/nisvs_report2010-a.pdf
4. Bradshaw, S., & Howard, P. N. (2019). The global disinformation order: 2019 global inventory of organized social media manipulation. *Science*, 363(6423), 348-354. DOI: 10.1126/science.aaw7287
5. Chen, K. (2022). New Data Shows Emotional Abuse Increased Among Teens During Pandemic. *Stanford Medicine Children's Health Blog*. Retrieved from <http://healthier.stanfordchildrens.org/en/new-data-shows-emotional-abuse-increased-among-teens-during-pandemic>
6. Croft, K. (2017). *Silent Lies: A Gripping Psychological Thriller*. Bookouture.
7. Dale, R., & Duran, N. D. (2011). The cognitive dynamics of negated sentence verification. *Cognitive Science*, 35(5), 983-996. <https://doi.org/10.1111/j.1551-6709.2010.01164.x>
8. Frost, D. (1977). Transcript of David Frost's interview with Richard Nixon. *Teaching American History*. Retrieved from <https://teachingamericanhistory.org/document/transcript-of-david-frosts-interview-with-richard-nixon/>
9. Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. L. Morgan (Eds.), *Syntax and Semantics* (Vol. 3, pp. 41-58). Academic Press.
10. Hawkins, P. (2015). *The Girl on the Train*. Riverhead Books.
11. Horn, L. R. (1989). *A Natural History of Negation*. Chicago: University of Chicago Press.
12. Maillat, D., & Oswald, S. (2009). Defining manipulative discourse: The pragmatics of cognitive illusions. *International Review of Pragmatics*, 1(2), 348-370. <https://doi.org/10.1163/187730909X12535267111651>
13. Mackintosh, C. (2014). *I Let You Go*. Sphere.
14. Montalti, M., Calbi, M., Umiltà, M. A., Gallese, V., & Cuccio, V. (2024). The role of motor inhibition in implicit negation processing: Two Go/No-Go behavioral studies. *Psychological Research*, 88(6), 1169-1181. <https://doi.org/10.1007/s00426-024-01941-0>
15. Open Access Government. (2019). Research shows gaslighting in UK workplace is 'normal'. Open Access Government. Retrieved from <http://www.openaccessgovernment.org/gaslighting-in-uk-workplace-is-normal/63721/>
16. Open Access Government. (2019 September 9). Gaslighting in the UK: The silent crime of psychological manipulation. Open Access Government. Retrieved from <https://www.openaccessgovernment.org/gaslighting-in-uk/62034/>
17. Orwell, G. (1946). *Politics and the English Language*. Reprinted in *Collected Essays* (pp. 353-67). London: Seeker & Warburg, 1961.
18. Osmankadić, M. (2015). Why is "not infrequent" not always "frequent"? Double negation in political discourse. *ExELL (Explorations in English Language and Linguistics)*, 3(2), 40-69. <https://doi.org/10.1515/exell-2017-0001>
19. Oxford Internet Institute. (2021). *Industrialized Disinformation: 2021 Global Inventory of Organized Social Media Manipulation*. Oxford University. Retrieved from <http://www.oii.ox.ac.uk/research/projects/industrialized-disinformation/>
20. Seright, O. D. (1966). Double negatives in standard modern English. *American Speech*, 41(2), 123. <https://doi.org/10.2307/453131>
21. Simon, G. (1996). In *Sheep's Clothing: Understanding and Dealing with Manipulative People*. A. J. Christopher & Associates.
22. Stanford Children's Health. (n.d.). Data shows emotional abuse increased among teens during the pandemic. *Healthier Happy Lives Blog*. Retrieved from <https://healthier.stanfordchildrens.org/en/data-shows-emotional-abuse-increased-among-teens-during-pandemic/>
23. The Independent. (2024). Penny Mordaunt warns Tories of 'extinction' at general election without unity. *The Independent*. Retrieved from <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/penny-mordaunt-tory-general-election-speech-b2541339.html>
24. van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359-383. <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>
25. van Dijk, T. A. (1995). Discourse semantics and ideology. *Discourse & Society*, 6(2), 243-289. <https://doi.org/10.1177/0957926595006002006>
26. van Dijk, T. A. (2014). Discourse and knowledge. In M. Prinzing & C. Zibell (Eds.), *Diskurs und Wissen: Theorien und Methoden der Diskursforschung* (pp. 11-28). Springer VS.
27. Watson, S. J. (2011). *Before I Go to Sleep: A Novel*. Harper.
28. Author (details removed for blind review purposes) 2023.

ЗМІСТ

ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКА

<i>Берест Тетяна Миколаївна</i> МОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ЯК ВИКЛИК У ПІДГОТОВЦІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ: ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ ТА МЕТОДИ ЇХ КОРЕКЦІЇ	3
<i>Коцюк Леся Миколаївна, Капітанюк Лілія Миколаївна</i> ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ТА МОВОЗНАВЧІ АСПЕКТИ МІЖМОВНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА СЕРІЇ РОМАНІВ ДЖ. К. РОУЛІНГ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА	7

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА ПРАГМАТИКА

<i>Грень Вікторія Сергіївна</i> ОБРАЗ САЛОМЕЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ДЕМОНІЧНИЙ ТАНЕЦЬ ЮНКИ І МОТИВ ДЕКАПІТАЦІЇ	12
<i>Клімук Ольга Сергіївна</i> ЛІНГВІСТИЧНИЙ СТАТУС ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ ВДЯЧНОСТІ В АНГЛІЙСЬКОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ	18
<i>Seliverstova Anastasiia</i> LANGUAGE INNOVATION IN ITALIAN MASS MEDIA: THEMATIC GROUPS OF NEOLOGISMS AND THEIR FUNCTIONS	23
<i>Тумченко Antonina, Werner Wiktor</i> TEXT AND NARRATIVE: COSSACK RULERS IN UKRAINIAN AND POLISH WIKIPEDIA	27

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

<i>Вишневецька Галина Богданівна, Заваринська Ірина Федорівна, Харишин Ірина Іванівна</i> МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ІМЕННИКА НА ОСНОВІ СУЧАСНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ	35
<i>Кричун Анна Миколаївна</i> НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ COSY	39
<i>Кузнєцова Ольга Володимирівна, Конєва Марина Захарівна, Вакуленко Анастасія Ігорівна</i> ГУМОР І КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ДИСКУРСИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В МЕДІАДИСКУРСІ	44
<i>Куліш Владислава Сергіївна</i> СЕМІОТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ МАТЕРІ (MOTHER) В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ВІЗУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ	48
<i>Ковальчук Інна В'ячеславівна, Мельник Владислава Ігорівна</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ В АНГЛІЙСЬКИХ КОМПЛІМЕНТАХ: ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ	52
<i>Назаренко Ольга Іванівна, Нестеренко Оксана Євгенівна</i> СИСТЕМНІ ОЗНАКИ ПЕРЕДВИБОРЧОГО ДИСКУРСУ (НА ПРИКЛАДІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПЕРЕДВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ 2023-2024 РОКІВ)	56
<i>Осьмачко Оксана Сергіївна</i> КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТЬ «ВЛАДА» І «НАРОД» У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ КИТАЮ	62

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА СИСТЕМИ МОВИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ

<i>Застріжна Лідія Володимирівна</i> СЕМАСІОЛОГІЧНИЙ ТА ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЄСЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІСПАНСЬКОЇ МОВ	66
---	----

СТИЛІСТИКА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

<i>Гудкова Наталія Миколаївна, Ісакова Єлизавета Павлівна, Дворянчикова Світлана Євгенівна</i> СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНІ МОВНІ ОДИНИЦІ В АНГЛОМОВНОМУ Й УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ДІЛОВОМУ ЛИСТУВАННІ ТА ТРУДНОЩІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ	70
--	----

<i>Калініченко Михайло Михайлович</i> ВЕРБАЛЬНЕ ТА ВІЗУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО АМЕРИКАНСЬКОГО РЕНЕСАНСУ В ДИСКУРСІ ПОПУЛЯРНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ХІХ СТОЛІТТЯ	74
<i>Ляченко Олеся Анатоліївна, Кізім Наталя Валеріївна, Воцєвська Ольга Володимирівна</i> КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ВТІЛЕННЯ ЖІНОЧОЇ АГЕНТНОСТІ У РОМАНАХ МЕГГІ О'ФАРРЕЛЛ	79
<i>Serhiienko Lesia, Maliuha Oleksandr</i> PRAGMATIC CHALLENGES IN MILITARY TRANSLATION	84
<i>Тхір Маркіян Богданович</i> КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА ПІД ЧАС ІНАВГУРАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ 2025 РОКУ: АНАЛІЗ І РЕАЛІЗАЦІЯ	89

МОВА В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

<i>Бондар Мар'яна Володимирівна</i> СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ТУРЕЦЬКИХ ІСТОРИЗМІВ ТА АРХАЇЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ ТУРЕЦЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ)	92
<i>Оленюк Максим Сергійович</i> ТЕРМІНИ-НОМЕНИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У АНГЛІЙСЬКІЙ І НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ: КЛАСИФІКАЦІЯ, ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ, ЗІСТАВЛЕННЯ	97

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

<i>Kaminska Svitlana, Didenko Mariia</i> DEVELOPMENT OF LEADERSHIP SKILLS VIA MEDIATION AT MARITIME ENGLISH CLASSES	101
<i>Юкало Володимир Ярославович, Лісовий Микола Іванович</i> ВИВЧЕННЯ ЖАНРІВ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНО- КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ	106

ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

<i>Бадьйор Наталя Борисівна</i> ТВОРЧЕ ПИСЬМО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ	112
--	-----

МОВНІ СИСТЕМИ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ ТА ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

<i>Yurchyshyn Hona</i> THE MANIPULATIVE FORCE OF NEGATION IN ENGLISH: CREATING THE WORLD OF THE MASTERMIND MANIPULATOR	116
--	-----

Наукове видання

**Наукові записки
Національного університету «Острозька академія» :
серія «Філологія»**

Науковий журнал (щоквартальник)

Випуск 27(95)

Головний редактор *А. М. Архангельська*
Відповідальний редактор *І. В. Ковальчук*
Укладачі: *І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк*
Відповідальний секретар *М. А. Попчук*
Комп'ютерна верстка *Н. О. Крушинської*
Художнє оформлення обкладинки *К. О. Олексійчук*

*За достовірність наведених фактичних даних, цитат,
власних імен, географічних назв та інших відомостей
відповідають автори.*

Ідентифікатор медіа R30-04858 згідно з рішенням
Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 09.05.2024 № 1560

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 14,65. Наклад 100 прим. Зам. № 38–25.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Адреса: Національний університет «Острозька академія»
Кафедра індоевропейських мов
вул. Семінарська 2, м. Острог, Рівненська обл., Україна, 35800
Основна контактна особа Коженевська Світлана Степанівна
Телефон (03654) 3-02-58
E-mail: lingua.lab@oa.edu.ua